

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ภาคผนวก ก.

ความรู้พื้นฐานเรื่องเมืองเชียงใหม่

เรียบเรียงจาก

1. ทวี สว่างปัญญางกูร. **ตำนานเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : แผนกอนุรักษ์และเผยแพร่วรรณกรรมล้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2527.
2. ดนัย ชนกล้าหาญ. **สุ่ดินแดนเขมรรัฐ** : เชียงตุง. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์อินเดียนสตรี, 2537.
3. ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร. **เชียงใหม่ เส้นทางสายธารดอกไม้ (อัตสาเนา)**. เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2537.
4. อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. **นฤมล เรื่องรังษี. (บก.) เรื่องเมืองเชียงใหม่**. เชียงใหม่: สุริวงค์บุ๊ค เซนเตอร์, 2538.

นอกจากนี้ ข้อมูลบางส่วนได้รับการเพิ่มเติมจากวิทยากรท้องถิ่นคือ พระอธิการอาหนนท์ อาทิตตธมฺโม พระภิกษุชาวไทเขิน เจ้าอาวาสวัดท่ากระดาศ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ความรู้พื้นฐานเรื่องเมืองเชียงใหม่

ที่ตั้งและสภาพภูมิศาสตร์

เชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งของรัฐฉาน ประเทศพม่า ตั้งอยู่ละติจูดที่ 21 องศา 17 ลิปดา 48 พิลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 99 องศา 40 ลิปดาตะวันออก ความสูง 2700 ฟุต เหนือระดับน้ำทะเล ภูมิประเทศของเชียงใหม่เป็นแอ่งก้นกะทะ อยู่ระหว่างแม่น้ำสำคัญ 2 สาย คือ แม่น้ำสาละวินทางตะวันตก และแม่น้ำโขงทางตะวันออก อาณาเขตทางเหนือติดต่อกับสิบสองปันนา ทางใต้ติดต่อกับล้านนา

เชียงใหม่อยู่ห่างจากชายแดนไทยด้านเหนือที่ด่านท่าซี้เหล็ก อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นระยะทาง 168 กิโลเมตร และจากอำเภอท่าซี้เหล็กถึงตัวเมืองเชียงใหม่มีระยะทางยาว 160 กิโลเมตร เนื่องจากเกือบตลอดเส้นทางเป็นดินลูกรัง บางแห่งเส้นทางลัดเลาะไปตามไหล่เขา ซึ่งแควมากจนรถสวนทางกันไม่ได้ จึงทำให้ต้องใช้เวลาเดินทางนานกว่าปกติกล่าวคือ ในฤดูหนาวและฤดูร้อน ใช้เวลาเดินทาง 7-8 ชั่วโมง แต่หากเป็นฤดูฝนจะใช้เวลาเดินทางไม่ต่ำกว่า 10 ชั่วโมง ตามปกติผู้ที่ใช้เส้นทางสายนี้ จะแบ่งการเดินทางเป็น 4 ช่วง ช่วงแรกจากท่าซี้เหล็กถึงบ้านท่าเตื่อ รวมระยะทาง 34 กิโลเมตร ช่วงที่สองจากบ้านท่าเตื่อถึงเมืองพะเยา รวมระยะทาง 48 กิโลเมตร ช่วงที่สามจากเมืองพะเยาถึงบ้านดอยปางควาย รวมระยะทาง 60 กิโลเมตร และช่วงสุดท้ายจากบ้านดอยปางควายถึงเชียงใหม่ รวมระยะทาง 18 กิโลเมตร

ประชากร

เชียงใหม่ มีประชากรหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทเขิน ไทใหญ่ ไทเหนือ ไทลื้อ ชาวจีน ชาวพอลอง ชาวแอ่น อาข่า (อีเก้อ) ล่าหู่ ลีซอ ลัวะ ยาง และชาววา เป็นต้น ในจำนวนประชากรทั้งหมดนี้ ชาวไทเขินชนพื้นเมืองดั้งเดิมของเชียงใหม่มีจำนวนมากเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาได้แก่ ไทใหญ่

เมืองแห่ง 3 จอม 7 เชียง 9 ท้อง 12 ประตุ

เชียงตุงได้รับสมญานามว่า เมืองแห่ง 3 จอม 7 เชียง 9 ท้อง 12 ประตุ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับสมญานามดังกล่าว ดังนี้

เมืองแห่ง 3 จอม จอม หมายถึง เนินเขา เชียงตุงมีจอมจำนวน 3 แห่ง ได้แก่ จอมทอง (จอมคำ) อันเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุจอมคำ จอมมน อันเป็นที่ตั้งของวัดพระธาตุจอมมน และ จอมสัก อันเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอีโก้

เมืองแห่ง 7 เชียง เชียง หมายถึง บ้าน ชื่อหมู่บ้านในเชียงตุงที่ขึ้นด้วยเชียงมีจำนวน 7 แห่ง ได้แก่ เชียงงาม เชียงจัน เชียงลาน เชียงซุ่ม เชียงอิง เชียงยีน และเชียงจัน

เมืองแห่ง 9 ท้อง ท้อง หมายถึง ท้องน้ำ ในเชียงตุงมีท้องน้ำจำนวน 9 ท้อง ได้แก่ ท้องตุง ท้องโตง ท้องเย ท้องแล้ง ท้องยาง ท้องโปง ท้องเข้ ท้องไค้ และท้องตาช้าง

เมืองแห่ง 12 ประตุ เชียงตุงมีประตุเมืองในจุดสำคัญ ๆ จำนวน 12 แห่ง ได้แก่ ประตุป่าแดง ประตุเชียงลาน ประตุง่ามฟ้า ประตุหนองผา ประตุแจ่งเมือง ประตุยางคำ ประตุหนองเหล็ก ประตุน้ำบ่ออ้อย ประตุยางพิง ประตุไก่ให้ ประตุผายั้ง และประตุป่าม่าน

ตราประจำเมือง

เชียงตุงใช้ตราประจำเมืองรูป สิงหราช อันเป็นสัญลักษณ์แทนพระเจ้าเจ็ดพันธุ ผู้ทรงปกครองและพัฒนา เมืองเชียงตุงทั้งในด้านอาณาจักรและพุทธจักร

ประวัติศาสตร์เมืองเชียงตุง

ประวัติความเป็นมาของเมืองเชียงตุงตามที่บันทึกไว้ใน ตำนานเมืองเชียงตุง กล่าวถึงชายโคบาลผู้หนึ่งเลี้ยงวัวอยู่ที่เมืองพาราณสี ด้วยความมีเมตตาจึงได้แบ่งอาหารแก่ฝูงกาเสมอ ฝูงกาจำนวนหนึ่งพันตัวตอบแทนบุญคุณของเขา โดยการช่วยกันทวมตะกั่วซึ่งมีชายโคบาลอยู่ข้างโนบไปยังเมืองประจันตคามที่เจ้าเมืองสวรรคตไปแล้ว เสนาอำมาตย์จึงแต่งตั้งชายโคบาลเป็นเจ้าเมือง หลังจากชายโคบาลได้เป็นเจ้าเมืองแล้ว เขาก็ละเลยคำสัญญาที่จะให้ควายเป็นอาหารแก่ฝูงกา

ปีละ 1 ตัว จึงถูกผูกไปปล่อยเกาะแห่งหนึ่ง หลังจากนั้นเมืองประจันตคามก็ถูกน้ำท่วม จนกลายเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ ส่วนชายโคบาลผู้นั้นหลังจากสิ้นชีวิตได้เกิดเป็นพระยาบุคคาอยู่ในหนองน้ำแห่งนั้น ต่อมาตุ๊กตาซึ่งได้ใช้ไม้เท้าชั่งเป็นรอยเพื่อระบายน้ำออกจากเมือง จนเหลือน้ำเฉพาะที่เป็นหนองตุงในปัจจุบันนี้เท่านั้น ชาวลัวะซึ่งเป็นชนพื้นเมืองอาศัยอยู่ในเมืองแห่งนี้จึงเรียกชื่อเมืองว่า เชียงตุง ตามนามของตุ๊กตา

ต่อมาเมื่อพระยามังรายทรงรบชนะชาวลัวะ ได้ส่งเจ้าน้ำท่วมผู้เป็นหลานไปปกครองเมือง เชียงตุงเมื่อ พ.ศ 1786 ในฐานะบ้านพี่เมืองน้องกับเชียงใหม่ ครั้นสมัยพ่อท้าวหนานโอรสของเจ้าน้ำท่วม ได้ให้ความช่วยเหลือท้าวคำแสนผู้เป็นบุตรชายของขุนเครือ (ขุนเครือ : โอรสของพระยามังราย) แย่งชิงอำนาจจากเจ้าแสนภูกษัตริย์เชียงใหม่ กษัตริย์เชียงใหม่จึงลดฐานะของ เชียงตุงให้เป็นเมืองขึ้นของเชียงใหม่ ต่อมาเมื่อ พ.ศ 1893 เจ้าเจ็ดพันธุโอรสของท้าวผายุปกครองและพัฒนา เชียงตุงทั้งในด้านอาณาจักรและด้านพุทธจักร ความสัมพันธ์ระหว่างเชียงใหม่กับ เชียงตุง จึงกลับมาเป็นแบบบ้านพี่เมืองน้องอีกครั้งหนึ่ง หลังจากสมัยของเจ้าอ้ายฮอนและเจ้าแสนเหล็กโอรสของเจ้าเจ็ดพันธุ สันนิษฐานว่า เชียงตุงตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของจีนระยะหนึ่ง มีหลักฐานปรากฏแน่นอนว่า เชียงตุงกลับมาเป็นเมืองขึ้นของเชียงใหม่ในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ 1984 -2030) ซึ่งตรงกับสมัยของพระยาศรีสุนทรบรมราชาจุฬามณีของ เชียงตุง ความสัมพันธ์ระหว่าง เชียงใหม่กับ เชียงตุงดำเนินต่อมาจนถึงสมัยของพระเมกุฎและเจ้าท้าวคำฟู เชียงใหม่และ เชียงตุง จึงได้ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า

ภายใต้การปกครองของพม่า เชียงตุงก็ยังมีอำนาจในการปกครองตนเองอย่างเต็มที่ แม้จะต้องปฏิบัติตามที่ในฐานะประเทศราชเช่น การส่งเครื่องราชบรรณาการ และการเข้าเฝ้าเมื่อถูกเรียกตัว เชียงตุงตกเป็นเมืองขึ้นของพม่ารวม 200 ปี โดยไม่ได้มีความขัดแย้งที่รุนแรงใด ๆ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราชดำริที่จะยกทัพไปตี เชียงตุงมาไว้ในขอบเขตสยาม จึงโปรดฯ ให้พระยาอุปราชมพิสารเป็นแม่ทัพใหญ่ยกไปตี เชียงตุงเมื่อ พ.ศ 2393 แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแต่งตั้งให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงวงศาธิราชสนิทเป็นแม่ทัพใหญ่ยกไปตี เชียงตุง โดยเดินทางจากกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ 2395 และถึง เชียงตุงเมื่อ พ.ศ 2397 แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

เช่นเดียวกับครั้งแรก เนื่องจากเชียงตุงตั้งอยู่ในที่สูงสามารถป้องกันตนเองได้เป็นอย่างดี และ กองทัพของไทยเป็นกองทัพขนาดใหญ่ ทำให้การเดินทางเป็นไปได้ด้วยความลำบาก และขาดเสบียงอาหาร

เมื่อพม่าเสียอิสรภาพให้แก่อังกฤษใน พ.ศ. 2428 เชียงตุงจึงตกเป็นเมืองขึ้นของ อังกฤษด้วย ต่อมาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ไทยถูกบังคับให้เข้าร่วมกับญี่ปุ่นต่อสู้กับฝ่ายพันธมิตร และถูกมอบหมายให้เข้ายึดเมืองเชียงตุง จอมพลผิน ชุณหะวัณ สามารถยึดครองเชียงตุงได้ใน พ.ศ. 2485 และผนวกเชียงตุงเข้าเป็นส่วนหนึ่งของไทย โดยเรียกว่า แคว้นสหรัฐไทยเดิม จนกระทั่ง พ.ศ. 2490 อังกฤษคืนอิสรภาพให้แก่พม่า เชียงตุงจึงตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าอีกครั้งหนึ่ง และใน พ.ศ. 2505 นายพลเนวินผู้นำเผด็จการทหารของพม่าได้ทำการรัฐประหาร และปกครอง ประเทศด้วยระบบสังคมนิยม ดังนั้นตำแหน่งเจ้าฟ้าผู้ครองเมืองเชียงตุงซึ่งสืบทอดกันมาโดยตลอด ก็ต้องสิ้นสุดลง ในสมัยเจ้าฟ้าชายหลวง เจ้าฟ้าองค์สุดท้ายของเมืองเชียงตุง

รายพระนามเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง มีดังต่อไปนี้

1. เจ้าฟ้าท่อม	2. เจ้าฟ้าน่าน	3. เจ้าสามหมื่นห้วย
4. เจ้าชายลก	5. เจ้าใส่น่าน	6. เจ้าเจ็ดพันตู
7. เจ้าอ้ายอ่อน	8. เจ้าบุญชู	9. เจ้ายี่คาชา
10. เจ้าสาม	11. เจ้าสามสร้อย	12. เจ้าอ้ายเลาคาทา
13. เจ้าอ้ายเลา	14. เจ้าจอมศักดิ์	15. เจ้าสายคอ
16. เจ้าใส่พรหม	17. เจ้าสามเชียงคอง	18. เจ้าคำพู่
19. เจ้าท้าวคำพู่	20. เจ้าแก้วบุญญา	21. เจ้าคำท้าว
22. เจ้าชาก	23. เจ้าอ้ายอุ่น	24. เจ้าอินคำ
25. เจ้าอกสิงห์	26. เจ้าแก้วบุญมา	27. เจ้าสามปี
28. เจ้าเมืองขึ้น	29. เจ้าหมองมีว	30. เจ้าตึถันทราชา
31. เจ้าเมืองสาม	32. เจ้ากองไทย	33. เจ้ามหาขนาน

34. เจ้ามหาพรหม	35. เจ้าคานแสน	36. เจ้าหม่อมเชียงแข็ง
37. เจ้าหม่อมทองคำ	38. เจ้าก้อนแก้วอินแถลง	39. เจ้ากองไธย
40. เจ้าชายหลวง		

เชียงตุงภายใต้การปกครองของพม่า

ภายใต้การปกครองของพม่า เชียงตุงเป็นเมืองใหญ่ที่สำคัญแห่งรัฐฉานตะวันออก มีฐานะเทียบเท่าจังหวัด มีหัวเมืองในปกครอง 9 หัวเมือง ซึ่งมีฐานะเทียบเท่าอำเภอ ได้แก่ เชียงตุง เมืองย่าง เมืองซาก เมืองเพียง เมืองพะยาก เมืองยอง เมืองสาด เมืองตวน และเมืองท่าซี้เหล็ก ในตัวเมืองแบ่งออกเป็น 5 เขต บริเวณรอบนอกตัวเมืองแบ่งการปกครองเป็นตำบลและหมู่บ้าน

การปกครองของพม่าเป็นแบบสังคมนิยม เชียงตุง (2539) มีนายพลจ่อวินเป็นผู้ปกครองสูงสุด ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการฟื้นฟูความสงบเรียบร้อยแห่งรัฐฉานตะวันออก และเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงตุงด้วย

เมื่อ พ.ศ. 2532 นายพลชอหม่องขึ้นครองอำนาจต่อจากนายพลเนวิน พม่าเริ่มมีที่ทำเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก็ได้เพิ่มความพยายามในอันที่จะปลุกฝังลัทธิชาตินิยมขึ้นในหมู่ชนซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านชนบทรรมนิยม ประเพณี และเชื้อชาติ ให้มีความรู้สึกผูกพันว่าเป็นชนชาติเดียวกัน ความพยายามประการนี้ทำให้โบราณสถานและโบราณวัตถุอันทรงคุณค่าของชนกลุ่มน้อยหลายแห่งต้องถูกทำลายลง เพื่อมิให้หลงเหลือหลักฐานในอันที่จะสืบค้นความเป็นมาของกลุ่มชนเหล่านั้นได้ ตลอดจนเพื่อแปรเปลี่ยนศูนย์รวมแห่งจิตใจของชนกลุ่มน้อยเหล่านั้นให้ยึดมั่นผู้นำสูงสุดคนเดียวกัน ดังเช่นกรณีที่พม่าได้สังหาร หอเจ้าฟ้าเชียงตุง (วังเจ้าฟ้า) ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยเจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลง เมื่อ พ.ศ. 2534 โดยให้เหตุผลว่าเพื่อสร้างโรงแรมรับนักท่องเที่ยว แท้จริงแล้ว การกระทำดังกล่าวเป็นการล้มสลายอาณาจักร เชียงตุงและทำลายศูนย์รวมทางจิตใจของชาวไทเขินอย่างชัดเจน

การปิด - เปิด ประเทศของพม่า

นับแต่พม่าได้รับเอกราชจากอังกฤษ เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2491 เป็นต้นมา พม่าเกิดความรู้สึกเข็ดขยาดต่อชาวต่างชาติมากถึงกับระบุไว้ในนโยบายของประเทศว่าจะไม่ยอมให้ชาวต่างชาติเข้ามาถือสิทธิพลในพม่าอีกเป็นอันขาด ปัญหาภายในประเทศอันเกิดจากชนหลายเชื้อชาติอยู่ร่วมกัน และต้องการแยกตนเป็นรัฐอิสระ ทำให้พม่าต้องทำสงครามย่อยๆ กับชนกลุ่มน้อยเหล่านั้น ประเทศจึงไม่มีความมั่นคงพอที่จะเป็นหลักประกันต่อความปลอดภัยของคนไทยได้ กระทรวงมหาดไทยจึงประกาศปิดพรมแดนด้านอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ตั้งแต่วันที่ 18 ตุลาคม 2498 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามก็ยังมีการติดต่อและลักลอบขนสินค้าข้ามแดนระหว่างพม่ากับไทยอยู่เสมอ

เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2524 สภาความมั่นคงแห่งชาติได้มีมติผ่อนผันให้ประชาชนทั้งสองประเทศสามารถเดินทางเข้าออก เพื่อติดต่อซื้อขายเครื่องอุปโภคบริโภคที่ด่านอำเภอแม่สาย ได้ทุกวันตั้งแต่เวลา 06.00 - 18.00 น. และสามารถเดินทางเข้าประเทศได้ในระยะทางไม่เกิน 5 กิโลเมตร และเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2535 กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศผ่อนผันเปิดจุดผ่านแดนชั่วคราวที่ด่านอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อให้ชาวต่างประเทศเดินทางเข้าออกได้ทุกวัน ตั้งแต่เวลา 08.30 - 15.00 น. ที่สำคัญที่สุดคือ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2535 รัฐบาลของทั้งสองประเทศได้ดำเนินนโยบายเปิดทางเศรษฐกิจ โดยพม่าอนุญาตให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางผ่านด่านท่าซี้เหล็กเข้าไปท่องเที่ยวในเมืองเชียงตุงได้ นับว่าการเปิดประเทศครั้งนี้เป็นผลให้ชาวไทยและชาวต่างประเทศได้มีโอกาสพบเห็นและมีประสบการณ์ร่วมมาในวัฒนธรรมประเพณีอันมีคุณค่าของเชียงตุง อีกทั้งทราวยังได้ให้แก่ประเทศพม่าในระดับหนึ่ง ต่อมาปัญหาทางการเมืองระหว่างพม่ากับไทยทำให้พม่าประกาศปิดประเทศลงอีกครั้งหนึ่งเมื่อวันที่ 30 มกราคม 2538 และเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2539 รัฐบาลไทยและรัฐบาลพม่าได้มีมติเปิดจุดผ่านแดนระหว่างไทยกับพม่าขึ้นอีกครั้งหนึ่ง โดยพม่าอนุญาตให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางเข้าประเทศได้ในระยะทางไม่เกิน 5 กิโลเมตร ตั้งแต่เวลา 8.30 - 18.30 น.

เชียงตุงในปัจจุบัน

ในช่วงที่มีการเปิดประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2535 นักท่องเที่ยวและผู้สนใจเรียนรู้วิถีชีวิตของผู้

คนในเมืองเชียงตุง ได้เข้าไปใช้ประสบการณ์ร่วมและถ่ายทอดประสบการณ์ที่ได้รับไว้ในงานเขียน อันทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับเชียงตุงได้รับการตีแผ่สู่สังคมภายนอกในแง่มุมต่าง ๆ มากขึ้นกว่าที่เคยเป็น ดังต่อไปนี้

1. ไทจีน - ไทเชน

ประชากรที่มีจำนวนมากที่สุดในเชียงตุงได้แก่ชาวไทเชนซึ่งเรียกตัวเองว่า **เฮิน** หรือ **ชิน** คำว่า **เฮิน** หรือ **ชิน** นั้น สันนิษฐานว่ามีที่มาจากนี้

1. แม่น้ำสายหนึ่งของเชียงตุงที่ไหลสู่แม่น้ำโขง มีการไหลกลับขึ้นไปทางทิศเหนือ เนื่องจากสภาพพื้นที่ซึ่งสูงชันในทางทิศใต้ จากลักษณะของการไหลที่ต่างกับแม่น้ำสายอื่น ๆ จึงได้ชื่อว่า แม่น้ำเฮิน (ผืนจากสภาพที่เป็นจริง) ผู้คนที่อาศัยบนฝั่งแม่น้ำนี้จึงได้ชื่อว่า **ไทเฮิน**

2. ในสมัยพระยามังรายรบชนะชาวลัวะจนได้เมืองเชียงตุง จึงมอบหมายเจ้าน้ำพวม ผู้เป็นหลานพาไพร่พลจากเมืองเชียงแสนและเมืองเชียงรายอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่เชียงตุง ชาวเมืองทั้งสองไม่ชอบอยู่เชียงตุงได้อพยพหลบหนีมาถิ่นฐานเดิม พระยามังรายทรงให้กลับไปอีก ไพร่พลเหล่านี้ก็หนีลงมาอีก เมืองนี้จึงได้ชื่อว่า **เมืองชิน** (ชิน - กลับคืน) ผู้คนที่อยู่ในเมืองนี้จึงได้ชื่อว่า **ไทเฮิน**

3. เจ้าฟ้าเพชรรัตนของพระยาลวจักราช นำไพร่ 70 คน ไปสร้างเมืองเชียงตุง ไปร่ที่ไปสร้างเมืองตายไป 1 คน ยัง **เฮิน** (เฮิน - เหลืออยู่) 69 คน เมืองนี้จึงได้ชื่อว่า **เมืองเฮิน** ผู้คนที่อยู่ในเมืองนี้จึงได้ชื่อว่า **ไทเฮิน**

อนึ่ง เชียงตุงนี้มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า **เขมรัฐ** อันเป็นการเรียกชื่อตามเจ้าแก้วบุญญา เจ้าเมืองเชียงตุง ซึ่งปกครองเมืองเมื่อประมาณ พ.ศ. 2103 และเชียงตุงเป็นเมืองขึ้นของพม่า บุเรงนอง กษัตริย์ของพม่าพระราชทานนามให้เจ้าแก้วบุญญาว่า **รัตนภูมิเทวรินทร์ราเขมาธิปติราชา** อันมีความหมายว่า **เจ้าผู้ครองนครเขมรัฐพระองค์แรก** จึงเรียกเชียงตุงว่า **เขมรัฐ** หรืออาจจะมาจากการที่พระสงฆ์ได้เปลี่ยนชื่อพม่าให้กับเชียงตุงว่า **เขมรัฐ** เพื่อเป็นสิริมงคล เนื่องจากเชียงตุงมีโรคภัยไข้เจ็บชุกชุม ใครไปครองเมืองก็อยู่ได้ไม่นาน

2. พุทธศาสนา

เชียงใหม่เป็นเมืองพุทธศาสนา กล่าวกันว่าเป็นเมืองร้อยวัด เฉพาะในตัวเมืองเชียงใหม่ วัดถึง 44 วัด ฉะนั้น จะพบวัดสร้างติดกันในถนนสายเดียวกันหลายวัด แต่ละวัดตกแต่งประดับประดาอย่างสวยงาม ภายในวิหารมีตุ่ง (ตุ่ง : ธง ที่มีลักษณะเป็นแผ่นวัตถุ ส่วนปลายแขวนติดกับเสาห้อยเป็นแผ่นยาวลงมา) แขนงห้อยลงมาหลายผืน ชาวเชียงใหม่เป็นพุทธศาสนิกชนที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนาไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าพุทธศาสนิกชนในดินแดนอื่น ๆ จึงบำรุงรักษาศาสนสถานเหล่านั้นเป็นอย่างดี

ตำนานพระเจ้าเสียบโลก กล่าวไว้ว่าชาวลัวะชนพื้นเมืองผู้ปกครองเมืองเชียงใหม่ในระยะเริ่มแรกได้รับศีล 5 จากพระพุทธเจ้า ต่อมาเมื่อพระยามังรายทรงรวบรวมลัวะแล้วส่งเชื้อพระวงศ์ไปปกครองเมืองเชียงใหม่โดยลำดับ และในสมัยที่พระเจ้าผายส่งเจ้าเจ็ดพันผู้เป็นราชบุตรไปปกครองเมืองเชียงใหม่ พ.ศ 1882 ได้นำพุทธศาสนิกายวัดสวนดอกพร้อมด้วยพระมหาเถระจำนวน 4 องค์ พระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่าง ๆ ไปเผยแพร่ โดยเมื่อไปถึงเมืองเชียงใหม่ เจ้าเจ็ดพันผู้ ได้สร้างวัดถึง 4 วัด คือวัดพระแก้ว วัดหัวข่วง วัดพระกลาง และวัดจอมทอง เพื่อเป็นที่อยู่ของพระมหาเถระทั้ง 4 องค์ และมีการสร้างวัดเพิ่มขึ้นอีกถึง 60 วัด ต่อมาใน พ.ศ 1989 พระมหาเถระธรรมคัมภีร์แห่งเชียงใหม่ได้ส่งพระโสมจิตร์เถรไปเผยแพร่พุทธศาสนาในหน่ป่าแดง ในสมัยพระยาสิริธรรมจุฬาคือเป็นเจ้าฟ้าปกครองเมืองเชียงใหม่ ต่อมาพระสงฆ์ทั้งสองนิกายเกิดการทะเลาะวิวาทกันเนื่องจากเกิดความไม่พอใจในวัตรปฏิบัติของอีกฝ่ายหนึ่ง ผู้สามารถประนีประนอมการทะเลาะวิวาทนี้ได้คือพระเมืองแก้วกษัตริย์แห่งเชียงใหม่ ผลที่เกิดจากการประนีประนอมครั้งนี้ได้แก่ พระสงฆ์แต่ละนิกายยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนเองไว้ แต่จะร่วมในพิธีกรรมสำคัญ ๆ ด้วยกัน

จากการศึกษาเปรียบเทียบวรรณกรรมไทเขินกับวรรณกรรมล้านนาพบว่า วรรณกรรมส่วนใหญ่นั้นมีความคล้ายคลึงกันทั้งชื่อเรื่องและเนื้อหา อันอาจเป็นเพราะความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาของทั้งสองเชื้อชาติในอดีต กล่าวคือ เชียงตุงรับพุทธศาสนา และคัมภีร์ต่าง ๆ จากล้านนา จนอาจกล่าวได้ว่าล้านนาเป็นต้นแบบของภาษาเขินและคัมภีร์ทางพุทธศาสนา อันหมายรวมถึงวรรณกรรม

ต่าง ๆ ของชาวไทเขิน ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ของเมืองเชียงตุง อย่างไรก็ตาม มีวรรณกรรมจำนวนหนึ่งสร้างสรรค์ขึ้นโดยกลุ่มชนชาวไทเขินและแพร่กระจายไปสู่กลุ่มชนที่อยู่ในดินแดนใกล้เคียง รวมทั้ง กลุ่มชนชาวไทเขินเองก็รับเอาวรรณกรรมของกลุ่มชนซึ่งอยู่ใกล้เคียงมาเป็นวรรณกรรมของตน โดยคัดลอกคัมภีร์เหล่านั้นด้วยอักษรประจำกลุ่ม

3. อาชีพ

เชียงตุงอยู่ในสังคมเกษตรกรรม อาชีพหลักของประชาชนจึงได้แก่การเกษตรกรรม และเป็นการเกษตรแบบยังชีพ การทำนาที่ยังยึดระบบเหมืองฝาย นิยมปลูกทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า นอกจากนี้แล้ว ชาวเชียงตุงยังมีอุตสาหกรรมภายในหมู่บ้านเช่น ปั่นหม้อ ทำมิด ทำเครื่องเงิน เครื่องเขิน และทอผ้า

สืบเนื่องจากในอดีตเชียงตุงเป็นศูนย์กลางการค้า กล่าวคือเป็นทางผ่านและจุดแลกเปลี่ยนสินค้าของกองคาราวานพ่อค้าชาวไทใหญ่ในรัฐฉานและพ่อค้าจีนจากมณฑลยูนนาน ยังผลให้เชียงตุงมีระบบตลาดนัดหมุนเวียนมาจนถึงปัจจุบันใน 2 ลักษณะคือ ตลาดนัดในเมืองกับตลาดนัดนอกเมืองในตัวเมืองจะมีระบบตลาดนัดหมุนเวียน 5 วันครั้ง เป็นที่รู้จักกันชื่อของ ภาคหลวง วันวายภาคหลวง ภาคสี่ ภาคม่าน และภาคช่วง ส่วนนอกเมืองมีระบบตลาดนัดหมุนเวียน 4 แห่ง คือ ภาคบุง ภาคเต่า ภาคท้าย และภาคฟ้า ซึ่งนับได้ว่าระบบการค้านี้ทำให้ชาวเชียงตุงมีโอกาสเป็นทั้งผู้ซื้อและผู้ขายโดยทั่วกัน

อาชีพรับราชการยังคงเป็นอาชีพที่พึงปรารถนาเป็นอันดับแรกของผู้ปกครองบุตรหลานโดยทั่วไปในเชียงตุง เพราะถือว่าเป็นอาชีพที่มีเกียรติ แม้จะได้รับเงินเดือนน้อยมากหากเทียบกับค่าจ้างแรงงานอื่น ๆ

4. เศรษฐกิจการเงิน

สภาพเศรษฐกิจโดยทั่วไปในเชียงตุงอยู่ในระยะการเจริญเติบโตอย่างช้าๆ ระบบการเงินใช้เงินจัดตามระบบของพม่า ธนบัตรมี 7 ชนิด เริ่มจากต่ำสุดคือ ชนิดราคา 1 จี๊ด 5 จี๊ด 10 จี๊ด 15 จี๊ด 45 จี๊ด 90 จี๊ด และ 200 จี๊ด อันเป็นธนบัตรที่มีราคาสูงที่สุด และคิดเป็นเงิน

ไทยเท่ากับ 50 บาท (4 จี๊ด เท่ากับ 1 บาท) ภาวะค่าครองชีพของชาวเชียงตุงค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้เพราะ เงินจี๊ดที่ราคาต่ำสุดคือ 1 จี๊ด เทียบเท่าเงินไทยเพียง 25 สตางค์นั้น สามารถใช้ซื้อ ผัก ผลไม้ ขนม และสินค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้

สำหรับค่าจ้างแรงงานและเงินเดือนของข้าราชการนั้น ข้อมูลท้องถิ่น ปี 2537 กล่าวว่า กรมการก่อสร้างได้รับค่าจ้างวันละ 130 จี๊ด (32.50 บาท) ช่างไม้วันละ 200-300 จี๊ด (50-75 บาท) ค่าจ้างตักนาและเกี่ยวข้าววันละ 150-200 จี๊ด (37.50- 50 บาท) และข้าราชการชั้นผู้น้อยได้รับเงินเดือนละประมาณ 1000 จี๊ด (250 บาท) ถ้าจบปริญญาตรีจะได้รับประมาณเดือนละ 1400-1500 จี๊ด (350-375 บาท)

จากข้อมูลของสำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย ในปี 2535 พบว่าได้นำเข้าสินค้าจากไทย เป็นมูลค่ารวม 1,093,700,198 บาท ส่วนไทยได้นำเข้าสินค้าจากพม่าที่ด่านแม่สาย เป็นมูลค่าเพียง 17,168,836 บาท โดยเฉพาะส่งออกสำเร็จรูปและทองคำแท่ง พม่าได้นำเข้าจากไทยทางด่านแม่สายเป็นมูลค่าถึง 58.4 ล้าน และ 128.9 ล้านบาทตามลำดับ ส่วนของรูปพรรณที่วางขายในร้านทองเมืองเชียงตุงนั้น ส่วนหนึ่งเป็นทองรูปพรรณจากฝีมือของช่างไทย อันแสดงให้เห็นว่าผู้ที่ซื้อสินค้าประเภทดังกล่าวในดินแดนของประเทศพม่า คือผู้ซื้อสินค้าไทยในราคาพม่า

5. การศึกษา

การศึกษาในขั้นพื้นฐานของพม่านั้นเป็นการเรียนการสอนระบบ 5-4-2 คือ เริ่มจากชั้นอนุบาลถึงชั้นประถม 4 (5 ปี) ชั้นมัธยม 5 ถึงมัธยม 8 (4ปี) และชั้นมัธยม 9 ถึงมัธยม 10 (2 ปี) เชียงตุงมีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาอยู่เพียง 2 แห่งเท่านั้นที่เปิดสอนถึงขั้นสูงสุดคือมัธยม 10 หากผู้ใดต้องการความก้าวหน้าก็ต้องเดินทางไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมที่ตองยี หรือมัณฑะเลย์ ด้วยตนเอง

แม้ว่าการศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ แต่เพราะความยากจนของชาวเชียงตุง ความทุรกันดาร การไม่ขยายตัวทางเศรษฐกิจของบ้านเมือง ตลอดจนปัจจัยอื่น ๆ จึงทำให้บุตรหลานของชาวเชียงตุงไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม คติความเชื่อของชาวเชียงตุงที่ว่า การทำให้บุตรหลานเพศชายบรรพชาเป็น

สามเณรแล้วจะได้บุญมาก นอกจากจะเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนพุทธศาสนาแล้ว ก็ยังเป็นการทำให้เด็กชายชาวเชียงตุงมีโอกาสดูทางการศึกษามากขึ้น เนื่องจากหลังจากสามเณรเหล่านั้นเริ่มมีความรู้แตกฉานในระดับต้นและมีวุฒิภาวะเพียงพอแล้วก็มักจะเดินทางมาศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมตามวัดในจังหวัดเชียงรายหรือจังหวัดอื่น ๆ แล้วนำความรู้ที่ได้รับกลับไปถ่ายทอดให้กับสามเณรรุ่นหลัง บางรูปอาจอยู่จำพรรษาในจังหวัดนั้น ๆ พร้อมกับพยายามที่จะส่งเสริม สนับสนุน และอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชนให้กับกลุ่มชนของตนซึ่งอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในที่นั้น ๆ อันเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมของตนสู่สังคมภายนอกได้ประการหนึ่งด้วย สำหรับการเข้าคาน้ำหน้าชื่อของสงฆ์ในเชียงตุงมีดังต่อไปนี้

1. อายุ 10 ปี บวชเป็น สามเณร
2. อายุ 20 ปี พรรษา 10 อุปสมบทเป็น พระภิกษุ
3. อายุ 25 ปี พรรษา 5 มีสมณศักดิ์เป็น มหา
4. อายุ 30 ปี พรรษา 10 มีสมณศักดิ์เป็น พระสวามี
5. อายุ 40 ปี พรรษา 20 มีสมณศักดิ์เป็น พระสามี
6. อายุ 50 ปี พรรษา 30 มีสมณศักดิ์เป็น พระครูบา
7. พรรษา 40 สามารถแต่งตั้งเป็น สมเด็จเจ้าอาวาสธรรมพระเจ้า (สังฆราช) ได้

6. สภาพบ้านเรือน

ดังได้กล่าวแล้วว่า ชาวไทเขิน เป็นประชากรจำนวนมากของเชียงตุง ฉะนั้น บ้านเรือนของผู้คนชาวเชียงตุงที่พบเห็นกระจุกกระจายอยู่โดยทั่วไปจึงมักเป็นหมู่บ้านของชาวไทเขินที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันเนื่องจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษต่อ ๆ มา บ้านของชาวไทเขินดั้งเดิมนั้น สร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง นิยมสร้างเป็นบ้านชั้นเดียว มีใต้ถุนสูง ใช้ก้อนหินขนาดใหญ่อองเสาบ้านเพื่อเป็นการป้องกันปลวกและความชื้นเข้าทำลายเสาไม้ ซานบ้านจะแบ่งเนื้อที่ใส่สอยเป็น 3 ส่วนคือ 1. ส่วนนั่งเล่น พักผ่อนและรับประทานอาหาร 2. ส่วนครัวสำหรับประกอบอาหาร 3. ส่วนที่ใช้ตากพืชผลทางการเกษตร สำหรับภายในบ้าน จะมีห้องนอน 1 หรือ 2 ห้องตามความจำเป็น และ

เนื่องจากชาวไทเขินนับถือพุทธศาสนา ฉะนั้น มุมด้านหนึ่งภายในบ้านจะทำหิ้งบูชาพระ แต่ไม่มีพระพุทธรูปบูชา ทั้งนี้ เป็นคติความเชื่อของชาวไทเขินว่า พระพุทธรูปควรประดิษฐานในที่อันควรคือภายในโบสถ์หรือวิหารของวัดเท่านั้น หลังคาบ้านของชาวไทเขินมักสร้างสอบต่ำลงมากลุมตัวบ้าน และมักไม่มีหน้าต่างหรือมีเพียงด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น จึงทำให้ภายในบ้านค่อนข้างมืด ชาวไทเขินนิยมสร้าง กานแล หรือ แป๊ะ ไว้ที่ส่วนบนของหน้าจั่วด้วยเพื่อความเป็นสิริมงคล กานแลนี้หากเกิดการชำรุดจะต้องนิมนต์พระมาทำพิธีเพื่อตอกกานแล สำหรับหลังคานั้น มุงด้วยดินขอซึ่งทำจากดินเผา มีความคงทนถาวรมาก บ้านแต่ละหลังในเชียงตุงส่วนใหญ่เป็นบ้านเก่าแก่มีอายุ 100 ปีขึ้นไป และยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่วนผนังบ้านซึ่งแต่เดิมจะไม่นิยมใช้อิฐสร้าง เนื่องจากมีความเชื่อว่า อิฐจะใช้ก่อสร้างเฉพาะศาสนสถานและวังเจ้าฟ้าเท่านั้น แต่ต่อมาเมื่ออังกฤษเข้ายึดครองพม่า และใช้อิฐก่อสร้างบ้านเรือน ตลอดจนสถานที่ต่าง ๆ จึงทำให้ชาวเชียงตุง รวมถึงชาวไทเขิน หันมาใช้อิฐในการสร้างบ้าน ปัจจุบันมีการสร้างบ้านด้วยอิฐดินผสมพางแห้งซึ่งได้รับการอัดลงในพิมพ์แล้วนำไปตากแห้ง มีราคาเพียงก้อนละ 1 จี๊ด หรือ 25 สตางค์ การสร้างบ้านหลังเล็ก ๆ หลังหนึ่งใช้อิฐดินผสมพางเพียง 1 หมื่นก้อน จะใช้เงินเพียงหมื่นจี๊ด หรือ 2500 บาท เท่านั้นสำหรับผาผนังบ้าน

7. สาธารณูปโภค

การให้บริการด้านสาธารณูปโภคของรัฐบาลแก่ชาวเชียงตุงนั้นยังไม่ใช่เพียงพอต่อความต้องการของชาวเชียงตุง และมีข้อจำกัดในหลาย ๆ ประการ สาธารณูปโภคในเชียงตุงมีดังนี้

ไฟฟ้า การผลิตกระแสไฟฟ้า มีความเพียงพอเฉพาะในตัวเมืองเท่านั้น ในกรณีที่มีการจัดงานหรือกิจกรรมพิเศษใด ๆ ในภาคกลางคืนจะต้องแจ้งต่อทางการ และมีการดับไฟฟ้าบางหมู่บ้าน เพื่อให้กระแสไฟฟ้าเพียงพอ

น้ำ เชียงตุงยังไม่มีระบบน้ำประปา มีแต่บ่อน้ำเท่านั้น อาคารบ้านเรือนต่าง ๆ ต้องขุดบ่อน้ำไว้ใช้เอง จึงทำให้เกิดอาชีพขายน้ำขึ้นในตัวเมืองเชียงตุงซึ่งมีบ่อน้ำแหล่งใหญ่ถึง 5 แห่ง

โทรศัพท์ มีใช้ในหน่วยงานและที่ทำการสำคัญๆ ของจังหวัด วัดบางแห่งและร้านค้าใหญ่ๆ ไม่กี่แห่ง รวมทั้งที่โรงแรมเชียงตุงซึ่งเป็นโรงแรมของรัฐบาลด้วย ขอบเขตการบริการนั้นสามารถ

โทรใต้ภายในเมืองเชียงตุง โทรภายนอกได้ถึงเมืองตองยี และโทรไกลที่สุดได้เพียงเมืองย่างกุ้ง ซึ่งกำหนดไว้เพียงบางวันเท่านั้น

พาหนะ รถโดยสารประจำทางที่เชียงตุงเป็นของรัฐบาล ใช้รถยนต์บิคอปไม่มีหลังคา รับ-ส่ง ผู้โดยสารจากเชียงตุงไปยังเมืองต่างๆ 3 แห่งคือ เชียงตุง-ท่าซี้เหล็ก ระยะทาง 160 กิโลเมตร ราคาค่าโดยสาร หากนั่งด้านหน้าคู่คนขับ 1200 จีต (300 บาท) นั่งด้านหลัง 200 จีต (50 บาท) เชียงตุง-เมืองยาง ระยะทาง 121 กิโลเมตร ราคาค่าโดยสาร หากนั่งด้านหน้าคู่คนขับ 1200 จีต (300 บาท) นั่งด้านหลัง 190 จีต (48 บาท) และเชียงตุง-เมืองเพียง ระยะทาง 102 กิโลเมตร ราคาค่าโดยสาร หากนั่งหน้าคู่คนขับ 250 จีต (63 บาท) นั่งด้านหลัง 150 จีต (38 บาท) ปัจจุบันมีรถบิคอปโดยสารรวม 145 คัน เป็นรถสายท่าซี้เหล็ก 126 คัน สายเมืองยาง 16 คัน และสายเมืองเพียง 3 คัน

สถานพยาบาล เชียงตุงโดยรัฐบาลพม่าได้จัดบริการด้านการรักษาพยาบาลให้แก่ประชาชน ทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ในระดับตำบลเรียกว่า **เซมู** (สถานอนามัยประจำตำบล) ในระดับอำเภอเรียกว่า **เซโฮย่ง** (โรงพยาบาลประจำอำเภอ) และในระดับจังหวัดเรียกว่า **เซโฮย่งเมี้ยวแทน** (โรงพยาบาลประจำจังหวัด) โดยสถานพยาบาลแต่ละแห่งมีบุคลากรประจำ เพื่อให้บริการแก่ประชาชนตามขอขมายความสามารถ

สถานบริการอื่น ๆ สถานบริการเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของชาวเชียงตุง จะมีชาวเชียงตุงเป็นผู้ดำเนินการเองเช่น ร้านตัดผม ร้านเสริมสวย ร้านซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า ร้านอาบ และอื่น ๆ เป็นกิจการเล็ก ๆ เพียงพอแก่การยังชีพเท่านั้น ทั้งนี้เพราะ รัฐบาลได้ตั้งข้อจำกัดสินค้าหรือบริการบางชนิดที่จะนำความมุ่งเพื่อมาสู่ประชาชน

แหล่งบันเทิง แหล่งบันเทิงขนาดใหญ่ที่สร้างสีสันให้แก่หนุ่มสาวชาวเชียงตุง ได้แก่ ดิสโก้ เคนดรอยฟ้า ตั้งอยู่กลางหนองตุง โดยทางการพม่าเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินงาน เป็นแหล่งบันเทิงเดียวที่เปิดบริการตั้งแต่หัวค่ำจนถึงเที่ยงคืน เชียงตุงมีโรงภาพยนตร์ 2 แห่งคือ โรงภาพยนตร์ เชียงตุง และโรงภาพยนตร์ป่าไร่ จะฉายภาพยนตร์พม่าและจีนเป็นส่วนใหญ่ ตัวเข้าชมมี 2 ราคา คือ 4 จีต (1 บาท) และ 10 จีต (2.50 บาท) นอกจากนั้น เชียงตุงยังมีร้านฉายวีดีโออีกหลายแห่ง คิดค่าชมคนละ 5 จีต (1.25 บาท) และสำหรับคอฟฟี่ช็อปนั้น ในเชียงตุงยังไม่มี แต่ที่

มีอยู่ขณะนี้ เป็นร้านขายชาและกาแฟที่ขึ้นชื่อ 2 แห่งคือ ร้านอันนี่ชอฟ เป็นร้านของชาวพุทธ และร้านสตาร์ เป็นร้านของอิสลาม ราคากาแฟซึ่งขายพร้อมปาท่องโก๋แก้วละ 15 จีต (4 บาท)

8. การพนัน

การพนันเป็นสิ่งที่มียู่คู่กับมนุษย์ในทุกสังคมมาแต่โบราณ เชียงตุงมีการพนันอยู่หลายชนิด เช่นการจับสลากเสี่ยงโชคซึ่งปรากฏอย่างเปิดเผยทั่วไปในเชียงตุง แต่การพนันที่เป็นทางการคือรัฐบาลเป็นเจ้าของได้แก่สลากกินแบ่งรัฐบาล โดยมีร้านใหญ่ ๆ ที่จำหน่ายสลากกินแบ่ง 4-5 แห่ง และมีรูปแบบของร้านคล้ายคลึงกันคือ จะทำหน้าร้านเป็นลูกกรงลวดตาข่ายแล้วนำสลากกินแบ่งมาห้อยไว้ด้านบน มีช่องเล็ก ๆ สำหรับยื่นสลากกินแบ่งให้แก่ผู้ที่ต้องการซื้อ ที่เชียงตุงจะไม่มีการเล่นแร่ขายสลากกินแบ่ง และจะขายในราคาที่กำหนดเท่านั้น คือใบละ 10 จีต (2.50 บาท) การออกรางวัลนั้น ออกรางวัลเดือนละ 1 ครั้ง ทุกวันที่ 3-9 ของเดือน ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงย่างกุ้ง คือสถานี Atan Luin Tana โดยมีทั้งหมด 8 รางวัล ดังนี้

รางวัลที่ 1	มี 8	รางวัล	รางวัลละ	1,000,000	จีต (250,000 บาท)
รางวัลที่ 2	มี 18	"	"	500,000	จีต (125,000 บาท)
รางวัลที่ 3	มี 19	"	"	300,000	จีต (75,000 บาท)
รางวัลที่ 4	มี 18	"	"	200,000	จีต (50,000 บาท)
รางวัลที่ 5	มี 37	"	"	80,000	จีต (20,000 บาท)
รางวัลที่ 6	มี 91	"	"	40,000	จีต (10,000 บาท)
รางวัลที่ 7	มี 576	"	"	20,000	จีต (5,000 บาท)
รางวัลที่ 8	มี 2934	"	"	5,000	จีต (1,250 บาท)

9. ศิลปวัฒนธรรม

แม้จะอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า แต่ชาวเชียงตุงยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนในด้านศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณี ทุกครั้งที่มีการจัดงานประเพณีต่างๆ เจ้าอาวาสวัด

จะต้องแจ้งแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลประจำท้องถิ่นเสมอ

ประเพณีเมืองเชียงตุงที่มักได้รับการกล่าวถึงมีมากมาย เช่น การจัดแห่แบก (การจัดต้นเกี๊ยะเป็นพุทธบูชา) จีไฟก๊อทกัน (จุดโคมไฟเป็นพุทธบูชา) ประเพณีการตั้งธรรม (ประเพณีการเทศน์) การถนอมกลอง (ประเพณีแขวนกลอง) การทานกองทราย (ประเพณีทานกองทราย) และการละเล่นต่างๆ เช่น ยันสาว (ชักเย่อ) จี่เชิงซาโรง (เล่นชิงช้า) ต่อหมากบัว (สะบ้า)

ในส่วนของวรรณกรรมนั้น เนื่องจากเชียงตุงได้รับการเผยแพร่พุทธศาสนาไปจากล้านนา ฉะนั้น คัมภีร์ต่าง ๆ จึงมีความคล้ายคลึงกับล้านนาแม้ว่าจะได้รับการคัดลอกเป็นอักษรประจำกลุ่มชนไปแล้วก็ตาม ที่สำคัญคือ เชียงตุงยังคงรักษาเอกลักษณ์ของตนในด้านอักษรวิธีไว้ บุตรหลานของกลุ่มชนชาวไทเขินในตัวเมืองเชียงตุงซึ่งเรียนภาษาพม่าเป็นภาษาที่ 1 จะเรียนภาษาอังกฤษและไทเขินเป็นภาษาที่ 2 หลังเวลาเรียนในตอนเย็น หรือวันเสาร์-อาทิตย์ จะมีการเรียนภาษาไทเขินตามวัดต่าง ๆ ส่วนรอบนอกเมืองเชียงตุงยังคงใช้ตัวอักษรไทเขินเป็นภาษาที่ 1 ในโรงเรียน จึงกล่าวได้ว่าชาวไทเขินในปัจจุบันสามารถรักษาเอกลักษณ์ด้านอักษรวิธีของกลุ่มชนไว้ได้ในระดับหนึ่ง ขณะที่ล้านนาผู้เผยแพร่ภาษาและวรรณกรรมไปสู่เชียงตุง กลับเลิกใช้อักษรวิธีดั้งเดิมของตน จนทำให้คนรุ่นใหม่ของล้านนาไม่สามารถเข้าใจภาษาและวรรณกรรมซึ่งปรากฏอยู่บนคัมภีร์โบราณ หากไม่ได้รับการเรียนรู้ในเรื่องอักษรวิธีของไทยวน เป็นกรณีพิเศษ

10. สิ่งที่คงเหลือเป็นอดีตของเชียงตุง

แม้ว่า ชาวเชียงตุงจะพยายามรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนไว้เพียงใดก็ตาม แต่ชีวิตภายใต้การปกครองของพม่าซึ่งเพียรพยายามกลืนเชื้อชาติ เพื่อหลอมรวมให้เป็นเพียงหนึ่งเดียวก็นั้น ก็ได้ทำให้ทั้งชาวเชียงตุงรุ่นเก่าและผู้ที่อยู่สังคมภายนอกหวัดกว่าชาวเชียงตุงรุ่นใหม่จะสามารถรักษาความเป็นเชื้อชาติของตนได้ตลอดไปหรือไม่ เพราะแม้แต่วังเจ้าฟ้าเชียงตุง ก็เหลือเพียงอดีตให้กล่าวถึงภายใต้ภาพของโรงแรมเชียงตุงที่มีลักษณะคล้ายบังกะโหลมไม้ของไทยเท่านั้น ประการสำคัญ เพลงชาติเชียงตุงที่ราชบัณฑิตในสำนักเจ้าฟ้าชายหลวงได้สร้างสรรค์ขึ้นในทำนอง Auld Lang Syne และเคยก้องกังวานเมื่อ 40 กว่าปีที่ผ่านมาเพื่อปลุกเร้าชาวเชียงตุงให้มีความรักสมัครสมานกัน ด้วยเนื้อร้องว่า

พวกเราได้มาชุมนุมด้วยพร้อมเพรียงกันเป็นเอกฉันท์
เป็นเหตุให้บ้านเมืองของเราจะได้เจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น
เมืองเราเป็นเมืองอยู่สร้างติดกับหลายเขตประเทศหลายเมือง
คนเชื้อแปลกหน้าแปลกตาจะมาค้าขาย (ทาลาย) เอาเมืองเราแยกกัน
จงหื้อรักสามัคคีและเห็นใจกันรู้ใจแก่กัน
อย่ามีใจคอตีดันซึ่งกันและกันแล้วจงรุ่งเรือง
ชาวเราจงหื้อซำใจในการสร้างชาติหื้อรีบเร็วพลัน
บ้านเมืองและพี่น้องเราจะได้อยู่เย็นและเป็นสุขดี

ก็ได้สูญสลายไปพร้อมกับการสิ้นสุดของระบอบเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง ตั้งแต่ครั้งนายพลเนวินได้ทำการ
ปฏิวัติยึดอำนาจและปกครองประเทศแบบสังคมนิยม เมื่อปี พ.ศ. 2505 เป็นต้นมา

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

อรรถกถาปัญญาสาธิต

อรรถกถาอุมาทันตีชาดก

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ในพระเชตวันมหาวิหารทรงพระปรารภ อุกกัณฐิกิกษุ ตรีสพระ
ธรรมเทศนานี้ว่า นิเวสน์ กุสส นุที สุนนุที ดังนี้ เป็นต้น

ได้ยินว่า วันหนึ่งภิกษุรูปหนึ่งเที่ยวไปบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี ได้มองเห็นหญิงคนหนึ่ง ซึ่งประดับ
ตกแต่งร่างกาย มีรูปร่างอันงดงามอย่างยิ่ง เกิดมีจิตปฏิพัทธ์ไม่อาจจะกลับใจหักห้ามได้ มายังวิหาร
จาเดิมแต่ไหน ก็เป็นผู้อ่อนแอเพราะโรค ถูกอุกกุสกรทิ่มแทงแล้ว มีส่วนเปรียบด้วยเนื้อที่วิ่งปล่านไป
ผ่านผอม ร่างกายมีเส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง กลายเป็นคนผอมเหลือง ไม่นิยม (ในพระศาสนา) เมื่อไม่
ได้รับความสบายใจ แม้ในอิริยาบถหนึ่ง จึงละเว้นวัตรมีอาจารย์วัตรและอุปัชฌายวัตร เป็นต้น อยู่ชนิดที่
เว้นว่างจากการประกอบความเพียรในอุทเทส ปฏิบัติและกัมมัฏฐาน เธอถูกพวกเพื่อนภิกษุถามว่า
อาวุโส เมื่อก่อนท่านมีอินทรีย์เปล่งปลั่ง มีสีหน้าผ่องใส แต่เดี๋ยวนี้ หาได้เป็นอย่างนั้นไม่ เพราะเหตุ
อะไรกันหนอ จึงตอบว่า อาวุโส ผมไม่ยินดียิ่ง (ในพระศาสนา) เลย ลำดับนั้น พวกเพื่อนภิกษุ
เหล่านั้น จึงกล่าวสอนเธอว่า อาวุโสเอ๋ย ท่านจงยินดียิ่ง (ในพระศาสนา) เกิด ธรรมตาว่า
การอุปบัติเกิดแห่งพระพุทธเจ้า เป็นสภาวะที่ได้โดยยาก การได้ฟังพระสัทธรรมและการได้อัตภาพเป็น
มนุษย์แล้ว เมื่อปรารถนาจะทำที่สุดแห่งทุกข์ให้ได้ จึงละคนผู้เป็นญาติมีหน้าตานองหน้าแล้ว บวชด้วย
ศรัทธา เพราะเหตุไร ท่านจึงตกไปสู่อำนาจแห่งกิเลสเล่า ขึ้นชื่อว่า กิเลสเหล่านั้น มีทั่วไปแก่คน
พาลทุกจำพวก ตั้งแต่สัตว์มีชีวิตไล่เดือนขึ้นไป มีอุปมาเหมือนผลไม้ กิเลสเหล่านั้น เป็นที่ตั้งแห่งวัตถุ
กาม กามแม้เหล่านั้น มีความยินดีน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมาก โทษในกามเหล่านั้น มี
ประมาณยิ่ง กามทั้งหลายเปรียบเหมือนร่างกระดูก กามทั้งหลายเปรียบเหมือนขึ้นเนื้อ กามทั้งหลาย
เปรียบเหมือนคบเพลิงหุ้ก กามทั้งหลายเปรียบเหมือนหลุมถ่านเพลิง กามทั้งหลายเปรียบเหมือน
ความฝัน กามทั้งหลายเปรียบเหมือนของที่ยืมเขามา กามทั้งหลายเปรียบเหมือนผลของต้นไม้ที่มีพิษ
กามทั้งหลายเปรียบเหมือนหอกและหลาว กามทั้งหลายเปรียบเหมือนห้วง ธรรมตาว่าท่านบวชแล้ว
ในพระศาสนา เห็นปานนี้ยังตกไปสู่กายาได้อำนาจของเหล่ากิเลสซึ่งเป็นเหตุกระทำความพินาศถึงอย่าง
นั้นได้ดังนี้ เมื่อไม่สามารถจะให้ภิกษุเหล่านั้นรับเอาถ้อยคำของตนได้ จึงพากันเข้าไปเข้าเฝ้าพระศาสดา
ยังธรรมสภา เมื่อพระองค์ตรัสถามว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายพวกเธอพากันผู้ไม่มีความปรารถนาจะมา
หาผม จึงพากันกราบทูลว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทราบว่าภิกษุรูปนี้ เป็นผู้มีความเบื่อหน่าย เจ้าข้า
พระศาสดาตรัสถามว่า ที่เล่ามาเป็นความจริงหรือ เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่าเป็นความจริงพระเจ้าข้า

ดังนี้ จึงตรัสว่า ตูก่อนนิกหุ โบราณบัณฑิตทั้งหลาย แม้ตามพร่ำสอนซึ่งพระราชครูครอบครองราชสมบัติ อยู่ จนไม่ตกไปสู่อานาถกิเลสที่เกิดขึ้น ห้ามจิตเสียดได้ ไม่ยอมทำสิ่งที่ไม่สมควร ดังนี้แล้วทรงนำอดีตนิทานมาตรัสว่า

ในอดีตกาลในแคว้นสีวี พระราชาทรงพระนามว่า สีวี ทรงครอบครองราชสมบัติ ในอริยรัฐ บุรีนคร พระโพธิสัตว์ บังเกิดในพระครรภ์พระอัครมเหสีของพระราชอาพระองค์นั้นแล้ว พระบรมวงศานุวงศ์ทั้งหลายพากันขนานพระนามพระราชโอรสนั้นว่าสีวิ कुमार แม้บุตรของท่านเสนาบดี ก็คลอดแล้ว พวกหมู่ญาติ พากันตั้งชื่อเด็กนั้นว่าอภิการกะ เด็กทั้งสองคนนั้นเป็นเสหายกัน พอเจริญวัยมีอายุได้ ๑๖ ปี ไปยังกรุงตักกศิลา พอเล่าเรียนศิลปะจบแล้วก็พากันกลับมา พระราชาได้ทรงพระราชทานพระราชสมบัติให้พระราชโอรสครอบครอง แม้พระราชโอรสนั้น ก็ทรงแต่งตั้งอภิการกะไว้ในตำแหน่งเสนาบดีแล้ว ทรงครอบครองราชสมบัติโดยธรรม ในพระนครนั้นนั่นเอง มีบุตรสาวของท่านศิริกวีจฉะเศรษฐี ผู้มีทรัพย์สมบัติประมาณ ๔๐ โภกฏี เธอมีรูปร่างสวยยิ่งนัก เลอเลิศด้วยความงามประกอบด้วยลักษณะอันงดงาม ในวันตั้งชื่อ หมู่ญาติได้ตั้งชื่อเธอว่าอุมมาทนต์ ในเวลาเธอมีอายุได้ ๑๖ ปี เธอมีผิวพรรณเกินล้ำหมู่มนุษย์ งดงาม น่าดูน่าชม บานเทพค้ำฟ้า พวกบุดูชนที่พบเห็นเธอเข้าทุกคนๆ ไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้โดยภาวะของตน เป็นผู้เมาแล้ว ด้วยความเมาคือกิเลส เหมือนเมาแล้วด้วยน้ำเมา ฉะนั้น ชื่อว่า สามารถจะตั้งสติได้ไม่ได้มีแล้ว ครั้งนั้นท่านศิริกวีจฉะผู้เป็นบิดาของนางเข้าไปเฝ้าพระราชอาแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ อิตถิวิคคะอันสมควรแต่พระเจ้าแผ่นดิน ได้บังเกิดขึ้นแล้วในเรือนของข้าพระองค์ ขอพระองค์ได้โปรดจงทำตามความพอพระทัยเถิด พระราชาทรงรับคำแล้วทรงสั่งพราหมณ์ทั้งหลายไปแล้ว พราหมณ์เหล่านั้นไปยังเรือนของท่านเศรษฐีแล้วได้รับการต้อนรับด้วยสักการะและสัมมาณะ พากันบริโภคน้ำข้าวปายาสแล้ว

ในขณะนั้น นางอุมมาทนต์ ผู้ประดับประดาด้วยเครื่องอลังการพร้อมสรรพ ได้ไปสู่สำนักของพราหมณ์เหล่านั้นแล้ว พราหมณ์เหล่านั้น พบเห็นนางเข้าก็ไม่สามารถจะดำรงสติไว้ได้ เป็นผู้เมาด้วยความเมาคือกิเลส ไม่ได้รู้เลยว่าตนกำลังบริโภคค้างอยู่ บางพวก ก็จับค้ำข้าวเอาวางไว้บนศรีษะด้วยสำคัญว่าเราจะบริโภค บางพวก ก็ยัดสำรับระหว่างซอกรักแร้ บางพวกก็ทุบตีผาเรือน พวกพราหมณ์ได้กลายเป็นคนบ้าไปแม้ทั้งหมด นางเห็นพราหมณ์เหล่านั้นเข้า จึงกล่าวว่า ทราบว่าพราหมณ์เหล่านี้จักตรวจดูลักษณะของเรา ท่านทั้งหลาย จงลากคอกพราหมณ์เหล่านั้นออกไปให้หมด ดังนี้แล้วให้คนรับใช้นำพราหมณ์เหล่านั้นออกไป พราหมณ์เหล่านั้น เป็นผู้ช่วยเขินไปยังพระราชนิเวศน์แล้ว โกรธต่อนางอุมมาทนต์จึงกราบทูลความเท็จว่า ขอเดชะ ผู้หญิงคนนั้น เป็นหญิงกาลกรรณี มิได้

สมควรแก่พระองค์เลยพระเจ้าข้าพระราชาทรงทราบว่า หญิงคนนั้นเป็นกาสกรรณี จึงมิได้ทรงรับสั่ง
ให้นำหญิงนั้นมา นางอุมาทันตีได้ทราบเรื่องนั้นแล้วจึงกล่าวว่าพระราชามิทรงรับเราด้วยทรงสำคัญ
ว่า ทราบว่าเราเป็นคนกาสกรรณี ขึ้นชื่อว่า หญิงกาสกรรณี ย่อมไม่มีรูปร่างอย่างนี้เป็นแน่ ดังนี้ จึง
ผูกอาฆาตในพระราชารองค์ว่า ช่างเถอะ ก็ถ้าเราจักได้เข้าเฝ้าพระราชาก็จักรู้กัน ที่ชอยาง
ของท่านอภิปรายเสนาบดี ถ้ามว่ากันนางได้มีรูปร่างงดงามอย่างนี้ เพราะวิบากแห่งกรรมอะไร ตอบ
ว่า ด้วยวิบากแห่งการถวายผ้าแดง

ได้ยินว่า ในอดีตกาล ในกรุงพาราณสี นางได้บังเกิดในตระกูลที่ขัดสนในวันมหาศก เธอมอง
เห็นผู้หญิงทั้งหลายผู้สมบูรณ์ด้วยบุญ นุ่งผ้าที่ย้อมแล้วด้วยดอกคชา ประดับประดาตกแต่งกำลั้ง เล่นกันอยู่
เป็นเหตุให้เธอต้องการจะนุ่งผ้าเช่นนั้นเล่นกับเขาบ้าง จึงบอกให้มารดาบิดาได้ทราบ เมื่อท่านทั้ง ๒
นั้นกล่าวว่า ลูกเอ๋ย พวกเราเป็นคนจนขัดสน พวกเราจะได้อะไรอย่างนั้นแต่ที่ไหนเล่า ดังนี้ จึง
กล่าวว่า ถ้าอย่างนั้นท่านจงอนุญาตให้เรา ทำการรับจ้างในตระกูลมั่งคั่งแห่งหนึ่งเถิด พวกนายจ้าง
เหล่านั้นรู้คุณของเราแล้วก็คงจักให้เอง ดังนี้ พอได้รับอนุญาตจากมารดาบิดาแล้วจึงเข้าไปยังตระกูล
หนึ่งกล่าวว่า ดิฉันมาสมัครทำงานรับจ้างเพื่อต้องการผ้าที่ย้อมด้วยดอกคชา ลำดับนั้น พวกนายจ้าง
กล่าวกะเธอว่า เมื่อเจ้าทำงานครบ ๓ ปีแล้ว พวกเรารู้คุณความดีของเจ้าแล้วจักให้แน่ นางรับ
คำแล้วเริ่มทำงาน พวกนายจ้างเหล่านั้น รู้คุณความดีของนางแล้ว ในเมื่อยังไม่ครบ ๓ ปีบริบูรณ์
นั้นเองจึงได้มอบผ้าชนิดอื่นพร้อมกับผ้าที่ย้อมแล้วด้วยดอกคชาชนิดเนื้อแน่น ให้แก่นางแล้วสั่งนางว่า เธอ
จงไปอาบน้ำพร้อมกับพวกสหายของเธอเสร็จแล้ว จงลองนุ่งผ้า (นี้ดู) นางไปกับพวกหญิงสหายแล้ว
วางผ้าที่ย้อมแล้วไว้บนฝั่งอาบน้ำแล้ว ในขณะที่พระสาวกของพระศพลทรงพระนามว่า กัสสปะรูปหนึ่ง
มีจิวรฎกโจรชิงเอาไป นุ่งและห่มกึ่งไม้ที่หักได้มาถึงยังที่นั้นแล้ว นางเห็นท่านแล้วคิดว่า ท่านผู้เจริญ
รูปนี้ เห็นที่จักถูกโจรชิงจิวรไปแล้ว ผ้านุ่งของเราเป็นของหาได้ยากเพราะไม่ได้ให้ท่านไว้แม้ในกาล
ก่อน จึงฉีกผ้านั้นออกเป็น ๒ ส่วน คิดว่า จักถวายส่วนหนึ่งแก่พระผู้เป็นเจ้า ดังนี้ ขึ้นจากนั้นแล้ว
นุ่งผ้านุ่งสำหรับส่วนตัวแล้วกล่าวว่า ท่านเจ้าข้า นิมนต์หยุดก่อนเจ้าข้า จึงไปไหว้พระเถระแล้ว ฉีก
ผ้าที่นุ่งท่ามกลาง ได้ถวายส่วนหนึ่งแก่พระเถระนั้น พระเถระนั้น ยืนอยู่ที่กำบังส่วนหนึ่ง ทั้งกึ่งไม้
ที่หักได้เสีย นุ่งผ้าผืนนั้นชายหนึ่ง ห่มชายหนึ่ง แล้วจึงออกไป ลำดับนั้น เพราะรัศมี แห่งผ้าอาบทั่ว
ร่างพระเถระ ได้มีแสงรัศมีเป็นอันเดียวกัน ดูดังพระอาทิตย์ทอแสงอ่อน ๆ ฉะนั้น นางมองดูพระ
เถระนั้นแล้ว คิดว่า ที่แรกพระผู้เป็นเจ้าของเราไม่งามเลย บัดนี้งามรุ่งโรจน์ดูพระอาทิตย์ทอแสง
อ่อน ๆ ฉะนั้นเราจักถวายแม้ผ้าทอนี้แก่พระผู้เป็นเจ้านี้แหละ แล้วถวายผ้าส่วนที่สอง ได้ตั้งความ

ปรารภว่า ท่านผู้เจริญ ดิฉันเที่ยวไปในภพ พึงเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งรูปอันงดงาม คนใดคนหนึ่ง พบเห็น ดิฉันแล้ว อย่าได้อาจดำรงอยู่โดยภาวะของตนเลย ผู้หญิงอื่นที่ชื่อว่า มีรูปสวยงามเกินกว่าดิฉัน อย่าได้ มีเลย แม้พระเถระกระทำอนุโมทนาแล้ว ก็หนีไป นางท่องเที่ยวไปในเทวโลก บังเกิดในอริยภูมิ ในกาลนั้นแล้ว ได้มีรูปร่างงดงาม เหมือนอย่างที่ได้ปรารภเอาไว้แล้วนั้น

ลำดับนั้น ในพระนครนั้น ประชาชนทั้งหลายได้เฝ้าชมงานมหรสพประจำเดือนกัตติกมาส (เดือน) ประชาชนทั้งหลายได้เตรียมพระนครไว้ในวันมหรสพ เพื่เดือนกัตติกมาสแล้ว ท่านอภิ ปารกเสนาบดีเมื่อจะไปยังที่รักษา (ที่ทำงาน) ของตน จึงเรียกภริยาสุดที่รักนั้นมาแล้วพูดว่า อุมมาทนต์ นื่องรัก วันนี้ในเวลาค่ำคืนแห่งกัตติกมาสจะมีมหรสพและพระราชากัตติกมาสประทักษิณพระนคร เสด็จ ผ่านประตูเรือนของเรานี้เป็นเรือนแรก นื่องอย่าปรากฏตัวให้พระราชาทรงเห็นนะ เพราะถ้าพระ องค์เห็นนื่องแล้วจักไม่อาจดำรงสติไว้ได้ นางอุมมาทนต์นั้นรับคำสามีว่า ไปเถอะ คุณพี่ (ถึงเวลานั้น แล้ว) ดิฉันจักรู้ ดังนี้ เมื่อสามีไปแล้ว จึงสั่งบังคับนางทาสีว่า ในเวลาที่พระราชาสด็จมายังประตู เรือนของเรานี้ เจ้าจงบอกแก่เราให้ทราบด้วยนะ ลำดับนั้น เมื่อพระอาทิตย์อัสดงคตแล้ว พระจันทร์ เพ็ญลอยเด่นขึ้นแทนที่พระนครที่ประดับประดาตกแต่งแล้ว ดูกองม่านเทวนคร ประทีปปลุกโพล่งสว่าง ทวีต พระราชาทรงประดับตกแต่งด้วยเครื่องอลังการพร้อมสรรพทรงประทับบนรถม้าคันประ เสริฐ แวดล้อมด้วยหญิงงามด้วย ทรงกระทำประทักษิณพระนครด้วยยศใหญ่ เสด็จถึงประตู เรือนท่านอภิปารก เสนาบดีเป็น เรือนแรกที่เดียว ก็ เรือนหลังนั้นแวดล้อมด้วยกำแพงสีดั่งมณีสีลาหิมิตยอยอยู่ที่ขุมประตูอัน ประดับตกแต่งงดงาม เลิศล้ำดูชม ขณะนั้นนางทาสีได้ เรียงแจงให้นางอุมมาทนต์ทราบแล้ว นางอุมมา ทนต์ให้นางทาสีถือพานดอกไม้ แล้วยืนพิงบานหน้าต่างด้วยสีลาอันงดงามดูตั้งนางกินรีไปรดดอกไม้ใส่ พระราชา พระราชาเหลือบแลดูนาง ทนทีก็เกิดความเมาด้วยความเมาคือกิเลสไม่อาจจะดำรงสติไว้ ได้ จนไม่สามารถจะจำได้ว่า เรือนหลังนี้ เป็นของท่านอภิปารกเสนาบดี

ลำดับนั้น พระราชาตรัสเรียกนายสารถีมาแล้ว เมื่อจะตรัสถาม จึงได้ตรัสถามพระคาถา ๒ คาถาว่า

ดูก่อนนายสุภัททสารถี นี้เรือนของใครหนอล้อมด้วยกำแพงสีเหลือง ใครหนอปรากฏอยู่ในที่ไกล เหมือนเปลวไฟอันลุกโผลงอยู่บนเวหาส และเหมือนเปลวไฟบนยอดภูเขา ฉะนั้น ดูก่อนนายสุภัทท สารถี หญิงคนนี้เป็นธิดาของใครหนอ เป็นลูกสะใภ้หรือเป็นภรรยาของใคร ไม่มีผู้หวังแทนหรือ สามี ของนางมีหรือไม่ เราถามแล้วขอท่านจงบอกแก่เราโดยเร็ว

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า กสฺส นุทฺ ตตฺตพฺเป็น กสฺส นุ อิทฺ แผลว่า นี้ (เรื่อน) ของใครหนอ
บทว่า ปตฺตุมเยน ได้แก่ อันสำเร็จด้วยกานเพงอิฐสี่แดง บทว่า ทิสฺสตี ความว่า ปราภฏยีนอยู่บนบาน
หน้าต่าง บทว่า อจฺจุ ได้แก่ กองไฟที่มีลมไหมลุกเปล่ง บทว่า อีตา นาย ตตฺตพฺเป็น อีตา นุ อยิ
เป็นอีตา (ของใคร) นอ บทว่า อวาวตา ได้แก่ไม่มีผู้กีดกัน คือ ไม่มีผู้ขวางแทนหรือ บทว่า
ภตฺตา ความว่า สามีของนางมีหรือไม่ เจ้าจงบอกความนี้แก่เรา

ลำดับนั้น นายสารถี เมื่อจะกราบทูลแจ้งเนื้อความแด่พระราชินีได้กราบทูลคาถา ๒ คาถาว่า
ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมพระชาตินกร ก็ข้าพระองค์ย่อมรู้จักหญิงนั้นพร้อมทั้งมารดา บิดา และ
สามีของนาง ข้าแต่พระจอมภิบาล บุรุษนั้นเป็นผู้ไม่ประมาทในประโยชน์ของพระองค์ทั้งกลางคืน
กลางวัน สามีของนางเป็นผู้มีอิทธิพลกว้างขวางและมั่งคั่ง ทั้งเป็นอำมาตย์คนหนึ่งของพระองค์ ข้า
แต่พระราชินีหญิงนั้น คือ ภรรยาของอภิการกเสนาบดี เธอมีชื่อว่า อุมมาทนต์ พระเจ้าข้า

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มตฺยา จ ความว่า ข้าพระองค์ย่อมรู้จักหญิงคนนั้นพร้อมทั้งมารดา
และบิดา ศัพท์ว่า อโถปี นายสารถีกราบทูลว่าแม้สามีของนางข้าพระองค์ก็รู้จัก บทว่า อิทฺโธ แผลว่า
เป็นผู้ได้รับความสำเร็จแล้ว บทว่า ฝีเต ได้แก่ พริ้งพร้อมด้วยผ้าและเครื่องอลังการทั้งหลาย บทว่า
สฺวทฺตฺติเต ได้แก่ เป็นผู้มั่งคั่งสมบูรณ์ดี บทว่า นามเธยฺเยน แผลว่า มีชื่อ จจริงอยู่ (หญิงคนนี้ ย่อมทำ
บุรุษผู้ที่มองดูนางให้หลงไหลคล้ายคนบ้า คือ ไม่ให้บุรุษนั้นดำรงสติอยู่ได้) เพราะฉะนั้น ท่านจึง
เรียกว่า อุมมาทนต์ ดังนี้

พระราชินีได้ทรงสดับคาถานั้นแล้ว เมื่อจะทรงชมเชยชื่อของนางนั้นจึงตรัสคาถาติดต่อกันว่า
ดูก่อนท่านผู้เจริญ ชื่อที่มารดาและบิดาตั้งให้หญิงคนนี้เป็นชื่อเหมาะสมดีจริงอย่างนั้น เมื่อนาง
มองดูเรา ย่อมทำให้เราหลงไหลคล้ายคนบ้า

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า มตฺยา จ เปตฺยา จ แผลว่า ที่มารดาและบิดา บทว่า มยฺหิ เป็น
สัมปทานะใช้ในอรรถแห่งทุตติยาวิภคติ บทว่า อวโลกฺยนฺตุ ความว่า เธอถูกเรามองดูแล้ว หันกลับ
มามองดูเราบ้าง ได้ทำเราให้หลงไหลคล้ายคนบ้า

เมื่อนางอุมมาทนต์นั้น ทราบว่า พระราชินีทรงท้วงท้วงพระทัยแล้ว จึงปิดหน้าต่าง
แล้วได้เข้าสู่ห้องอันประกอบด้วยสิริตามเดิม จาเดิมแต่กาลที่พระราชินีทรงทอดพระเนตรเห็นนางแล้ว
พระองค์ไม่ได้มีพระทัยที่จะทรงกระทำประทักรัณษณะพระนครเลย พระราชินีได้ตรัสเรียนนายสารถีมาแล้ว
ตรัสว่า สุนัขเหาะสหายเอ๋ย เจ้าจงกลับรถเถิด งานมหรสพนี้ไม่สมควรแก่พวกเรา แต่สมควรแก่อภิการก
เสนาบดี ถึงพระราชสมภารดีก็สมควรแก่อภิการกเสนาบดีนั้นเหมือนกัน ดังนี้ จึงให้นายสารถีกลับรถเล่น

ถึงสถานที่ เสด็จขึ้นพระปราสาทแล้ว ทรงบรรทมบนเพ็บบนที่บรรทมอันประกอบด้วยสิริตรัสว่า

ในคืนเดือนเพ็ญ นางผู้มีนัยน์ตาช่มีายคล้ายเนื้อทราย ร่างกายมีสีเหมือนดอกบวบทริก นั่งอยู่ใกล้หน้าต่าง ในคืนนั้น เราได้เห็นนางนุ่งห่มผ้าสีแดงเหมือนเท้านกพิราบ สำคัญว่าพระจันทร์ขึ้นสองดวง คราวใด นางมีหน้ากว้าง ขาวสะอาด ประเล้าประโลมอยู่ด้วยอาการอันงดงาม ช่มีอยช่มีายช่มีายเสี่ยงดูเราดังจะปล้นเอาดวงใจของเราไปเสียเลย เหมือนนางกนิกรเกิดบนภูเขาในป่า ฉะนั้น ก็คราวนั้นนางผู้พริ้งเพราผู้มีตัวเป็นสีทอง สวมกุณฑลแก้วมณี ผ้านุ่งผ้าห่มท่อนเดียว ช่มีายเสี่ยงดูเราประคองนางเนื้อทรายนองดูนายพราน ฉะนั้น เมื่อไรหนอ นางผู้มีเล็บแดง มีขนงาม มีแขนงุ่มนึ่งมึน ฐูปโล่ด้วยแก่นจันทร์ มีนิ้วมือกลมเกลี้ยงมีกระบวนชดช้อยงามตั้งแต่ศรีษะจักไต่ย้วยวน เราเมื่อไรหนอ ธิดาของท่านเศรษฐีศิริภูวิจจะ ผู้มีทับทรวงอันกระทำด้วยชายทอง เอวกลม จักกอดรัดเราด้วยแขนทั้งสองอันงุ่มนึ่งมึนประคองเถย่านทราย รวบริดตันไม้ที่เกิดในป่าใหญ่ ฉะนั้น เมื่อไรหนอ นางผู้มีผิวงามแดงดั่งน้ำครั่ง มีถิ่นเป็นปริมณฑลดั่งพองน้ำ มีอวัยวะงามด้วยผิวหนังเปล่งปลั่งดั่งดอกบวบทริก จักจรดปากด้วยปากกะเราเหมือนดั่งนักเลงสุรจรดจอก สุรราให้แก่นักเลงสุรรา ฉะนั้น ในกาลใด เราได้เห็นนางผู้มีร่างกายทุกส่วนอันน่ารักนรมย์ใจยืนอยู่ ในกาลนั้น เราไม่รู้ลึกละอะไร ๆ แก่จิตของตนเลย เราได้เห็นนางอุมมาทันตีผู้สวมสอดกุณฑลมณีแล้วนอนไม่หลับทั้งกลางวันและกลางคืน เหมือนแพ่เข้าศึกมาตั้งพันครั้ง ถ้าทำวลั๊กกะพิงประทานพรให้แก่เรา ขอให้เราพิงได้พรนั้นเกิด อภิปารกเสนาบดีพิงรึนรมย์อยู่กับนางอุมมาทันตีคืนหนึ่งหรือสองคืน ต่อจากนั้น พระเจ้าสิริราช พิงได้รึนรมย์บ้าง

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า ปุณฺณมาเส ได้แก่ ในคือพระจันทร์เพ็ญ บทว่า มิคมนุทโกลจนา ความว่า ชื่อว่า มิคมนุทโกลจนา เพราะอรรถว่ามีนัยน์ตาช่มีายคล้ายนัยน์เนื้อทรายที่ก้างตกใจกลัวลูกศร รุ่งหนีไปยืนแอบอยู่ระหว่างป่าแล้วเหลือบแลดูนายพราน ฉะนั้น บทว่า อุบาวิสี ความว่า เธอนั่งใกล้หน้าต่าง เอาฝ่ามือสวยงามสีเหมือนดอกบวบ ทียบดอกไม้ไปรยาสแล้วแลดูเรา บทว่า ปุณฺทริกคุดจุงคี ได้แก่ ร่างกายมีสีเหมือนดอกบวบแดง บทว่า เทว ปุณฺณมาเย ความว่า ในวันนั้น คือในวันงามแพรสพนั้น เราได้เห็นนางนุ่งห่มผ้าสีแดงเสมอสีเท้านกพิราบนั้นแล้ว แลดูความงามแห่งใบหน้าของนางอยู่ได้สำคัญว่า พระจันทร์ขึ้นสองดวง เพราะความที่พระจันทร์เพ็ญลอยเด่นขึ้นสองดวงคือดวงหนึ่ง ดวงหนึ่งซึ่งมีประจำโลกขึ้นทางทิศตะวันออก ดวงหนึ่งขึ้นในนิเวศน์ของอภิปารกเสนาบดี บทว่า อหหารปมุเหติ แปลว่า มีหน้ากว้าง บทว่า สุภเกหิ แปลว่า ขาวสะอาด บทว่า วคฺคูกิ แปลว่า ด้วยอาการสวยงาม บทว่า อุกิฏฺขติ ได้แก่ ในขณะที่นางแลดูเราด้วยนัยน์ตาทั้งสองเห็นปานนั้น บทว่า ปพฺพเต ความว่า คล้ายจะปล้นเอาดวงใจของเราไปเสียเลยเหมือนนางกนิกรเกิดบนภูเขาในคืนวันนั้น

ป่าที่มีดอกไม้บานสะพรั่ง อาศัยพิณซึ่งเทียบเสียงของตนกับเสียงสายพิณ ย่อมชักนำใจบุรุษมาได้ ฉะนั้น
บทว่า พรหตี คือนางผู้ประเสริฐ บทว่า สามา คือ ผู้มีตัวเป็นสีทองคำ บทว่า เอกจุจวสนา ได้แก่
อยู่ด้วยผ้าชั้นเดียว อธิบายว่า ผ้านุ่มหอมอ่อนเดียว บทว่า ภูตวาทิกุขติ พระราชาตรัสว่า หญิงผู้สูง
สุดคนนั้น มีเส้นผมละเอียด มีหน้าผากกว้าง มีคิ้วยาว เรียว มีนัยน์ตาโตงาม มีจมูกโด่ง มีริมฝีปาก
แดง มีที่ฟันทั้งหลายขาวสะอาด มีเขี้ยวคมมีดอกกลมเกลี้ยงดี มีแขนอ่อนนุ่ม มีนมตั้งเต่งสวยงาม มี
เอวงามเหมือนนางเนื้อทราย มีตะโพกใหญ่ มีรูปร่างเสมอเหมือนต้นกล้วยทองคำ ในขณะที่นางแลดู
เราพลางนั้น เข้าป่าด้วยความกลัว แล้วหันมามองดูเราเหมือนนางเนื้อทรายหันกลับมามองดูนายพราน
ฉะนั้น บทว่า พาหามุทุ แปลว่า มีแขนนุ่มนิ่ม บทว่า สนุนตธีรกุตุติยา ได้แก่ มีกระบวนอันฉลาดชดช้อย
บทว่า อุပ္ปถิสฺสตี มึ ความว่า พระราชาทรงบ่นเพื่อปรารภว่า นารีผู้งดงามนั้นมีเล็บทุกเล็บสีแดง
มีกระบวนอันฉลาดชดช้อยงามตั้งแต่ศีรษะ เมื่อไรหนอจึงจักยั่วยวนเรา บทว่า ภาณจนชาลูจจกทา
ได้แก่ ผู้มีทับทรวงท้าวด้วยทองคำประดับตกแต่ง บทว่า วิลากรมชฎา ได้แก่ ร่างกายส่วนที่เป็นเอว
บทว่า พรทาวเน แปลว่า งามป้าใหญ่ บทว่า รุตตสุจจวี ได้แก่ มีผิวดูจกแก้วประพาฬงามแดงดั่งน้ำครึ่ง
งามที่ฝ่ามือ ฝ่าเท้า ปลายเล็บ และเนื้อริมฝีปาก บทว่า พินทุตถนี ได้แก่ มีนมเป็นปริมณฑลดูจกพองน้ำ
บทว่า ตโต ความว่า จาเดิมแต่กาลที่เราได้เห็นนางยืนอยู่ บทว่า สกสุสจิตตสุส อธิบายว่า เราไม่
ได้มีความเป็นใหญ่ เกิดแก่จิตของตนเลย บทว่า กญฺจิ น อธิบายว่า พระราชาตรัสว่า เราไม่รู้จัก
นางนั้นว่าเป็นใคร คือไม่รู้ว่ามีชื่อตั้งนั้น เราเกิดเป็นข้าชั้นเสียแล้ว บทว่า ทิฏฐา แปลว่า
พอเห็นนางแล้ว บทว่า น สุปฺปามี ความว่า เราย่อมไม่ได้ความหลับทั้งกลางคืนและกลางวัน บทว่า
โส จ ลภถ ความว่า ขอให้พรที่ท้าวสักกะประทานแก่เรา จงเป็นของเราเกิด คือเราพึงได้พรนั้น
เกิด

พวกราชบุรุษจึงพากันไปบอกแก่ท่านอภิการกเสนาบดีว่า ข้าแต่นายท่าน พระเจ้าแผ่นดินทรง
กระทำประทักษิณพระนคร อมาถึงประตูบ้านของท่านแล้วก็เสด็จกลับวังขึ้นสู่ปราสาท อภิการกเสนาบดี
นั้น จึงไปยังเรือนของตนแล้ว เรียกนางอุมาทันต้อออกมาถามว่า น้องรักของพี่ น้องแสดงตัวปรากฏ
แก่พระราชาหรือจ๊ะ นางตอบว่า พี่จ๋า มีชายคนหนึ่ง ท้องใหญ่เขี้ยวโต ยืนมาบนรถ ดิฉันไม่รู้จักชาย
คนนั้นว่า เป็นพระราชาหรือมิใช่พระราชา แต่เมื่อผู้คนเล่ากันว่า เป็นเอกบุรุษเป็นใหญ่ ดังนี้ ดิฉันยืน
อยู่ริมหน้าต่าง จึงได้ไปรอดอกไม้ลงไป ชายผู้นั้น ยืนอยู่สักครู่หนึ่งแล้ว ก็กลับไป อภิการกเสนาบดีได้
สดับคำนั้นแล้วจึงกล่าวว่า น้องท้าวพี่ต้องฉิบหายเสียแล้วเป็นแน่ ดังนี้ ครั้นวันรุ่งขึ้น จึงรีบไปยัง
พระราชนิเวศน์แต่เช้าตรู่ ยืนอยู่ที่ประตูห้องอันเป็นสิริ ได้ยินเสียงพระราชอาปนเพื่อถึงนางอุมาทันต

จึงคิดว่า พระราชาพระองค์นี้ มีจิตรักใคร่ผูกพันในนางอุมมาทันตี ถ้าไม่ได้นางคงจักสวรรคตเป็นแน่ เราควรจะช่วยปลดเปลื้องโทษอันมิใช่คุณทั้งของพระราชาและของเรา เสียแล้วถวายชีวิตแด่พระราชา พระองค์นี้เกิด จึงกลับไปสู่เรือนของตนแล้ว สั่งให้เรียกคนใช้คนสนิทผู้หนึ่งมาสั่งว่า นี่นะพ่อคุณเอ๋ย ตรงที่โน้น มีต้นไม้อายุมีไพรอยู่ต้นหนึ่ง ท่านอย่าให้ใคร ๆ รู้นะ พอพระอาทิตย์อัสดงคตแล้ว ท่านจงไปนอนที่นั่นแล้ว เข้าไปนั่งอยู่ภายในต้นไม้นั้น เราจะทำพิธีกรรมที่ต้นไม้นั้น พอไปถึงต้นไม้นั้นนมัสการ เทวดาแล้ว จักวิงวอนว่า ข้าแต่เทวราชาผู้ยิ่งใหญ่ เมื่อมหรสพในพระนคร พระราชาของพวก ข้าพเจ้า ไม่ยอมทรงเล่นกลับเสด็จไปยังห้องอันเป็นสิริ ทรงบรรทมป่นเพื่อ พวกข้าพเจ้าไม่ทราบถึง เหตุอันชื่อนั้นเลย พระราชาทรงมีอุปการะมากมายแก่พวกเทวดาฟ้าดิน ทรงสละทรัพย์สิ่งหนึ่งให้กระ ทำพิธีกรรมทุกปี ขอบอกท่านจงบอกว่า พระราชาทรงเพ้อรำพันเพราะอาศัยเหตุชื่อนี้ดังนี้ เราจัก อ้อนวอนว่า จงทำให้ชีวิตท่านแก่ราชของพวกข้าพเจ้าด้วยเถิด ในขณะนั้นตัวท่านจึงเปลี่ยนเสียงแล้ว กล่าววว่า ดูก่อนท่านเสนาบดี ขึ้นชื่อว่าความเจ็บไข้มิได้มีแก่พระราชาของพวกท่านเลย แต่พระองค์ มีจิตผูกพันรักใคร่ในนางอุมมาทันตีผู้เป็นภรรยาของท่าน หากพระองค์ได้นางก็จักดำรงชีวิตอยู่ได้ ถ้า ไม่ได้ก็จักสวรรคตเป็นแน่ ถ้าท่านปรารถนาจะให้พระองค์ดำรงพระชนม์ชีพอยู่ก็จงถวายนางอุมมาทันตี แต่พระองค์เกิด ดังนี้ เมื่อเสนาบดีให้คนใช้เอาถ้อยคำอย่างนี้แล้วก็ส่งไป คนใช้นั้นไปนั่งอยู่ภายใน ต้นไม้นั้น ครั้นวันรุ่งขึ้น ท่านเสนาบดีไปยังสถานที่นั้นแล้ว จึงกล่าวคำอ้อนวอน คนใช้ได้ทำตามคำสั่งทุก ประการ ท่านเสนาบดีกล่าวว่า ดี (ใช้ได้) แล้วไหว้เทวดาฟ้าดิน บอกให้พวกอำมาตย์ทราบเรื่อง แล้ว เข้าไปยังพระนครขึ้นไปบนราชนิเวศน์แล้ว เคะประตูห้องบรรทมอันประกอบด้วยสิริ พอพระเจ้า แผ่นดินกลับได้สติจึงตรัสถามว่า นี่ใคร เขากราบทูลว่า ขอเดชะได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทข้าพระองค์ คืออภิเษกเสนาบดี พระเจ้าข้า ลำดับนั้นพระราชาทรงเปิดพระทวารให้เข้า เขาจึงเข้าไปถวาย บังคมแด่พระราชาแล้ว กล่าวคาถาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นกษัตริย์ (ผู้เป็นจอมแห่งหมู่มนุษย์) เมื่อข้า พระองค์นมัสการ เทวดาทิ้งหลายอยู่เทวดามาบอกเนื้อความนี้แก่ข้าพระองค์ว่า พระทัยของพระราชา คลุ้มคลั่งในนางอุมมาทันตี ข้าพระองค์ขอถวายนางแด่พระองค์ ขอพระองค์ให้นางบำเรอเกิด บรรดาบพเหล่านั้น บพว่า นมสุสาคู ได้แก่ เมื่อข้าพระองค์กระทำพิธีกรรมบวงสรวงอยู่เพื่อจะ รู้ถึงเหตุแห่งการบ่นเพ้อรำพันของพระองค์ บพว่า ดี ความว่า ข้าพระองค์ขอถวายนางอุมมาทันตีนั้น ให้เป็นมาทปริจาริกาประจำพระองค์

ลำดับนั้น พระราชาตรัสถามท่านเสนาบดีว่า ดูก่อนอภิเษกผู้สหายแม้พวกเทวดาก็รู้เรื่องที่ เราบ่นเพ้อ เพราะมีจิตรักใคร่ในนางอุมมาทันตีด้วยหรือ เสนาบดีทูลตอบว่า เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า

พระราชาทรงดำริว่า ชาวว่า ความชั่วของเรา ชาวโลกทั้งหมดรู้จักแล้ว ดังนี้ จึงทรงดำรงอยู่ในธรรมคือ ความตายแล้ว ตรัสคาถา ติดต่อกันไปว่า ก็เราพึงพรากเสียจากบุญและไม่เป็นเทวดา อนึ่ง คนพึงรู้ความชั่วของเรา และเมื่อท่านให้นางอุมาทันตีภรรยาสุดที่รักแล้วไม่เห็นนาง ความแค้นใจอย่างอย่างร้ายแรง จะพึงมีแก่ท่าน

บรรดาบทเหล่านี้ บทว่า วิธึเส ความว่า ตูก่อนอภิพารกเสนาบดีผู้สหายเอ๋ย เมื่อเราบาเรออยู่กับนางด้วยอำนาจกิเลส พึงเสื่อมจากบุญ และจะไม่ได้เป็นเทวดาผู้สมมติเทพ เพราะเหตุเพียงการอยู่บาเรอกับนางนั้น อนึ่งมหาชนพึงทราบความชั่วช้าลามกนี้ ต่อแต่นั้นก็จะพึงติเตียนว่า พระราชาทรงกระทำสิ่งที่ไม่สมควรเลย อนึ่ง ท่านให้นางผู้เป็นภรรยาสุดที่รักแก่เราแล้วภายหลังท่านไม่ได้เห็นภรรยา ความคับแค้นใจ ก็จะพึงมีแก่ท่าน

คาถาที่เหลือ ที่เป็นคำถามและคำตอบของคนแม่ทั้งสอง (คือของพระราชากับเสนาบดี) มีดังต่อไปนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมพระชาตินกร ประชาชนแม่ทั้งสิ้นนอกจากข้าพระบาทและพระองค์ ไม่พึงรู้กรรมที่ทากัน ข้าพระบาท ยอมถวายนางอุมาทันตีแก่พระองค์ พระองค์จึงทรงอภิรมย์อยู่กับนางเต็มพระทัยปรารภมาแล้ว จงทรงสลัดเสีย

มนุษย์ใดกระทำอันลามก มนุษย์นั้นย่อมสำคัญว่า คนอื่นไม่รู้การกระทำนี้ เพราะว่ารชนเหล่าใดประกอบแล้ว บนพื้นปฐพีรชนเหล่านั้นย่อมเห็นการกระทำนี้ คนอื่นใดครเล่านในแผ่นดินนี้ทั้งโลก พึงเชื่อท่าน หรือว่า นางอุมาทันตีไม่เป็นที่รักแห่งเรา เมื่อท่านให้นางอุมาทันตีภรรยาสุดที่รักแล้วไม่เห็นนางภายหลัง ความคับแค้นใจอย่างร้ายแรง จะพึงมีแก่ท่าน

ข้าแต่พระจอมพระชาชน นางอุมาทันตีนั้นเป็นที่รักของข้าพระบาทโดยแท้ ข้าแต่พระภูมิบาล นางไม่เป็นที่รักของข้าพระบาทก็หาไม่ ขอความเจริญจงมีแต่พระองค์ เชิญพระองค์เสด็จไปหานางอุมาทันตีเกิดเหมือนดังราชสีห์ เข้าสู่ถ้ำศิลา ฉะนั้น นักปราชญ์ทั้งหลายถูกความทุกข์ของตนบีบคั้นแล้ว ย่อมไม่ละกรรมที่มีผลเป็นสุข แม้จะเป็นผู้หลงมัวเมาด้วยความสุขก็ย่อมไม่ประพฤติบาปกรรมก็พระองค์ เป็นทั้งพระมารดาและบิดา เป็นผู้เลี้ยงดู เป็นเจ้านาย เป็นผู้พอกเลี้ยง และ เป็นเทวดาของข้าพระองค์ ข้าพระองค์พร้อมด้วยบุตรและภรรยา เป็นทาสของพระองค์ขอพระองค์ทรงปรีชาคตามตามความสุข เกิด

ผู้ใดยอมทาบด้วยความสำคัญว่า เราเป็นผู้ยิ่งใหญ่ และครั้นกระทำแล้ว ก็ไม่สะดุ้งกลัวต่อชนเหล่าอื่น ผู้นั้นย่อมไม่เป็นอยู่ตลอดอายุยืนยาวเพราะกรรมนั้น แม้เทวดาก็มองดูผู้นั้น ด้วยนัยน์ตาอันเหยียดหยาม ชนเหล่าใดตั้งอยู่ในธรรม ย่อมรับทานที่เป็นของผู้อื่นอันเจ้าของมอบให้แล้ว ชนเหล่านั้น

เป็นผู้รับด้วย เป็นผู้ให้ในทางนั้นด้วย ได้ชื่อว่าทำกรรมอันมีผลเป็นสุขอันเพราะท่านนั้นแท้จริง คนอื่น
ใครเล่า ในแผ่นดินทั้งโลก จะพึงเชื่อท่านหรือว่า นางอุมมาทนต์นี้เป็นที่รักของเรา เมื่อท่านให้นาง
อุมมาทนต์กรรยายอดรักแล้ว ไม่เห็นนางภายหลัง ความคับแค้นใจอย่างร้ายแรง จะพึงมีแก่ท่าน

ข้าแต่พระองค์ผู้จอมประชาชน พระองค์ย่อมทรงทราบว่ นางอุมมาทนต์นี้เป็นที่รักของข้าพระ
บาท ข้าแต่พระจอมภิบาล นางนั้นไม่เป็นที่รักของข้าพระบาทก็หาไม่ ข้าพระบาทขอถวายสิ่งอันเป็นที่
รัก แก่พระองค์ด้วยสิ่งอันเป็นที่รัก ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐผู้ให้สิ่งอันเป็นที่รักยอมได้สิ่งอันเป็นที่รัก
เราจักจำตนอันมีกามเป็นเหตุโดยแท้ เราไม่อาจชำระกรรมด้วยธรรมมาได้เลย

ข้าแต่พระจอมประชาชน ผู้แก้ลวกล้ำแก่นรชนผู้ประเสริฐ ถ้าพระองค์ไม่ต้องพระประสงค์
นางอุมมาทนต์ ผู้เป็นของข้าพระบาทไซ้ ข้าพระบาทจะสละนางในท่ามกลางชนทั้งปวง พระองค์พึง
ตรัสสั่งให้นางผู้พ้นจากข้าพระบาทแล้วมาจากที่นั้นเถิด พระเจ้าข้า

ดูก่อนอภิปรากเสนาบดีผู้กระทำการประโยชน์ ถ้าท่านจะสละนางอุมมาทนต์ผู้หาประโยชน์มิได้ เพื่อ
สิ่งอันไม่เป็นประโยชน์แก่ท่าน ความค่อนว่าอย่างใหญ่หลวงจะพึงมีแก่ท่าน อนึ่ง แม้การใส่ร้ายในพระ
นครก็จะพึงมีแก่ท่าน

ข้าแต่พระจอมภิบาล ข้าพระบาทจักอดกลั้นคำค่อนว่า คำนิมทา คำสรรเสริญ และคำติเตียนนี้
ทั้งหมด คำค่อนว่าเป็นต้นนั้นจงตกอยู่แก่ข้าพระบาท ข้าแต่พระจอมแห่งชนชาวสี่พี ขอพระองค์ทรงบริ-
โภคตามความสรวาญเกิด ผู้ใดไม่ถือเอาความนิมทาความสรรเสริญ ความติเตียนและแม้การบูชา
สิริและปัญญาย่อมปราศไปจากผู้นั้น เหมือนดั่งน้ำฝนปราศไปจากที่ดอน ฉะนั้น ข้าพระบาทจักยอมรับ
ความทุกข์และความสุข สิ่งทีล่วงธรรมดาและความคับแค้นใจทั้งหมด เพราะเหตุแห่งการสละนี้
ด้วยยกเหมือนดั่งแผ่นดินรองรับสิ่งของทั้งของคณเฒ่าคน และคนสะดั่ง ฉะนั้น

เราไม่ปรารถนาสิ่งที่ล่วงธรรมดา ความคับแค้นใจและความทุกข์ของชนเหล่าอื่น เราผู้เดียว
เท่านั้นจักเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม ไม่ยังประโยชน์น้อยหนึ่งให้เสื่อม ชำมการะนี้ไป

ข้าแต่จอมประชาชน บุญกรรมยอมให้เข้าถึงสวรรค์ พระองค์อย่าได้ทรงทำอันตรรายแก่ข้าพระ
บาทเสียเลย ข้าพระบาทมีใจเลื่อมใสขอถวายนางอุมมาทนต์แด่พระองค์ ดังพระราชาทรงประ
ทานทรัพย์สำหรับบูชาญแก่พรหมณ์ทั้งหลาย ฉะนั้น

ท่านเป็นผู้แก้แค้นแก่เราในการกระทำประโยชน์แท้ นางอุมมาทนต์ และท่านเป็นสหายของ
เราเทวดาและพรหมทั้งหมด เห็นความชั่วอันเป็นไปในภายหน้า พึงติเตียนได้

ข้าแต่พระเจ้าสิริราช ชาวนิคมและชาวชนบททั้งหมด ไม่พึงคัดค้านกรรมอันเป็นธรรมนั้นเลย ข้าพระบาทขอถวายนางอุมมาทันตีแด่พระองค์ พระองค์จงทรงอภิรมย์อยู่กับนางเต็มพระหทัยปรารณา แล้วจงทรงสลัดเสียด

ท่านเป็นผู้เกื้อกูลแก่เรา ในการกระทำประโยชน์แก่ นางอุมมาทันตีและท่านเป็นสหายของเรา ธรรมของสัตบุรุษที่ประกาศดีแล้ว ยากที่จะสว่างละเมิดได้เหมือนเขตแดนของมหาสมุทร ฉะนั้น

ข้าแต่พระราชา พระองค์เป็นผู้ควรของค้ำับของข้าพระองค์ เป็นผู้หวังประโยชน์เกื้อกูล เป็นผู้ทรงไว้ เป็นผู้ประทานความสุข และทรงรักษาความปรารณาไว้ ด้วยว่า ยัญที่บูชาในพระองค์ย่อมมีผลมาก ขอพระองค์ทรงรับนางอุมมาทันตีตามความปรารณาของข้าพระบาทเถิด

ดูก่อนอภิปรากเสนาบดีผู้กระทำประโยชน์ ท่านได้ประพฤติแล้วซึ่งธรรมทั้งปวงแก่เราโดยแท้ นอกจากท่าน มนุษย์อื่น ใครเล่าหนอจักเป็นผู้กระทำความสวัสดิ์ ในเวลาอรุณขึ้น ในชีวิตโลกนี้

พระองค์เป็นผู้ประเสริฐ เป็นผู้ยอดเยี่ยมพระองค์ทรงดำเนินโดยธรรม ทรงรู้แจ้งธรรม มีพระปัญญาดี ขอพระองค์ผู้อันธรรมคุ้มครองแล้ว จงทรงพระชนม์ยั่งยืนนาน ข้าแต่พระองค์ผู้รักษาธรรม ขอพระองค์โปรดทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์เถิด

ดูก่อนอภิปรากเสนาบดี เหตุท่านฟังคำของเราเถิด เราจักแสดงธรรมที่สัตบุรุษสิ่งสรรพแก่ท่าน พระราชาชอบใจธรรมจึงจะดีงาม นรชนผู้มีความรู้รอบจึงจะดีงาม ความไม่ประทุษร้ายต่อมิตรเป็นความดี การไม่กระทำบาปเป็นสุข มนุษย์ทั้งหลายพึงอยู่เป็นสุขในแว่นแคว้นของพระราชาผู้ไม่ทรงกริ้วโกรธ ทรงตั้งอยู่ในธรรม เหมือนเรือนของตนอันมีร่มเงาเย็น ฉะนั้นเราขอไม่ขอใจกรรมที่ทำความด้วยความไม่พิจารณา อันเป็นกรรมไม่ดีนั้นเลย แม้พระราชาเหล่าใด ทรงทราบแล้วไม่ทรงทำเอง เราขอใจกรรมของพระราชาเหล่านั้น ขอท่านจงฟังอุปมาของเราต่อไปนี้

เมื่อฝูงโคข้ามพากไปอยู่ ถ้าโคผู้หนึ่งฝูงว่าไปคด โคทั้งหมดนั้นก็ว่าไปคด ในเมื่อโคตัวผู้หนึ่งฝูงว่าไปคด จันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉนั้น ผู้ใดได้รับยกย่องว่า เป็นผู้ประเสริฐ ถ้าผู้หนึ่งประพฤติธรรม จะป่วยกล่าววไปย ถึงประชาชนนอกนี้เล่า รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นทุกข์ ถ้าพระราชาไม่ทรงตั้งอยู่ในธรรม เมื่อฝูงโคข้ามพากไปอยู่ ถ้าโคผู้หนึ่งฝูงว่าไปตรง โคทั้งหมดนั้นก็ว่าไปตรง ในเมื่อโคตัวผู้หนึ่งฝูงว่าไปตรงจันใด ในหมู่มนุษย์ก็ฉนั้น ผู้ใดได้รับยกย่องว่า เป็นผู้ประเสริฐ ถ้าผู้หนึ่งประพฤติธรรม จะป่วยกล่าววไปยถึงประชาชนนอกนี้ รัฐทั้งหมดย่อมอยู่เป็นสุข ถ้าพระราชาทรงตั้งอยู่ในธรรมดูก่อนอภิปรากเสนาบดี เราไม่พึงปรารณาเพื่อความเป็นเทวดา และเพื่อครอบครองแผ่นดินทั้งหมดนี้ โดยอธรรม รัตนะอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ โค ทาส เงิน ฝ้า และจันทน์เทศ มีอยู่ในมนุษย์นี้ เราจะไม่

ประพตติผิตธรรม เพราะความปรารถนาว่าตนจะเท่านั้น บุคคลไม่พึงประพตติผิตธรรมเพราะเหตุแห่งสมบัตินั้นเป็นต้นว่า ม้า หลิง แก้วมณี หรือแม้พระจันทร์และพระอาทิตย์ที่รักษาอยู่ เราเป็นผู้องอาจ เกิดในท่ามกลางแห่งชาวสวี่ทั้งหลาย ฉะนั้น เราจะไม่ประพตติผิตธรรมเพราะเหตุแห่งสมบัตินั้น เราจะเป็นผู้นำ จะเป็นผู้เฝ้าถือกล เป็นผู้เฝ้าผูกครองแคว้นแคว้นจักเป็นผู้เคารพธรรมของชาวสวี่ จะเป็นผู้คิดค้นซึ่งธรรม เพราะฉะนั้น เราจะไม่เป็นไปในอำนาจแห่งจิตของตน

ข้าแต่พระมหाराชเจ้า พระองค์ทรงประพตติธรรมอันไม่มีความฉิบหาย เป็นแดนเกษมอยู่เป็นนิจแน่มแท้ พระองค์จักดำรงราชสมบัติอยู่ยั้งยืนนาน เพราะพระปณญาของพระองค์เป็นเช่นนั้น พระองค์ไม่ทรงประมาทธรรมใด ข้าพระองค์ขออนุโมทนาธรรมนั้นของพระองค์ กษัตริย์ผู้เป็นอิสระทรงประมาทธรรมแล้ว ย่อมเคลื่อนจากรัฐ

ข้าแต่พระมหากษัตริย์ขัตติยราช ขอพระองค์จงทรงประพตติธรรมในพระชนมและพระชนก ครั้นทรงประพตติธรรมในโลกนี้แล้วจักเสด็จสู่สวรรค์ ขอพระองค์ จงทรงประพตติธรรมในพระราชบุตรและพระมเหสี ครั้นทรงประพตติธรรมในโลกนี้แล้วจักเสด็จสู่สวรรค์ ขอพระองค์จงทรงประพตติธรรมในมิตรและอำมาตย์ ในราชพาหนะและทแกล้วทหารในบ้านและนิคม ในแคว้นแคว้นและชนบท ในสมณะและพราหมณ์ ในเนื้อและนกทั้งหลาย ครั้นพระองค์ทรงประพตติธรรมในโลกนี้แล้ว จักเสด็จสู่สวรรค์

ข้าแต่พระมหाराชเจ้า ขอพระองค์จงประพตติธรรมเกิด เพราะว่าธรรมที่ประพตติแล้วย่อมนำสุขมาให้ ครั้นพระองค์ทรงประพตติธรรมในโลกนี้แล้ว จักเสด็จสู่สวรรค์ ข้าแต่พระมหाराชเจ้า ขอพระองค์จงทรงประพตติธรรมเกิด ด้วยว่าพระอินทร์เทวดา พร้อมทั้งพรหม เป็นผู้ถึงทิพยสถาน เพราะธรรมที่ประพตติแล้ว ข้าแต่พระราชา พระองค์อย่าทรงประมาทธรรมเลย

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า สหุพาปิ ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นจอมแห่งหมู่ชน ข้าพระองค์ผู้เดียวเท่านั้น จักปกปิดเรื่องนี้แล้วนางาง (อุมาทนต์) มาถวาย เพราะฉะนั้น เว้นจากพระองค์และข้าพระองค์เสียแล้วประชาชนคนอื่นแม้ทั้งหมด ไม่พึงรู้ คือ จักไม่รู้แม้เพียงกิริยาอาการแห่งเรื่องที่ทำมาแล้วนี้ บทว่า ภูเสหิ อธิบายว่า ข้าพระองค์นางางอุมาทนต์มาถวายพระองค์แล้ว ขอพระองค์จงทรงร่วมอภิรมย์กับนางเกิด จงทำกรรมอันหยาบ คือ ตัดหาจุดต้นไม้ตั้งอยู่ในป่าของตน จังยังตันทานนั้นให้เจริญ ได้แก่จงหาความปรารถนาแห่งนางให้เต็มเปี่ยมเกิด บทว่า สขาหิ ความว่า ก็ครั้นพระองค์หาความปรารถนาแห่งนางเต็มที่แล้ว หากนางไม่เป็นที่ถูกพระทัยของพระองค์ไซ้ ภายหลังพระองค์จะทอดทิ้งนางเสียก็ได้ ได้แก่ จงให้คืนแก่ข้าพระองค์ตามเดิม บทว่า กมม กริ ความว่า ก่อนอภิปรายเสนาบดีผู้เป็นสหาย มนุษย์ผู้ใดทำกรรมอันเป็นบาป ภายหลังมนุษย์ผู้หนึ่งสำคัญคือคิดว่าชน

เหล่าอื่นในโลกนี้อะสาคัญคือ อยากรู้กรรมอันเป็นบาปนี้ (ของเรา) เลย ความคิดของบุคคลนั้นเป็น
ความคิดที่ชั่วร้าย ถามว่า เพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะว่ามันชนเหล่านั้น ย่อมเห็นการกระทำนี้
อธิบายว่า ก็พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพุทธบุตรทั้งหลาย เป็นผู้ประกอบแล้วด้วยฤทธิ
เหล่านั้นย่อมเห็นการกระทำนั้นนั่นแล บทว่า น เม ปิยา ความว่า ตูก่อนอภิปรายเสนาบดีผู้สหายรัก
คนอื่นในโลกนี้ คือในแผ่นดินทั้งสิ้น จะพึงเชื่อท่านอย่างนี้ว่า นางอุมาทันตมิได้เป็นที่รักของ
ตัว บทว่า สีโวห เสลลสุส คฤหิ ความว่า ข้าแต่พระมหาราชเจ้า ถ้าพระองค์จะไม่ให้นางมาน
ที่นี่ไซ้ ขอพระองค์จงเสด็จไปยังที่อยู่ของนางนั้นเถิด คือ จงทาความปรารถนาของพระองค์ให้
สำเร็จบริบูรณ์ที่นั่นเถิด เหมือนราชสีห์ เมื่อเกิดความร่าเริงแห่งกิเลสขึ้น ก็จะเข้าไปสู่ถ้ำแก้ว
อันเป็นที่อยู่ของนางราชสีห์น้อย ฉะนั้น บทว่า สุขบุผล ความว่า ตูก่อนอภิปรายเสนาบดีผู้สหายรัก
หมั่นคิดถึงคุณความทุกข์กระทบตนแล้ว ย่อมไม่ละกรรมที่ให้ผลเป็นสุข ย่อมไม่ยอมประพฤติกกรรมอันเป็น
บาป บทว่า ยถาสูหิ สีวิกโรหิ กามิ ความว่าข้าแต่พระเจ้าสิวิราชผู้เป็นใหญ่ ขึ้นชื่อว่า ความคิดเตียน
ย่อมไม่มีแก่นายผู้ให้ทำสีของตนบำรุงบำเรอเลย ขอพระองค์จงปรึกษาคามตามความสบายตาม
อัธยาศัย คือ จงทาความปรารถนาของพระองค์ให้บริบูรณ์เถิด บทว่า น เตน โส ชิวติ ความว่า
ตูก่อนอภิปรายเสนาบดีผู้สหายรัก ผู้ใดทาบด้วยสำคัญว่า เราเป็นผู้ยิ่งใหญ่ ครั้นทานแล้วก็ได้สะดุ้ง
มิได้กลัวว่าเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย จักชี้แจงถึงกรรมนั้น เพราะกรรมนั้น ผู้ที่ย่อมไม่ดำรงชีพอยู่
ได้ตลอดกาลนาน ย่อมตายเสียโดยฉับพลันทีเดียว อนึ่งแม้เทวดาทั้งหลายก็ย่อมพากันเล็ดด้วยสายตา
อันเหยียดพยายามว่า การที่บุคคลนั้นเอาหม้อทรายผูกคอฆ่าตัวตายเสียยังประเสริฐกว่าการครองราช
สมบัติของพระราชาผู้ลามกนี้ มิใช่หรือ บทว่า อญญาตกิ ความว่า ข้าแต่พระมหาราชเจ้าท่านที่เป็น
ของคนเหล่านั้นอันเจ้าของเหล่านั้นมอบให้แล้ว ชนเหล่าใด ตั้งอยู่ในธรรมของตนแล้ว ย่อมรับทาน
นั้น ชนเหล่านั้นแม้ทั้งหมด ชื่อว่าเป็นทั้งผู้รับและเป็นทั้งผู้ให้ในทานนั้นย่อมพากันทานแต่กรรมที่มีผลเป็น
สุขอย่างเดียวกันก็เมื่อปฏิบัติกรับทานอยู่ ทานนั้นย่อมมาตีผลเป็นอันมากแก่ทายก คากานันว่า อญญา
นุาเปา อทุธา ปิยาาเปา โย อุตตทุกเชน ความว่าตูก่อนอภิปรายเสนาบดีผู้สหายรัก ผู้ใดตัวเอง
ถูกความทุกข์บีบคั้นแล้ว ย่อมมาใส่บาตรศีระของผู้อื่น หรือถือเอาความสุขของตนด้วยความสุขของผู้อื่น
คือเอาความสุขของผู้อื่นนั้นมาสำนตน ชื่อว่าย่อมทำผู้อื่นให้ถึงความทุกข์ ด้วยสำคัญว่า เราจักนำ
ความทุกข์ของตนออกไปเสียดังนี้ชื่อว่าย่อมทำผู้อื่นให้ถึงความทุกข์ ด้วยสำคัญว่าเราจักทำตัวเองให้มี
ความสุขสบายดังนี้ บุคคลนั้นชื่อว่าย่อมไม่รู้ธรรม ส่วนผู้ใดย่อมรู้อย่างนี้ว่าความสุขและความทุกข์ของ
เรานั้นเป็นฉันทะ ของคนอื่นก็เป็นฉันทะเหมือนกัน ดังนี้ผู้ใดชื่อว่าย่อมรู้ธรรม คือรู้จักกรรม บทว่า ปิเยน

เต ภูมิ ความว่า ข้าพระองค์ปรารถนาผลอันเป็นที่รัก ด้วยสิ่งอันเป็นที่รักซึ่งเป็นเหตุจึงได้ถวายแด่
พระองค์ บทว่า บิย ลกนฺติ ความว่า เมื่อยังท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ ย่อมได้สิ่งอันเป็นที่รัก
เหมือนกัน บทว่า กามเพตุํ ความว่า ตูก่อนอภิปรากเสนาบดี เราเกิดความปริวิตกขึ้นว่า เราจัก
ทำสิ่งอันไม่สมควรมีการเป็นเหตุแล้ว จักฆ่าตนเสีย บทว่า มยฺห สตี ได้แก่ อันเป็นของมีอยู่แก่ข้า
พระองค์ ปาฐะว่า มยฺห สตี ดังนี้ก็มี อธิบายว่า พระองค์ทรงสาคัญอยู่อย่างนี้ว่า นางอุมมาทันทินั้น
เป็นของข้าพระองค์ ถ้าพระองค์ไม่ทรงปรารถนาแล้วไซ้ริ บทว่า สพุพชนฺสุส ความว่า ข้าพระองค์
จักทำให้เสนาทั้งหมดประชุมกันแล้ว สละแก่ชนทั้งหมดนั้นว่า หญิงคนนี้เป็นประโยชน์แก่เราเลย ดังนี้
บทว่า ตโต อวฺหเยสิ ความว่า พระองค์พียงนางมาจากที่นั่นเกิด เพราะไม่มีใครห่วงแทน บทว่า
อฺยฺยสิ ได้แก่ ผู้ไม่มีความผิด พระราชาตรัสเรียกอภิปรากเสนาบดีนั้นโดยชื่ออื่นอีกว่า กัตตะ ดังนี้
ด้วยว่าอภิปรากเสนาบดีนั้น ย่อมทำประโยชน์แก่กฏลแต่พระราชาเพราะฉะนั้น จึงเรียกกันว่า กัตตะ
บทว่า น จาปี ตฺยสุส ความว่า แม้คนฝ่ายตรงกันข้ามใคร ๆ ในพระนคร ไม่พึงมีแก่ท่านว่า เสนาบดี
ทำการอันไม่ใชหน้าที่ บทว่า นิพฺพํ ความว่า อภิปรากเสนาบดีกราบทูลว่า จะมีคำก่อนว่าอย่างเดียว
เท่านั้นก็หาไม่ หากแม้ใคร ๆ จักนิทาหรือสรรเสริญข้าพระองค์ต่อหน้าก็ตาม จักยกโทษขึ้นตีเตียนก็
ตาม ข้าพระองค์จักอดกลั้นคานินทา คาสรรเสริญและคำตีเตียนนั้นทั้งหมดจงมาตกอยู่แก่ข้าพระองค์
เกิด บทว่า ตมฺหา ความว่า ผู้ใดไม่ถือเอาคานินทาเป็นต้นเหล่านี้ ลิริคืออิสริยยศ และลักชีคือปัญหา
ย่อมไปปราศจากบุรุษนั้น คือยอมตั้งอยู่ไม่ได้ เหมือนน้ำ คือน้ำฝนไหลลงจากที่ดอน ฉะนั้น บทว่า อโศ
ความว่า จากเหตุที่ข้าพระองค์ได้เสียสละนางแล้วนี้ บทว่า ธมฺมาติสฺสารญฺจ ความว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่
เป็นอกุศลธรรม เป็นไปล่วงพ้นธรรมมีอยู่ บทว่า ปฏิจฺฉิสฺสามิ แปลว่า จักรับเอาเฉพาะ บทว่า
ถาวฺรานํ ตฺสานํ ความว่า อภิปรากเสนาบดียอมแสดงว่ามหาบุรุษจะไม่ยอมรับสิ่งใดๆ ของพระชิวาสพ
ทั้งหลาย และของบุรุษทั้งหลาย ก็หาไม่ คือยอมอดกลั้นสิ่งทั้งหมดได้ ฉะนั้น แม้ข้าพระองค์ก็ฉะนั้น
จักยอมรับ จักอดกลั้นสิ่งเหล่านี้ทั้งหมดทำให้ได้ บทว่า เอโกปิมี ความว่า แม้เราผู้เดียวเท่านั้น จักทำ
ให้พ้น จักข้าม คือจักนำไปซึ่งภาวะคือ ความทุกข์ของตนนี้เสีย บทว่า ธมฺเม ฐิตํ ความว่า เป็น
ผู้ตั้งอยู่ในธรรมเครื่องวินิจฉัยในธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและในธรรมคือสุจริต ๓ ประการ บทว่า
สคฺคฺยํ ความว่า ธรรมคาวาบุญกรรมที่เป็นเหตุให้ได้เป็นเทวดานี้ ย่อมเป็นเหตุให้เข้าถึงสวรรค์ บท
ว่า ยถฺตุ ธี ได้แก่ ทรัพย์ในการบูชาสัตย์ อีกอย่างหนึ่ง ปาฐะก็อย่างนี้เหมือนกัน บทว่า สุขา ได้แก่
แม้นางอุมมาทันทินี้ก็เป็นสหายของเรา แม้ตัวท่านก็เป็นสหายของเรา บทว่า ปิตโร ได้แก่ พระพรหม
บทว่า สพุเพ ความว่า มิใช่แต่เทวดาและพระพรหมเท่านั้น แม้ประชาชนชาวเมืองทั้งหมด ก็จะพึงพากัน

นินทาเราได้ว่า ชาวเราเอ๋ย พวกท่านจงดูเถิด หญิงผู้เป็นสหายได้เป็นภรรยาของเสนาบดีที่เคยเป็นเพื่อนกัน พระราชาพระองค์นี้ยังทำไว้ในเรือนใต้ลงคอบทว่า นหัด ฐมฺมิ ความว่า ชนทั้งหมดไม่พึงเว้นกรรมอันประกอบด้วยธรรมนี้เลย บทว่า ยํ เต มยา ความว่า เพราะข้าพระองค์ถวายนางอุมาทันตีแก่พระองค์ ฉะนั้น สิ่งนี้จึงไม่ปรากฏว่าเป็นอธรรมเลย บทว่า สติ ความว่า ธรรมทั้งหลายคือความอดทนเมตตาทานาถิลาและมรรยาท ของสัตบุรุษทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น จิตว่าพรรณนาไว้ดีแล้ว บทว่า สมุทฺทเวลลา ทูรจฺจยาณี อธิบายว่า พระราชาตรัสว่า เพราะฉะนั้น แม้เราก็จักไม่ก้าวล่วงขอบเขตแห่งศีล เหมือนมหาสมุทรไม่ล่วงล้ำฝั่งอันเป็นขอบเขต ฉะนั้น บทว่า อาหุเนญฺเอยเมสิ ความว่า ข้าแต่มหाराชเจ้าพระองค์เป็นผู้สมควรแก่ของค้ำับของต้อนรับ และสักการะของข้าพระองค์ บทว่า ธาตา วิธาคา จลิ กามปาโล ความว่า ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ พระองค์ชื่อว่าเป็นผู้ทรงไว้ เพราะทรงไว้ซึ่งข้าพระองค์ ชื่อว่าเป็นผู้ทรงไว้อย่างพิเศษเพราะทรงก่อให้เกิดความสุขในอิสริยยศ และทรงรักษาความต้องการที่ข้าพระองค์อยากได้และปรารถนาแล้วจึงชื่อว่าผู้รักษาความปรารถนา บทว่า ตยํ หุตฺตา คือ นางที่ข้าพระองค์ถวายแก่พระองค์ บทว่า กามาเน เม ความว่า ขอพระองค์จงทรงรับนางอุมาทันตีตามความต้องการของข้าพระองค์ คือตามความปรารถนาของข้าพระองค์เถิด อภิปรากเสนาบดีถวายนางอุมาทันตีแก่พระราชา ด้วยคำพูดนี้ พระราชาทรงปฏิเสธว่า เราไม่ต้องการนาง พระราชาและท่านเสนาบดีทั้ง ๒ คน ย่อมละทิ้งนางอุมาทันตี เหมือนบุคคลเอาหลังเท้าเตะรังนกที่ตกอยู่บนพื้นดิน ปล่อยให้ไปตกในดง ฉะนั้น

บัดนี้ พระราชาเมื่อจะทรงดูความขู่ท่านเสนาบดีนั้น เพื่อจะไม่ให้เขากล่าวต่อไปอีก จึงตรัสคาถาเริ่มต้นว่า อุตฺธา หิ ตังนํ บรรดาทพเหล่านั้น บทว่า กตฺตฺตฺตฺตฺตา ความว่า แม้บิดาท่านอภิปรากเสนาบดีนั้น ก็มีชื่อว่า กัดตะ เหมือนกัน เพราะเหตุนั้น พระราชาจึงตรัสเรียกเขาอย่างนั้นเมื่อคำที่ท่านกล่าวอธิบายไว้ว่า พระราชาตรัสดูความขู่อภิปรากเสนาบดีนั้นว่า แนนอนละ เมื่อก่อนนี้ ท่านได้ประพฤติธรรมทั้งหมดแก่เรา ได้บำเพ็ญประโยชน์แก่อกุล และความเจริญแก่เรา แต่มาบัดนี้ท่านกลับกลายเป็นปฏิปักษ์ เอาแต่พูดถ้อยคำเป็นอันมาก ท่านอย่าบ่นเพ้ออย่างนี้เลย คนอื่นที่จะให้แสงสว่างแก่ท่านเมื่ออยู่หรือในชีวิโลกนี้ ผู้ที่จะกระทำความสวัสดิ์ให้ท่านในเวลาอรุณขึ้นเมื่ออยู่หรือ ก็ถ้าจักได้มีพระราชาองค์อื่นมีจิตผูกพันรักใคร่ภรรยาของท่านเหมือนอย่างเราแล้วไซ้ร้ ก็จะไม่ฟังให้คนตัดศีรษะของท่านเสียภายในอรุณที่เดียว แล้วซึ่งนางมาไว้ในพระราชวังของพระองค์เป็นแน่ แต่เราไม่ยอมกระทำอย่างนั้น เพราะกลัวต่อกุศลกรรม ท่านจงนั่งเฉยเสียเถิด เรามีได้มีความต้องการนางเลย อภิปรากเสนาบดีพอได้สดับพระดำรัสนั้นแล้ว เมื่อไม่อาจจะกราบทูลคำอะไร ๆ อีกได้ จึงกล่าว

คาถาเริ่มต้นว่า ตูว์ นู ดังนี้ ด้วยมุ่งจะกล่าวชมเชยพระราชา เนื้อความแห่งบาทคาถานั้นว่า ข้าแต่พระมหाराชเจ้า พระองค์เท่านั้นเป็นพระราชาผู้ประเสริฐสูงสุดแก่พระราชาผู้เป็นจอมแห่งประชาชนทั้งหมด ชนชมพูทวีปทั้งสิ้น พระองค์เป็นพระราชาผู้อันธรรมคุ้มครองแล้ว เพราะทรงรักษาธรรมเป็นเครื่องวินิจฉัย ธรรมอันเกี่ยวเนื่องด้วยประเพณีและธรรมคือความสุจริต พระองค์เป็นพระราชาผู้รู้แจ้งธรรม เพราะรู้แจ้งตลอดทั่วถึงธรรมเหล่านั้น พระองค์เป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลม พระองค์เป็นผู้อันธรรมที่รักษาไว้คุ้มครองแล้ว ขอพระองค์จงดำรงพระชนมายุยั่งยืนยาวนานเถิด ข้าแต่พระราชาผู้ประเสริฐ ผู้รักษาคุ้มครองธรรม ขอพระองค์จงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์เถิด

ลำดับนั้น พระราชาเมื่อจะทรงแสดงธรรม จึงตรัสคาถาเริ่มต้นว่า ตทิงฆ ดังนี้ ศัพท์ว่า อิงฆในคาถานั้น เป็นนิบาตใช้ในอรรถว่าตักเตือน อธิบายว่า เพราะท่านตักเตือนเรา ฉะนั้นท่านจงฟังคำของเรา บทว่า สดี ได้แก่ธรรมที่สัตบุรุษทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นต้นชองเสพแล้ว คำว่า สาธุ คือความดีงาม คือ ความประเสริฐสุด พระราชาทรงชื่อว่าเป็นผู้ชอบใจในธรรม เพราะอรรถว่าทรงพอพระทัยในวินิจฉัยธรรม ประเพณีธรรม และสุจริตธรรม จริงอยู่ พระราชาเช่นนั้นแม้จะต้องสละพระชนมชีพก็ไม่ยอมทรงทำกรรมอันมิใช่พระราชกรณียกิจ เพราะฉะนั้น จึงเป็นพระราชาที่มีความดีงาม บทว่า ปญญาณา คือถึงพร้อมด้วยญาณ บทว่า มิตตทานิ อทุกุโณ คือ ความเป็นผู้ไม่ประทุษร้ายต่อมิตร บทว่า สิตถมมสุส คือมีธรรมทั้ง ๓ อย่างตั้งไว้ดีแล้ว บทว่า อาเสถ คือ ฟังนอนฟังนั่งจริงอยู่ คำว่า ฟังนอน นี้เป็นหัวข้อแห่งเทศนาเท่านั้น ก็ในข้อนี้ มีคาถาอธิบายว่า ฟังสำเร็จความสุขในอิริยาบถทั้ง ๔ ดังนี้ บทว่า สิตจฉายาย ได้แก่ เงามันธรมะเยน ระหว่างบุตรภรรยา ญาติและมิตรทั้งหลาย บทว่าคือ สัมเร คือ สกมเร ได้แก่ในบ้านของตนเอง พระราชาทรงแสดงว่า พวกมนุษย์ที่ไม่ถูกเบียดเบียนด้วยพลักรรม และอาชญาอันไม่เป็นธรรมเป็นต้น ฟังอยู่เป็นสุข บทว่า น จาหเมตีความว่า ตูก่อนอภิการกะผู้สหาย กรรมอันใดที่ท่านแล้วไม่คิดโดยพิจารณาก่อนทำลงไป เราไม่ชอบใจกรรมนั้นเสียเลย บทว่า ญตฺวาน อธิบายว่า ก็เราชอบใจกรรมของพระราชาผู้ทรงรู้แล้วคือพิจารณาใคร่ครวญแล้วตนเองไม่ยอมทำ ก็ในคำว่า อีมา อุปมา นี้ มีความว่า ขอท่านจงตั้งใจฟังคำอุปมา ๒ ประการของเราเถิด บทว่า ชิมฺหิ แปลว่าทางคด บทว่า เนตุเต ได้แก่ โคอุสภะตัวประเสริฐในฝูงแม่โคไป คำว่า ปเคว ความว่า เมื่อพระราชาพระองค์นั้น ทรงประพฤติดุชธรรมอยู่ ประชาชนนอกนี้ก็ย่อมพากันประพฤติดุชธรรมไปด้วย คือ ยิงประพฤติทำการหนักขึ้น บทว่า ธมฺมิโก ได้แก่ พระราชาทรงละการถึงอคติ ๔ ประการแล้ว เสวยราชสมบัติอยู่โดยธรรม บทว่า อมรตฺตํ คือ ความเป็นเทพเจ้า บทว่า รตฺนํ ได้แก่ สวิญญาณภักตนะและอวิญญาณภักตนะ บทว่า วตฺถิยํ คือผ้ากาสิกพัสตร์ บทว่า อสุสิตฺ

ถิโย หมายถึงม้าที่วิ่งไวเหมือนลมพัดและหมายถึงผู้หญิงที่มีรูปร่างสวยงามยิ่งนัก บทว่า รตน์ มณีภูจ หมายถึงแก้ว ๑ ประการและสิ่งของที่มีราคามากมาย บทว่า อภิบาลยนต์ ความว่ายอมรักษาสาวโลก ทำให้สว่างไสวอยู่ บทว่า น ตสฺส ความว่า บุคคลไม่ควรประพฤติกความผิด แม้เพราะเหตุแห่งความ เป็นพระเจ้าจักรพรรดินั้นเลย บทว่า อุสภสมิ ความว่าเพราะเราเกิดเป็นพระราชาผู้ประเสริฐที่สุดท่ามกลางประชาชนชาวสรี จะนั้น เราจึงไม่ยอมประพฤติกความผิดแม้เป็นเหตุให้ได้เป็นพระเจ้า จักรพรรดิ บทว่า เนตา ความว่า เราทำหิมาชนตั้งอยู่ในกุศลกรรมแล้วนำไปยังเทวนครเป็นผู้ประ กอบประโยชน์ เพราะทำประโยชน์ให้แก่มหาชนนั้น เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงกระเดื่องเด่น เพราะมีประชา ชนรู้จักทั่วชมพูทวีปทั้งสิ้นว่า เขาสื่อกันว่า พระเจ้าสิวีราชเป็นผู้ทรงประพฤติกธรรมเป็นผู้ปกครองแคว้น แคว้น เพราะทรงได้ปกครองแคว้นแคว้นโดยความเป็นธรรมสม่ำเสมอ บทว่า อปจายมาโน คือ อ่อน น้อมต่อธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยพระราชประเพณีของพระราชาแต่ครั้งโบราณกาลของชนชาวสรีทั้งหลาย บทว่า โส อธิบายว่า เรานั้นเป็นผู้เลือกเฟ้นธรรมนั้นอยู่ที่เดียว เพราะเหตุนั้น เราจึงไม่เดินทางไปใน อานาจแห่งจิตของตัวเอง

อภิปารกเสนาบดีพอได้สดับธรรมกถาของพระมหาสัตว์อย่างนั้นแล้ว เมื่อจะทำความชมเชย จึง กล่าวคาถาเริ่มต้นว่า อทุธา ดังนี้ บทว่า นบุปมชฺชสิ ความว่า ไม่ทรงหลงลืมธรรมที่พระองค์ได้ตรัส ไว้แล้ว คือ ทรงประพฤติกในธรรมนั้นเท่านั้น บทว่า ธมฺมํ ปมชฺช ได้แก่ ทรงลืมธรรมเสียแล้ว เป็นไป ด้วยอานาจอคติ อภิปารกเสนาบดีนั้น ครั้นทำความชมเชยพระมหาสัตว์อย่างนั้นแล้ว จึงกล่าวคาถาสั่ง สอน ๑๐ คาถาประกอบคำว่า ธมฺมํ จร ดังนี้เป็นต้นให้ยิ่งขึ้นไปอีก เนื้อความแห่งคาถาเหล่านั้น ได้ พรรณาไว้แล้วในเรื่องเตตสฺกุชชาตานิพนธ์หลังแล

เมื่ออภิปารกเสนาบดีแสดงธรรมแก่พระราชาอย่างนั้นแล้ว พระราชาก็ได้ทรงบรรเทาพระทัยที่จะ ผูกพันรักใคร่ในนางอุมมาทันตีเสียได้สิ้น

พระศาสดา ครั้นได้ทรงนำพระธรรมเทศนานั้นมาแล้ว จึงทรงประกาศสั่งจะทั้งหลายแล้วประ ชุมชาตค ในเวลาจบสั่งจะ ภิกษุรูปนั้นก็ดำรงอยู่ในโสศาบัตติผล สุนันทสารณินกาลนั้น ได้เป็นพระ อวანท์ อภิปารกเสนาบดีได้เป็นพระสาร์บุตร นางอุมมาทันตีได้เป็นนางอุบลวรรณา บริษัทที่เหลือเป็น พุทธบริษัท ส่วนพระเจ้าสิวีราชก็คือเราตถาคตนั้นแล

ภาคผนวก ค.
สุขวิถณะวิฬวง

คำชี้แจง

สุขวิถณะวิฬวง ฉบับโทเชิน สำนวนร้อยกรองของวัดหนองค้ำ เมืองเชียงตุง ความยาว 7 พุก อนุาโตล โรเจอร์ เบิลติเยร์ เป็นผู้ปริวรรต ผู้วิจัยใช้หลักการปริวรรตตามพจนานุกรม ล้านนา - ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง ตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง โดยมีผู้ช่วยศาสตราจารย์บำเพ็ญ ระวิน ตรวจสอบการปริวรรตของผู้วิจัยอีกครั้งหนึ่ง

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

สุขวิถณะวิวหลวง

ผู้ค้น

นโม ตสฺสสตฺถุ เอวมเมสฺมึ เอกึ สมยึ ภควา ราชคเเท สฺขวณฺณสตฺถึ ปจฺจุบฺพนํ
อตีตาน อวสฺมึ อายสฺมนเต ภิกฺขเว ตถาคโถ อุပ္ปชฺชติ เชตฺตฺรณคเร สฺขวณฺณเทวปฺตุโถ
ทึพฺพมาโน ยสฺปรีวาเร ตฺลิตา ทวารวรี ภัทฺทกฺกปฺโป พุทฺธธมฺมทสฺสีนาม สาสโน อีโนทฺถมฺมโน จตฺตฺโลกปาล
เทวตา ฉกามาวจฺจเรเทวตา นิมนฺตนา เชตฺตฺตฺรณคเร ขตฺติโย พุทฺธมราชเทวี ชุมฺพฺพเอกราชา
เชตฺตฺตฺรณคเร ปุทฺธาทาราว ธมฺเม ธมฺมทสฺสี พุทฺธสาสเน โปธิสฺตฺโถ สฺขวณฺโณ ภิกฺขเว อจฺจริยึ
บุพฺพภาวึ อตีตึ อจฺจริยึ สมฺปนฺโน อโหสิ

สาธโว พังคฺชรา สัปปรีสะทังหลายผุ้งมีสัททาตวงประเสฐ จุงจัดพังนิยายอันล้ำเลิศธัมม
เทศนา สตฺถา อันว่าสัทฺถุพระพุทฺธะเจ้า ตนนาศิตต์เข้าสู่นิพพาน เจ้าคืออยู่สาราณในป่าเชตวัน
อารามหลังประเสฐ บังเกิดมหากฐณา พระคิปรารมภ์ซึ่งพันธเถรหือเปนเหตุแล้ว ตนแก้วจิงเทศนา
ยั้งจตุอาริยะสอนโลก หือพันโสภทุกข์ หือได้ถึงนิพพานทั้แล เอกทิวสึ ยั้งมิในวันหนึ่ง ส่วนว่าเจ้า
ภิกฺขุทังหลายมวลหมู่ ชุมฺมอยู่โรงธัมมสภาคศาลา คีสกเสินยกยอคุณ แห่งสัทฺถุพระพุทฺธะเจ้า
ตนปราบเหง้าโลกา ว่าคฺชราเจ้าทังหลาย บัดนี้คิควรวัสสจรรย์ เรามาพันพันธเถรนี้นา เปนลูกแม่
หม้ายผู้ใจม่อ เป่ามีพ่อปิตา พระมาตาออกไธ เปนแม่หม้ายไร้ผานผัว นางคิเท่าได้กินน้ำเยี่ยววิ้ว
อันตกอยู่ในรอยตีนช้าง เส่าทอนไค้อวดอ้างโมหา คีลวดคัพพะมาบังเกิด ประสูติได้ลูกชายผู้ประเสฐ
ชื่อพันธกฺกมารว่าอันทั้แล ส่วนว่าพันธกฺกมารนั้นสวด ทานคีลวดเข้ามาบวช ในสำนักพระพุทฺธะเจ้า
แล้วกะทาเพียร ปรากฏชื่อพันธเถรตฺนวิเสส เปนเหตุหือเกิดอัสสจรรย์ แท้แลว่าอันแล้ว ยามนั้น
พระหน่อแก้วศาสดา ได้ยิวนจกถา อันเจ้าภิกฺขุแลบริสัทฺทมวลหมู่ ตันถ้อยอยู่รรณนา พระสัตถา
ผ่านผัว ปรากฏโรงแก้วกฐึ คีเสด็จลีลาคลาคลาค มาบังเหนือแทมแก้วอาสนา พระปุจจากกล่าว
ว่า ภิกฺขเว คฺชรา ภิกฺขุทังหลาย สู้ทานทังหลายจากันไปทั้แล ตนแก้วลวดมาจนนี้ชา เมื่อนั้นเจ้า
ภิกฺขุผุ้งจลาด องอาจด้วยโวหาร จิงเมัสการกราบไหว้ ยั้งพระแก้วแก่นไธมูนี้ว่า ภฺนเต ภควา
ข้าแต่ สัทฺถุพระพุทฺธะเจ้า ตนปราบเหง้าโลกา ผู้ข้าทังหลายจักเจรจา อันอื่นคิเป่ามีแล ผู้ข้า
ทังหลายคิมาสักเสิน ยกยอคุณแห่งพันธเถรยั้งย้อย เป่ามีพ่อแต่ไธยคนผาน จือพ้อยมีริทธีสารอันมาก
อันไค้หากอัสสจรรย์ แท้แลว่าอันแล้ว เมื่อนั้นพระพุทฺธะเจ้าตนยั้งยส ตนแก้วลวดเจรจาว่า ภิกฺขเว

ดูรา ภิกษุทั้งหลาย อจฺฉริยฺ อັນว่า อัสสจฺริยฺนี้เนาเกิด สุทฺหากได้ตาทัน ยังไปควรวัสสจฺริยฺเพื่อแล
บุพฺเพปิ แม้นในกาละเมื่อก่อน อັນข้ามสว่างพันไฟแล้ว คุตถาคตะ ยังพองล้างปารมีแก้วมีนนาน
ได้เกิดเป็นสุวณฺณะะ จักกภูมารตนประเสสิฐ อັນควรวังเกิดอัสสจฺริยฺแท้แล พระพุทฺธะเจ้ากล่าว
เท่านั้นแล้ว ตมแก้วคือลวดตุมทิกาวะ อยู่เป่าปากคิมิแล ที่นั้น เจ้าภิกษุทั้งหลายจึงวันทากราบไหว้
ชะไซ้ขอราธนาว่า ภาฺนเต ภาควา ข้าแต่พระพุทฺธะเจ้า ตนปราบเหง้าโลกา ผู้ข้าคือขอราธนาพระ
พุทฺธะเจ้าตนประเสสิฐ ขอบังเกิดกรรม นามายังอดีตธัมมเทสนาอันล้ำเลิศ ทือบรากฎแก่ผู้ข้าทั้งหลาย
แต่เท่อ อจฺฉริย อันว่าอัสสจฺริยฺเกิดากัล ยังไปแจ้งแท้ดีหลี บุพฺเพปิ แม้นในกาละเมื่อก่อนอัน
ข้ามสว่างพันไฟแล้ว เทาบรากฎแต่ตมแก้วลัพท์ัญญู เป่ามีบรากฎแก่ผู้ข้าทั้งหลายได้แจ้ง ขอพระพุทฺธะ
เจ้าจุงแสรังเทสนาแก่ผู้ข้าทั้งหลายแต่เท่อ วจเน คันได้ยินคาเจ้าภิกษุทั้งหลายหากขอราธนา ที่นั้น
พระลัตถาตณยฺยงส ตมแก้วลวดนามายังอดีตธัมมเทสนา อันสว่างแล้วเจ้าคิไซยัง กระจอบแก้ว
คือ मुखทวารว่า

อตีเต กาละ เชตฺตตฺรณคเร รชฺช ชุมฺพฺพ เอกราชา ยสปริวาเร ทิมวฺนฺโต วิสารโท
ภิกฺขเว ดูรา ภิกษุทั้งหลายตมทรวงสีลาสเป่าเสร่า สูเจ้าจุงคาฟังเท่อ อตีเต สมฺมาสมฺพุทฺโธ ธมฺมทฺส
สี นาม อโหสิ อตีเต กาละ ในกาละอันข้ามสว่างแล้วมีนนาน ยังมีพระลัพท์ัญญูตฺตญฺญานตมหนึ่ง ชื่อ
ธัมมะทลสีผ่านแผ้ว เกิดมาเปนครูแก้วปราบโลกา ส่วนว่าคุพระตถาคตะ คีได้เกิดมาพบสาสนา
พระพุทฺธะเจ้าตมั้นไซร์ ได้เปบลูกพระญาใหญ่เอกราชาคิมิแล เอกราชาโน ยังมีพระญาใหญ่ตมหนึ่ง
สวด มีนามกฎชื่อว่าชุมพฺพเอกราชา คีได้เสวยราชลัมบัตติ ในเมืองเชตฺตตฺรณคอรใหญ่กว้าง เปนเจ้า
ข้างงานอน พระภูธอรตณเลิสแล้ว มีนางแก้วผู้ประเสสิฐ เปนราชเทวี ได้ชื่อว่านางสุวณฺณะะกุมมาตีล้ำ
ยิ่ง เปนนางมิ่งเทียมตม เปนพระญามงคลอักคราช วิทธีอาจเรื่องไร ชะราบไฟไกลชู่แห่ง ใต้ฟ้า
แต่่งบูชา เสียงลือชาปราบทวีป ก็บได้ฟ้ามาปฏิบัติ นายังเสตจัตต์เคื่องท้าว ลูกต่างด้าวมาถวาย
เสนาหลายแควลล้อม ย้อมยอดเจ้าลือชา เปนพระญาธัมมตมชอบ ประกอบด้วยทสรราชธัมม เจ้าคิ
กะทาบุญไฟใจ ๆ ทือทานแก่ยาจกผู้ไว้ แลสมณะพราหมณ์คิมิแล สา ธาเรนตี ส่วนว่า นาง
สุวณฺณะะกุมมา เมื่อทรงคัพพะได้ลือบเดือนบวรมวณแล้ว คีประสูติลูกแก้วผู้หนึ่งเปนชาย ยิ่งทั้งหลาย
แต่่งถ้า รับผิดชอบด้วยดี อันมีวระมตั้งปีกแมงค้อมค้ำ ญาติทั้งหลายเอาไม่มีตกะทาเปนเหตุ าสชื่อเจ้า
นิลกุมมารตณวิเสสชะลัตตาคิมิแล ยามเมื่อราชกุมมารย่างเที่ยวโพงมาได้แล้ว นางแก้วจือข้าบังเกิด
ได้ลูกแก้วผู้หนึ่งกุมมาร ยามเมื่ออย่าจ่าสวนอุญญาณ น้าเอาบุพผาขานดอกไม้ มากกราบไหว้ถวายนาง

คิมี่แล ส่วนว่าญาติทั้งหลายคิม่าล้ชื่อว่คันธกุมมารตนลีสแลแล้ว เปนลูกแก้วหน่อราชาทั้นแล านเมื่อคันธกุมมารพอย่างเพียวโพมาได้แลแล้ว ส่วนนางแก้วสุวรรณะกุมมา คิม่าใจมักเครรักสาสิลห้า นางหน่อหล้าใจบาน คิม่าทานเอาสิล านวันอุโปสถอันประเสสิฐ อยู่ในห้องห้องเทิกที่นอนตนทั้นแล

ปญจสิล เตเชน สกุกสุส ภวนิ ทสุเสนโต อุฆากการ อโหสิ ด้วยเตชะตปสิลอันผ่านผั่ว คิริอนเมื่อรอดท้าวตนแก้วอินทา อันว่าหินบับทุกิมพลาสิลบาต คิริอนวะวาทแข็งมา อินทานั่งเป่าได้ จึงเส็งคูนโลกโลกา คิม่านางสุวรรณะกุมมา รักสาสิลล้าสิล ควรคู้ท้อลูกผู้ประเสสิฐ แก่นางเมืองเท่อว่าอันแลแล้ว ตนแก้วจึงเส็งคูน คิม่ายังเจ้าสุชวัณณะเทวบุตรตนเองอาจ อันอยู่ในปราสาทแก้วเรื่องไร อันมีเทวบุตรรายแวดล้อม แพนห่ออ้อมบุษยามันั้นตนอินทามฆาวาส คิม่าโพชธราธนาว่าเทว ช้าโพห่มหาราชเจ้าตนล้าสิล ประเสสิฐว่าหมู่คนแลเทวดาทังหลาย ผู้ช้ำชธราธนาเจ้าคูนประเสสิฐ ขอจุงลงไฟเกิดในท้องแห่งนางผู้ประเสสิฐสุวรรณะกุมมา อันเปนราชเทวีแห่งพระญาขุมพูเอกราช านห้องห้องปราสาทเวียงเซตุดรนเคอร พระญอรตนใจกว้าง จุงเมื่ออยู่ล้างสมพาร ท้อได้ตรัสประพญาสัพพัญญูตญาณแต่เท่อ เมื่อนั้นโพธิสัตต์เจ้าคือว่าสุชวัณณะเทวบุตร ได้ยินคานแห่งพระญาอินทแลแล้ว ตนแก้วคิรับนิมนต์ ว่าสาธุดีแล ว่าอันแลแล้ว คิม่าส่งอินทาทนผ่านผั่วคินเมื่อ คิม่าทั้นแล ส่วนว่าพระญาอินทาเจ้าฟ้า ลวดห้วยหน้าสูวิมาน คิม่าโพเอาปฏิญาณ กับด้วยเทวบุตรตนล้าสิล ท้อได้ลงมาเกิดเปนปวิวาร แห่งมหาสิตต์เจ้าคิมี่แล

อต านกาละนั้น โพธิสัตต์ตนเองอาจ คิม่าจะจิงคลาคลาดลงมาเอาปฏิสนธิในท้องแห่งนางราชเทวี นางคินอนานรวายตรีจักดาใกล้รุ่ง นางแก้วมุงผันหัน ยังนิมิตราคำผันอันอึ่ง ผันว่าแก้วลอดฟ้าลูกหนึ่งวิ่งตกมา ทัดคองตาต่อหน้า แห่งนางหน่อฟ้าเทวี มีรัสมี่สองอาจ คือว่าแก้วมณีชาติควงสวรรค์ ผันว่านางรับได้แล้ว คิม่าเอาแก้วลูกนั้น มาถวายแก่พระญา พระราชาขมขึ้น รัสมี่แก้วคิม่าชะราบทั่วโพ รอดที่อื่นถึงไกล ผันว่าคนหลามาไหลมาไหว ผายดอกไม้อูษา ผันว่าท้าวพระญาต่างประเทศ น้อมเข้าเขตสมพาร ยามนั้นเสริบับบานคิม่าสะดุงตื่น นางแก้วขึ้นชมบาน นางคิม่าเสวยเข้าน้ำโภชนะอาหารดีแลแล้ว นางแก้วกล่าวคาวอนว่า ลาภ โทนต์ จุงมีลาภสักการอันอึ่ง จุงท้อมีอายุมิ่งยืนยาว คินว่าสรี่พิงพาวกล่าวแล้ว นางแก้วคิม่าเข้าโพไหว พระญาขุมพูเอกราช บอกรียาทูกเยื่องแลแล้ว ตนแก้วได้ยินคาน พระญาธัมมขมขึ้นย้าว คิม่ากล่าวแก่นางหน่อท้าวว่า ภพเท ตูรานางเพยอันว่าคานคิม่าขึ้นช้อย สวิสสคิม่าจุงมีแก่นางหน่อเอกราชเทวี เบนพีเท่อ ประการหนึ่งลาภสักการะคิม่าไชคัพย จุงท้อได้แก่สองรา คินว่าพระราชากล่าวแล้ว ตนแก้วเรียกมาหา ยังปโรทิตาผุงจบ

ไตรเพท รู้แจ้งเหตุคามันปานตาหันแจ้งถึว่า พุราหมณ์ อูราพราหมณ์ผู้จบไตรเพท จุ่งทวายอุเหตุ
คามัน จักเบนฉันาดแก่ไพร์ฟ้า รู้ว่าจักเบนเหตุแก่ข้างม้าแลเสนาเ็นชา เมื่อนั้นพราหมณ์ทั้งหลายผู้
จบไตรเพท รู้ด้วยเหตุทูรา จึงจักไหว้พระญาขุมพูเอกราชว่า เทว ข้าแต่เจ้าตนประเสิร์ฐ ล้าเลิส
กว่าผู้คน อันว่าอนทรายอันใดคี่เป่าจักเกิด แก่พระราชเจ้าตนประเสิร์ฐดีหลี เท่าว่าลัศต์ตัวดีล้าเลิส
มาบั้งเกิดนท้องนางเมือง สมพารเรื่องยสยั้ง ประเสิร์ฐด้วยสิ่งทางทาน ปารมีญาณปราบทวิบทั้ง 4
บุญเจ้าคลี่ไผถึงชาแล อาชีวกพราหมณ์ทั้งหลายทวายเหตุ คี่รู้ว่าลัศต์ตัววิเสสบุญมี เขาคี่ยออัณฐูลี
กราบไหว้ ยังพระแก่นไว้เอกราชา เมื่อนั้นพระญาขุมพูเอกราชادنพ้อ คี่ใจต่อผู้พราหมณ์คี่ปลง
เครื่องรางวัลอันมาก พราหมณ์ได้แลแล้วหากยินดีแลนา สุขวณูณ เทวบุตรเต ดาวดีสา ภิกษเว อูรา
ภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อโพธิลัศต์ตนประเสิร์ฐ มาตั้งอยู่ในท้องนางแก้วตนล้าเลิสราชเทวี เป่ามือนทราย
มาบั้งช้อง ในแห่งท้องกายาหันแล สา เทเวีย ส่วนนางเทเวิตนมแม่ เมื่อทะรงค์ณะได้ลิบเดือนแล้ว
คี่ประสูติได้ตนท่นอแก้วโพธิญาณ ผู้นางคราญแต่งกำ รับด้วยผ้าผิวคาคี่มีแล ส่วนว่าผู้นางเมีย
แห่งเสนาแลอามาตย์ อันได้หมีนหนึ่งอากคราญ คี่ประสูติได้กุมมารลูกเต่า ร่วมเมื่อโพธิลัศต์เจ้า
วันเตียว คี่มีหมีนแล ส่วนว่าผู้เสนาแลอามาตย์ กับทั้งท้าวพระญาเสวยราชร้อยเอ็ดเมือง เข้าคี่เข้า
เมือหาพระบุญเรื่องเบนเจ้า เพื่อจักใส่ชื่อลูกเต่าท่นอราชหันแล เมื่อนั้นพระญาขุมพูเอกราชادنพ้อ
ด้านถ้อยต่อเสนาว่า โภญเต อูราเพิ่นทั้งหลายเฮยสุเจ้า อันอยู่เฝ้าโรงศา เราจักใส่ชื่อสรี่บุญนา
ลูกเต่า จักใส่ชื่อเจ้าท่นอหล้าฉันาคี่นั้นชา เมื่อนั้นผู้เสนาแลอามาตย์ ไหว้ท้าวราชทวายสารว่า
ข้าแต่มหาราชเจ้า อันว่าจักใส่ชื่อลูกเต่าบุตรศา ควรให้หมอบูราผู้จบไตรเพท จุ่งทวายอุนามะ
วิเสสทั้งมวลดูเทอ เมื่อนั้น พระญาขุมพูเอกราชادنพ้อย คี่เรียกหามาขังหมอบุระทิตพุ่มเกล้าทวาย
อุลูกเจ้าท่นอดวงสรี่ เมื่อนั้นพราหมณ์คี่จบไตรเพท คี่อุลัษณะนามวิเสส แห่งเจ้ากุมมาร มีสมพาร
ล้าเลิส เบนตนประเสิร์ฐกว่าท้าวทั้งหลาย จักมีเดชะวิทธีผายเรื่องราช อาจจักปราบทวิบทั้ง๔ มีทวิบ
น้อยได้สองพันเบนบริวาร เขาจึงพร้อมกันใส่ชื่อสุขวิณะจักกุมมารตนเลิสแล้ว เบนลูกท่นอแก้ว
บุญเรื่องหันแล

ในเมื่อโพธิลัศต์เจ้าเกิดมาแล้ว อันว่าท้าวพระญาทั้งหลาย ผู้อันอยู่ในสกลขุมพูทวิบ
คี่รับนาเอาบิณฑการ ของฝากมาถวาย ทุกวันสายเป่าชาด ใต้ฟ้าอาจลือชามากแล ไส่ วุฑฒิตวา
คี่มหาลัศต์เจ้าใหญ่ขึ้นมาได้ ๓ ปี คี่ทรงรูปโฉมคี่องอาจ มีวิสารทะจะลาดด้วยโวหาร เจ้าคี่สั่งสอน

ยังเสนาแลอมาคย์ ทั้งประธานาราชภริยั้งชาย คี้อ็องชววยกะทาบุญไฟใจ้ๆ หื้อได้ตั้งอยู่ในทล
ราชธัมม์สืบประการ เป้าหื้อสาส์ตต์แลลักทานล็กอยาด เป้าหื้อแล่นกามราคโมหา มุสา สุรา เป้าหื้อ
ล่ายพรางแลกินเหล้า เป้าหื้อม้างสารูปพระเจ้าแลเจตีย์ เป้าหื้อรักสาส์ล ๕ แลลีส ๔ กฏแกวด
ล้างสมพาร ทุกเมื่อคีมัลเล โสฬสวสุสกาเล ในกาละเมื่อมหาลัตต์เจ้า มีอายุได้ ๑๖ ขวบเข้าวิสสา
ยามนั้นพระญาชุมพูเอกราชาตนพ่อ คี้อใจต้อบุตรดา คี้อเรียกฝูงเสนามาพร้อมแล้ว ตนแก้วกสาวซึ่งหมู่
เสนาว่า ดูราเพิ่นทั้งหลายเราควรหาลูกยั้งสาวท้าว พระญาทั้งหลายฝูงเสวยราช อันเป้นชัตติยชาติ
สมสรี มาเป้นราชเทวีหนุ่มเหน้า แห่งลูกเต้าพระองค์เราคี้อว่าสุชวิธณะ จักกุมมารตนแลิสแล้ว อภิ
เสส หื้อนั้งแท่นแก้ว สืบเสวยเมืองเท่อว่าอัน เมื่อั้นนโพธิลัตต์ตนหนุ่มเหน้า คี้อสาวท้าวพ่อพระญา
เป้นเจ้ากับเสนาว่า ตาด ช้าแต่พ่อพระญาเป้นเจ้า ขออินตุลูกเจ้าหน่อบุตรดา ออย่าไพหาหื้อหยาบ
กลัวได้ฝูงจาบาปไกลบุญ เป้าเป้นคุณพายหน้า ส่วนผู้ช้ำจักค้อยหาไฟ ฝูงกัญญาหน่อไว้ ได้แล้วค้อยนา
มา ขอพระบิดาจุ่งอนุญาติหื้อแก่ช้ำ อันเป้นลูกท้าวหากวิงวอนนั้นแต่เท่อ

เมื่อั้นพระญาชุมพูเอกราชาตนพ่อ ด้านถ้อยร้อบุตรดาว่า ตาดดูราเจ้าลูกรักแก่พ่อ ลูกแก้ว
หน่อสายใจ พ่อคี้อวางอาลัยอนุญาติ แก่ลูกรักราชบุตรดาแล้วอัน ส่วนว่าพระมหาลัตต์เจ้าตนเป้นชัตติย
ชาติ คันได้ออนุญาติแล้วคี้อยู่วิสสตี เพราะว่ามีพายหลังหากชักน้ำว จักได้คอบนางหน่อท้าวอุมมา
ทันตี คีมวันนั้นแล

สตถา อันว่าลัทธิพระพุทธรเจ้า ตนปราบเหง้าโลกา คี้อเสนาเป้นคาถาพายหน้าว่า
ตทา กาละ อสุภราชา สุวณฺณพุมมา อสีตีสทสสปริวาโร หิมาวนฺโต วิสารโท มนุสฺสา โลก
คฺมิโร คนฺตฺวา ราชคหิ สุรชฺชึ กาวเรสิ อูปาสิกา เขมาวตี นาม ทุกุมเมน ชิวติ ทุกายา รุกขสุส
อสุภ วจี กายารสุส วิรติ ตทา ในกาละเมื่อั้น ยังมีพระญาวิ้วตัวหนึ่ง มีชนชาวงามองอาจมีนาม
ชาติว่า อสุภราชราชา จลาดด้วยอันแก้เปสนาปัญหา อรรถธัมม์คัมภีระ อยู่ล้างแทบเส้าหิน มีวิ้ว
ทั้งหลายได้ ๔ หมื่น ะรินอ้อมเป้นปริวาร อายุมีนนานได้สองร้อยปีขวบเข้า เป้าท่อนมีโสกเส้า
โรคาทันแล

ยังมีในวันหนึ่ง ส่วนว่าพระญาวิ้วตัวองอาจ อสุภราชชาวส คี้อะนิงใจอยู่ใจ้ ๆ ว่าดู
มาอยู่ปามีหิมพาคต์ กับด้วยปริวารอันมาก ทุกเมื่อหากยินดีทันแล เท้าว่าคูนี้อี้อมีกาเคร่ ไพพิงธัมม์
เทสนา แห่งลัทธิพระพุทธรเจ้า ควรดูเข้าไฟสู่เมืองคน หื้อได้ทันการบุญแลการบาบ ตามสุภาพ
ฉันคั้นช้ำ คันว่าพระญาวิ้วอะนิงใจตั้งนี้แล้ว วิ้วแก้วจั้งเจรจาว่า โภจนฺโต ดูราเพิ่นทั้งหลายเพย

เราไม่มีใจมีกาใครไฟสู่เมืองคน ใครรู้อันคนทั้งหลาย กะทำบุญแลกะทำบาป ตามสุภาพฉันใดนั้นชา
ประการหนึ่งเราใคร่เห็นศาสนาพระพุทธรเจ้า คนปราบเหง้าโลกาแท้แล ว่าอันแล้ว ที่นั้นวิวทั้งหลาย
ไหวว่า ข้าแต่มหाराชเจ้า สาธุเป็นอันดีนักสวด ตูข้าลวดเมื่อชอมชาแล้วอัน เมื่อนั้นพระญาวิ
อุสุภราช จึงโหวทเจรจา ว่าเราควรตามเทวดาก่อน เราค่อยหย่อนเมื่อเมืองเท่อว่าอัน เมื่อนั้น
พระญาวิอุสุภราช จึงโหวทสรรณว่า โภทิต ตูราเห็นทั้งหลาย อันยาดอยายกันอยู่ ดาวหมู่ไม้
อาณา จุงมารักสายยังผู้ข้าแลบริวาร อันจักพรากหิมพานต์ปากกว้าง จักเมื่อสู่ท่าทางเมืองคน เจ้า
ทั้งหลายจุงมาบอกหนทางแลนักชัตตฤกษ์ อันจักเมื่อสู่ห้องห้องเทิกเมืองคนหั้นแล้วอัน ที่นั้นเทวดา
ทั้งหลาย คีมาแกวคกฏหมายคฺยงไชยดีดี คีหั้นเมื่อเดือนยี่ออก ๓ ค่ำ วันนั้นพรว่าวันคืนชัตตฤกษ์ฟ้า
ตัวดี ไชยะดีดีดีนักสวด ลวดจุงบอกพระญาวิ ว่าตูราพระญาวิอุสุภราช เสดชชาติชาวไส ในเมื่อ
เดือนยี่ออก ๓ ค่ำ พรว่าได้วันอังคาร ไชยดีดีคราฤกษ์เร้า จักได้ไชคหายเฒ่าลามสีกการ ท่านจุง
เอาบริวารแห่งเจ้า เข้าเมื่อสู่เมืองคนหั้นเท่อว่าอัน เมื่อนั้นพระญาวิได้ยินแล้ว วิวแก้วกสาวซึ่งหมู่
บริวารว่า โภทิต ตูราเห็นทั้งหลายเฮยมวลหมู่ เราเป่าควรพร้อมกัน เข้าเมื่อสู่เมืองคนทั้งเสี้ยง
เท่อแล สู่เจ้าจุงเอาวิวตัวหมู่ตัวพี ผุงมีกำลังดีแรงใหญ่ พันหนึ่งได้ชอมเราเท่อว่าอันแล้ว หมู่วิวแก้ว
ทั้งหลาย เขาอยาดอยายแวดล้อม กราบไหว้เอนมพระญาวิ ๘ หมื่น ๘ พันตัวมาเฝ้า วิงแวดเจ้า
แห่งตน ยามนั้นพระญาวิตัวองอาจ จึงโหวทคาสอนว่า โภทิต ตูเราเห็นทั้งหลายเฮยมวลหมู่ ตูม
เห อันว่าสู่ท่านทั้งหลาย จุงจักเอากันตั้งอยู่ ในหมู่ไม้อาณา หาโรคาเป่าได้ อยาเจ็บไข้ไข้กายา อยา
หิงสากะทาโทษ อยาซึ่งโกรธเปียนกันแต่เท่อว่าอัน ที่นั้นวิวตัวเปนปูชื่อมิดโค คีถามพระญาวิตัวเปน
หลานว่า ตูราเจ้าหลานรักปู เจ้าจักเมื่อสู่เมืองคน รู้ว่าจักชี่ยวเอาตนรีบพอก ในข้างชอก
กลางดงนั้นชา ที่นั้นพระญาวิจุงจักบอกวว่า ข้าแต่ปูเปนเจ้า เป่าไช้ข้าจักได้เต้าเมื่ออยู่เมืองคนเป่า
มีนา ข้าเท่อใคร่เห็นศาสนาพระพุทธรเจ้า คินได้หั้นแล้ว ข้าเอนอยจักได้เต้าพอกคินมาชาแลปูเหย เมื่
อนั้นพระญาวิตัวเปนปู ได้แจ้งคฺวาจา จุงจักปราชัยตอบว่า ตาต ตูราเจ้าหลานรักแก่ปู เจ้าอย่าได้
ไปอยู่มีนนาน จุงหื้อได้หั้นบริวารอันมาก ทุกผู้หากคองทางแท้แล ที่นั้นพระญาวิกสาวว่า ข้าแต่ปูเปน
เจ้า เป่าไช้ข้าจักได้เต้าเมื่ออยู่มีนนานเป่าชานา ข้าแต่ปูเปนเจ้า ข้าจักเข้าเมื่อเมือง ส่วนตน
พระบุญเรื่องปูเจ้า จุงเปนเค้าบริวาร อยาถูกการแห่งห้อง อยาถูกค้องโรคา สักอันเท่อว่าอันแล้ว
วิวแก้วอุสุภราช องอาจด้วยวิวาร คีเอาหมู่บริวารพันตัวเปนเพื่อน พรากเถื่อนฟ้าหิมพานต์ ในเมื่อ
เดือนยี่ออก ๘ ค่ำ พรว่าได้วันอังคาร คีชอมมาจากหิมพานต์ คัดคั่งร้องเอื้อนสั่งเทวดา ว่าข้าแต่

เทวดาทิ้งหลายมวลหมู่ อันอยู่ด้าวป่าไม้หิมพานต์ จูงมารักสายยังปรีวารแห่งช้า ถ้วนหน้าหมู่โคไฉนแต่
เทอ ว่าอันแล้ว วัวแก้วจึงเที่ยวมา ด้วยมัดคาไกลมากทันแล

เมื่อนั้นเทวดาทิ้งหลาย ก็มาประสมชุมนุมกันว่า ดูราเจ้าทั้งหลาย เราจูงมาയാคอยาย
แวดล้อม ต่อเท้ารอกเมืองคน เพื่อหื้อหากังวลเป่าได้ ลางพรองค์ที่อยู่รักสาวัวทั้งหลาย อันอยู่ด้าว
ป่าไม้หิมพานต์คี่มีแล ไส ไคไฉ อันว่าพระญาวิวัสสุกราช คือออกมาจากอวาสหิมพานต์ หากดูนาน
ชะล่า เตือนหนึ่งพราเป็นตรา จึงจักมารอกเมืองราชคชนครราชใหญ่กว้าง อันเป็นที่อยู่ล้างฝูงคนคี่มีแล

เมื่อนั้นฝูงเทวดามวลมาก ค่อยด้านปากเจรจาว่า ดูราพระญาวิวัสสุกราช ตัวองอาจ
ชาวพอน จักอุเอาปรีวารมามวลหมู่ เข้าไฟสู่เมืองคน หลอนกังวลเกิดต่อหน้า เหตุนี้จึงว่า เป่าถ้า
เมื่อเสี่ยงทั้งพัน เท่าควรเอาเสนาคี่สี่เจ้า เข้าไฟสู่ในเวียงแต่เทอว่าอัน ทัดกาละยามนั้น จตุตโร
อันว่าท้าวจตุโลกทั้ง ๔ ก็เข้ามารอกที่อยู่พระญาวิวัสสุกราช ราชชา ส่วนว่าท้าวทั้ง ๔ ค่อยด้านถึ
บุจฉา ว่าดูราเทวดาทิ้งหลาย สูเจ้าอย่าคอยายกันไต่ได้ เจ้าประโยชน์ด้วยเหตุจันใดนั้นชา เมื่อนั้น
เทวดาทิ้งหลายกราบไหว้ ชะใช้บอกกริยา ว่าช้าแต่มหาราชเจ้า ส่วนว่า พระญาวิวัสสุกราช
เป่าเสรั้าชาวพอน มักไคร่ทันเมืองราชคชนครราชใหญ่กว้าง คนอยู่ล้างกะทาเสี่ยงชีวิตจันใด อันหนึ่ง
มักไคร่ทันสาสนาพระพุทธรเจ้า จึงเอาปรีวารไต่ได้ เที่ยวมาอันแล้วอัน ยามนั้นพระญาเวสสุวัณณ์
ตนใจท้าว กับทั้งท้าวสามพระองค์ จึงปลงคานแก่เทวดาทิ้งหลายว่า ดูราเทวดาทิ้งหลายมวลหมู่
สูจูงอยู่รักสา ยังวัวทั้งหลายฝูงเป็นปรีวาร อันอยู่ในสันถานป่าไม้ อย่าหื้อได้มีอนทรายเทอว่าอัน ดูช้า
จักนำเอาพระญาวิวัสสุกราชแลเสนาทั้ง ๔ เมื่อรอกที่เมืองคนชาแล ว่าอันแล้ว ส่วนว่าท้าวจตุโลกทั้ง ๔
คี่นำเอาพระญาวิวัสสุกราชแลเสนา ๔ เจ้า เที่ยวไต่ได้มาหาในเมืองราชคชนครเรียงราบ ได้ทันทัพท้าว
แลปราการ ได้ทันสันถานแลปราสาท ได้ทันฆราวาสแลฝูงคน ได้ทันสาสนาที่กะทาบุญเผือกกว้าง
ได้ทันหมู่ช้างม้าแลรถเกวียน เล็งแลจอดเสถียรเรียงราบ ทรายว่าได้ ๑ วัน เป่ามีไฟทันลักผู้
เป่ามีไฟรู้สักคน พระญาเวสสุวัณณ์ตนเองอาจ คี่เท่าสานแดงพระบาทรอยตีน แห่งพระญาวิวัสสุกราชทั้ง ๔
หื้อรู้แจ้งถึรอยตีนวิหังแล มนุสสา อันว่าคนทั้งหลาย เทาได้ทันรอยตีนวิหังใหญ่ หื้อยเป่าได้ทันตัว
หากอินถ์อันมาก ทุกผู้หากสังกา เขาคี่เอาไผ่มาแทกดูถึ มีคี่บปลาย ๔ นิ้วมือชวาคี่มีแล

เมื่อนั้น พระญาเวสสุวัณณ์ตนสำลีส หันตนทั้งหลายบังเกิดด้วยคาสังกาท้าวจึงกระนิงใจ
ว่า ควรคู้หื้อตนทั้งหลายได้ทันพระญาวิวัสสุกราชตัวประเลสิฐ เขาสดบังเกิดความยินดี ว่าดูราเพิ่นทั้งหลาย
บุพเพปี แม้นในกาละเมื่อก่อน เราเป่าหื้ออนได้ทัน ยังพระญาวิวัสสุกราชอันชาวสำลีส ประเลสิฐ

กว่าฝูงวัว ทั้งตัวขาวล้วนล้วน ผิวอ่อนอ้วนมีวรรณะ ควรอัศจรรย์เป่าแล้ว วัวแก้วเกิดหิมพานต์ เรา
ควรเมื่อไหว้พระภูบาลเสวยราชย์ที่รู้เท่าว่าอื่น คนทั้งหลายก็เมื่อไหว้แลบอกพระญาว่า เทว ข้าแต่
มหाराชเจ้าตนประเสริฐ บัดนี้อัศจรรย์อันหนึ่งเกิดมีมา ยังมีพระญาวัวตัวหนึ่งบัวรสูทธิใส่ส่ง มารอด
ห้องเมืองเรา รูปพิงเพาองอาจ ธรรมชาติวัวพอนแท้แล้วอื่น ที่นั้นพระญาราชคณคอร คีปลงอาชญา
อนุญาต แก่ชานราชกร์ทั้งมวลว่า โภจนโต ตูราเพินทั้งหลายเหย อัย โศโธ อันว่าวัวตัวนี้ เป่า
ไช้เบนวัวตัวโยยานสามาณูญ รอยว่าเป็นวัวตัวมีบุญสมพารเหลือแหล่ ได้สร้างแต่เดมา รอยว่าเป็น
หน่ออรหันตาตนล้ำเลิศ ประเสริฐกว่าฝูงคน แลเทวดาแท้แล้วอื่น พระญาคีปลงอาชญาไปว่า ที่รู้
ข่าวทั้งเมือง ว่าตูราเพินทั้งหลายเหยน้อยใหญ่ ทุกผู้เฝหุมหัน สู้อย่าได้ใจพันทางบาบ อยาได้กะทา
ร้ายชนาบพระญาวัวเนอว่าอื่นแล้ว วัวแก้วเผือกขาวพอน คีเส็งดูเวียงราชคณคอรในนอก ผับดำว
ชอกานเมือง ฝูงคนเนืองนบไหว้ ผายดอกไม้ปูชามากนักแล ส่วนว่าพระญาวัวคีปลงอาชญาด้วยข้างฝั่ง
แม่น้ำที่หนึ่งพร้อมทุกเอื่องบัวรวมผ อันควรกินแลบัวโรค พร้อมานโลกภาสา อันคนทั้งหลายหากมา
แปลงส่วนแลแปลงไร่ ปลุกหมากไม้หลายอัน คือหัวมันแลหัวเผือก อยู่ต่างเลือกเอากิน เกิดเหนื่อ
ดินชุ่ม มีลูกล้มหลวงหลาย จอดอยายผายชุก้า ข้างแม่น้ำเต็มคอง ส่วนพระญาวัวคีปลงอาชญาหมากมอน
เจียงลูกหนึ่งเป่าทันเช้า หลุดจากปากตกน้ำไหลมา ทัดกาละยามนั้นยังมีนางผู้หนึ่ง ชื่อนางเขมาวดี
เบนแม่หม้าย พ้อย่างย้ายไฟสูงที่ ชำระสีอาบช่วย ในน้ำห้วยวังใส นางคีปลงอาชญาเจียงลูกนั้น
ไหลมาทัดส่องหน้า นางหน่อหล้าเอากิน ยินเสียงหวานชะราบ ยะยาบเส้นขนพอง ในกลางพองแม่น้ำ
นางยินดีซ้ำปีติอันชะราบ ถูกต้องอาบเต็มตน เส้นขนลุกย้าวเยือก นางแก้วเสิกอัญสุลีสริสา หนไหว้ยัง
เทวดาอันอยู่ที่ไกลแลใกล้ นางคีปลงอาชญาว่า ในวันนี้ดีเป็นวันดี เดือนได้มี ๔ ค่ำ หากพร้าได้วันสี่
คองนางได้กินหมากมอนเจียงอันหวานล้ำเลิศ พ้อยบั้งเกิดอัศจรรย์ จักเป็นเหตุจันใดแก่คองนางคีปลงอาชญา
ควรคูปอกเข้าไฟสูงเน เรือนเท่าว่าอื่นแล้ว นางแก้วพอกคินมา คีวันทาถวายกราบไหว้ ผายดอกไม้ปูชา
ว่า เทวส่งมาไช้ ข้าแต่เทวดาเจ้าทั้งหลาย อันอยู่รักสถาบันเมืองเบนเค้า ต่อเท้าวรอดถึงพรหม
ขอรุ่งปรารมย์ยังซ้ำ อันกัมพหน้าหากวอนขอนี้เทอ อหิ อันว่าข้าเบนภาพร้ายยิ่งเดียว ข้าคีได้เก็บกิน
หมากมอนเจียงอันหวานล้ำเลิศ ขออย่าบั้งเกิดเป็นอนธราย ผายลุนจึ่งหื้อได้ลามสักการอันเพย ใต้
ฟ้าฝยินดีเท่าว่าอื่นแล้ว นางหน่อแล้วจาบาน นางคีปลงอาชญาเอาสีล ๔ อยู่บนน้ำที่นอนตนคีมวันนั้นแล
ตโต อสุโร เวสุสุธูโธ มหาราชา อาคโต จตุตาโร ยลปริวาริ ราชคหิ อาคโต
อโหสิ ตทา ในกาละเมื่อนั้น ส่วนว่าท้าวจตุโลกทั้ง ๔ คีนำเอาพระญาวัวอสุรราชตัวเส้นขนถี่ขาว

พอน ออกมาจากเวียงราชคชนครใหญ่กว้าง คีमारอดที่อยู่ล่างป่าหิมพานต์ ที่อันเอาปรีวารอยู่ถ้ำ
คัน เขาได้หันหน้าพระญาเขาคีไต่ยงค์ จึงยออัญชูลินบไหว ะใช้กล่าวบุจจา ว่าข้าแต่มหाराชเจ้า
ส่วนตนเจ้าเข้าไฟสู่เมืองคน ยังมีกิจจะอันเป็นบุญแลเป็นบาป ตามสุภาพตั้งรือชา เมื่อนั้นพระญา
อสุภราช จึงจิกสวาทธิยาถาคาว่า มนุสสา โลก ราชคเท วิสุเตน บุคฺคโล อิตฺถิโย ปุริโส
สกุณฺเมเน ชีวิตฺติ นิโยโส ตูราเพินทั้งหลายเหย อันว่าเมืองราชคชนครใหญ่กว้าง คนอยู่ล่าง
เต็มเมือง สาสนาเรื่องชู้ด้าว อันประกอบด้วยทัพท้าวแลปราการ สุขสำราญเป่าเสรำ ลูกเข้า
กะทาบญุแก่แล ว่าอันแล้ว จตุโลกบาลา อันว่าท้าวจตุโลกทั้ง ๔ พร้อมถ้วนถึเทวดา คีเอาพระญา
อสุภราช พอกเมื่อสู้อาวาสหิมพานต์ ในสันถานป่าไม้ เป่าที่อมีโลกทุกข์ใหม่อนทรายหันแล ในเมื่อ
พระญาวัลแลปรีวารมารอด ยังที่อยู่ล่างยอดหิมพานต์ ยามนั้นหมู่ปรีวารคีमारับ นับว่าได้ ๓
หมื่น ๔ พันตัว หมายถึงว่าตัวเป็นปุชชือมิคโคเป็นเค้า เขาคีเข้ามาต้อนรับพระญาวัล ร้องหุดฮั้วหุดฮั้ว
ชมชื่น เสียงต้องตีเนินเนื่องเป็นดั่งคอยจักเคลื่อนเถื่อนจักทั้ง เขาคีมาระวังแวดเจ้า วัลน้อยเข้ามา
ตาม วัลรามเข้ามาสู่ วัลปุเถ่าชื่อมิคโคจึงจักถามพระญาวัลอสุภราช ที่ถูกบาทโบราณ ว่าตูรา
เจ้าคนหลานของปู่ เจ้าเข้าไฟสู่เมืองคน ยังเป่ามีอนทรายอันใดมากิ่งช้อง ในแห่งห้ององค์คราญ
กับปรีวารหมู่เจ้า ยังเป่าโลกเสรำจันใด ยังค้อยอยู่สวัสตีไฟเป่าข้า ใต้ลุ่มฟ้าเมืองคนแก่แล ประ
การหนึ่ง บ้านเมืองคนใหญ่กว้าง คนอยู่ล่างเต็มเมือง สาสนาเรื่องแก่นไธ เจ้าคูหากได้ไฟหันแก่
แลว่าอัน

ที่นั้นพระญาวัลอสุภราชจึงจิกสวาทธิคาถาว่า มา โว สพุพพยาธิ อุปททโว อนฺตรายโย
มนุสสาชาเต ปุญฺญ วิริเยน อิตฺถิปุริโส สพุพพานี สีล อุตฺตโม วิสารโท ราชคหิ รณฺฐี ทสรชฺชึ
กาเลสิ สามิ ข้าแต่ปู่เป็นเจ้า โสตุถิ อันว่าความสวัสตีเป่าพอข้า คียังมีแก่ข้าแลปรีวาร อน
ทรายการเสียใหม่ เป่าเข้าใกล้ถึงคนแก่แล เมื่อข้าทั้งหลายไฟถึงริมเมืองชงเขต ด้าวประเทส
อาณา เทวดาทังหลายจึงมาจาซึ่งข้าว่า ตูราพระญาวัลตัวบุญกว้าง ประโยชน์ล่างสมพาร เจ้าอย่า
ได้เอาปรีวารมวลหมู่ เข้าไฟสู่เมืองคนเทอ เจ้าจงเอาปรีวารไว้บนป่า ไว้อยู่ถ้ำเรามา เทวดาทัง
หลายคีเอาปรีวารแห่งข้า ไฟชอนไว้บนป่าตามสุขคีมีแล อด ในกาละนั้นท้าวจตุโลกทั้ง ๔ คีมารอด
ที่อยู่ข้าหันเขา จึงมาเอายังข้า เข้าไฟสู่ห้องฟ้าชื่อราชคชนคร ข้าคีไฟหันบ้านชัดชอนเวียงไทย
บุณอ้างาฝ่ชาบาน นานได้ ๓ วันวานล่วงแล้ว ข้าคีไฟอยู่เวียงแก้วยอดสันถาน อันมีทัพท้าวปราการ
แลทอผ่อกอนหินก่อทั้งมวล ควรสนุกชมเป่าแล้ว ข้าคีไฟหันพระพุทธรูปแก้วแลอาราม สาสนางาม
สะอาด คนทั้งหลายคีประสาทื่อเบเนทาน ยังเข้าน้ำโภชนอาหารหลายสิ่ง สัพพะยิ่งเทพาน ลางพร่อง

คิมารักสาสี่ล ๕ แลสี่ล ๘ กฎแควตสร้างนาบุญ ลางพร่องคี่เอาตนเข้าไพบวช ทื่อพันโทสกายา
ลางพร่องคี่มาอุบ้ฎฐากรักสาพ่อแม่ทั้งเก้าแลปู่ย่าตาทาย ลางพร่องคี่ค้าขายในภาค เป้าที่ชวดสักวัน
เสียงมีนั้นสนั่นก้อง นั้นทั่วห้องเมืองหลวง คนพันพวงแต่งล้าง เยดไร่กว้างแลสวนมัน พร้อมทุกอัน
ทุกเยื่อง สัพพะเครื่องอันเสียงชีวิตทั้งหลาย เขาชงชววยเยดล้าง เมืองใหญ่กว้างสุขสบาย บุน
เสียดายไฟเกิดนห้องฟ้าที่ประเสฐิระทัญญุแท้แลเพิ่นเหยย โส อูสุโก อันว่าพระญาว้าวอุสุภราช
คี่บอกปัดตีชาวสารแก่ปริวารมวลหมู่ อันมีวัวตัวเปนปุชื่อมิกโค แลวัวทั้งหลาย 7 หมื่น ๘ พันตัว
ได้ยอินพระญาวักกล่าวค้ำงคละอันประเสฐิระ ลวดบังเกิดสาธุการ ทัวทิมพาคัดป่าไม้ นบกราบไหว้บูชา
เอากันมาแควตล้อม แพนห่อ้อมเปนปริวาร คี่มีด้วยนัยยะประการตั้งกล่าวมานี้แล ปฐมสุชวณชชาติกั
นิญฐิตี กรียาสังวิณณาวิเสส เทสนาห้องเหตุสุชวิณณะผูกตันคี่เสด็จบัวรวมฉ กาละควรเท่านี้ก่อนแล

สุชวิณณะวัวหลวง

ผูก 2

นโม ตสฺสสตฺถุฯ เขมาวตี ทานี ปุชี่ ไรติ บุปผามาลา จินฺเตสิ เขมาวตี คพุกเมเก อุมมาทนต์
ดาวตุงสา อินฺโท จุติเทวตายุกั สงฺขารรา มรณา คจฺจนฺติ มนุสฺสา โลกเขมาวตี ปฎิสฺสนฺธิ อโหสิ
ลาตัมภมฺมเทสนา สุชวิณณะจักกุกุมมารมารอด จอดถึงกัณท์ถ้วนสอง ตั้งเราจักสันแดง ไพบายหน้า
เทอ

สา เขมา อันว่านางเขมานั้นไสร้ คั้นว่าได้กินหมากมอนเจียง นางคี่ยินเสียงสังกาใจเป้าน้อย
นางจึงคักค้อยแต่งบูชา ยังเทวดาทังหลายเมื่อเดือนขึ้น ๘ ค่ำ นางแก้วพร้าสมาทาน เอาสี่ลคราย
๕ สิ่ง จึงเข้าสู่ห้องห้องที่นอนตนวันนั้นแล บญจ สีลานี ด้วยผละอาณิสงส์อันนางรักสาสี่ลเปาชาด คี่
ร็อนเมือรอดห้องควงสวรรค์ พระญาอินท์เล็งดูทันรู้แจ้งแล้ว ยังคำปรารธนาแห่งนางหน่อแก้วเขมา จึง
เล็งดูยังนางอุมมาทนต์เทวดาน้อยนาง อันจักจุติคลาดลาตจากวิมาน จึงจักชวนนางเข้าไฟสู่สวน
อุญญาพรอดแล้ว ตนแก้วลวดเจรจาว่า ภทฺเท ดูรานางอุมมาทนต์หนุ่มน้อย มึงนางจักได้คลาดค้อยจาก
ควงบน จักได้พรากตนคูอินทาเจ้าฟ้า จักได้เมือเกิดนแหล่งหล้าเมืองคนหุ่นชาแล เหตุตั้งอันนางจูง
มารับเอาพร ๘ ประการ ในสำนักคูพี่แล้วนางแก้วจูง ไฟเกิดเมืองคนหุ่นเทอว่าอัน

ที่นั้นนางหนุ่มเหน้าธิดา เป้ารู้อันตนจักมรณาคลาดลาต นางจึงไหวอินทาทิราชตนนิ้ว ว่าข้าแต่
พระเหนือหัวเฮยเจ้าช้อย ข้าน้อยนี้มีโทษฉินใด เป้าพึงใจแห่งท้าว จักหื้อชวดลาตจากตัวควงสวรรค์

นี้ชา ที่นี้พระฤๅณอินทกล่าวว่ ดูรานางเพยพุ่มน้อย เปนที่ห้อยจิตใจ โทสอันใดก็เป่ามีแก่น้อง เป่า
กิ่งซ้องฉันทใด เทว่าอายุชัณนางหากเลี้ยง นางนาถไว้เที่ยงจักตาย พี่จักอุบายบอกกล่าว ทื่อนางได้
รู้ข่าวกรรียา เพื่ออันแล

ที่นั้นนางอุมาทันต์รู้แล้ว นางแก้วลวดขอพร เปนบวรอันประเสริฐ ว่าข้าแต่มหाराชเปนเจ้า
ตนปราบเหง้าดวงสวรรค์ อหิ บณ พันดั่งข้า คันจตุตจากชั้นฟ้า หวายหน้าสู่เมืองคน จุงหื้อข้าได้เอาตน
ไปเกิด ในท้องนางแก้วผู้ประเสริฐชื่อเขมาวดีนั้นเทอ ทสมมาเส คันว่าสิบเดือนพอคลาคลาด ย่าหื้อ
ข้าได้เปนพาริสักอัน มีอายุพอพันเที่ยงเท่า มีเนื้อหนังอย่าหม่นเสรำเสียวรรณ พุศดา มีเขี้ยวพันอัน
มันเจดตันเที่ยงเท่า รอดถึงเก้าชีวัง ยังปฐมพอรยิ่งย้อย ข้าน้อยหากขอเอาอันแล สกุโก ข้าแต่มหाराช
เปนเจ้า ตนปราบเหง้าดวงสวรรค์ อหิ อันว่าคนแแต่่งข้า คันว่าเหยถ้วนหน้า ๑ ปี จุงหื้อมีผิวพรรณดี
เสมอดั่งแต่้ม งามยิ่งแย้มผิวศา จลาตด้วยอันกะทาการทอชุกแลบ้นฝ้าย ตาชุกด้วยไหมศา ดอกใบ
ทากอดเกี้ยว นกสอดเสี้ยวไพมา กะทาไพชายมาเสี้ยวพระมารดาเปนเจ้า ทั้งเก้าแก่งสาแต่เทอ
ทุดิยวรี อันว่าพอรอันถ้วนสองนี้โสศ ข้าน้อยลวดขอเอาอันแล วาสโว ข้าแต่มหाराชเปนเจ้า อหิ
ส่วนตนช้านี้ คันว่ามีอายุแก่กล้าช้านใหญ่ได้ ๑๖ ปี จุงหื้อมีสวัสดีเลิศแล้ว ได้อยู่ปราสาทแก้วเรื่องไร
แก้วมณียายยี่สำเสศ หื้อได้ผู้ผู้ประเสริฐ เปนหน่อพุดังอังกูรแต่เทอ ตติยวรี เปนพอรอันถ้วน ๓
ผ่านแแต่้ว ตนแก้วจุงกรูณาแต่เทอ สุขุมบติ ข้าแต่มหाराชเปนเจ้าตนปราบเหง้าเทวดา อหิ อันว่าข้า
เกิดได้ฟ้าเปนดี จุงหื้อข้าได้เปนอัครมเหสีเทวียงอาจ เปนใหญ่กว่านางนาถสนมทั้งหลายอันได้หมั้น
หกพัน สมบัติพันเบ้าข้า กับด้วยผู้แห่งข้าตามสุขแต่เทอ จตุถวรี เปนพอรดีถ้วน ๔ หื้อได้ที่เมือง
คน แต่เทอ เทวานนิโท ข้าแต่มหाराชเปนเจ้า ตนเปื้องเกล้าบนหัว อหิ อันว่า ตัวแห่งข้า ไหว
เจ้าฟ้าขอพร ยอนเอาลูกชายผู้ประเสริฐ เกิดมาแต่กลาง ออกแต่เทอ นามิ อันว่าชื่อแห่งข้า จุงหื้อ
ได้ชื่อ่านางหน่อหล้าอุมาทันต์จุงมีทิน ปญจวรี เปนพอรดี ๕ เยื้อง ไว้เปนเครื่องอลังการ ใน
สงสารแหล่งหล้า ข้าคือขอซึ่งพระเจ้าฟ้าจุงกรูณาแต่เทอ

โส สกุโก ส่วนอินทาเจ้าฟ้า หวายหน้า ตอบคาพอรว่า ภทเท ดูรานางหน่อแก้ว อันขอแล้ว
ยังพอร เปนบวรถ้วน ๕ สิ่ง จุงสมริทธิยิ่งแก่ใจนางเทอว่าอันคิมิแล ตโต จูโต คันจตุตตายจากชั้นฟ้า
ก็ลงมาสู่แหล่งหล้าเมืองคน บุณนาคนาไฟเกิด เอาบฏิสนธินท้องนางแก้วผู้ประเสริฐเขมาวดี คติถ้วนได้
๔ คำ นางแก้วพรำเอาสีลวันนั้นแล หิ ด้วยมีแท้แล ในเมื่อนางอุมาทันต์เข้ามาเอาบฏิสนธินท้อง
แล้ว ส่วนนางแก้วตนแม่ลวดผันหันยังมีชายผู้หนึ่งองอาจ เอาดอกไม้ค้ำดวง ๑ ดิศขนาดมาบ้น นาง
ผันวรับเอาแล้ว คีทศทรงยังดอกไม้แก้วานหุคิมิแล บุนทิวเส ในวันลุนนั้นรุ่ง สายฟ้าพุ่งใส่ดี นาง

คืออัญชูลีกราบไหว้ ชะใช้กล่าวคาพอรว่า มหาลาโภ อันว่าลามลักการอันประเสฐ จุ่งท้อได้เกิด แก่ข้าชวันยามแต่เฟอ คินว่านางทุงเข้าสู่คิแล้ว คีเอาไฟพูซาแก้ว 3 ประการ อุทิสบุญไฟแถมสมพาร ยังเทวดาอันอยู่รักสำบ้านเมืองเปนเค้า ต่อทำารอดถึงพรหมโลกพื้นเคมีแล ส่า คพภี ธา เรนติ คินว่า นางทรงคัพพะ ได้ลืบเคือนบัวรมวณแล้ว คีประสูติได้ลูกแก้วผู้หนึ่งสวัสสตี เบนอิติถิกุมมารท่มน้อย งามขึ้นช้อยใสภา นางเขมาคีรักสำไว้ นานว่าได้ ๗ วัน

ยามนั้นยังมีนางผู้หนึ่งช้อย่าสังไชยาแก้วแก่ ลูกแต่บ้านนักษะมา ทั้นนางเขมาคีมูลูกเต้า ย่าแก้ว จึงจักถาม ว่าดูรานางหลานเหย อันว่าเค็กยิงงามขึ้นช้อย เบนลูกน้อยคนใดนมาบ้นแก่เจ้า รู้ว่าเปน ลูกเต้าหลานนางชะหรือ ที่น้นนางเขมาวคิกสำว่า เออยุย ช้าแก่ย่าเปนเจ้า ช้าคีเป่าไฟเคีบเอาลูก เต้าแห่งคนใดแลนา อยี่ กุมมารี อันว่าเค็กยิงงามน้อยนาก ธรรมชาติเกิดมาแต่กลางอกแห่งช้า แท้แลว่าอัน ยามนั้นย่าสังไชยาผู้แก้ว จึงกล่าวว่าดูรานาง เจ้าก็เป่ามีฟัวตั้งหรือพ้อยมีลูก การเป่า ถูกโบริราณแลคา บุคคละผู้ใดพ้อยมานอนด้วยเจ้า จุ่งบอกแก่ย่าแก้วมาพัน ราชักค้อยชวนกันคิดร่า นาง หลานพราได้สวัสสตีเป่าอย่าชะแล เมื่อนั้นนางเขมาไชบอก แก่ย่าแก้วหัวหงอกสังไชยาว่า เออยุย ช้า แก่ย่าเปนเจ้า ช้าจักบอกแต่เค้าหัวที่ก่อนแล ยามนั้นยังมีพระญาวัวอุสุภราชตัว ๑ ชาวปลอด คีมารอด ท้องเมืองเรา วิวเขางามองอาจ ธรรมชาติชาวาส จึงเสียบไฟด้วยข้างฝั่งแม่น้ำ รอดทุกสำานสวน วิวตัวนั้นคีมากินหมากมอนเจียงลูก ๑ เป่าพันช้า หลุดตกน้ำไหลมา ช้าคีได้เคีบกินผลาหวานมาก อันเปนซากพระญาวัว ส่วนหมากมอนเจียงลูกนั้น คีมีรสอันหวานมาก คินว่าช้าเคี้ยวเข้าปาก แล้ว คีชะราบเสี้ยงทั้งตัว ทิ้งหัวพองชะไซ้ ลวดจึงได้คัพพะมีมา จึงจักเกิดได้ทวาริกลูกเต้า เบนตั้งย่า เจ้าหากมาหั้นนี้เลยยาเหย ว่าอัน

เมื่อนั้นย่าแก้วได้ยีนนางเขมาไชบอก แก่หัวหงอกสาธุการว่า ดูรานางหลานเหย อย่าได้ละ ลูกยิงผู้ประเสฐ อันเกิดมาด้วยสมพารนี้ เฟอว่าอันแล้ว ที่น้นนางเขมาวคิจึงกล่าวว่า เออยุย ช้าแก่ ย่าเปนเจ้า อันว่าลูกเต้าหน่อกุมมารี เกิดมามี ๗ วันทั้งวันนี้แล้ว จักควรรใส่ชื่อนางหน่อแก้วว่าจันใด นั้นชา ที่น้นย่าสังไชยาแก้วแก่ คีมานับแต่ปีเกิดแลเดือนเกิดวันยาม นับตามชื่อแลนามลูกแล้ว จึงมา าสื่อว่านางหน่อแก้วอุมาทันตี ด้วยเหตุปีเดือนวันทาถวายว่า นางแก้วผู้ประเสฐกุมมารี พายหน้า จักมียสลักคี่เรื่องทั่วค้ำว ได้เปนนางหน่อท้าวราชเทวีคีมิแล ว่าอันแล้ว ย่าแก้วคี่หนีไฟหั้นแล

ส่า อุโภ อันว่านางทั้งสองแม่ลูก คีสุขอยู่ด้วยสวัสสตี คินว่ามีอายุได้ 7 ปีชวบเข้า นางท่ม เหน่าอุมาทันตี มีประพญาองอาจ จลาดด้วยอันค้ำแลชาย หลายจบบับนฝ่ายทอทุกค้ำยแลไหมค้ำ นางกะทั้นเปลงออก เบนดอกย้อยยูเนื่อ ดอกบัวเครือกอดเกี้ยว นกสอดเสี้ยนอนคอน แผลงรูปกนิรี

กินรอนเพื่อนเฟื่อง นางแต่งแล้วทุกเยื้องไพลาย คนทั้งหลายหุมาผ ซื่อไพส่สูงงนอน บางผืนควรค่าได้ ๕ บาท ลางผืนถ้วนขนาดพันค่ากลางผืนควรค่าได้ค้ำร้อย ลางผืนชายได้ช้อยค้ำแดง นางแพงเอาไพลายใจ ๆ มาเลี้ยงแม่ออกไธ้มาตาคี่มีแล

ตทา ในกาละนั้นพระญาราชคณคอรตนาใหญ่ จาหื้อไพร่กะทาการ กวาดเผี้ยวสวนอุญญาผับ จอด หื้อบัดชอดกันมา ทิงเสนาในเลเสนาออก ทุกค้ำวชอกหลามาไหล ไพร่นานาแสนหมู่ พร้อมกัน เข้าไพส่สวนอุญญาผ เล่นเมฆีหสรพการใหญ่ ทุกผู้ผู้หมั้น ทั้งท้าวพระญาเสนาอมาตย์ มาระวุตระวาดเนืองกัน เล่น ๓ วัน ๓ คืนร่วนเร้า ม่วนต่อเท้าหลายจบบี้ เสียงขับชอต้องมาต ธรรมชาติโบราณ บี้เสียงหวานเลบี่หื้อ บัฒเพาะวะละลือพิศตา ตามล่านาอาช่าง เล่นแบบต่าง ๆ นั้นเนืองคี่มีเล ยามนั้นนางอุมาทันตีพุ่มน้อย คักค้อยนผเมื่อหัน นางจึงผินเมื่อแม่ ค้อยด้านแผ่วอนาไพ ว่าข้าแต่แม่จอม ไธเลี้ยงใหญ่ ข้าไธนอยผเมื่อหันยังมีหสรพอันผวน ข้าไธนอยหากจักรีบด่วนคืนมาชาแลแม่เพยว่าอัน ที่นั้นนางเขมาวตีตนแม่ คี่ห้ามลูกน้อยงามแ่งแ่งตน ว่าดูราหน่วยตาเฮยลูกรักแม่ จุงจักเล่นอยู่แก่เรือน ราวนี้เท่อ เหตุว่าเจ้าเป่ามีบิดาเบนคู่ เข้าไพส่คนหลายตั้งรือนางสายใจจักไพได้ เฟินค่าใหม่คี่เพียง ว่าจักผานใจนางแลคา ชาติเบนคนเป่ามีพื่อ ทานว่าหื้อดูแควนนักแล ลูกเพยว่าอัน ที่นั้นนางอุมาทันตี กราบไหว้แม่ ค้อยด้านแผ่วเสียงสาน ว่าแม่ใจหวานเฮยเจ้าช้อย ลูกน้อยเพียงจักไพ อยู่ที่ไกลพายนอก ค่ายแล้วพอกคืนมาชาแลแม่เพย ยามนั้นนางเขมาจักห้ามลูกตนไว้เป่าได้ แม่ออกไธ้จิงวางไพ ตามท้าวใจลูกรัก ลูกรักแม่ยิงเดี่ยวเพาะเนอว่าอัน ที่นั้นนางคี่มาประดับประคายังลูก หื้อถ้วนถูกสี้ลาหลายนานาผับจอด สุปสอดม้าวใส่แซน ทื่อทิงแหวนธำมรงค์ใส่ก้อย คอใส่สร้อยค้ำแดง กุณพลแสงต่างแก้ว ประดับแล้วสองหู บุนดีดูใช้ข้า ปานตั้งลูกแต่ฟ้าหยาดลงมา แม่มาตาสั่งเจ้า ลูกเต้าแม่ มาพัน เมื่อยามวันเป่าห้ำ แม่อยู่ถ้ำคองทางชาแล ว่าอันแล้ว นางแก้วคี่ส่งลูกตนไพวันนั้นแล

สา ส่วนว่านางอุมาทันตีงามแ่ง คี่ไพตามแต่หนทาง อันแม่ตนนางชื่อบอก นางคี่ไพอยู่พายนอก แล้วผ่อเลี้ยงดูหั้นแล ตทา ในกาละเมื่อนั้นราชปุตโต อันว่าลูกท้าวแลหลานพระญา เขาคี่หั้นนางอุมาทันตีพุ่มน้อย งามขึ้นช้อยบุษชม เขาปรารมภ์ใครได้ ลวดเข้ามาใกล้บุจลาว่า ดูราสรี่ในชาเพย นื่องรักที่ เจ้าไปมีที่น้อ่างท้าวจ บันที่เมื่ออาสร้อยจิมากลี้ เสียงแม่ออกไธ้มาตา แต่เพอว่าอัน ลางพร่องกล่าวว่สรี่โสภาเพยผ่านแผ้ว นางแก้วเกิดคอยจิง ทิงมีนเป่าหั้นเต้า บัดนี้พี่จักเอาเนืองรัก เมื่อยอยู่แผ้วเวียงหลวงหั้นแล ลางพร่องกล่าวว่ บัวหอมเพยพุ่มน้อย ในแปลงสร้อยแลแหวนค้ำแดง บันที่แลกเมือแยงตางเจ้า ทื่อฟ้าได้หั้นหน้าสรี่พุ่มเทหน้าบัวบานพองเพอ ลางพร่องกล่าวว่นาง นางคราญเพยคอกไม้ พี่จักเอาเมือไว้เบนคู่ส่วยเมือจิง สรี่ยุเรื่องเพยพุ่มน้อย บันที่เมืออั้งอ้อยจิดาง

๑ เพ่อว่าอันซุคนหั้นแล

ถ กในกาละเมื่อนั้น ส่าราชาธิตา อันว่านางราชธิดาพุ่มเพำ อันเปนลูกเจ้าแลหลานพระญา เขาทันราชบุตรผู้ผ่านแฉ้ว โพเยะเล่นกับด้วยนางหนอแก้วอุมมาทันตี เขาคีมีจิตใจตรัสล้มเสียด คาเคียดข้าเหลือเชิง นั้นเนื่องกันรุมดำ คำร้ายว่าเวยเวย ว่าดูราชาวเราเฮยผู้ช่ายรามงามแ่ง ลูกท้าวแลหลานพระญา ตั้งรือโพงมายากับด้วยยิงถ้อยไว้ เบนเชื้อไพร่สามาญญ์ เราคี เบนหลานท้าวองค์คราญชัตติยชาติ เขาพ้อยประมะทเราเสย ตั้งรือเขาโพอแวกับด้วยลูกแม่หม้ายช้ายช้ายบันโพชุนีซ่าวว่าอันซุคน ๆ คีมีแล

ถ กในกาละเมื่อนั้น นางอุมมาทันตีพุ่มเพำ หันช่ายผู้ลูกเจ้าแลหลานพระญา มีวาจาต้อนรับนางคียช่ายตาพ่อผู้ช่าย ชุมเขาหลายบันบ้ำ ผัดเข้ากว่าเฒันคีมีแล ส่าอิตุถิโย อันว่ายิ่งทั้งหลายเตือดใหม่ เขาคีพร้อมกันมาค่านางหนอแก้วอุมมาทันตี ว่าดูรานางกาลกีมีผู้มีไชยะกระฎูลเบนลัดดป่า ตัวถ้อยช่าหนักหนา มิงนางนี้ก็เบนวงสาเชื้อวัวเถื่อน ตั้งรือเป่าโพเล่นด้วยเพื่อนผู้งวัว พ้อยมามัวเมากับด้วยลูกขุนผู้ใหญ่ ตูจักทะค้อนใส่หัวมิงช่าแล ดูราลูกแม่หม้าย คิงชักช้ายบุนชิ่ง ตั้งรือยังเป่าอายตัวเก่า พ้อยมาปากด้านเล่าผู้ช่ายนี้ช่า ตวิ อันว่ามิงนางนี้เป็นลูกว้าวอุสุภราช มีเชื้อชาติลิตตริจจาน อันว่าอาการแห่งมิงนาง คีควรโพเล่นกับด้วยว้าวอุสุภราช อันเบนเชื้อชาติแห่งมิงนางนั้นแล มิงนี้แก่นเปนลูกลิตตตัวมีเขาเงงางาบจ้าง ทั้งเมืองเพิ่นกล่าวอ้างว่าเบนวัว มิงนางเป่าควรเอาตัวเข้ามาสู่ที่หมู่เล่นเมโสรพนี้ ส่วนอันว่านางอุมมาทันตี คียินหมองใจเตือดใหม่ นางคียให้เรรน จึงเอาตนคืนพอก ด้วยข้างชอกหนทาง คินว่านางมารอดเรือนตนแลแล้ว นางแก้วจึงกระนิงใจว่าส่วนตนนางนี้คือหากเบนลูกว้าวตัวอยู่ปา เบนตั้งคาเพิ่นคำนางชารือมาคูกักโพงามดู แม่แห่งคูที่อรูที่ติดที่ต่อ ที่อรูชื้อพ้อบิดาตูเทอ ตั้งว่ายิ่งทั้งหลายเป่ารู้เหตุ เขาคีเป่าหล้างจักเคียดว่า ทือเบนลัดดแลคาวาอันแล้ว นางแก้วคียเข้าโพสู่สำนักแม่แห่งตน นางเรรนว่าถ้อย น้ำตาย้อยพังไหล จึงจักไซคาวว่า ช้าแต่แม่เบนเจ้า อันว่าความโสกเสร้างหมองใจ คีเกิดมีนตนแห่งช้า เพิ่นดำช้าเหลือแรงแท้แล แม่เหยว่าอันหั้นแล เมื่อนั้นนางเขมาตนแม่ ได้แจ้งแต่คาวานั้นแลแล้ว ลวดสนองจาวว่า อุมม ดูราเจ้าลูกรักแม่แม่โสกเสร้างแต่จันเด้นั้นช่า ที่นั้นนางอุมมาทันตีคียให้ ชะไซ้กล่าวโพงมา ว่าช้าแต่แม่มาตาเบนเจ้า ส่วนอันว่ายิ่งพุ่มเพำนานา พร้อมกับมารุมดำ ว่าช้านี้เป็นลิตตตัวถ้อยช่า โคะเณ จุงหนีเมื่ออย่าอยู่ทีใกล้หมู่พ้อยเมืองนี้เทอ เขาคีว่าจันนี้ทุกปาก ช้าล้ามากเหลือใจแท้แลแม่เหย ช้าแต่แม่เบนเจ้า ส่วนว่าช้านี้เป็นลูกแห่งคนใดนั้นช่า ขอแม่มาตาเบนเจ้า จุงจักบอกที่อูลูกเด้าบันพัง ๑ เพอ

เมื่อนั้นนาง เขมาตนแม่ คีบอกแต่เค้าถึงปลายว่า ดูรานางสายใจเสียเจ้าแม่ วจน อันวาคา นั้นแม่เที่ยงแท้เพิ่นจึ่งคำ เจ้าแม่อย่าเจ็บใจแต่เทอ เจ้านี้เกินเปนลูกพระญาวิวัสสุภราช มีเที่ยงแท้ เป่าคลาดเป่าคลา บัดนี้แม่จักจาแต่เค้า ลูกเต้าจุงคาพิงเทอ เมื่อก่อนยังมีพระญาวิวัสสุภราชตัว ๑ ดวงามชาวปลอด คีมารอดห้องเมืองเรา รูปพิงเพาองอาจ ธรรมชาติวิวพอน คีมากินหมากมอนเจียง ลูก ๑ เป่าทันช้า คีลวดตกน้ำไหลมา ทัดคองตาที่ใกล้ แม่จึ่งได้เคีบกิน ยังหมากมอนเจียงซากวิวตัว ประเลื้อยลวดคัพพะบังเกิดมีนาง แม่จึ่งได้หันสรีร์บัวบานกาพว้า ลูกหล้าแม่ยิงเดี่ยวนี้แล้วอัน

ที่นั้น นางอุมาทันตีได้ยินคาแม่ตลกแล้ว นางแก้วคีเป่าปากจันใจ นางคีมากระเนิงใจอยู่ ใจ ๆ ว่า อหิ อันวาคานี้ คีได้อุปัฏฐากแม่ ตั้งแต่อายุได้ ๗ ปี คีได้กะทาวีตรคลองตีเป่าถอย คียัง ค่อยได้พาเวธมาแท้แล บัดนี้ดูนางคีมีกาเครือ โพอูปัฏฐากพ่อบิดาแก่นไธ งามป่าไม้หิมพานต์พื้นแล คูจัก กะทาดังรือแลที่อได้กว่าในป่า หย้าดงเขียวนี้ชา อหิ อันวาคานางนาถไธ คีได้ชื่อว่าเป็นอิง แม้น พ่อคิงเปนลี้ตตริจฉานอยู่ในป่า ควรดูว่าไพหา อุปัฏฐากยังพระบิดาพ่อเจ้า ทุกคำเข้าไหนวันชา แลว่าอันแล้ว นางแก้วลวดขอไพ ว่าข้าแต่แม่จอมไธเปนเจ้า ขออนุญาตแก่ข้าลูกเต้าบัดเดียว ข้าจัก เข้าดงเขียวป่าไม้ อุปัฏฐากพ่อออกไธบิดา จุงขมาโทสแก่ข้าแต่เทอ ที่นั้นนางเขมาตตีตนแม่ คันได้ ยินคาลูกแห่งตนแล้ว นางคีห้ามลูกแก้วยิงเดี่ยวว่า อมม ดูราเจ้าลูกรักแม่ เทามีแต่เจ้าผู้เดียว ดั่งรือแลจักเที่ยวกว่าได้ เข้าป่าไม้ไธเสียหมิ่นชา อันวาคาหิมพานต์นั้นนาเจ้าแม่ คนเก่าแก่ลือมา มีทั้งงูคิงชาเท่าห้อม เขาย่อมลั้งสรีร์ดหย่อนคลานไฟ คันคนใดไพรอดหัน หลีตลลาดต้นมาชู งูสิงแล งูก่านบ้อง นอนอยู่ห้องริมทาง ดั่งรือนางจักไพรอดไธ แต่ป่าไม้เสียหมิ่นชา สร้อยค์คราญเหยหนอ หล้า ลูกกาพว้าแม่อย่าว่าจักไพหา ยังพระบิดาตนพ่อ ชื่อท้าวหน่อวิวพอน บุญมีหลอนมารอด เมือง แก้วยอดบุรี ยามนั้นนางจุงมีบุบผาบุบผิบานดวงดอก เข้าดอกพร้อมสมมา คีควรชาแล้วอันอยู่ใจ ๆ แม่คีเห็นียวลูกไว้เป่าวาง ยามนั้นนางอุมาทันตีคีชี้ข้าหวแม่ว่า ข้าแต่แม่เปนเจ้า ข้าลูกเต้าจักไพ ส่วนบุญสุนารอด ปากกว้างยอดหิมพานต์ ข้าคีได้รักสาลีสินทานมาน้อยมาก ราแม่ลูกได้ล้างยาก กะทามา บูริกา ฟาเพงมาเต็มแล้ว บุญแก้วหากคำชูตนชาแล อมม ดาด ข้าแต่แม่เปนเจ้า อยา ใดห้ามลูกเต้าหลายอัน คันว่าแม่เป่าวางบั้น ข้าคีตามใจเลือก ข้าจักผูกคอตด้วยเงื่อนเชือกแควน ตายชาแล ประการ ๑ ข้าจักโพ่ฟองน้ำที่ลูก ตายย่อยเงือกในวัง ยังแควนตีประเลื้อย กว่าอันได้ เกิดเปนตน เป่ามียังตนพ่อ ท่านว่าหย้อคูแควนนักแลแม่เหย

ที่นั้นนางเขมาตตีจักห้ามลูกตนคีเป่าได้ คีวางยังลูกหน่อไธแห่งตนไพ คีมีวันนั้นแล สวิสสตีจุง มีแก่ลูกเต้า อันจัก เข้าป่าไม้หิมพานต์ กุสละผลคราญนารอด ยังที่อยู่พ่อเจ้ายอดบิดาพร้อมเทอ คัน

ว่าลูกรักแม่โปรดแล้ว ลูกแก้วแม่จูงคืนมารับมาคร่ำครวญว่า เข้าป่าไม้ชอมนางแต่เพื่อว่าอัน ยาม นั้นนางก็มาแต่งแปลง ยังเข้าไปทำสางถง เอาทั้งเข้าสตูผงแลเข้าสตูก่อน มาช้อนน้ำเสงพา กับทั้ง เครื่องอาหารอันหมั้นเนื้อ ทั้งเสื้อแพรแลหมอนแรม แม่แต่งแม่ท้อใส่ หม้ออันหมั้นกับจางจิน เพื่อจักพากินกลางดงปากกว้าง เป้าที่อ้าค้ำสีกอัน คันทางแต่งบ้านแล้ว บอกลูกแก้วแม่ยิงเดี่ยวว่า อมม ตุรา เจ้าลูกรักแม่ คันทางเจ้าจางแจ็กไฟ จูงจักเลี้ยงดูรอยตีนใส่พ่อเจ้า ค่อยไต่เต้าเข้าป่าตามรอยนั้น เพื่อ ปาทยุคคัล อันว่ารอยตีนพ่อแห่งเจ้าคือใหญ่กว่าพื้นทั้งหลาย นางจูงกฏหมายจางจื่อไว้ ชะใช้กว่า ตามรอยนั้นเพื่อว่าอัน

ยามนั้นนางอุมาทันตี ก็ไฟตักน้ำมาใส่หม้อแลโห เต็มทิ้งในเลนนอก นางจึงมาแรนเอาขันเข้า ตอกดอกไม้ลาเทียน ยกมาเวียนผายแผ่ คุบไหว้แม่สมมา ว่าพระมาตาเหยเจ้าช้อย ช้าน้อยกราบ วันทา ขอขมายังโธส ทลอนว่าข้าได้กะทำสวดผิตธัมม์ คือว่ากายกรรมบาปร้าย อย่างย้ายเป้าแห่ง ตน วจันด้านผอก ว่าร้ายตอกคานแข็ง มโธมแรงกำเสรำ ทลอนว่าแม่เป็นเจ้าหมองใจ อันหนึ่งแม่ โไฟโพนมาเล่นด้อน ให้อ้อนแม่กินนม แม่ยังชมอุ้มหอบ เป้าส้อมเคียดสีกอัน ชัวมันรักลูกเต้า ร้อง เรียกว่าเจ้าแม่เหยมาพลันเจ้า แม่ก็บิดนมสองเต้าปั้นกิน สองตานิลทงหน้าแม่ ร้องอะแอะโพงมา ยามเมื่อวางอาจมแลชีเยี้ยว แม่ก็เผี้ยวช่วยเสี้ยว ยังมีความสืเนหารักลูกเต้า เป้าที่อ้าได้เสกเสรำ สีกอัน วุทธิตุวา ข้าขอสมมายังโธส แม่เป็นเจ้าค่อยโผดขมาแต่เพื่อ

เมื่อั้นนางเขมาวตีตนแม่ ก็ขมาโธสแก่ลูกตน ว่าสร่มงคลเหยลูกแก้ว แม่ก็ขมาแล้วยังโธส ทั้งมวลแต่แล ตั้งแรกแต่นี้ไฟพายหน้า จูงที่มีอายุแก่กล้าเต็มตน ลูกคนผานที่อ้าได้เป็นเจ้าข้าง นั้งแท่นกว้างเสวยเมืองแต่เพื่อ ว่าอันแล้ว นางก็ส่งลูกแก้วคนไฟ ส่งถึงในทำน้ากว้าง อันเป็นที่ข้าง สวมหมากมอนเสียง นางก็วอนเสียงกราบไหว้ ยังเทพพะไธ้ทั้งหลายว่า เทวสงฆาโย ข้าแต่เทวดา ทั้งหลาย อันอย่าดอยายกันอยู่ค้ำหวุ่นไม้อาณา านภูผาจอมยอด แต่ได้ไฉนารอดถึงอินท์ คนรักสาแผ่นดิน แลพุททาวาส คนรักสายังธาตุแก้วแลสัพพัญญู คนรักสายังชุมพูทุกกล้า คนรักสาทำน้าวังใส วุทธิตุวา ข้าคือใส่ใจนบไหว้ ยังเทพให้ทั้งหลาย จูงมีคาเมตดาผายโปรด จูงมารักสายังลูกข้า ผู้มีนามโคตร ชื่อว่านางอุมาทันตีนน้อย อยาที่อ้ามอทรายกึ่งห้อยเปียนตน เสือหมีสานนป่าแรดข้างสาคีรี ราช สิ้นแลเสือโคร่ง ร้องชะไซ่งในดง รุกดวงพิชร้าย จูงที่อ้ายหนีไกล แก่สายใจลูกข้าแต่เพื่อ ว่าอัน แล้ว นางก็ส่งลูกแก้วคนไฟ มีน้ำตาไหลหยดย้อย นางนถน้อยกว่าคนพ้อย แม่ก็ชื้อบกรอยตีนพระญา วิวตัวเป็นพ่อ ว่านางหน่อหล้าสายใจ นางจูงหักเอาไม้ มาทกยังรอยตีนใส่อันใหญ่แล้ว ลูกแก้ว แม่จูงไฟตามสุข เทาะลูกเหย ว่าอันแล้ว นางแก้วพอกคืนมา ทันขราเรือนเปล้า น้ำตาเท่าชิมไหล

ทุกชั้นในอันมาก ให้ออกปากวิงวอน ว่าโอรยนอ ๆ ทุกชั้นหนอ สัจว่าคู่นี้อดตายไผ่ยังแควนประเสีฐกว่าอันได้พลัดพรากลูกแก้วเกิดกลางอกนี้แล สายธุโธ ในวันนี้ค่าแล้ว ลูกแก้วแม่ไพ่นอน ในตงตอนปากกว้าง เป้ามีเผอวคอ้าง เจรจางแม่หนอว่าอันอยู่ไจ้ ๆ คิมี่แล

ภิกษเว ตูราภิกษุทั้งหลาย ส่วนอันว่านางอุมาตันตีหนุ่มน้อย คักค้อยน้ำตาไหล คีหักเอาไม้มาแทกย้งรอยตีนาเสพระญาวัตนพ่อ จือข้าพ่อเล็งดู นางคีหันรอยภูเข่าป่าไม้ ไซ้ใช้กว่าตามรอยน้ำตาพ้อยไหลหลัง ร้องให้สิ่งมาดาว่า อัย มาตา อันว่าแม่แห่งคู่นี้ นาคักเป็นทุกข์ด้วยอันเป้ามีผู้ใช้ ในที่ใกล้ตีนมือ แม้ว่าน้ำากินแลน้ำอาบ ในจักหาบเอามา บันมาตาแก่นไจ้ ในจักมาผ่าไม้แลหาหลัง ในจักมาแต่งคร้วกินปั้นแม่ ในจักมาปูผ้าแลชว่นอน แม่เพียงจักวอนาจรระด้าง ให้อกล่าวอ้างคูนางชาแล ส่วนตนคู่นี้คี่เป้าไค้อยู่จึ่งใกล้แม่ จักได้เข้าป่าไม้ไค้เสื่อหมี อินดูสายสรีคูนางเป็นแม่หมีฝ่าย เรือนช้ายเป้ามีเผช้อยแต่งแมบก ส่วนตนคูนางจักอดอยู่สำง จึ่งข้างแม่ตางช้าย ยิงทั้งหลายพ้อยพร้อมกันมาดา คาริยว่าเป็นลิตต์ จาคาระห้สบุ่นเปื้อ เชื่อวับ่าเป็นนางแท้มแล นางแก้วคี่ร้องให้กว่าตามรอยไกลวิกวอยเป้าใกล้ เข้าป่าไม้หิมพานต์คิมี่วันนั้นแล

ตมตถึ ปกาเสนุโต สตุถา อาท สัตถาสัพพัญญูตนเลิสแล้ว นั้งแท่นแก้วอัคคะฐาน คีเทศนา ย้งอัถถนิทานไผแลแล้ว ตมแก้วกล่าวคาถาว่า สา อุมาทนต์ี คจจนุโต พุทธธัญญ์ ตั้งนี้ ภิกษเว ตูราภิกษุทั้งหลาย ส่วนนางอุมาตันตีผู้เฒेमอ มักไค้เรอุปัฏฐากพ่อบิดา นางคี่เข้าคองหนาท้วยาห่วย คีไพรอดป่าไม้ใหญ่จนกล้ว นางคี่ได้หันรอยตีนวัททั้งหลายน้อยใหญ่ย้าชวางไซ้แวมกัน ผ่อตู่หันแหลวแหลก นางจึ่งเอาไม้มาแทกเทียมคดู คีรู้ว่าเป็นรอยตีนพ่อ นางเฒेमออินคี่ ยออัถฐูลีกราบไหว้ ย้งรอยตีนพ้อออกไ้บิดา คิมี่วันนั้นแล

สุริเย ในเมื่อพระอาทิตย์ค่าแล้วลับตอยไฟ ส่วนตนนางอุมาตันตีหน่อไจ้ คีไพ่นอนไค้ร่มไม้คองคาน นางจึ่งมากะทาสัจจะอธิษฐานไจ้ ๆ หนบ้น้อมไหว้เทวดา ว่าข้าแต่เทวบุตรเทวดาเจ้าทั้งหลายมวลงหมู่ สุเจ้าจึ่งมารักสาช้าน้อยทันวัน ทื่อเชียวพันไพรอด ย้งที่อยู่พ้อเจ้ายอคบิดาแต่เทอ ที่นั้นเทวบุตรเทวดาทั้งหลาย อันยาคอยายกันอยู่ รั้งแจ้งคูนาง เขาเวยครองอยู่เฝ้า ต่อทำเลียงรวายตรี ยามนั้นยังมีเทวบุตรตนคราญวิเสส คีกลับเพสเหมือนกวาง เพื่อจักอนทางนางเข้าป่าไม้เถื่อนห้วยาห่วยหิมพานต์คิมี่แล รตติยา เลียงกลางคินั้นแลรุ่งเช้า นางคี่หุงเข้าแล้วบูชายังเทวดาทูกที่ ค้านถ้อยถ้วน คิมี่แล ตทา ในกาละนั้น เทวบุตรตนมาเนรมิตกลับเพส เป็นเนื้อวิเสสกวางคานาคนเข้าสูรอดที่อยู่ตนนางวันนั้นแล เมื่อนั้นนางอุมาตันตีคี่หันกวางคาคัวนั้น เข้ามาแล้ว นางแก้วจึ่งกระนิงใจว่า อันว่ากวางตนนี้นางามวิเสส วรรณะเพสเหมือนคามีกลิ่นคันระหอมมาก คื่อหาก

ได้เทวดาแล้ว นางแก้วจึงพาหา วรทิตวา นางคีกราบไหว้ ะใช้กล่าวถวายพอรว่า ภพที่ อันว่า
ความสวัสดิเป่าสกเสรำ จุงมีแก่ที่พระญาเนื่อเปนเจ้าตวงามแต่เทอ ภาคโร ข้าแต่เจ้าพระญา
เนื่อ จุงจักมาเปนชาติเชื้อเพื่อนเที่ยวทาง ทื่อนางได้ใจพึงเจ้า ต่อทำรอดบิดาแต่เทอ ส่วนข้า
นี้ก็มีใจ ำคร่ำโพล่บฏรากพอเชื้อท้าวหน่อโคเฒ ข้าก็จึงจ้อคใจค้อมมาชะใช้เข้าป่าไม้ตามรอยนี้แล

เมื่อนั้นนางวางศาตัวผ่านแล้ว ก็กล่าวซึ่งนางยอดแก้ววิดาว่า ภพเท ฐรานาง อันว่าคาปรากนา
มิกนฝ พี่หากจักนำเจ้าไต่เที่ยวไพ เข้าดงไพรเถื่อนกร้าง รอดที่อยู่ส้างพ้อบิดาแห่งนางชาแล นาง
จุงมาตามหลังคูพี่ ทื่อได้ไพรอดที่อยู่พ้อแห่งมิงนางชาแล ว่าอ้อแล้ว นางแก้วลวดชอมไพ เข้าดงไพร
ชะล่าต่อทำค้ำมาจน ส่วนเทวบุตรตนนั้นสวด คีลวดมาเนรมิตแผ่นผ้าแต่งไว้ถ้านางนอน เสือหม
ินดงคองหยาบร้าย ชับทื่อหลีกฟีกย้ายหนีไกล ถึงวันไหนรุ่งเช้า เทวบุตรตนหนุ่มหน้าจ้อมา เนรมิต
เปนมิดคากวางศาตัววิเสส เดินด้าวเทสอองทาง ทื่อนางชอมชะใช้ เข้าป่าไม้หิมพานต์ ไผ่มินนาน
ชะล่า พอพรว่าได้ชาววัน จึงไพรอดที่อยู่พระนิกัธรม์ตนพ้อ เชื้อท้าวหน่อว้วพอน คิมิแล

ภิกขเว ฐรากิกขุทั้งหลาย ส่วนเทวบุตรตนผ่านแล้ว คินว่าส่งนางแก้วไพรอดพ้อบิดา ลวด
เจรจายอกกล่าว ทื่อนางได้รู้ข่าวจาเอาว่า ภพเท ฐรานาง อันว่าสันถานที่นี้ คีหากเปนที่อยู่พ้อ
แห่งเจ้า นางจุงอุบฏรากทุกคำเข้าสวัสดิแต่เทอว่าอ้อ นั้น นางอุมาทันตีกกล่าวว่า ข้าแต่เจ้าคุณ
ประเลสิฐ เจ้าบังเกิดกรุณา ส่งข้ามารอดพ้อ ข้าใจม่อยินดีนักแล บัดนี้ข้าคืออ้อสุสิกราบไหว้
ผายคอกไม้ปูชา ขอสมมาเจ้าคุณประเลสิฐ ขอเจ้าจุงบังเกิดกรุณา ขอขมาโทษแก่ข้า อันกัมหน้า
กล่าววันทาที่เทอว่าอ้อ เทวบุตรตนนั้นลวดกรูณา ว่าพี่คีมมาเสียยังโทษ ทอแจ่งสวดหมาดส เป่าทื่อ
เบนปายกรรมเอื่องใดแก่เจ้า จุงจักอยู่เที่ยงเท่าที่สา พายลุนจุนทื่อได้เปนนางพระญาผู้ใหญ่ ทื่อ
ไพรฟ้าฝ่มชมแลเทอ ว่าอ้อแล้ววางแก้วคิหายไพ คิมิวิ้นั้นแล ส่วนว่านางอุมาทันตีกีมาชำระ
กวาดเฝียว ยังซีเยียวว้วพอน บัดที่นอนทื่อเกลี้ยง เฝียวกวาดเสียงทื่อหมาดสแล้ว นางแก้วคิจ
รำพึงว่า เป่าควรจุงอยู่ ยามหนึ่งหมู่ว้วพอน หลอนมากวิดมาทอเหยียบย่ำกะทาร้ายทื่อคุดตาย คูคิจัก
เป่าได้อุบฏรากพระจอมไรพ้อเจ้าชาแล นางคิจิงกะทาสัจจะอธิษฐานไหว้เทวดาว่า สพุเพ เทวา
ข้าแต่เทวดาทังหลาย จุงจักอินตุกรูณายังข้า อันมิกรีพันหน้าพ้อแวมมา สูเจ้าจุงรักสาผู้ช้อยา
ประหมาท จุงมาเอาผู้ช้อเมื่ออยู่ปราสาทหิมแต่เทอ เมื่อนั้นเทวดาทังหลาย คิมิใจอินตุกรูณาคักค้อย
คิมิเอานางนากน้อยเมื่ออยู่ปลายผา อันเปนที่อยู่แห่งเทวดาเลิสแล้ว นางแก้วจิงยินดี คิมิด้วยนัยยะ
ประการตั้งกล่าวมานี้แล ทุติยสุชวณชาติถึ นิฎฐิตึ กรียาสังวิณณนาวิเสส จาท้องเหตุสุชวณะจักก
ชาดก ผูกถ้วนสองคีสมริทธิ เสด็จบัวรมวณ กาละควรเท่านี้ก่อนแล

สุวิวัฒนะวิหหลวง

ผูก 3

นโม ตสฺสสตฺถุ ตทา กาลे เทวตา อุมมาทนต์ิ คจฺจามา สीलํ โอรุยุทนต์ิ ตทา ๒นกาละเมื่อ เทวตาผุงผ่านแล้ว มารับเอานางหน่อแก้วเมื่ออยู่ปลายผา คีมาเนรมิตยังที่อยู่ ที่พร้อมคู่สวัสดิมิแล สุริเย ๒นเมื่อพระอาทิตย์ตกต่ำ จักใกล้ค่ำลึบคอยตั้งอัน โส โคโณ อันว่าพระญาวิวัสสุภราชคิ โอกาสปริวารว่า ๒นุโศ ตูราเห็นทั้งหลายเสยมวลหมู่ เราคิควรพอกเมื่อสู่ ที่อยู่ทันเขาแล้วแล้วอัน วิวทั้งหลายคิมาแวดล้อม แพนแห่ล้อมเจ้าแห่งตนโไฟ เสนาต้องซื้อคาไฟเพียรยอมไฟก่อนหน้า ยกหมู่ ถ้าวอนทาง ตัวหนึ่งเปนเสนาข้างกล้าซ้าย ยกย่างย้ายไฟแฝง ตัวหนึ่งซื้อคีมุงแดงเหลือหมู่ ตัวหนึ่ง อยู่ฟางข้างพายกวา ได้ชื่อว่าแก้วพวงไฟ ไฟทางใจแรบข้าง เป้าที่อห่างลักวัน ตัวอันเปนเสนา ตามหลังชื่อว่าค้ำหล้า ใจเคียดกล้าเหลือหมู่ เขากุมงุมเมื่อหน้า ยกหมู่ถ้าวตามหลังคิมิแล

โส โคโณ อันว่าวิวทั้งหลาย เขาพาดยายแวดเจ้า เข้ามาสู่ปางนอนทันแล ส่วนว่าวิวตัวชื่อ คาไฟ อันเพียรไฟก่อนเจ้า เข้ามารอดที่อยู่เส็งทัน ปุนอัสสจรัยดูหลาก คมแก้หากแสดคน มันหนศินวิบ พอก มาบอกเจ้าถวายคำ ว่าข้าแแต่มหาราชเปนเจ้า ผู้ข้าเข้าไฟทัน ที่อยู่หมดเกลี้ยง บัดกวาดเผี้ยว ยังชี้เยี่ยวเราเสี้ยวทั้งมวลแท้แล จักเปนเหตุจันใดคิเป่ารู้ เป้าควรเราเข้าไฟสู่ปางนอนเทอแล ที่นั้น พระญาวิวตัวประเสีฐ คิบังเกิดกระเนิงใจว่า มนุสสา รอยว่าคนผุงอันประเสีฐ สำลิสด้วยปัญญา มา ชำระกวาดเผี้ยว ยังชี้เยี่ยวทั้งมวลแท้แล ว่าอันแล้ว วิวแก้วสาวซึ่งหมู่ปริวาร ว่าดูราเห็นทั้งหลาย เพย อยาได้กั้วอันใดสักสิ่ง ภัยอันใดเป่ามา กิ่งช้องกายาเทอแลว่าอันแล้ว คิเอาหมู่ปริวารมาสู่ รอดที่อยู่แห่งตนคิมิ วันนั้นแล

เต ส่วนวิวทั้งหลายมวลหมู่ ทันที่อยู่หมดไฟ เหม็นโคลคนอันมาก ลวดเอาปากมาคม เยดพูด พุดพาดพาด ยกตื่นยาดวิกเขา กวัดแกว่งเขาแล ร้องเสี้ยวมีก้องกว่าทุดอ้วทุดอ้ว ลางตัวห้วยหน้า ไฟพายนอก เต็นตอกถ้ำดาชน ลางตัวรนวิกหน้า คาอยู่ถ้ำจักทอ ลางตัวยอห้วยมาย เขาพายหย้า ชามแทางคิมิแล ที่นั้นพระญาวิวัสสุภราช ด้านโอกาสเจรจา ว่าดูราเจ้าทั้งหลายเพย อยาสีเขาแล ร้อง ภัยอันใดคิเป่ามา กิ่งช้องถึงเรา สูทานทั้งหลายจุงเอาทันนอนเคี้ยวเอื้อง อยาเชื้อชาบโกรธา เช่นเทอว่าอัน คิมิแล

คิ ๒นรุตติ ๒นเมื่อเพียงคืนแลมารอด เทวตาอันอยู่เฝ้าจอมยอดปลายผา คีมากะทาที่พระญา วิวเห็นคเเน้อย คันขึ้นเมื่อยถึงตัว เพื่อจักใครที่พระญาวิวยังถ้ำ ที่อทันลูกตนมา คิมิแล ตทา ๒นกาละ

นั้นแลรุ่ง สายฟ้าพุ่งลงมา ส่วนว่าพระญาวัวอุสุภราช รู้ว่าพยาธิต่างถึงตน จึงจักกล่าวว่า ดูราเห็น
 ทั้งหลายเหยย ส่วนตนเรานี้ก็ยินเจ็บเมื่อย เห็นคเห็น้อยเสียงทั้งตัว จักโพงหากินได้ ยินเจ็บใหม่
 เหลือใจ สูท่านทั้งหลายจูงโพงหากินอ้มแล้ว จุงคลาดแคล้วพอกคืนมาเเทอ เมื่อนั้นเสนาวิ้วทั้ง ๔ รู
 แจงตั้งค้ำพระญา ว่าตนจักโพงเปารอด เชาร้องจอดถามกันว่า ดูราเจ้าทั้งหลายเหยย เราชทั้งหลาย
 เปาควจักโพงทางเดี่ยวคัคคัง ทื่อเปนตั้งขูวัน เหตุว่าพระนักรัธรม์เปนพยาธึ เราสี่ท้าวอมมาตย์ตัวหาญ
 จุงเอาปวิวารแลตัวสองหมื่น ะรีนรับกันโพง ค้ำเสเหยยเจ้าจุงโพงนวันออก ทื่อรับพอกเมื่อยามวัน
 ดูราค้ำเจ้าจุงโพงกินหย้าพายวันตก ตกดินกินเมื่อเข้า ทื่อรับค้ำคืนมา เอาพาลาลูกไม้ กล้วย
 อ้อยโค้วของหวาน งวงตาลแลหมากทาด อ้อยทื่อคลาดยามแลงเทอ ค้ำงแดงเหยยเจ้า จุงเอา
 ปวิวารโพงพายหนเหนือ รับกินเกียงเพือหย้า หย้าหน้าพอกเหลียวมา เอาพาลาลูกไม้ ทื่อได้รอด
 ยามแตรเทอ อห อันว่าเข้าตัวซื้อแก้วพวงฟ้า คักจักโพงหนใต้ สะใช้รับเชียวมา เอาพาลาแลยอดหย้า
 มาเป่าหล้าออนทางซาแลว่าอันแล้ว ต่างตัวก็ต่างเอาปวิวาร เข้าโพงนหมึพวนค้ำปากกว้างพื้นที่ คัมแล
 ๓. ในกาลนั้น เทวดาทั้งหลายมวลงมาก ทันวิ้วทั้งหลายพรากหนีโพงแล้ว คักเนรมิตขึ้นโคแก้วทื่อ
 แก่นางราชธิดา นางคักลงมารอดค้ำได้ จึงจักมายืนอยู่ทื่อใกล้พระญาวัวทื่อแล ยามนั้นพระญาวัวตัวล้า
 เลิส ได้ทื่อนางแล้วจึงบังเกิดคะนิงจว่า อหึ กุมมาरी อันว่านางผู้ทื่อรู้ว่าเป็นเทวดาแลครุทนาค รู้ว่า
 เปนนางพากฟ้ากีนรีนั้นเข้า มาคักจักโพงถามดูเทอว่าอันแล้ว วิ้วแก้วเข้ามาหา ส่วนว่านางราชธิดาหมุ่ม
 น้อย คักค้อยรำพิงดูว่า อหึ โคอเณ อันว่าตัวอันเข้ามาใกล้ คื่อหากได้พ่อหรือว่าอันแล้ว นางแก้วยอด
 ธิดาคักเอาเข้าคอกคอกไม้ เจาะตั้งไว้เหนือหัวแล้ว นางแก้วคักอิชฐานว่า พระยารวิ้วตัวนี้ คันว่า
 เปนพ่อคูกเทอตั้งอัน เข้าคอกคอกไม้พุงนี้ จุงโพงจับมันอยู่ปลายเซาแห่งพระญาวัวตัวประเสฐ ออย่าผาย
 เฟิดคกคินเทอ ว่าอันแล้ว นางแก้วลวดผายโพง คอกคองใสเข้าคอก คักโพงคักจับหนอกแลปลายเซา
 แห่งพระญาวัวตัวเลิสแล้ว จาซึ่งนางหนอแก้วบูจจว่า ส่า รุกขา เทวดา นาโค กิณณาโม ตั้งนี้ ดูรา
 นางหมุ่มหน้า เจ้าลูกแต่โพงมา เปนเทวดาแลครุทนาค รู้ว่าเปนนางฟ้าพากเมืองคนนั้นเข้า เมื่อนั้น
 นางอมมาทันตีได้ยินแล้ว นางแก้วคอบพระญาวิวว่า ซ้านี่เป่าเซ้เปนนางพากฟ้ากีนรี ซ้านี่คักเปนนาง
 เมืองคนนุสสชาติเชื่อ ลูกออกเนื่อนางแก้วเซมา อันเบนภரியแห่งพ่อเปนเจ้า ซ้านี่คักหากเปนลูก
 เต้าแห่งพระญาวัวเทอแล พ่อย่าได้ส่งกาจล็กหยาด ซ้านี่คักลูกแต่เมืองแก้วราชคทนคอรชอมมา เพือ
 จักกร้ออับฎฐากพระบิดาบุญหญ่ ซ้าจึงได้เที่ยวมานี้แล พ่อพระญาเหยว่าอัน เมื่อนั้นพระญาวิวซ้า
 ถามว่า ดูรานางงามเหยน้อยนาค ตั้งหรือพ่อยรู้เราเปนพ่อ คักหยอาทิเหตุจันไดนั้นเข้า ทื่อเห็นนาง
 ออมมาทันตีกล่าวไว้ ซ้าแต่พ่อพระญาเปนเจ้า ซ้าจักเล่าแต่เค้า ทื่อพ่อพระญาพุงก่อนแล อตีเต กาล

ในกาลละเมื่อก่อน แม่ข้าบอกไว้เป่าพยอมแพนมา ยังมีพระญาวั้วตัวหนึ่งชาวปลอด ค็มารอดเมืองแก้ว ยอดราชคทนคร วั้วตัวนั้นค็มากินหมากมอนเจียงลูกหนึ่ง เป่าทันข้า ทอดตกน้ำไหลมา ยามนั้นแม่มาตา แห่งข้า อยู่หล้าไ้รับกิน ยินเสียงหวานยิ่งโยชน์ ค็ภะลวดบังเกิดมีมา จึงประสูติได้ยั้งข้า อันเปน ลูกหล้า แห่งพ่อแม่ทั้งสองนี้แล ส่า มาตา อันว่าแม่แห่งข้า กลัวลูกหล้าหลงทาง หันรอยขวางแผลว แผลก แมค้หักไม้แทกบันเฒ่านี้แล นางค็เอามาแทกยังตีน แห่งพระญาวั้วทื่อหัน ดูเพียงกันเป่าชุดแล เป่าเหลือลักหยาด พระญาวั้วค็จั้งรู้ว่าเปนลูกราชตนมา เป่าลังกาลักลั้ง ตนเจ้าจั้งใจชม ว่าสาย อุดมเพยพุ่มเหน้า พอค็รู้ว่าเจ้าเปนลูกเต้าเป่าลังกาซาแล ส่า มาตา อันว่าแม่แห่งเจ้า เป่าโสก เสร์้าโรคา เป่าถามมาด้วยเจ้า เข้าป่าไม้ชอมนางชะรือ เมื่อนั้นนางอุมมาทันตีกกล่าวว่ ข้าแต่พ่อ เปนเจ้า ยามเมื่อข้าลูกเต้าจักมา แม่มาตาให้ลั้งว่า คันเจ้า ไพรอดแล้ว นางแก้วจุงคีนมา รับ มาตาว่ามกว่า เข้าป่าไม้ชอมนางเพอว่าอันแล ตาด บิดา อโรคา สหปริวาราติ ข้าแต่พ่อเปนเจ้า ตนอยู่เกล้าบนหัว บริวารโร ผุงชาติเชื่อนางอุนนี้โอคคณ เป่ามีอนทรายอันใดมาคั้งช้อง อันแห่ง ห้องกายาชะรือ ที่นั้นพระยาวั้วไซกกล่าว ทื่อลูกท้าวได้รู้ข่าวกรียา ว่าดูรา เจ้าลูกรักแก่พ่อ ลูกแก้ว พน่อสายใจพ่อย เพย พอค็เป่ามีอันใดมาคั้งช้อง อันแห่งห้อยกายา ทั้งวงสาขาติเชื่อ หลานออกเนื้อแล บริวารแห่งเราพอลูกแท้แล้วอัน ที่นั้นนางอุมมาทันตี ค็น้อมนมาคั้งช้องเข้าตอก ดอกไม้ลาเทียน มาวางเวียนตั้งไว้ ชะใช้กล่าวสมมาว่า ข้าแต่พระบิดาเปนเจ้า ข้าลูกเต้าขอพร ข้าวิงวอนขอค ุโทษ กายวิงวอนสวดโทษ ข้าขอสมมาชะใช้ พ้อออกไ้จุงชมาแต่เพอ ยามนั้นพระญาวั้วอุสุกราช ค็ อนุญาตขมาว่า สหพโทลี ขมนตุ เต ดูรานางสายใจเฮยลูกรักพ่อ บัดนี้พอค็ขมาโทษทั้งมวลแก่เจ้า อย่าโสกเสร์้าหมองใจ สรีนงาวเพยพุ่มเหน้า จุงทื่อมีอายุมันเทียงเท่าพันปี ทื่อได้เปนราชเทวีตน ใหญ่ ทื่อไพร่ฟ้าผ่อินค็เพอว่าอันแล้ว นางแก้วกราบวันทา นางค็มาชำระชะรือยั้งชี่เยียว กวาดเคี้ยว ทื่อหมคโส นางค็ไคค็นี้มาช่วยยังตีนทั้ง๔ แล้ว จั้งนวดพันคั้งทุกที่โพมา ลูบทาด้วยของหอมต่าง ๆ ทื่อพ่อเจ้าขึ้นสว่างใจบานค็มีแล

อก ในกาลนั้นสวด พระญาวั้วอุสุกราชลวดคระนั้งใจว่า อยี่ บุตุค็ อันว่าลูกยั้งค็น้อยนาค จลาดด้วยอันตอคุดพอบิดาแท้แล ดูเป่าควรทื่อวั้วทั้งหลายหันก่อน ควรรคู้ทื่อนางพยอมขึ้นเมื่ออยู่พาย บนก่อนเพอ ว่าอันแล้ว นางแก้วค็จั้งพอกเมื่อสูบลายผา อันเทวดาทังหลายหากทื่อแก่ตนวันนั้นแล ตโต อสุพูโก ราชชาโน สหปริวารโร ราชกมุที ดาวเทที ภิกขเว ดูราภิกขุทังหลาย ส่วนว่าเสนาวั้วทั้ง๔ เจ้า เปนเค้าหมู่บริวาร อันเข้าสู่ทิมพานค็กินหย้า ค็รับห้วยหน้าพอกคีนมา เอาผาลาแลยอดหย้า กล้วยอ้อยค้ำของหวาน จาวตาลแลหมากพาด หมากม่วงอาจพันพวง หมากขนุนยวงลูกใหญ่ ได้แล้ว

ใต้ทางมา ยอดถวายพระธำมรงค์เป็นเจ้า ค่อยด้านเสาคำถามว่า ข้าแต่มหाराชเป็นเจ้า ตนอยู่เกล้า
บนหัว อันว่าเจ็บตัวแล้วอ่อนแอ ยิ่งค่อยถอยหายโพชะวือ เมื่อนั้นพระธำมรงค์ตัวเป็นเจ้า กล่าวด้านเสาคำ
หมูปริวาร ว่าดูราเห็นทั้งหลายเหย อันว่าเจ็บตัวแล้วอ่อนแอ ก็ถอยแล้วหายโพชะวือ เต่าว่าไชย
การอันประเสริฐ ควรบังเกิดสิเนหา ก็เกิดมีมาแก่เราอันหนึ่งแล้วแล้วอัน ที่นั้นนิ้วทั้งหลายไหวว่า
ข้าแต่มหाराชเจ้าคนประเสริฐ อันว่ามิ่งคละการเกิดมีมา ขอมหาราชเจ้าจึ่งจักบอกกล่าว ทือดูข้าได้รู้
ข่าวยินดีแต่เพื่อ เมื่อนั้นพระธำมรงค์สุภราช จึ่งจักบอกกล่าวหมูปริวาร ว่าดูราเห็นทั้งหลายเหย ปุตุตี
อันว่าลูกยิ่งดีเกิดกลางอกดูราช นางน้อยนวดสายใจ ก็ลูกแต่ไกลมารอด คือว่าลูกแต่เมืองแก้วยอด
ราชคะหุ้ณมาแล เพื่อเป่าสิมคุมบิดาอันเป็นพ่อ นางแก้วทนต์ตามมา บอกกรียาอันเป็นลูก เราจึ่ง
ได้รู้แจ้งทุกสรอกเป็นธิดาเพื่ออันแล เมื่อนั้นนิ้วทั้งหลายได้ยินคำเยื้องนั้นแล้ว เขาคิดครั้นนางหน่อ
แก้วธิดา จึ่งจักไหวพระธำมรงค์ ทเว ข้าแต่มหाराชเป็นเจ้า อันว่าลูกแต่หน่อสายใจ มีทันใจขอ
กล่าว ทือดูข้าได้รู้ข่าวทันนางพร่องเพื่อ เมื่อนั้นพระธำมรงค์ตัวหาย ก็เข้าโพสุตั้นขึ้นใจแล้ว ก็เรียกลูก
แก้วแห่งตนว่า อุมม ดูราเจ้าลูกรักแก่พ่อ เจ้าจุมจ้องลงมา ส่วนแดงสีลาตนแห่งเจ้า ทือเหล่านิ้วทั้ง
หลายได้มือ ทือปริวารพ่อได้ทันตัวเพื่อ เมื่อนั้นนางอุมมาทันดีหน่อแก้ว ได้ยินคำพ่อแล้วลดลงมา
ส่วนแดงสีลาตนทือนิ้วทั้งหลายได้ทันแล้ว นางแก้วผ่องดูว้ทันแล โส โคะโธ อันว่านิ้วทั้งหลายทันแล้ว
ก็มีใจชมชื่นยินดีกับด้วยนางหน่อแก้วธิดา เขาคิดเจรจากันว่า โภกโต ดูราเห็นทั้งหลายเหย ส่วนอัน
ว่านางราชธิดาเป็นเจ้า นางหน่อเห็นบัวบาน เป่าไชยเป็นคนโยยานสามาญญ์ต่ำยอบ รอยว่านาง
ผู้ประกอบด้วยสีลธัมม์ เหตุนั้นทเวตาทั้งหลายจึ่งนามารอด ในปากกว้างยอดหิมพานต์นี้แล อันว่าปาหิม
พานต์นี้มา คียินไกลเป่าไชยใกล้ ตั้งหรือนางหน่อไธมาถึงนี้ชา ตั้งแรกวันนี้โพพายหน้า เราทั้งหลายโพ
กิงหย้า คืออย่าว่าจักมาเป่าสามาดาย เราควรชงชวยทือได้ ยังลูกไม้ทั้งหลาย เอามาถวายแก่นาง
ราชธิดา ลูกเจ้าเพื่อว่า อันคี่มีวันนั้นแล

ตโต ปรี แรกแต่เห็นโพพายหน้า เขาคิดคายเอาพาลาหลายสิ่ง หมากม่วงยิ่งกาสอ หมากสมอแล
กล้วยอ้อย หมากหนอดน้อยพันพวง หมากขนุนยวงลูกใหญ่ รวงผึ้งน้ำผึ้งคอน ตัวแม่เป่านอนเฝ้า
เอามาถวายแก่นางหน่อเห็นเช้าวันวันทันแล ตโต ปฏฐาย ตั้งแรกแต่กาละนั้นโพพายหน้า นาง
หน่อเหล่ากุมมาสี มีคลองวัตรปฏิบัติกวาดเฝียว ยังชี้เยี่ยวแลที่นอนนิ้ว ครอบเมื่อตวันตกต่ำแล้ว นาง
แก้วจึ่งไพบรืพ่อตนมา ชวยบาทาทัง ๔ เอาทั้งดอกไม้คี่ปูชา วันทนาพ่อแล้ว นางแก้วจึ่งพอกเมื่อสู่
เสาทิน สมาทานเอาสีล ๔ เส้น เป่าทือเว็นลักวันทันแล

อปรภาเค ตั้งแรกแต่เนินไฟพายหน้า เดือน ๔ พวาเพงงาม ยามนั้นท้าวจตุโลกทั้ง ๔ เลียบขู
ที่เมืองคน จัดคนผูกกระทาบุญแลบาบ ตามสุภาพโบราณ คีमारอดวิหารที่ ๑ ๑หยกกว้าง สึงชะล้าง
หลวงหลาย มีประหม่าพว่าได้ทำร้อยตนเป่าตลาด นั้นพร้อมจรตทัตถบาสพิงธัมม มักราคร์ลองดูยัง
ประหม่า แห่งเจ้าภิกขุทั้งหลายตั้งอัน คีกล่าววว่า อาวุโส ดูราเจ้าทั้งหลาย เอโก รุกโข ยังมี
ไม้ต้น ๑ ล่าใหญ่ จตุสาขา มีค่าค้อมไชว ๔ อัน พหุบุพผา ดอกมันพ้อยมีมาก เขว มุลลพลาลา มีลูก
มากได้สองหน่วยตั้งงาม เกิดกับตามในโลกลนี้แล้วอัน ปัญหาอันเรธาณนี้ไชว สู้เจ้าทั้งหลายว่าได้
สังขา ที่นั้นเจ้า ภิกขุทั้งหลายกล่าวว่า ข้าแต่เจ้าดูตนฉลาด ผู้ข้าเป่าอาจจักแก้ไข เพื่อย่อยไว้ปัญญา
แท้แล้วอัน เจ้าภิกขุตนแก่นั้น พ้อยข้าถามยังปัญหาอันถ้วนสองเส่าว่า อาวุโส ดูราเจ้าทั้งหลาย
เอโก สกุโณ ยังมีนกตัว ๑ ดูใหญ่ รูปสมบุรณ มีรูปอันนูนนึ่งพิงใจ อฏฐปาทา มีตีน ๔ อันใส
ขึ้นช้อย คีฉิลิสสา มีหัวเป่าน้อยสามอัน จตุวิสติปุกขา มีปีกได้ชาวสี่ ภวิสสติ คีเกิดมีมา ในโลกานี้ไชว
สู้เจ้าทั้งหลายจักว่าได้อันใดนั้นชา เจ้าภิกขุทั้งหลายว่า ดูข้าแก้เป่าได้ เพราะเพื่อย่อยไว้ปัญหานี้แล
เมื่อนั้นเจ้าภิกขุตนแก่นั้น พ้อยข้าถามว่า อาวุโส ดูราเจ้าทั้งหลาย อันว่า กิตติ ทสสีล ภวิสติ
นั้นไชว พ้อยจักได้สังขา เจ้าภิกขุทั้งหลายคีเป่าอาจจักแก้ไขได้ อยู่ชบับว่า นตถิ ปัญญา ว่าอันนั้น
แล ยามนั้นท้าวจตุโลกทั้ง ๔ ได้รู้แจ้งถึงปัญหา คีเอากันเข้าไฟสูสานักพระญาว้าวตัวประเสสิฐ ลวดบัง
เกิดคาถามว่า ข้าแต่พระญาว้าวตัวองอาจ ผู้ข้าทั้งหลายได้ยินปัญหาอันประเสสิฐ บังเกิดแก่เจ้าภิกขุ
ทั้งหลายหากถามกันว่า เอโก รุกโข ยังมีไม้ต้น ๑ ล่าใหญ่ จตุสาขา มีค่าค้อมไชว ๔ อัน พหุบุพผา
ดอกมันพ้อยมีมาก เขว มุลลพลาลา มีลูกหมากได้สองหน่วยตั้งงาม เกิดกับตามในโลกลว่าอัน ขอเจ้าดู
จุงแก้ปัญหานี้แก่ดูข้า อันอยู่ถาคาพิงนี้แต่เท่อว่าอัน

ที่นั้นพระญาว้าวคีกระเนิงจตุถึ รอยวาท้าวทั้ง ๔ จักมาลองดู ยังประหม่าแห่งคูพิงมีชาแล ว่า
อันแล้ว เจ้าคีจิงจักกล่าวตอบว่า ข้าแต่มหาราชาเจ้าทั้ง ๔ มักราคร์รู้แจ้งถึงปัญหา นานารุกโข เป่า
ไชเบนน้ำ หากเท่าสมมุติไว้เป่าคายชาแล เอโก รุกโข ยังมีไม้ต้น ๑ ล่าใหญ่ คีหากได้เขา
แก้วลิเนโร จตุสาขา มีค่าค้อมพร้อมกันไชว ๔ อัน คีหากได้เหลี่ยมเขาสิเนโรทั้ง ๔ พหุบุพผา
มีดอกมากตั้งงาม คีหากได้นักขัตถฤษรามทั่วฟ้า ถ้วนหน้าชื่อดาวคัทั้นแล เขวมุลลพลาลา มีลูกมากได้
สองหน่วยตั้งงามผ่านแล้ว คีหากได้เดือนแก้วแลดาววันนั้นแล้วอัน

เมื่อนั้นท้าวจตุโลกทั้ง ๔ มักราคร์รู้แจ้งถึงปัญหา ยังปัญหาอันถ้วนสองเส่า ว่าข้าแต่เจ้าพระญา
ว้าว เอโก สกุโณ ยังมีนกตัว ๑ ประเสสิฐ อฏฐปาทา มีตีนอันสำเสสิฐ ๔ อัน จตุวิสติปุกขา มีปีกได้
ชาวสี่ คีฉิลิสสา มีหัว ๓ อันประเสสิฐ ภวิสสติ คีเกิดมีมา ในโลกาผ่านแก้ว เจ้าจุงแก้แล้วบอกบัน

ฟังหนึ่งรา ที่นั้นพระญาวัวตัวองอาจ จึงจักสวาทธิดาธา มโนรมมา อุตฺตโย ช้าแต่เจ้าพระญาทั้ง ๔
จูงฟังตีปัญหาอันนี้เพอ เอโก สกุโณ ยังมีนกตัวหนึ่งเฝ้าล้าเลิส คือหากได้กัมมวาจาอันประเลิส
แห่งเจ้าภิกขุทั้งหลาย อฏฐปาทา มีตีน ๔ อันตั้งไว้ คือหากได้สีมาทั้ง ๔ ลูก อันสิ่งสะเจ้าหากสมมติ
ตั้งปลุกไว้เหนือดิน จตุวิลตติภษา มีปีกได้ขาวสี ขนชัคคีดูงาม คืออุบาสกปี ๑ มีขาวสี หากเป็นที่ภิกขุ
สิ่งสะเจ้าทั้งหลายอาลัยซึ่งทุกเดือน ดีลิสสา มีหัว ๓ อันตั้งไว้ คือหากได้ รดทั้ง ๓ นั้นแล ยามนั้น
ท้าวทั้ง ๔ รุ่งแจ้งถึยินดี จือช้ายออัฏฐสิกราบไหวว่า ช้าแต่เจ้าพระญาวัว ตรีเย วจนี อันว่าปัญหาอัน
ถ้วน ๓ นั้นสวด อันสิ่งสะเจ้าทั้งหลายหากจโยทย์จหนาว่า กิตฺติ ทลลิสสิ ภวิตุวา นั้นไชวี อันนั้นจักได้
อันใดชา พระญาวัวกล่าววว่า อันว่า กิตฺติ ทลลิสสิ ภวิตุวา เป็นปัญหาอันกล่าวไว้ คือหากได้สีลสืบแห่ง
เจ้าสามเณร อันกะทาเพียรใจ ๆ หือได้รอดเนรพานนั้นแล มหาราชเจ้าจุงจาไว้ อย่าทอนได้หลง
สิมเพอว่าอัน ที่นั้นท้าวทั้ง ๔ พร้อมถ้วนถึเทวดา กิณรีกิณราหลายหมู่ อันอยู่ล่างหิมพานต์ สาธุการ
เป่าแล้ว เป่าปี่แก้วบุษา ผายคันธารสเร้า นั้นท้าวเท่าถึงพรหม มีเจษมนั้นย้าว กานแก้วผาวบุษา ยัง
พระญาวัวตัวประเลิส อันเกิดสิ่งสมพารคี่มีแล

ส โคโณ อันว่าพระญาวัวตัวเส้นขนถึ หันท้าวทั้ง ๔ แลเทวดา อันมาถามปัญหาหลายสิ่ง คน
เจ้าจิงคะระนิงดู บุตุตี อันว่าลูกยิงดีหนุ่มน้อย คักค้อยรักสาธุจักที่้อยู่แกมวัวทั้งหลายคี่เป่าชอบ เทวดา
คี่จักประกอบด้วยติเตียนดูชาแล คุคี่ควรแต่งแปลงปราสาท หือเป็นที่อยู่น้อยนางอิง คันว่าพระญา
วัวคะระนิงใจแล้ว คนแก้วจิงกล่าวซึ่งวัวทั้งหลายว่า โภณูโต ดูราเพิ่นทั้งหลายเฮยมวลหมู่ บัดนี้นาง
แก้วเข้ามาอยู่แกมเรา ที่อยู่ทันเขาเป่าคี่ล็กแห่ง เราควรแต่งยังที่้อยู่แก่นางน้อยนาก ส้างปราสาท
บันนางคี่ควรชาแล คันเราเป่าแปลงบันที่้อยู่ คี่จักได้คาคีเตียนจากหมู่เทวดาชาแล้วอัน

ที่นั้นวัวทั้งหลายกล่าววว่า ช้าแต่่มหาราชเจ้า ดูช้ำเท่าสาธุการเป็นการดีนักสวด ดูช้ำลวดชม
บาน เราเป่าควรแปลงยังนิเวสที่้อยู่ ด้วยหมู่ไม้แลฝูงคินแก่แล เราทั้งหลายจุงถอดเอาเขาแห่ง
เราแต่งแปลงปราสาท ทานแก่นางน้อยนากกุมมารีคี่ควรแท้แล ว่าอันแล้ว ต่างตัวคี่ต่างถอดเอาเขา
แห่งตน หือได้เอามากอบก่อไว้ที่เดียวกัน ลางตัวคี่มาผันถกถอด ยังเขาใหญ่ถอดทั้งสอง ลางตัวคี่
บองเอาได้ขน ๑ เพื่จักไว้เป็นที่ฟังแห่งคนตัว คี่จิงกล่าวซึ่งพระญาวัวว่า ช้าแต่่มหาราชเจ้าตน
เปยถอด ดูช้ำถอดเขาทาน แก่สรวิบัวบานลูกเจ้า เพื่จักแต่งที่อยู่นางหนุ่มหน้าองค์คราญ ด้วย
เตชะทานเยื้องนี้ไชวี หือดูช้ำได้เสวยสุข ๓ ประการ มีนิพพานเป็นที่แล้วจุงจักมีเพอ ว่าอันนั้นแล
ตั้งแรกแต่นั้นมาถึงกาละบัดนี้สวด วัวทั้งหลายลวดมีเขาเป่าเสมอกัน ลางตัวชันเมื่อฟ้า ลางตัวคคเมื่อ
หน้าเงงาย ลางตัวมีปลายเขาลงพายต่ำอ่วงอ้วย จึงเรียกวว่าวัวเขาค้วยถึงเมืองเพื่อันแล

อนกาลละเมื่อนั้น พระญาวัวตัวประเสีฐ ลวดบังเกิดกระเนิงใจว่า อัย ปริวาโร อันว่า ปริวารแห่งคุณี่สวด ถอดเอาเขาแล้วลวดยอทาน เพื่อจักปราถนาเอาสุษ ๓ ประการล้ำเลิศ จึ่งจัก ทือเขาเล่มประเสีฐ เปนทานแท้แล มาคุจักกะทาสัจจปารมีญาณอันประเสีฐ เพื่อทือเครื่องทิพย์เกิด มีมาก่อนเทอ ว่าอันแล้ว วัวแก้วร้องเอื้อนกล่าวเทวดาว่า โภญโต ตูราเทวดาทังหลายเฮยมวลหมู่ อันอยู่สำงทิมพานต์ ทิงจรุโลกบาล ๔ ท้าว รอดทุกด้าวอินทพรหม พระญายมแลครุทขนาด ทิงฟากฟ้า ธรณี ส่วนว่าข้านี้คี่ได้สำงปารมีมาน้อยมาก ข้าหากได้สำงยากกะทามา ยังจักได้เปนสาวกะ แห่งพระพุททะเจ้าคน ๑ พายหน้าแก้ตั้งอัน จุงทือเสื่อยคมชากับพริ้ว กวานเหล็กกล้าคมผาย สิ่ง หลายอันค่อนตอก จุงทือออกมาพลัน ปราบกฏหันแก้ข้า ต่อหน้าบัดเดียวนี้เทอว่าอันแล้ว อนกาลละนั้นอัน ว่าเสื่อยคมชากับพริ้ว กับทิงกวานเหล็กกล้าคมผาย ลิวหลายอันแลค่อนตอก คี่ลวดผุดออกหน้าดินมา ทัดคองตาแห่งพระญาวัวตัวประเสีฐ เครื่องทิพย์เกิดยามเดียวแท้แล สกุกสุส ภวานี่ อันว่าหินบัดทุกัม พลลิลบาท อันเปนทิพพาสนา แห่งอินทาเจ้าฟ้า อ่อนยิ่งฝ้ายวงยูง ที่นั่งขุนอินทาคีร้อนไหม้เดือด ปาน ตั้งจักเกิดเปนไฟ พระญาอินทคีคระเนิงใจแจ้งจอด ตาทิพย์สอตเล็งดู ยังชุมพู่แผ่นหล้า เจ้าฟากฟ้าบน หัว คี่เล็งทันพระญาวัวตัวประเสีฐ อันจักเกิดเบนหน่ออรหันตา อันมากะทาสัจจปารมี เพื่อจักแปลง ทืออยู่ถูกแก้ว อันแล้วด้วยเขาวิ้ว คันพระญาอินทรู้แล้ว ตนแก้วจิงรำพึงดูว่า นางอุมมาทันตีกริยาเมีย เค้าคูไธ นางหากได้บวร ขอเอาพร ๔ เยื้อง ไว้เปนเครื่องอลังการ ควรทือสมริทธีแก่นางพลอ แก้ว ทือแล้วค้ำปราถนาแห่งพระญาวัวเทอ คันพระญาอินทคีคระเนิงใจตั้งนี้แล้ว ตนแก้วจิงเสด็จลงมา จากดาวดึงส์วแหล่งหล้าห้วยหน้าสูเมืองคน เนรมิตตนเปนพราหมณ์ปุเถ่า เข้ามาสู่สำนักแห่งพระญา วัว คี่มีทันแล

ภิกษเว ตูราภิกษุทังหลายอันทรงสี่ลาไสบัวรียาท จุงจักตั้งไสตประสาทค้ำพึงยังอิตถะ ตนอินทา เจ้าฟ้า อันปราภูกตอหน้าพระญาวัว เนรมิตตนเปนพราหมณ์ปุเถ่า สักเท้าเข้ามาหา ยังพระญาวัว ตัววิเสส อันอยู่ห้องห้องเทศงดาน พราหมณ์คี่มาปฏิสันถาร ทิงพระญาวัวว่า ข้าแต่เจ้าคุณวิเสส อัน อยู่ด้าวประเทศดงเพียง อันว่าหย้าเกียงแลหย้าไซ้อ่อน ยังมีเป่าพยอนพอกินชะวือ ประการ ๑ สัตต์เหนือดินน้อยพย เป่ามาไสชบตน คื่อว่างสิงสนเฝ้าบ้อง คี่ยังเป่ามาตอดตองกายาชะวือ อัน ๑ สัตต์นานาหลายสำ ตัวน้อยพรำเมงยูง ควันรินผุงเมงตลอด เป่าตันสอตบาทาชะวือ เมื่อนั้นพระญา วัวตัวองอาจ ได้ยินค้ำพราหมณ์โอกาสเจรจา พระญาวัวจิงจักมากระเนิงใจว่า อัย มนุสสา อันว่า คนผู้นั้นนามีวาจาหวานตั้งอ้อย ด่านถ้อยถูกบุนพึง รอยว่าเป่าใช้เปนคนสุมฟ้า รอยว่าเปนเทวมุตรเทว ดากลับเพสหน้าลงมา เป่าคี่เปนอินทาคณอยู่ฟ้า กลับเพสหน้าลงมาชาแล คันว่าพระญาวัวกระเนิงใจ

อย่างนี้แล้ว วัวแก้วกล่าวคาถาว่า มหาราช มม ปุตุตี จ ปาสาที วเสสิ มหาราช ข้าแต่มหาราชเบน
เจ้าตั้งข้าจักใส่ใจดู เจ้าคุณนี้รอยว่าเป่าเซ่เป็นคนมนุษย์ชาติ เจ้าคุณรอยว่าเบนเขวาสุนอินท์ อันกิน
สองสวัรงค์พากฟ้า พรากแหล่งหล้าลงมา เพื่อจักหื้อเบนมังคละแก่ข้าชาแล เจ้ายังเป่ามีโสภเสรำฉัน
าด อันว่าไอสวรผู้งเคียดกล้า คียังมากะทาเป่าข้า เบนศึกแก่เจ้าชะหรือว่าอัน ที่นั้นพระญาอินท์ตอบ
ว่า อยู่ด้าวเทสอาฆา เรายี่ดีเป็นพระยาอินท์เจ้าฟ้า กลับเพสหน้าลงมาว่าอันแล้วเรา คีเป่ามีโรคา
มาถึงข้อง คีเป่าได้ต้องสีกไอสวรสังสีกสิ่งแล ดูราพระญาวัวตัวขาวเผือก เจ้าคุณพ้อยเลือกเอาเขา
แห่งวัวเหล่านี้มาไว้ เพื่อจักใคร่สร้างแปลงสิ่งนั้นชา ข้าจักมีใคร่แปลงที่อยู่ลูกหนอเพหน้าธิดา อันลูก
แต่เมืองราชคชนครหุ้มาอุปฐากข้า ในป่าหยาแกมสัดด์ คั้นข้าแลเป่าแข็งขัดแปลงบันที่อยู่ คีจักได้
คาคีเตียนจากหมู่เทวดาชาแล ยามนั้นขุนอินทาเจ้าฟ้า ยุ่มเคลี่หน้าเจรจา ว่าดูราพระญาวัวตัวประเสสิ
คาคีเคเจ้า บังเกิดวิตัก จูงไว้หนักแก่ข้า เจ้าค้อยถ้าเส็งดูวันพริกข้าเท่อ ว่าอันแล้วคนแก้วลวดลับหาย
ไพ คีมีวันนั้นแล

ตลุต รตุติยา ในกลางคืนยามเที่ยงเป่าหล้าเจ้ายอดฟ้าอินทา คีมาเอาเขาวัวเนรมิตเป็น
ปราสาท แก้วมณีหยาดประดับประดา สูงว่าได้ ๗ พันวาเป็นขนาด ปราสาทแก้วเสาเดี่ยว ลูก
เบนเปี้ยวค่างู้ง รัสมีพุ่งเรืองไรคีมีแล สุกโก อันว่าพระญาอินท์ทนมอดแผ้ว คนแก้วจึงพิจารณา จือ
ข้าเนรมิตเครื่องประดับประดาหลายสิ่ง เข้าน้ำอันเป็นทิพย์หลายประการ พระยาอินท์จือข้าเนรมิต
สวนอุทยานใหญ่กว่า ง ไม้สร้างลูกหลวงหลาย พยายามกันทุกสรอก ลางพ่องพองเป็นดอกยีนหอม
แมลงภู่ตอมชมดอก พยายามเผดออกเขี้ยวงาม กล้วยฮ้อยตามเหลือแหล่ แม่ผึ้งแหล่แปลงรวง เครือ
แดงพวงลูกมาก โปกขรณีหากดูงาม ทรายค้ำรามเลื่อพื้น กว้างระรื่นวังใส ปลาไหลเต่าน้ำสอด
ชุกสำบุษม หมุกหมุเสพล้าง ในส่วนกว้างอุทยาน ร้องขานขันทุกคำเข้า อยู่มวนนางหน่อธิดา
คั้นพระญาอินท์เนรมิตแล้ว คนแก้วคีพอกเมื่อสูดาวดึงส์คีมีวันนั้นแล

รตุติยา ในกลางคืนนี้รุ่ง สายฟ้าพุ่งลงมา วัวทั้งหลายคีหันปราสาทเขาแก้ว อันประดับแล้ว
ด้วยคานแดง รัสมีแสงพุ่งออก รอดทุกชอกเรื่องงาม คั้นว่าทั้งหลายคีมีความชมชื่น บีบิตินยินดีมาก
นักแล ในกาลนั้นพระญาวัวสุภราช จึงโอบกาสปริวารว่า ดูราเพิ่นทั้งหลายเฮยมวลหญู อันว่าที่อยู่
ลูกแก้ว เรานี้คีหากบัวรวมผ ควรเราอภิเสสลูกแก้ว หื้อเป็นเจ้าปราสาทเขาคำเท่อ ว่าอันแล้ว
ที่นั้นวัวทั้งหลายคียินดีบไหว้ว ชะใช้กล่าวสาธุการ หัวใจบานขึ้นย้ากับบุญท้าวพระญาวัว ร้องทุดฮัว
ทุดฮัวต่าง ๆ ค้าวปากกว้างเนืองนั้น คีเอากันไพอมน้ำ มารดหล่อยังนางหน่อแก้วธิดา ลวดคสาวคา
มังคละสุภาพแก่โลก ว่าสิัพพะไชคสวัสตี จุงจักมีแก่นางราชธิดาหน่อหล้า อยาได้คกฮ้อยข้าการาค

นางสรีนางไวหน่อแก้ว ที่อได้สูญยั้งแล้วบานาใจ อย่างมีภัยยะพยาธิอันใดมาบังเกิด แก่นางแก้วผู้ประเสริฐ
อุดม ที่อมีสัมปตติรมแหล่งหล้า เกิดต่อหน้านางเมือง แก้วแสงเรืองวิเสส ลูกต่างเขตแดนไกล ของ
ทิพฟ้าไหลแต่ฟ้า จูงหื้อตกต่อหน้านางเมืองเพื่อว่าอันแล้ว คีเอนางเมื่อสู่ปราสาทแก้ว ด้วยสวัสตีคีมี
วันนั้นแล ส่วนว่านางอุมาทันตีคีเส็งคูปราสาท พ้อยเป่าพันชาติแก้วแลชั้นใดศา นางคีกะทาลัจจะ
อธิฐานใจ ๆ นบโอมไหวเทวดาว่า ข้าแต่เทวบุตรเทวดาเจ้าทั้งหลายมวลหมู่ อันตั้งอยู่อาณา จตุ
โลกบาลเบนเค้า ต่อท้าวรอดอินทพรหม ส่วนว่าข้านี้คีปวรามกซึ่งพ่อเบนเจ้า อุบัติฎากทุกค่าเข้า
รวายตรี ชัดช่วยสี่เนื้อคนแห่งพ่อ ข้าก่อสร้างบารมี เมื่ออายุข้าได้ ๘ ปี คีได้อุบิฎากแม่ คั้นทุกซ์แต่
คืนเมื่อ จาฮืออออิงอ้อย ด้านถ้อยร้อคหวาน ต่อสรีบัวบานตนแม่ คาอันนี้ไม่มีเที่ยงแท้เป่าสงสัย ขอจูง
หื้อมีชาติคานแลชั้นใดแก้ว ผุดออกแล้วมาพลัน หื้อข้าผันยาขึ้น เมื่อสู่พื้นปราสาทเขาศา นางคีหันเครื่อง
ทิพฟ้าทหลายเยื้อง งามเหลือเครื่องเมืองคน นางคีเอาผ้าเมืองบนมาปูง รัสมิ์ฟุ้งเต็มตน เหมือนดั่ง
นางดวงบนฟากฟ้า อันอยู่แหล่งหล้าดาวดึงสา คีมีวันนั้นแล

ส่วนว่านางอุมาทันตี คีอยู่สุขในปราสาท คีอุบิฎากพ่อเบนเจ้า เป่าชาติลักวันคีมีแล โส โค
โณ อันว่าวิวทั้งหลาย ๘ หมื่น คีได้ขึ้นชมบาน ย้อนสมพารหน่อหล้า เขาคีเป่าได้ไพเราะกนหย้าที่ไกล
เท่าเอากันไพกนในสวนอุณณาโหยกว้าง อันพระญาอินทหากเนรมิตสร้างแปลงบัน หย้าแพรคมันพิกออก
ทุกด้าวชอกเขียวงาม กินตามใจจะไซ้ คั้นกินอ้อมแล้วคีมานอนอยู่ได้ร่วมไม้สวนอุณณา สุขสราญเคี้ยว
เอื้องเป่าได้มีงักอัน คันตาวันตกค่า ค่านแล้วจิ่งหนอน ผุงวิวพอนอุสุภราช คีมานอนอยู่ได้ปราสาท
แห่งนางอุมาทันตีชวันชวัน เบนนิรันคร์เป่าชาติ อยู่สำงอวาฬหิมพานต์ คีมีด้วยนัยยะประการดั่ง
กล่าวมานี้แล คตติยสุชวณูชาติกั นิภูสิต์ กรียาสังวณณา เทสนายังสุขวิณะผูกถ้วนสามคีสมริทธิเสด็จ
บัวร์วมณ กาละควรเท่านี้ก่อนแล

สุขวิณะวิพลวง

ผูก 4

นโม ตสุสตุตถ ตทา โพธิสตุโต ปญจสีลี รุกขนตุ คจจามิ นิเวสเนสุ ตทา ในกาละเมื่อนั้น เจ้า
สุขวิณะโพธิสตัดตนผ่านแล้ว อันอยู่รักสาสิลแก้วแลกนทาน ยามนั้นยังมีเทวบุตรตนรักสาปะตูป่าไม้
หิมพานต์เสิสแล้ว คีหันนางอุมาทันตีหน่อแก้วอยู่พ้อยตน จิ่งมาบันดลเข้าหิวาใจแห่งโพธิสตัดเจ้า หื้อมี
จัมภีครีเข้าโพสูดงพรทั้นแล

ในกาลนั้น ส่วนว่าโพธิสัตว์เจ้าตนประเสริฐ ไหมีร้อนเตือดในใจ เจ้าจึงเข้าเฝ้าไหว้พระราชา
บิดาว่า ข้าแต่พระราชาบิดาเฮยพ่อเป็นเจ้า ขออินตุลุกเต้ากราบวิงวอน ข้าจักไปเล่นตงคอนเถื่อนถ้อง
วนเทศห้องหิมพานต์ เพื่อจักไปไล่เนื้อกวางฟานตัวหนุ่ม อันมีเขาทีกดุ่มกลมงามนั้นแล ขอพ่อพระญา
เป็นเจ้า จูงอินตุลุกเต้าวางเมืองแต่เทอ เมื่อนั้นพระญาชุมพูเอกราชาคนพ่อ ด้านถ้อยร้อเจรจาวา
คาต ตูราเจ้าลูกกรีกแก่พ่อ เจ้าใจม่อย่ำว่าจักไป เล่นตงไพรเถื่อนกว้าง สัตว์ร้ายสา่งเต็มตง เส้น
หนามซอนซัดถึเป่ารูที่ที่เขา สรีพิงเพาเหยยลูกเต้า พ่อเป่าหื้อเจ้าไปไหนแล้วอัน ที่นั้นโพธิสัตว์เจ้า
เข้าไหว้เล่าวิงวอน ขอซึ่งพระนครไว้ ๗ ยามนั้นพระญาคนพ่อจักห้ามลูกคนไว้ค้เป่าได้ ค้วางลูกแก่
ไว้คนไปว่า คาต ตูราเจ้าลูกกรีกแก่พ่อ ผิดว่าเจ้าใจติดตงไพร พ่อค้วางอาลัยอนุญาติ เจ้าจูงไปหิม
वासตามสุขเทอว่าอันแล้ว คนแก้วเรียกหามา ยังไชยะเสนาผู้จลาด เจ้าจึงอนุญาติปลงทาง ว่าตูรา
ไชยะเสนาเหย มิงจูงเอารีพลหมื่นหนึ่งแล้ว จูงจักแท้ลูกแก้วแห่งคูโพเทอ เมื่อนั้นไชยะเสนาผู้จลาด
ไหว้ท้าวราชลงไฟ ปาวรีพลนกับนอกทุกค้วชอกพันมา มีมือถือผาลากับดาบ พ้อณะผาบผะผาย ฝูง
ครวช่ายองอาจ มีอกนาคแลงงธนู คันหนุ่มหมู่หุรีพลได้แล้ว คั้นมาถวายเป็นแก่คนแก้วโพธิญาณ คั้นถึงวัน
ไชยคติศราณมารอดแล้ว คนแก้วลวดเสด็จสีลา ผุงโยธาหลายหมู่ ค้เข้าไฟสู่ห้องห้องหิมพานต์ ถึงสัน
ถานป่ากว้าง เจ้าค้สา่งทัพปางหลวง ไพรพันพวงอยู่เฝ้า ต่อทำเลี้ยงวันคืนนั้นแล

บุณทิวเส ในวันนั้นรุ่ง สายฟ้าฟุ้งสุมมา ส่วนว่าบรมโพธิสัตว์เจ้าตนเลิศแล้ว ชัดดาบแก้วสรี
กัญไชย เจ้าค้ขึ้นขี่ม้าสินธูราช เข้าสู่อาวาสหิมพานต์ ขับกวางฟานเลยไล่ มักใคร่ได้ยังเนื้อตัวที่
นั้นแล ภิกขเว ตูราภิกขุทั้งหลาย ในกาละยามนั้น ส่วนว่าเทวบุตรคนรักสาปะตูป่าไม้หิมพานต์ หัน
เจ้าสู่ขัวณะจักกกุมมารมารอด เทวบุตรนั้นค้คิดจอดกระนิงใจว่า ควรคูโพเนรมิตเป็นละมั่งค้ำ
เถื่อนฟ้า ไผยืนอยู่ต่อหน้าม้าแห่งเจ้าราชกุมมาร จอบหื้อเข้าไฟในหิมพานต์ทันแล้ว หื้อไพรอดที่อยู่
นางหน่อแก้วอุมาทันดีชาแล คั้นว่าเทวบุตรว่าพิงจันนี้แล้ว ค้มาเนรมิตเป็นละมั่งแก้วกวางค้ำ น้า
ตมมาปรากฏต่อหน้า แห่งเจ้าหน่อฟ้าราชกุมมารนั้นแล ส่วนว่าเจ้าราชกุมมารคนผ่านแล้ว ได้หัน
กวางค้ำแจ่งแล้วแก่ตา ลวดบังเกิดตัณหาครวได้ เจ้าค้ร้องป่าวไพร่ทั้งหลาย ว่าตูราเพิ่นทั้งหลาย
เหยย สู้จูงไฟเวดพายวันออก แร้แกวดไว้ทุกสรวอกเยตตี เราค้หันกวางตัวพิมานใกล้ สู้จูงเวดไว้ทุกพาย
เทอ เมื่อนั้นคนทั้งหลายค้มาเวดไว้ ไห้ร้องท้วป่าไม้เนื่องนั้น กวางค้ำหันจือห้อยพอกมากกรายต่อหน้า
เมื่อนั้นเจ้าค้เข้าถึม้าเล่นขอมไฟ ในที่สะพนาดีนั้นแล โส มิโค อันว่าละมั่งค้ำตัวนั้นค้เป็นตั้งจักหื้อโพธิ
สัตว์เจ้าได้คั้นหยุบเอา ด้วยใจเมาเจ็บมาก ลวดตรีลาทขาไฟ เยดเป่าขันเป่าไว้ล็กหน้อย ขาห้าน
ค้อยอย่างไฟ เยดขยุกขยุก เยดเป็นตั้งจักจุกอยู่ถึ ต่อหน้าม้าเล่นไฟขอมไฟ ๗ ไฟตามละมั่งค้ำนั้นแล

คืนว่าโทธิสัตว์เจ้าจักมีกาแ้วพอกคืนเสียแล้ว ยามนั้นละมั้งแก้วเขาคา คีตริกะทาตณลัมท้าว กลิ้ง
ตะดาวคิงตาย ตณลันสายไหวหวาด มหาลัตต์เจ้าคีข้ามีมาสินธุราชแสนไพชอมหันแล ส่วนว่าเทวบุตร
ตณมานะรมิตกลับเพส เบนเนื้อวิเสสกวางศา คีมาักังบังคนทั้งหลายไว้แล้ว ละมั้งแก้วคัจจบเจ้าเข้า
ไพชอนป่าไม้ต้นเดี่ยว ถึงดงเขียวเถื่อนกว้าง กว่าต่างดาวแดนไกล พันวิสัยแห่งคนทั้งหลายแล้ว
ส่วนว่าละมั้งแก้วคิลวดกลับหายไพ หันแล ยามนั้นตะวันคึดตกดำ ค้านแล้วลับดอยไพ ส่วนว่ารีพลทั้งหลาย
มีไชยะเสนาเป็นเค้า คีเท่าเอาหมู่บริวาร ชอมขับไต่หาเจ้าราชกุมมารขับเถื่อนรอดทุกสรอกห้วย
ดอยเถื่อนลอมคา ทุกฐาเถื่อนถ้ำ ทุกทำนุแลลงหนา ทาที่ใดคิเป่าได้ ยินเคื่อคาหม้ทุกคน เหตุ
กลัวบุญอาชญาพระญาเจ้าตณพ้อหันแล มนุสสา อันว่าคนทั้งหลายฟ้าวั้ง คัดคั้งเข้าไพภูไชยะเสนา
ถามอาการอันจักไพหาเจ้าหันแล เมื่อนี้ไชยะเสนากล่าวว่า ตูราเพินทั้งหลายเหย ในวันลุนรุ่งเข้า
ควรวเราเข้าไพหา ในดงหนาห้วยใหญ่ หื้อขับไล่หาไพ แลห้าคนไพแลที่ หื้อรอดทุกสรอกห้วยดอย
ใหญ่คิริพุนเทอว่าอันคิมิแล โส มหาสตุต อันว่ามหาลัตต์เจ้า อันเข้าป่าไม้ต้นเดี่ยว จักแควเหลียวคืน
พอก เจ้าคิเป่ารู้ทุกสรอกหนทาง คูจักกะทาคั้งรือแลพอกได้ ต้นป่าไม้เมื่อเมืองนี้ชื่อว่าอัน เจ้าคิ
ลงจากหลังม้าอาชาไนย เข้าไพแห่งอยู่ใต้ร่มไม้ต้นหนึ่งแล้ว ตณแก้วจิงกระนิงใจ น้ำตาไหลย้อยพราก
หน้า หื้อออกปากว่าอวยนอ อวยนอคูจักเขคคั้งรือชา ผุงโยธาคิเป่ามาชอมคูสักผู้ คูคิเป่ารู้ที่ทาง
เที่ยว คูตณเตียวหลงเถื่อนกว้าง อันเบนที่อยู่ส้างเสื่อหมู คีเหตุว่าคูเหลือคาพ้อมแม่ จิงหลงเข้าแค
ไพไม้ต้นเดี่ยวนี้แล อหิ อันว่าคู ผิลแลพังคาพ้อมแม่ทั้งสองแก่นไธ คีเป่าได้เข้าป่าไม้มาไกล คีจักได้
กินเข้าใส่ไตรคาทุกค่าเข้า คีเป่าได้มาโสกลเสร้างหมองใจฉันนี้แล คูจักกะทาคั้งรือแลหื้อได้พ้นจาก
ป่าไม้ ใต้พื้นหน้าทั้งสองแก่นไธสายจอนี้ชา อหิ วนิ อันว่าป่าที่นี้คิเป่ารู้ที่คนอยู่ เบนหมู่ไม้หนามคือ
ที่อยู่เสื่อหมิแลแรดข้าง สัตต์เถื่อนส้างคิริ ยักขินมีเเทสือแผล ทุกตัวแต่นานา ราชสีห์แลจักแซ่ บังจูแผ
เต็มดง ในพงไพรสรอกห้วย คันคูไพภูต้นไม้ไพชะไร ผูกม้าอาชาไนยมัดไว้ กับต้นไม้เยดคิ ส่วนตณ
สรี่หนอไธ คีขึ้นสู่ค่าไม้สุมกัน พระนักรัรมันนอนอยู่ เป่ามีคูพอสองหันแล

รตติยา ในเมื่อกลางคืนนั้นแลรุ่ง สายฟ้าพุ่งใสมา พระมหาลัตต์เจ้ารำพึงว่าคูเย่ข้าขึ้นเมื่อสู่
ทั้งสูง ผอคูทิสะเยดคิ หื้อรู้ที่เมืองตณ เจ้าคิขึ้นเมื่อบนแถมเล่า คีหันหมอกเหมยเก่า เหลือตาเป่า
ปรากฏหันแจ่ง คาทุกซ์ชันแฉงหนักหนา ยามนั้นเทวดาทั้งหลาย คีมาเยชองบ่องทางไพหนาคิ เป่าหื้อ
หมอกเหมยหนา หื้อมหาลัตต์เจ้าได้หันปราสาทเขาคา เจ้าจิงกระนิงใจว่า โส ปาสาท อันว่า
ปราสาทหลังนั้น รอยว่าเป็นที่อยู่แห่งเทวบุตรเทวดา อันรักสาอาณาเขตกว้างนพาท่างหิมพานต์ชาแล
มาคูจักไพคูหื้อรู้แจ่ง ข้าพ้อมแฉงหนักหนา จิงลงมาห้างม้า เจ้าคิขึ้นชี่ห้วยด้วยเถื่อนฟ้าเที่ยวไพ ในทิสะ

หน้าใต้พื้นก็มีแล สดุด โยชนมคค์ อันว่าทันทางไกลยาวโยชนั้น นับว่าได้ ๑ โยชนะคณนา สิริปิสุ
เทวดาคีมาย่อนทางทือชื่อ เพื่อเปาที่อลาบากด้วยทางเที่ยว ไพรวันเดียวค็รอด เข้าไฟจอดถึงนาง
แก้วยอดคิตาหันแล โส มหาสตุโต อันว่ามหาสตัดเจ้า คันว่าไพรอดแล้ว ตนแก้วจึงหันที่นอนวิวทั้ง
หลาย จึงกฏหมายในใจแห่งตนว่า ออัย โคโธ อันว่าวิวทั้งหลายหมู่นี้ รอยว่ามานอนอยู่หนึ่ ชี้เก่าใหม่
กองกันแท้แล ว่าอันแล้ว เจ้าค็ลงมาจากหลังม้าแก้วอานศา นาดนเข้าไฟผอ ก้อนหินก่อคอดยสูง
ยามนั้นเจ้าค็หันยังปราสาทแก้ว งามเลิศแล้วเรื่องไร มีวระณะโสเป่าเสรำ ตนเจ้าจึงรำพึงว่า ออัย
ปราสาทโธ อันว่าปราสาทหลังนี้งามผ่านแล้ว รอยว่าเป็นอันคุดหากได้หันแล้วแต่กลางโหนนั้นชา มาคุดจัก
ไฟชอกินเข้า ซึ่งเจ้าปราสาท ออย่าทือจิตใจขาดเสียคิงเทอ เจ้าค็กระนิงใจจันนี้อยู่ไ้ ๗ จึงชี้ขาด
เข้าใกล้เจรจว่า อมุโก ตูราเจ้าปราสาท อยู่เสวยราชเรื่องไร จุงมีใจอินคุดยังเข้า เยื่อนห้วย
หน้าชมบาน ขอทานยังเข้าน้ำโภชนะอาหารแก่ข้า ทือได้สุขพิงเจ้าหน่อหล้า กรุณาแต่เทอ ข้านี้อยาก
เข้าน้ำเหลือขนาด ใจจักขาดเสียคิงชาแล ว่าอันอยู่ไ้ ๗ ตราบถ้วนสองที่สามที่หันแล ยามนั้นนาง
อุมมาทันตีกุมมารีหน่อแก้ว ได้ยินเสียงแห่งโพธิสตัดเจ้าค็กระนิงใจว่า บุคคละผู้ใดพ้อยมารีอง เสียงมี
ก้องนุวอนนี้ชา นางค็มาโชหน้าป่องเบ็งชอรเยียมผ่อไพมา ค็หันเจ้าสุขวิณะจักกกุมมารตนองอาจ
นางค็บังเกิดความลิเนหารักเป่าแล้ว นางหน่อแก้วจึงจักถามว่า บุริโส ตูราชายผู้เบ่นป่าว ทิกยัง
ถ่าวพองรวม ตวิ อันว่าเจ้าตนคิงงามแห่งท้าว ลูกแห่งคั้วาโตมานี้ชา เมื่อนั้นโพธิสตัดเจ้าตนเลิศแล้ว
ได้อินคานางหน่อแก้วม่วนเพราะหวานหู ลวดมีใจพูนขึ้นย้าว จึงตั้นถ้อยกล่าวจานางว่า ตูรานางผู้
ประเลสิฐ อันเกิดมาในปราสาทแก้วเขาคา ส่วนอันว่าตนคุดนี้ ค็ลูกแต่เมืองเซตุดรนคอรหันมา เล่น
ในป่าแแล้วเล่นล่ากลางคอง ฟีค็ได้พลัดพรากจากฝูงรีพลไฟรไฟ่า จึงได้มารอดต่อนานองที่นี้ดีหลี อห
อันว่าคุดนี้ค็เป็นอันอยากเข้า นื่องเจ้าจุงกรุณา ขอเอาเข้ามาทานพินี้สักพน้อย ทือที่ไ้สุขพิงทือยบุญ
นางแต่เทอ เมื่อนั้นนางอุมมาทันตีค็กระนิงใจว่า ออัย บุริโส อันว่าชายผู้นี้รอยว่าเป็นคนมนุสสชาติ
อันว่าชายน่อยนาถเลางาม รอยว่าเป็นผียักษ์แแล้วคองคานผีเลื่อ กลับเพสเนื้อเป็นคน เป่าอันค็เป็น
กุมภคณคัณธพะชาติ เป่าอันค็เป็นเทวบุตรตนองอาจพินี้ชาแล เหตุว่าปาที่นี้ไกลเมืองคนขนาด โผ
เป่าอาจมาถึง เหตุตั้งอันคุดอยากะทาที่อหิงนางชะล่า คุดจักเอาเข้าน้ำไฟบัน เล่าโลมมันชะไซ้ ทือ
มันเข้าป่าไม้หนึ่ไฟชาแล้วอันแล้ว นางแก้วจึงเจรจว่า ตูราเจ้ามาฉวะตนคิงงามขึ้นช้อย อห
อันว่าข้านี้อยหากตนเดียว อยู่คองเขี้ยวปากกว้าง เป่าช่างล้างแปลงกิน เจ้าคุดเที่ยวเหนือดินมารอด
ใจแห่งทอดแรงหาย ข้าจักเอาไฟถววยรอดไ้ ค็กลั้วบุญพระหน่อไ้หนักหนา พระชะลิตตาเฮยเจ้า
ช้อย ข้ามน้อยสมมา ขอเจ้าจุงกรุณาอดโทษแก่ข้า ตนข้าจักเอาชอดแจ่งผ้าพ้อยลงถววย ชาแล

ว่าอันแล้ว นางแก้วก็เอาเข้าในโถชนะอาหาร ขอดแจ่งผ้าดอกคำดีแล้ว นางแก้วหยอกลงถาย
พื้นแล

ภิกษเว ดูรา ภิกษุทั้งหลาย โส โพธิสตฺโต อันว่าโพธิสัตว์ตนผ่านแล้ว ค้นว่าได้กินเข้า
ทิพย์อันนางแก้วมาบัน ลวตมีผิวพรรณวรรณะขึ้นช้อย บุนาไฟห้อยหุ้มชมคีมีแล ส่า ส่วนว่านางอุมาทนต์
หนุ่มน้อย จึงกล่าวถ้อยจาหนี่ ว่าข้าแต่เจ้ามาณะตนบุญใหญ่ เจ้าอ้างไฟทันใจจุงไฟ ตามอัชฌาสรีย์
อวดอ้าง ในปากกว้างดงไพรทนต์ท้าวอัน เมื่อนั้นมหาสัตว์เจ้าได้ยินแล้ว ยังคานางหน่อแก้วจาหนี่
ซำอินตึกว่าเก่า ว่าดูรานางเหย อหิ อันว่าคูฟี่นี้ คีเป่ามีใจฝ้างอันใจ เป่าใครปราสรีย์เที่ยวใน
ป่า เป่าใครล่าตนเดี่ยว เป่ามีไฟเที่ยวเปนเพื่อน พี่คักลัวหลงเถื่อนซำสองที เมื่อที่ ๑ พี่คักได้พลัด
พรากจากไพรฟ้า ทั้งข้างม้าแลเสนา เพื่อคักหามักเภาครได้ พี่เป่าไซ้เชื้อไพรน้อยแล้วสา หาสัตต์ปามา
กิน รอยว่าเป็นแต่บุญสืลหากซีกนิ้ว จึงท้อท้าวพรากปริวาร มาทนต์สรีย์บัวบานหนุ่มน้อย หน้าขึ้นช้อยบุน
แยงนี้แล อหิ อันว่าคูฟี่นี้คักเป็นลูกท้าวพระภูตนาใหญ่ ไพรฟ้าฝبوطเรื่อง อยู่เสวยเมืองเชตุครนคอร
ใหญ่กว้าง แสนส่วยข้างโหลมา ยามเมื่อคูฟี่ยังเปนพระญาเสวยราช คีเป่าประหมาทการบุญรักสาตน
ท้อปลอด ใจแจ่งจอตเทียมทนต์ เบนนิรันดร์เป่าขาด เป่าท้อคลาดคอบธัมม์แต่คักสิยังมีในวัน ๑ อหิ
อันว่าคูฟี่นี้ คักมีเภาครแล้วเล่นในป่า จึงจักข่าท้อไพรฟ้าเที่ยวมา ในดงหนาเถื่อนกว้าง พี่คักท้อพื้น
ล้างแปลงปาง ยามนั้นยังมีกวางตัว ๑ งามไซ้ซำ คีมาบรากลุดท้อหน้าทนต์คาคา พี่จิ่งเรียกหารัฟลไฟเวด
ท้อได้แกวดทางเหนือ คนจอตเจือโพรื่องกาหอกฟุงเลยแหง ยามนั้นกวางตัวแรงเขาค่า คีเล่นมาผ่าต่อ
หน้าพี่ไฟ เยดเป่าซันเป่าไวล็กหน้อย พี่จิ่งเอาแล้ต้อยม้าเที่ยวออน ในดงดอนชะไซ้ เลยใส่เข้าป่า
ไม้คักลวดกลับหาย อันคักีรอยว่าเทวดาทังหลายมาเนรมิตเปนเหตุ เอาตนกลับเพสเปนกวางคำ หน้า
ท้อพี่มารอด ท้อยนางแก้วยอดสายใจนี้แล อหิ อันว่าคูฟี่นี้คักได้มาประสพพบนางแล้ว พ้อยว่าจักท้อพี่
พรากหนี่นางแก้วไฟไหนนั้นซำว่าอัน เมื่อนั้นนางอุมาทนต์คักีกระเนิงใจว่า อยี่ มาณโว อันว่ามาณะ
ผู้นี้ เหมือนคักมีใจมักเภาครได้ ยังคูนางนาถไธ้เปนเมียซำแล มาคูกัจจกริกสาวคาคำอันหยาบซำ ว่าต่อ
หน้าจาหนี่ คันเบนแต่บารมีได้ล้าง เป่ารีตมีางเทียมมา เจ้าราชบุตรคักีเป่าจักคลาดคลาด พรากจาก
ท้องปราสาทคูนางซำแล คันว่านางกระเนิงใจจันนี้แล้ว นางแก้วจิ่งเจรจา ว่าข้าแต่เจ้าราชบุตรตน
มักเนื้อ เบนชาติเชื้อพรานป่าใจหัด ซำลัดตัมมาเลี้ยงคาบ กะทาบาบเต็มตน คนคักหามักเนื้อ เกิดมา
แต่ชาติเชื้อองค์คาค่า เจ้าคูกอย่ามาเจรจาคำด้านร้อยตนซำอันเป่าไซ้เชื้อท้าวหน่อเทวีนี้ท้อ ซำแต่เจ้า
ราชบุตรตนยังหนุ่มหน้าดาท้อมบุนชม ผมเขียวสมเส้นแลบ เสมอแทบเนื้อควรคำแสนคำ เจ้าอย่าจา

หลายคำอึ้งอ้อย เอายังผู้งไฟร่น้อยเบนตั้งตุนางนี้เพอ บิดา อันว่าพ่อแห่งข้าคือเปาไซเป็นชาติดิยชาติ เปาไซมนุสชาติเสวยเมือง คาทหนึ่งพ่อเข้ามาทันพระบุญเรื่องต่อหน้า หลอนว่ามาข้าเจ้าพ่อกล้าตาย ไฟ คำอันใดข้าคือบอกเจ้าจูงหนีไฟพลันแต่เพอ อันว่าสบนางจาทือเจ้าพ่าย ตานางข้าพ้อยมายันชู สายตาดูสอดเสี้ยว พัดพอกเกี่ยวแกมขั้ว เหตุว่าเจนางกลัวเจ้าพ่ายนักแล ที่นั้นโพธิสัตต์เจ้าได้ยีน นางหน่อหน้าจาทไฟ เจ้าคือกระนิงใจว่านางผู้นี้ พ้อยมาจากูรีบถีบคูหนี ดูจักกล่าวคำสิหนาท องอาจ เป่ากล้วขามก่อนข้าแล ว่าอันแล้ว ตมแก้วกล่าวคำดี ว่าดูราสายสร้อยเฮยน้องรักพี่ เจ้าอยู่ที่จาทไฟ พี่คือลูกทางไกลมารอด บันที่ไต้ยังจอดคืนเดียว ๑ เพอ อหิ อันว่าคูพี่นี้ คือเปามีคากลัวอันเพิ่นข้า พี่คือตั้ง หน้าแ่อวหาเรียน เขียนณคัตยันต์แลมันตเพทคุณวิเสสไว้กับตมแก้แล อหิ อันว่าคูพี่นี้คือเบนตั้งสมุททะเลสา ครแม่ใหญ่ เป่าท่อนกล้วแต่น้ำน้อยไซวไพลรอนนั้นแล ประการ ๑ ก้อนหินผายังท่า คือเป่าท่อนว่ากล้ว ไทล แม้นว่านางหลอกปานใด พี่คือเป่าท่อนว่าจักพ่ายไฟด้วยง่ายเบนตั้งนางจาทันแล้วอันคือมีแล ส่า ส่วนว่านางอุมาทนต์ ได้ยีนคนแห่งมหาสัตต์เจ้า อันปากด้านเส่าจาแข็ง นางคือเสิ่งดูพระสุริยะอา ทิตย์คือหันจักใกล้ตกดำ นางแก้วพร้าคือรู้ในใจว่า อัย ราชบุตรเด อันว่าเจ้าราชบุตรคนนี้ เหมือนตั้ง ได้สร้างบารมีธัมม์ กะทาจิมักมาแต่ก่อน เป่าผ่อมเวะทันใด ควรดูเตือนวิสัยมันหื้อรู้บัดนี้เพ่อว่าอัน แล้ว นางแก้วจึงเจรจา ว่าข้าแต่เจ้าราชบุตรคนบุญใหญ่กว้าง ไพรฟ้าอ้างหนักหนา สร้อยตามันเหยย ผ่านแผ้ว เจ้าคือได้มาทันแล้ว ปราสาทแก้วเส่าเดียว เปี้ยวเหลือองเขี้ยวเวะวาด ขึ้นใดก่ายขึ้นปราสาทคือเปามี คันว่าคูยังขึ้นด้วยวิธีอันวิเสส จบแจ้งเพทลูปปะคุณ ทรงสิลบุญลูปริสชาติ ยัง อาจสยองขึ้นมาได้ แต่ได้รอดถึงบน เจ้าจูงหื้อปรากฎแก่ข้าอันอยู่บัดเดียวนี้เพ่อว่าอัน ส่วนอันว่ามหา สัตต์เจ้า ได้ยีนนางหน่อหน้าเจรจา ยามนั้นพระชะลิตตาคิดยาก ปานตั้งออกจักแตกจากเปนสอง เจ้า จึงมาตามคลองอริยะ ตั้งต่อ ลัจจะร้อบารมีว่า เทว สงฆโย ดูราเทวดาทังหลายแก่นไว้ อันอยู่ ค้าวป่าไม้หิมพานต์ ลูจุงมาพียงยังเสียงสารขึ้นช้อย อันข้าจักกล่าวถ้อยวรรณานี้เพอ อหิ อันว่าข้านี้ คือได้ฟ้าเพงมายังบารมีหลายมาก ข้าคือได้สร้างยากเหลือใจ ข้าคือหวังใจว่าได้ประหญาสัพพัญญู นาเอาสัตต โลกกับทั้งเทวโลก หื้อได้พ้นจากโสมโสกสงสาร หื้อได้ถึงนิพพานกล่าวหน้า ข้ายังได้สร้างแต่หลังมา คันว่าข้ายังจักได้เป็นสัพพัญญูคนหนึ่ง ในกาลละอันจักมาพายหน้าแก้เป่าคลาดเป่าคลา ขอเทวดาทัง หลายจุงมา ยกเอาตีนม้าสินธุวราช ขึ้นสู่พื้นปราสาทบัดเดียวนี้เพ่อว่าอันแล้ว เจ้าคือขึ้นขี่ม้าแก้วตัว เส้นขนแลบ เจ้าถือแทบสัตตญา ยามนั้นเทวดาทังหลายคีมายกเอาตีนม้าแห่งโพธิสัตต์เจ้า ค่อยทำขึ้น ปราสาทพายบน

ส่วนว่านางอุมาทนต์เห็นคุณแห่งมหาสิปบุรีสะล้าเลส นางด้บังเกิดอัศจรรย์ จึงมารับเอาพลัน
ชะไซ้ หอบมันไว้กับอก นางจึงยกเอาโพธิสัตต์ตนผ่านแฉวี ไฟตั้งไว้เหนือแท่นแก้วอาสนาคีมิลล ส่วน
ว่านางอุมาทนต์ คีโปกแก้เสียยังเครื่องม้า แล้วเจรจาว่า ตูราพระญาม้าตัวประเสฐ เจ้าจูงไฟกิน
หย้าอันเกิดริมบึงขรณี่พันเทอว่าอันแล้ว ส่วนม้าแก้วตัวพี คีโปกินหย้าบึงขรณี่ตามสุขคีมิลล ยามนั้น
นางอุมาทนต์ คีมาแต่งเข้าน้ำโภชนะอาหาร อันมีหลายประการหอมมาก แต่งแล้วหากยอถวาย
คันโพธิญาณเสวยแล้ว คีปากด้านฉนวนนางหน่อแก้วด้วยมธุรสกถา อันควรรักสิเนหาชมชื่นแล้ว ตนแก้ว
ลวดหลับไฟ เสียงในรวายตรีกลางคืน อันนั้นแจ้งขึ้น เจ้าเป่าต้นสักคา เหตุว่าตนค้ำแรงหอดแล้ว
ได้นอนเหนืออาสนาทิพท์แก้ว อันนางบูหั้นแล

ตโต รตติยา สุชวณญกุกุมมารมูหิ อิตถึ เกณาม ปุพพชาติ วสุมี ปุจฺฉิตฺวา อญฺญณฺญี อหฺตฺติภิกฺข
เว ตูราภิกขุทั้งหลาย ในเมื่อเสียงกลางคืนอันนั้นแลรุ่งเข้า นางด้แต่งแปลงเข้าน้ำโภชนะอาหาร
นางาเจปานแต่งไว้กำ น้ำช่วยหน้าแลไม่มีสีพัน คินว่าโพธิสัตต์เจ้าลูกมาแล้ว นางหน่อแก้วยอถวาย
คินว่าราชบุตรสายอุดมช่วยหน้า นางจึงเอาผ้าเส้นแลบมาพัน พระจอมธรรมีเช็ดหน้า ด้วยผ้าทิพดอก
าสพาน ตนองค์คราญเสียบดูปราสาท จึงพอกมานั่งเหนือแท่นแก้วอาสนา ลวดเจรจาซึ่งในอง ปากพ้อง
ด้วยคางามว่า ภุกุเท ตูรานางสายใจเฮยในองรักพี พีคีชีม้าแฉวกกลางดง พีเป่าลงสักที่ พีอดเมื่อย
แรงหาย โทณวันชวายถึงคำ คินว่ากินเข้าน้ำแล้วคิพว่าหลับไฟ ก้อนจอมโธเทยในองเทส ตราบเสียง
เขตกลางคืน เป่ามีนินตาต้น บัดนี้หน้าตาช้ญอธอร เหมือนดั่งนอนานเมืองเขตตรนคอรกับด้วยพ่อแม่
คิเพื่อสุขยอนแต่บุญนางนี้แล้วอัน เมื่อนั้นนางอุมาทนต์คิกล่าววว่า ข้าแต่เจ้าราชบุตรตนมีสสือชา
เจ้าดูอย่ามาปากหยื่อว่าข้ามีบุญ ข้าเป็นคนคิยังเป่าได้อยูานเมืองด้วยเพิ่น ได้มาอยู่ห้วยคอยเถื่อนไกล
คน เพราะวว่าข้ามีบุญอันไฉยนี้แล้วอันแล้ว นางแก้วคิโปกเอาเข้าน้ำโภชนะอาหาร เสือกของหวาน
าสพร้อม นางจึงน้อมยอถวายว่า ข้าแต่เจ้าราชบุตรตนหม่มหน้า อันเปนเจ้าชะสัดตาขอเจ้าอย่า
กล่าวคากิเสสยังข้า เยื่อนทวายหน้ามาเสวย ของเป่าหวานเลยคิยวยาก เจ้าดูคิยวเข้าปาก
เผ็ดชมชะคาวาอันแล้ว นางแก้วคิอยู่ตามเสมอคีมิวันนั้นแล

เมื่อนั้นเจ้าสุชวณญะจักกุกุมมารได้ยินแล้ว ยังคานางหน่อแก้วเจรจา เจ้าจึงตอบสิเนหารักมัน
ว่าตูรานาง ของกินลาพออิม นางห้อยชี่หื้อพีกินพ้อย นางจูงถอยมากินร่วมข้า อันทวายหน้ามาหานี้
เทอ ตูรานางเพยในองรักพี เจ้าจูงรู้แจ้งคิพายหลังสัจจิงราวไว้ เป่าเข้ากลัมีนนาน ราชทั้งสองได้
ล้างสมพารร่วมชาติ เป่าอาจจักนับได้คิหสิ บัดนี้เทวดาตนเต็นารอด หื้อพีได้มาพบนางแก้วยอคิธา พี

จักเอาเป็นเทวีตนใหญ่ ทิ้งไพร่ฟ้าทูลมเคย สรีตามันเหยวิเสส อย่าเขคหื้อพีกินพ้อยหนึ่งเทอ เมื่อนั้น นางอุมาทันตีกสาวว่า ข้าแต่เจ้าราชบุตรตนเป็นหนอลูกท้าวปราบเมืองไชย ในวันวาฬลำคำ ข้าน้อยพร้าแบ่งถวาย ของกินมีหลายมาก เจ้าคืหากเข้าชวนข้าร่วมกิน ขอพระนรินทร์กินก่อน ข้าน้อยหากค่อยหยอนกินลุนชาแล้วอั้น เมื่อนั้นมหาสัตว์เจ้าข้ากล่าวว่ ดูรานางเหยน้องรักพี่ เจ้าจูงพรากจากที่นั้นมากินเป่าไฟพี่เหาะยาใส่เส้นค้ำสาย นางอย่าได้ละอายพี่เทอว่าอั้น เจ้าคืลูกไฟเงินเอาแขนนางนาถไว้ มานั่งใกล้เรียงตนแล้ว ตนแก้วกล่าวคำว่ ดูราสายสรีเฮยน้องรักพี่ ตั้งแต่นี้ไฟพายหน้า นางจูงรู้ว่เป็นเมียพี่ เจ้าจูงฟังแจ้งถึในใจ พี่จักกล่าวพรชัยแก่สองราพี่น้อง อันออกจากท้องแม่วันเดียว อชช วันวันนี้คืหากเป็นวันดีสิริวันปลอด พี่คืมาแผนรอดในดง บุญจูงมาจนครอบได้ยังนางพเนไว้เป็นเทวี แท้แล ตั้งแต่แรกแต่วันมีไฟพายหน้า อย่าหื้อเชื้อข้าพี่น้องรับถ้อยถั่วครวชรา หื้อมีพุดาคีต่อถั่วจูงหื้อเป็นเจ้าปราบชมพู ผูกศนบัคมาตุนบไหว ผายดอกไม้บูชาเทอว่าอั้นแล้ว คืชวนกันกินเข้าน้ำโภชนะอาหารปากเสียงหวานอ่อนอ้อย ด้านถึถ้อยปริยาย หลายประการต่างๆคืมีแท้แล คั้นว่กินเข้าแล้ว นางแก้วยอดธิดา คืมาชวระยังถึอยู่บวรมวณแล้ว นางคืเอาหมากทูลใส่ขันแก้วมาทว่ แต่งเป็นคำยื่นเจ้า นางพุ่มหน้ากระนิงใจว่ อัย ราชบุตรโต อันว่เจ้าราชบุตรตนนี้ คืว่จักเอาคุณนางเป็นราชเทวี คืคืเป่ารู้ว่เจ้าตนนี้มีใจบุญเลาใจบวบ ตามสุภาพฉนิตควรดูกล่าวอุบายถวามเหตุ ยังจักรู้เหตุอันนั้นชื้อนชะวือ ว่อั้นแล้ว นางแก้วกล่าวปัญหา ว่ข้าแต่ราชบุตรตนประเลสิฐ เกิดมาแต่ชาติเชื้อราชวงสา เจ้าคืหากเบณมหาสิปบุรีสะตนยั้ง รุ้สิัพพะทุกสิ่งนานา ทาบุคคละผู้จักเฝียบเทียม เป่าได้ลูกพเนไว้เอกราชาผิวชวชัวเหย ข้าน้อยจักขอถวาม ยังมีสระอันหนึ่งงามใสสว่าง กว้างได้สามสิบโยชน์สุดตา อันเต้มีไฟค้วยปลาผาแลเต่าน้ำ สอดทุกกล้ำโผมา ยังมีปลาตัว ๑ งามสะอาด วิสารพะฉลาดกว่าปลาทั้งหลายแท้แล ข้าแต่พระราชาพเนไว้ บุคคละผู้ใดแลเข้าไฟใกล้ริมสระ จึงได้ชื้อว่สิปบุรีสะผู้ประเลสิฐว่อั้นคืมีแล ข้าแต่มหาราชเจ้า คำอันนี้คนถั่วเส่าสิบกับมา มาตาบิตา อันว่พอลแลแม่ สอนข้าน้อยแต่ใดมา คั้นเจ้าจักเอาสามิกาผิวเทส หื้อได้เอาผู้นไพรอดสระอันวิเสสนั้นเยค้อยเอาเทอว่าอั้นคืมีแล บัดนี้ข้าคืได้มาพบยังมหาราชเจ้าตนประเลสิฐ อันเกิดมาเป็นสิปบุรีสะ เจ้าคืยังได้ไพรอดสระหลวง อันเป่าทอนแท้ง ได้แท้แมจั้งแก่ตาอั้นชะวือ เมื่อนั้นเพริสสัตว์เจ้าได้ยินแล้ว ตนแก้วแกวคกถวหมาย จึงจักไชควว่ สรีตามแดงเหยเจ้าที่ สระอันนี้พี่คืได้รู้แจ้งถึหนึ่งหนา อหิ ส่วนตนข้านี้ไชว่ คืหากได้สระอันใหญ่ บุปลาไชวโผมา คืหากได้บารมีอันสองราได้ล้าง อันว่สระอันกว้างได้สามสิบโยชน์น้ำสดี คืหากได้บารมีแท้งคืสามสิบแท้แล อันว่ปลาตัวหนึ่งแควนพเพ

ฝูงปลาในหุบซม คือหากได้ปัญญาปารมีแห่งคุณอันอุดมยิ่งโยชน์ เหตุนี้ที่จึงว่าได้โพธิ์โพทันแจ่งสวดทันตาเพื่ออันแล ที่นั้นนางอุมาทนต์หนอแก้ว ได้ยินโพธิ์สัตต์เจ้าแก้ปัญหานั้นชอบแล้ว นางแก้วจึงกระนิงใจว่า อันว่าพระบุญไสตนนี้คือหากเป็นผู้ประเสริฐ อันจักเกิดเป็นหน่อสัพพัญญุต ๑ พายหน้า นางหล่อหลัวหุบซม ประรามก็รักยิ่งโพธิ์สัตต์เจ้าตนเองอาจ คือลวดสมสู่อยู่กินกับด้วยกัน ในปราสาทเขาคาคีมีวันนั้นแล

ตมตถึ ปกา เสนุโต สตุถา อาท ลัตถาลัทธิพัญญุตผ่านแล้ว ตมแก้วลวดเทศนาเป็นคาถาว่า เตสุ เขยฺยเสนา สท ปริวารเทสิ ปริเทวมานา อาคจฺจาทิ กุทิสฺसानานา สขุพฺพหิตํ ทิมวฺนตา อาคจฺจาทิ เวทนา โภคคณฺนิว สขุพี ภาวิตํ โภคคณฺตุวา ภิกฺขเว ตูราภิกฺขุทั้งหลาย เต มนุสฺสา อันว่าคนทั้งหลายพอหมิ่น ฟังฟ้าตื่นโผมา อันมีไชยะเสนาเป็นเค้า คือแหวหาเจ้าจอดทิมพานต์ คือเป่าหันเจ้าสุชวิณะกุมมารลูกท้าว เป่าหันอยู่ตัวหนาค เขาตกรใจฟังมาก หน้าเหลืองหลากชฺชคน ตนสิ้นสายร้องให้ ก้องป่าไม้ในเนือง จักพอกเมื่อเมืองคึกลัวเจ้า จักอยู่ป่าคึกลัวภัยอันอยากเจ้าทิงสา เมื่อนั้นเทวดาทั้งหลายมวลหมู่ อันตั้งอยู่พายบน ได้มาบังคลเข้าหวัจแห่งไชยะเสนา เป่าที่อกแล้วแต่พระญาชุมพูเอกราชาตนพ่อสักหน้อยหั้นแล เมื่อนั้นไชยะเสนากล่าวว่า ตูราเพิ่นทั้งหลายเหย มยฺ อันว่าเราทั้งหลายนี้ คันอยู่ในเถื่อนคักตายด้วยอันอยากเข้า พอกเมื่อเมืองคึกลัวเจ้าจักฆ่าเราตาย เป็นอุบายอันอยาก เพราะเพื่อลูกพระญาเจ้าได้พลัดพราวหายโพทันแล เมื่อตั้งอันเรา ทั้งหลายมวลหมู่คือควรเราพอกเมื่อสูในเมือ พอกที่อได้หันหน้าพระบุญเรื่องพ่อแม่ ลูกน้อยแต่กับเมีย แม้ที่ว่าข้าเราตายเสียเป่าไว้ คัดแต่ว่าจักตายโพ ก็ยังประเสริฐกว่าอันเราตายในคงไพรอยากเข้า เพื่อว่าเราเป่าหันหน้าลูกเค้าแลเมียตนนี้แล ว่าอันแล้วคักเอาถิ่นออกจาก พราวป่าไม้คงดอน คักเข้าเมืองเขตตรนคอรพโยกว้าง อันเปนที่อยู่ล้างเรือนตนวันนั้นแล

บุทิวเส ในวันลุนนั้นรุ่ง สายฟ้าฟุ้งาสมมา มีไชยะเสนาเป็นเค้า ต่างทำหมู่ปริวาร คักเมือมณีสการกราบไหว้ ยังพระแก่นไว้ชุมพูเอกราชา อันเปนพ่อแห่งมหาชะลิตตานั้นว่า เทว ข้าแต่มหาราชเปนเจ้า ส่วนอันว่าลูกเค้าพอรราชา กับโยธามวลหมู่ คักเข้าโพสุมิพพานต์ ชับกวางพานโพร้องเสียงก้องเถื่อนเสนลา ยามกั้นละมั่งคักตัวหนึ่งผุดออก แล่นเข้าสรอกคงดาน ยามนั้นเจ้าราชกุมมารราชเลยโล่ เข้าป่าไม้คงหนา พาผู้จักชอบชิดเป่าได้ พระหน่อไว้ตนเดียว เข้าในคงเขี้ยวป่าห้อยผู้ช้ำไต่หารอย ผับแต่คอยเถื่อนกว้าง คักเป่าหันพระเจ้าข้างทันาค สูดวิสัยลาปาก ช้ำอยากเข้าเหลือใจ เพาได้กินหัวมันสแลบเหย้า ลวดหวายหน้าคินมานี้แล ขอมหาราชเจ้า เปนยอดเกส้าจิตใจ ขอ

จูงไว้ยังกัยชีวิตแก่ข้า อันก้มหน้าขออนมิตต์ต่อว่าอัน ที่นั้นยอดชะลิตตา คนชื่อเอกราชายสียง
ได้ยินคำเยื้องนั้นแล้วจึงข้ากระเนิงใจว่า มม บุตุโต อันว่าลูกคูผู้ประเสิร์ คือเป่าเบนคนซังแก่เสนา
แลไพรฟ้า เขาดีเป่าหลังว่า จักมาไหวยังคูได้พอสองชาแล ว่าอันแล้ว คนแก้วลวดขมาว่า ตูรา
ไชยะเสนาเหย คำอันนั้นณว่ามีเพียงแท้ เป่าหลังแะล่ายพราง เราดีวางอนุญาติแก่ทำมแล้วอันแล้ว
คนแก้วเรียกหามา ยังนางราชเทวีงามแ่ง อันเบนแม่โพธิสัตต์นั้นว่า ภุเท ตูรานางเหย อันว่าลูก
ราผู้หม่มหน้า คือว่าเจ้าสุชวิณะจักกกุมมาร พลัดพรากบิรवारมวลงหลงเข้าสู่คงไพร เป่ามีณ
เบนเพื่อน หลงเข้าเถื่อนพ้อยเคียวแท้แล ว่าอันแล้ว ยามนั้นนางหน่อแก้วเทวี ได้ยินข่าวสารอัน
เป่าดีโสภเสรำ ว่าลูกเด้าหายไพ นางตกใจฟุ้งฟ้าว ลวดสยบท่าวทั้งซัน คนนั้นเนืองสะสู่ ให้ทุก
หมู่ยินหมองนักแล ที่นั้นพระอุทุมพูเอกราชา คีเส้าโลมนางพระญาแลเสนาอำมาตย์ พราหมณชาติ
แลชาวเมืองว่า โภนุโต ตูราเพิ่นทั้งหลายเหย อนิจจาวต สงขารา อันว่าสังขารธัมมนี้มาเป่ามัน
เป่าเพียง รู้ว่าเปียงโฆมา ชาติยา คั้นว่าได้เกิดมาเบนเยชาติ ลวดวินาสตายไพ แม้นว่าเรา
คียังจักตายในวัน ๑ เป่าได้เบนที่พึ่งสักอันแท้แล สูท่านทั้งหลายอย่าได้ให้ ลูกคูผู้นั้นเป่าหลังว่า
จักตายในป่าไม้คงรี เหตุว่าคาบสรักชุยกับม้าแก้ว ฟ่านหากได้เอากว่าแล้วกับตน รอยว่าเทวบุตร
เทวดานำเอาคนไฟส่องไว้ ในป่าไม้พืงมีชาแล พระญาคีเส้าโลมยังนางเทวีตั้งนี่แล้ว คนแก้วบอก
เสนา ตูราจิตตะเสนาเหยผ่านแล้ว ฟ่านจูงไฟเรียกบโรทิตแก้วมาพันต่อว่าอัน ยามนั้นจิตตะเสนา
คียุกรับไวช้นชะใช้ โขนำเอาบโรทิตมาไหวพระญาคีมีแล เอกราชา อันว่าพระญาชุมพูคนใหญ่ จึงด้าน
าฬบุจฉว่า ตูราบโรทิตทั้งหลายเหย อันว่าเจ้าสุชวิณะจักกกุมมาร อันเบนลูกคูใช้ โไฟเส่นในป่าไม้
คียลวดกลับหายไพเบนฉันใจเป่าแจ้ง สูจุงแสรังทวายคูเทอ เมื่อนั้นพราหมณทั้งหลายผู้จบไตรเพท รู้
แจ้งเหตุชาคา หออนทรายเป่าได้ เขาจึงไหวพระญาว่า เทว ช้าแต่มหาราชเจ้า อันว่าลูกหน่อหน้า
ราชา ตามตั้งผู้ข้าทั้งหลายทวายคูนี้เป่าพอร้าย เทว่าปาปะเคราะห์ย้ายรวายคี่ มาแกมโสมเคราะห์
ดีสวด อังคารลวดตภูมิ อันว่าลูกมหาราชเบนเจ้า ได้ต้องทุกข์น้อยหนึ่งเป่าพอตาย พายลุนยังจัก
ได้ลาภาเหย จักได้แต่ป่าไม้มาเมืองในเมื่อเดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ ส่วนคนมหาราชเจ้า พร่าจักได้ไฟ
รับลูกเด้ามาเมืองชาแล เมื่อนั้นพระญาชุมพูเอกราชาได้ยินแล้ว คนแก้วขึ้นชมบาน บลงราชทาน
บันลาภ ตามสุภาพหมอทวายคีมีแล บุณ เมื่อพายลุนพระญาคีหื้อเพิ่นประดับประดาเวียงทุกแห่ง หื้อตก
แต่งแรนดา มัคคาลวงซ้อนชาก ลากไม้กำยชั่วหลวง ไฟพันพวงตกแต่ง พร้อมทุกแห่งนานา ธษค
คา กล้วยอ้อย ช่อน้อยแลทุงไชย แต่งยายใยไว้ถ้ำ เพื่อจักรับลูกหน่อหล้ามาเมือง เสนาเนืองไพรฟ้า

มาอยู่ถ้ำหลวงหลาย ลางพร่องค้าขายคว่ำตั้งภาค มหาเศรษฐีเป่าชาติลักรวัน เอากันมาอยู่ถ้ำถั่วหน้า
ม่วงมันเนือง ผุงไฟเมืองอยู่เฝ้า ไฟถ้ำรับหน่อโพธิสัตต์เจ้ามาเมือง ก็มีด้วยนัยยะประการตั้งกล่าว
มานี้แล จตุตถ สุขวณฺเฑยทุกชาติกั นิภูริตี กรียา สังวิณฺณาเทศนายังสุวณฺเฑยจักกภูมิมารผูกถั่ววัน ๔ คี
เรียกว่าสมรทธิเสด็จบัวรวมวม กาละควรเท่านี้ก่อนแล

สุขวิณฺเฑยวัทหลวง

ผูก 5

นโม ตสฺสตุฏฺโฐ โพธิสฺสตุฏฺโฐ จ อุมมาทนฺตี ปาสาที คนตุวา วตี สตุตฺโต โสมนา อภิรูปาทุทา วิทาลี
ลาตีธัมมเทสนามารอด จอดถึงกัณฑ์ถั่ววัน 5 ตั้งวิสิขนาแก้ไขไฟพายหน้าไฟเพื่อ โพธิสฺสตุฏฺโฐ ส่วนว่า
โพธิสฺสตุฏฺโฐเจ้า ได้มาสมสู่อยู่กับด้วยนางพุ่มหน้าอุมาทนต์ นานได้ ๓ วัน นางก็เข้าทันลงไฟ
อุปัฏฐากพ่อเบนตั้งเมื่อก่อนคิมิแล ยังมีในวันหนึ่งส่วนนางอุมาทนต์ก็ลงมาจากปราสาท เพื่อจักไปอุปัฏ
ฐากบิดาราชเหนือหัว เมื่อนั้นพระญาวัวตัวองอาจ ก็ถามนางน้อยนาถบุตรว่า ดูราเจ้าลูกรักแก่พ่อ
มีนนานแล้วเจ้าใจมือเป่าลงมา ไรคาอันว่าพยาธิอันใดมาถูกต้อง งามแห่งท้องกายานั้นชา เมื่อนั้นนาง
อุมาทนต์ก็กล่าววว่า ข้าแต่พ่อเบนเจ้า พยาธิอันใดก็ไปมาถึงแก่ข้าลูกเต้าสักอันแล พระญาวัวก็ถามว่า
ตั้งหรือนางพ้อยมีผิวพรรณวรรณอันเหลืองหลาก เจ้าลาบากฉันใด นางจึงกล่าวมาไวชะใช้ อย่าอาไว
สักอันเทอ เมื่อนั้นนางอุมาทนต์กราบไหว้วว่า ข้าแต่พ่อออกไธ้บิดา งามวันอันพ่อพระญาเบนเจ้า เข้า
ไฟสู่สวนอุฎฎาน พอกมานานรอดค่ำวันนั้น ยังมีมาฉะผู้หนึ่งบุญเรื่อง เบนลูกพระญาเมืองเซตุทรนคอร
ท่านก็เอารัฟลมาเล่นในคองคองปากกว้าง ก็ได้พลัดพรากหมู่ช้างม้าแลเสนา ลวดหลงมารอดข้า วัน
หล้าคำจันตา ท่านก็มาวิงวอนขอต่อข้า ว่าพี่จักขอจอดนอนในปราสาทเจ้าหน่อหล้าคืนเดียว ๑ เพื่อว่า
อันอยู่ใ้ใจๆ ข้าจึงได้กล่าววว่า ดูราเจ้ามาฉะตนเองอาจ อันว่าชั้นใดก่ายขึ้นปราสาทก็เป่ามี คินว่าเจ้า
จักขึ้นมาด้วยฤทธิได้ สยอองแต่ได้มาเหนืออุเทอว่าอัน ที่นั้นเจ้ามาฉะคิขึ้นขึ้นมาสินธุราช สยอองขึ้นสู่พื้น
ปราสาทบัดเดียวคิมิแล ข้าแต่พ่อพระญาเบนเจ้า ข้าลูกเต้าก็ไ้เห็น อัสนัจริย์เยื้องนั้นดูหลาก ข้าคิ
จึงได้อุปัฏฐากท่านนานได้ ๓ วันจึงเป่าทันมาอุปัฏฐากพ่อเบนเจ้านี้แลว่าอัน เมื่อนั้นพระญาวัวก็กระนิง
ใจว่า บุคคลละผู้นี้เป่าใช้เป็นคนโยยาสามาถผู้ รอยวว่าเป่นหน่อโพธิญาณตนหนึ่ง พายหน้าชาแล้วอัน

แล้ว จึงกล่าวซึ่งลูกแก้วแห่งตนว่า ตูราเจ้าลูกรักแก่พ่อ เจ้าจุงโพนเาเอามาฉะผู้นั้น มาที่พ่อพ่อ
เส็งดูเพื่อว่าอัน เมื่อเห็นนางอุมาทันตีผ่านแล้ว ก็ขึ้นสู่ปราสาทแก้วพายบน นางก็เอายังเครื่องทิพย์
อันตนอินทาทากเนรมิตไว้ มาประดับประดาพระหนอไว้ราชบุตร ที่อุจามสุดตากว่าเก่า จึงชวนเจ้า
ลงไฟ สู่จอมโธตนพ่อ ที่จะได้พ่อเส็งดูที่นั่น

เมื่อนั้นวัวทั้งหลาย ๔ ทมิฬ ได้ทันโพธิสัตต์เจ้าลวดชมขึ้นเหลือใจ เอากันไฟเส็งดูเป่ารู้ผู้มีรู้
ค่าย เป่ารู้ที่จักพ่ายเสียทาง ส่วนตนนางอุมาทันตีหนอแก้ว ก็กำแขนโพธิสัตต์เจ้าแล้ว ไฟสุพระญา
วัวว่าข้าแต่พ่อพระญาเป็นเจ้า จุงเส็งดูยังมาฉะคนหนุ่มหน้าผ้าขวัญข้าวเพื่อ เมื่อนั้นพระญาวัวตัว
ประเลื้อย ก็ลวดบังเกิดความสึเนหาว่า ตาด ตูราเจ้าลูกรักแก่พ่อ อันว่าเจ้ามาฉะผู้นี้คือหากเป็น
หนอพุทธิงูร เหตุนี้บุญจึงนำมาคอบเจ้า ลูกเต้าพ่ออย่าได้เหนงใจเพื่อ ว่าอันแล้ว วัวแก้วกล่าว
คาถาว่า เอวิ สมนาโคโต โปราณกมุณี อนุเวตี ตูยหิ สมาคมิ ตูราเจ้าลูกรักแก่พ่อทั้งสอง รอยว่า
บุญสนองชักนำว จึงถือท้าวพรากเจียรเมือง เสนาเนื่องแวดเฝ้าเปาชาด เจ้ายังได้พรากจากเขามา
ติดด้วยเวราบุพพชาติ จึงได้เข้ามาประสพ พบกับลูกรักราชแห่งคูแท้ดีหลี เจ้าทั้งสองจุงเอากันกะทำ
พ่าเพงปารมีแลรักสาสึลเปาชาด อยู่ในปราสาทแก้วเขาคา ยามนั้นท้าวจตุโลกทั้ง ๔ พร้อมถ้วนดี
เทวีญ ก็เอากันเมื่อผู้ขุนอินทเจ้าฟ้า สมเกียรติกล้าปูชา ยามนั้นพระญาอินที่ตนประเลื้อย บังเกิดด้วย
ความสังเวควิตกวิจารณ์ ยังสังขารอันเป่ามัน สดุดา อันว่าสัตต์ทั้งหลายมีอายุสิ้นพันตาย สัตต์ทั้งหลาย
लगพรองมีอายุ ยืนยาวเพียงเท่า ที่งเฝ้าอยู่เป็นสุขดีมีแล อันหนึ่งชายทั้งหลายฝูงใด กดาธิการแล
ได้ฟังธัมม์ทั้งหลาย จักได้สืบเสวยสุขนเมืองคนแลเมืองฟ้า พายหน้าเบดั่งรือนั้นชา เจ้าทั้งหลายจุง
จักแก้ปัญหานี้ด้วยชอบ เรายี่ประกอบด้วยสังกามากนักแล้วอัน

ที่นั่นเทวบุตรเทวดาทั้งหลาย จึงไหว้กราบวันทาว่า ข้าแต่มหาราชเป็นเจ้า ปุคคโล อันว่า
ปุคคละผู้จักแก้ปัญหานี้ได้ เฝ้าเวินไว้แต่หนอพุทธิงูรเจ้าสิ่งเดียวแล ควรเราทั้งหลายมวลหมู่ เข้า
ไฟสุสำนัโกสุวิณะจักกกุมมาร อันอยู่สำราญนป่าไม้ กับด้วยนางหนอไว้อุมาทันตีที่นั่นเพื่อ ว่าอัน
แล้ว ตนแก้วยอดอินทาคือเอาเครื่องสักการะบูชาพร้าพร้อม อันมีเทวบุตรเทวดาหลายหากแวดล้อม
เป็นบริวาร ก็เข้าไฟสุป่าทิมพานต์เลิสแล้ว ก็เอากันเข้าไฟสุปราสาทแก้วเขาคา พระญาอินที่จุง
กะทำปฏิสันถารซึ่งมหาสัตต์เจ้า จึงจักค้ำนเสาคาถาว่า โสตุถิ ราชบุตโต อโรคุยา ตูราเจ้าทั้งสอง
โสตุถิ อันว่าความสวัสสดีเป่าโสกเสรวิ ยังค้อยมีแก่สองหนอหน้าผ้าเมียชะรือว่าอัน ที่นั่นมหาสัตต์
เจ้าค้ำนถ้อยเสาคอบอินทาทว่า ข้าแต่มหาราชเป็นเจ้า อันว่าทุกโสกเสรวิานานา คีเป่าพอนมาถึงเขือ

ข้า ก็เพื่อสุขขัยอนบุญเจ้าฟ้าอินทามันแล สกุโก เมื่อนั้นตนอินทเจ้าฟ้า จึงหว่ายหน้าเกล้าเจรจา ถาม
ซึ่งมหาสัตว์เจ้าว่า ข้าแต่มหาปุริสะเจ้าตนประเสริฐ ผู้ข้าทั้งหลายบังเกิดลังกา อันว่าสัตว์นานาน
โลก มีโสภทุกข้มากหนักหนา ลางพร่องมีอายุสั้น ลางพร่องมีอายุมันยืนยาวนี้ข้า ขอเจ้าจุงเทศนาแก่ผู้
ข้าอันอยู่ถ้าตาฟังนี้เพื่อ ประการ 1 คนชายผู้มามีบุญหากได้กระทำมา ได้ถึงโสดาบันสามถ้าน อันหน่าย
จ้านสงสาร พ้อยจักได้เสวยผละปานใดนั้นเหล่า ขอเจ้าจุงเทศนาแก่ผู้ข้าทั้งหลายแต่เพื่อว่าอัน ที่นั้น
บรมโพธิสัตว์ตนผ่านแล้ว คนแก้วกล่าวคาถาว่า มหาราช อนุชิตุตติ บุคคลานี้ สตุตา นานา อายุ
สงขารา เบจจุโลก ดั่งนี้ ข้าแต่มหาราชเจ้า โย นโร อันว่าคนทั้งหลายผู้งัดหนุ่มแก้ว อันจักมัน
เที่ยงเท่าแห่งสังขาร เหตุว่าสมพารเบาเหมือนกันได้ล้าง ลางพร่องมีบุญกว้างหนักหนา เพราะเพื่อ
เขาได้ฟังธรรมรักสาสึลเบาขาด บุญนั้นอาจเทียมมา เขาจึงมีอายุมันยืนยาวเที่ยงเท่า ถึงถ้าอยู่
สวัสสดีเพื่ออันแล ปาบ มนุสสา อันว่าคนทั้งหลายผู้หาบุญเบาได้ ย่อมเสียบโหม้โรคา มีอายุสั้นหมิ่น
พินตาย เขาทั้งหลายประหมาทบุญเบาล้าง ชั่วเขาจึงเบากว้างยืนยาว เพื่ออันแล มหาสัตว์เจ้าแก้
ปัญหาอันนี้แล้ว คนแก้วจึงข้าเทศนา เบนคาถาว่า บุคคลโสดาปฏิผลา สตุตทขตุตตุ พรหม บุคคล
โกลังโกล เอภีชิต ดั่งนี้ ข้าแต่มหาราชเจ้า บุคคลโสดา อันว่าบุคคลทั้งหลาย อันชงชวายกระทำบุญ
มากนักแล้ว ได้ถึงฐานะที่ผ่านแล้วโสดาแล โสดา อันว่าโสดานั้นมีสามสา จาพวก ๑ นั้น สตุตทขตุตตุ
พรหม ยังจักเกิดเป็นต้วเมืองคน ๗ ขาดิ จึงอาจได้ถึงนิพพานชาแล จาพวก ๑ นั้นชื่อ โกลังโกล
บุญเทียมต้วเบาขาด เกิดเป็นคนสามชาติแล้วจักนิพพานโพชาแล จาพวก ๑ นั้น เอภีชิตอาจ เกิด
เป็นคนชาติหนึ่งแล้วจักได้ถึงนิพพานชาแล ตูริ อันว่ามหาราชเจ้าเป็นเค้าหมูเทวดา จุงจักอาธวา
จาไว้ อย่าที่อได้หลงลืมเพื่อว่าอัน เมื่อนั้นพระญาณทัฬหทั่วทั้ง ๔ พร้อมถ้วนถึบวิวาร สาธุการ
ชะใช้ ผายดอกไม้บูชา ผู้งเทวดาชมชื่นย้าว ไหว้หน่อทั่วโพธิญาณ หัวใจบานชื่นแล้ว เป่าบีแก้วนั้น
เนื่อง กานแสงเรืองออกฝ่าว ทั่วค้ำค้ำวทิมพานต์ ส่วนตนคราอุอินทเจ้าฟ้า ก็หว่ายหน้าเสด็จเมื่อสุ
ดวงสวรรค์คี่มีแล

ตมตถึ ปกาเสนุโต สตุตา อาท สตุตา สัพพัญญูตนประเสริฐ บังเกิดมหากรรณา คีเทศนาเป็น
คาถาว่า โพธิสตุโต ปาสาทิ วสนุตติ ภิกขเว ตูรา ภิกขุทั้งหลาย ส่วนอันว่าโพธิสัตว์ตนองอาจ คีมา
อยู่ในปราสาทเขาค้า กะทาเมตตามาวนาทุกค้ำเข้า ตนเจ้าจุงคระนิงใจว่า อหิ อันว่าคู่นี้มา
อยู่ในปราสาทที่นี้ล้างสมพาร เท่าว่าเบาได้หื้อทานแก่จากผู้ไว้ ประการหนึ่งอันว่าริพลอันเข้าป่าไม้
ตามคูเขายังอยู่ค้อยพูน รู้ว่าพอกเมื่อรอดเมืองกว้าง เจ้านั่งข้างคนพอกหากข้าเสียเสี่ยงทั้งมวลชะหรือ

ประการหนึ่งพ่อแม่ทั้งสองแก่แล้ว คีจ๊กร้องขอให้หาคนมากนักษาแล ว่าอันแล้ว เจ้าคิงกล่าวซึ่งนางหน่อ
แก้วอุมาทันทีว่า ดูรานางเหยน้องรักพี่ สองราจูงเอากันพอกเมื่ออยู่ที่อยู่ล่างเมืองร่าก่อนเพื่อ ส่วนอัน
ว่าคูพี่ก็ตั้งใจด้วยรักพี่อันมาก อันคูพี่หากได้พลัดพรากแต่กลางดง คั้นเขาพอกเมืองคักแล้วอาชญาพระ
ญาเจ้าตนพ่อ จักตรีว่าสุไพเข้าลูกน้อยหน่อคูตาย เป่าอันเขาทั้งหลายกิดอยู่ในหมู่มืดงหนา ประการ
หนึ่งคั้นเขาเมื่อบอกพระบิดามาตาพ่อแม่ คีจ๊กให้ผัดแผ่โพงมา โพร่นานาหลายหลาก พร้อมทุกปาก
เสนาพระมาตาคีจ๊กหิวหอด เหตุเพื่อเขาเป่ารู้ว่าคูพี่มารอด น้องแก้วยอดสายใจนี้แล ภูเท ดูรา
นางเหย เจ้าจูงเมื่อตามคูพี่ ในที่ล่างเมืองเรา ทิ้งไต่เมื่อทันพระบิดามาตาพ่อแม่เพื่อว่าอัน เมื่อนั้น
นางอุมาทันทีได้ยินคำอันนั้นแล้ว นางแก้วจึงเจรจาว่า ข้าแต่เจ้าตนบุญประเสริฐ อหิ อันว่าข้าเกิด
หว่างป่ากลางดง อยู่ในระวงปราสาทแก้ว อันพ่อข้าหากแต่งแล้วด้วยสมภาร สรีบัวบานมาอยู่ม่วนข้า
พ้อยว่าจักหว่าหน้าพอกเมื่อเมือง ข้ายินเคืองเสียบโหม้ เหตุว่าข้านี้เป็นลูกคนถ้อยไว้ยิ่งพาน เปน
ลูกสัตว์ระริจฉานตัวใหญ่ ตั้งหรือจ๊กหื้อข้าพรากรป่าไม้เมื่อเมือง ข้ายินเคืองใจคิดยาก ข้าหากจ๊กอยู่
ล่างป่าไม้ต้นเดี่ยวชาแล ประการหนึ่ง คั้นข้าเมื่อเทียมเจ้า เข้าเมื่อสู่ในเมือง ยามนั้นนางทั้ง
หลายคีจ๊กมานั้นเนื่องร้อเจ้า ด้านถ้อยเล่าชมเชย สู่เจ้าหากเปนผู้เคยกับแต่หนุ่ม นมตั้งดุ่มตีกาเขา
จักกะทาฆาต่าง ๆ ยามนั้นใจเจ้าสว่างยินดี เป่าหล่างจ๊กมีศาร่าพึงต่อข้า เป่าหว่าหน้าเจรจา
ทอดเสียเปนตั้งท่านทอดหมาตายเนา เท่าจ๊กหื้อข้าน้อยหน้าตาเท่าไหลซึม เต็มว่าใจเป่าลิมพ่อพระ
ญาวิวเปนเจ้า ก็เป่าข้างเข้าป่าไม้คืนมาได้แล ข้าแต่เจ้าคุณหนุ่มหน้า คนเจ้าจูงพอกคืนเมื่อก่อน
เพื่อ เจ้าราชบุตรตนเองอาจ เจ้าจูงพอกเมื่อเสวยราชย์กินเมือง กับด้วยนางบุญเรื่องเมียหนุ่ม หน้า
ตาขุ่มขุนชม กับทั้งสองอุมพ่อแม่เจ้าเพื่อ อหิ อันว่าข้า คีจ๊กอุปัฏฐากพ่อเปนเจ้าทุกคำเข้าพ้อย
เดี่ยวชาแล

โพธิสตฺโต อันว่าโพธิสัตว์เจ้า ได้ยินนางหน่อเห็นว่าเป่าเมื่อเมือง ยินเคืองใจเสียบโหม้
ว่าคูจักกะทาดังหรือแลได้ นางหน่อไ้เมื่อสู่เมืองตนนี้ชา ว่าอันแล้ว ตนแก้วก็เล่าโลมนาง ว่าสรี
เทียมคางเหยน้องรักพี่ ที่รักชอดสายใจ นางอย่าได้สงสัยหลายเยื้อง ใจพอนเพื่องคลาไฟ สายใจ
เฮยคานนั้นเจ้าอย่าปาก พี่เป่าเลี้ยวจากน้องสักอันแท้แล พี่คีเป่าเอาณมาเทียมทันร่วมข้าง ขึ้นนั่ง
ข้างสืบเสวยเมือง สรีบุญเรื่องเหยพินี้ยังเปนเปลี่ยว พี่จึงอ่อนเหนียวหื้อนางเมื่อนี้แล คั้นว่าสองเรา
เมื่อรอดแล้ว ยังเมืองแก้วบุรี พี่จักเอาเปนราชเทวีผ่านแผ้ว นั่งแทนแก้วเสวยเมือง นางจูงพรากร
เสียแสนเยื้องแลปากกว้าง เมื่อเปนเจ้าอยู่ล่างเวียงไชย ยามนั้นพระจอมโธพ่อแม่ ได้ทันน้องงามเง

ถึงเมือง สองบุญเรืองพุ่มาฬ ก็จักอุสสาราชาภิเสสเจ้า ทือเป็นใหญ่กว่านางทั้งหลายผู้นั้นชาแล้วอัน
แล้ว นางแก้วจึงเจรจา ว่าข้าแต่มหाराชเบนเจ้า จักเอาข้าเข้าเมืองผู้ถึงเมืองพันตั้งพระบุญเรืองพ่อ
ข้า จักได้ละไว้หว่างป่าหยาตอมตายชะหรือ เมื่อนั้นโพธิสัตต์เจ้าตนเองอาจ กล่าวตอบสริน้อยนาถ
เทียมองค์ ค่อยปลงคำด้านราช ด้วยโอวาทเจรจาดังนี้ ดูรานางพื่อไว้หนักหนา อันว่าพระบิดา
แห่งราชที่น้อง ตั้งหรือจักละไว้ในห้องป่าไม้แลหนีเมื่อนี้ชา พี่จักราธนาพระบิดาเมื่อไว้ เป็นที่ไหว้แลบูชา
แก่สองราชที่น้อง งามแห่งห้องเมืองราชพุ่มาฬแล้วอันแล้ว ตมแก้วดีโพลูพระญาว่าตัวเบนพ่อ ด้านถ้อยร้อ
คาถาว่าเอวี บิดาราช อหูปฐาสนุดิกร บรวิวาเรนุดิ ตั้งนี้ ข้าแต่พระบิดามหาราชเจ้าตนเบนไทย
บัดนี้เชื้อข้าเฝเมื่อเมืองแต่เฟอ เชื้อข้าทั้งสองจักเอาพ่อพระญาเมื่อไว้ เป็นที่ไหว้แลบูชาแท้แล้วอัน
ในกาละนั้นพระยาว่าตัวองอาจ ได้ยินคำอันลูกคนหากโอกาสทือเมื่อเมือง เจ้ากล่าวตอบสองบุญเรือง
น้อยนาถ ว่าดูราเจ้าลูกกรักราชบุตรดาพ่อเหย เจ้าทั้งสองจักพอกคี่จุงพอก เมื่อล้างชอกนเคอไรชยก่อน
เฟอ ดูพื่อนี้เป่าเมื่อชอมสองได้ จักมีโสภทุกข์ใหม่เหลือการ เพราะเพื่อบรวิวารมีมาก พื่อนี้ละเขาไว้คี่
จักลาหากผานใจ พาเขาไฟคี่จักยากใจแก่สองเราพ่อลูก เหตุนี้พื่อจึงว่าเป่าถูกเมื่อชอมเพื่ออันแล
เมื่อนั้นเจ้าสุชชวิณะจักกะกุมมาร คินิมนต์พื่อถ้วนสองที่สามที่คี่เป่าได้ สองแก่นไว้ยินหมองหนักแล เมื่อ
นั้นพระญาว่าตัวองอาจ จึงจักทือโอวาทคาสอน ว่าดูราสองสรวิภูธรเหยเจ้าพ่อ อันจักเมื่อก่อล้าง
เบนท้าวพระญา จุงทือชอบทสรราชธัมม์สืบสิ่ง ไว้เบนแก้วยิ่งกับตน ทาน อันหนึ่งยอทานทือเบนบุญอย่า
ขาด สีส รักสาสิสแก้วอย่าประหมาทลักอัน บรวิจาคี่ ทือเข้าชองเบนทานใจ ๆ แก่ผู้ไว้ยาก อาชูชวิ
อย่าหลงตนกามราช มทุทว อย่ามัวเมาเข้าอานาจคึดหา ทิริ จุงทือละอายแก่ปาปะธัมม์การบาบ
โอดปี อย่าได้เขียงเคียดหยาบทารูผ อวิทิสญจ อย่าบีบเบียนคนเมืองผู้งไฟ อวิโรธินี รืดตั้งไว้สืบ
กันมา พระราชาเป่าควรจักกริดม้าง อโรธิ อย่าได้อ้างคำเคียดหนักหนา ได้ยินแก่ทือดูแก่ตาแจ้ง
แล้ว ลูกแก้วพ่อค่อพิจารณา ทสรราชธัมม์เยื้องนี้พื่อส่ง เจ้าลูกเต้าพื่ออย่าลิมเสียเฟอว่าอันแล้วจือข้าส่ง
สอนนางพื่อแก้วอุมมาทนต์ ว่าดูรานางเหยลูกกรักพ่อ ลูกแก้วพื่อส่ายใจ เจ้าจุงรักสาวจือคาปาก อย่า
ทือลา หากพายลุน อย่าช่างกระฝัดตนแลพื่อแม่ พี่น้องแต่ดวงสาแต่เฟอ ประการหนึ่งสภาวะอันเบนแม่
เรือน อย่างมีใจบิดเบียนร้อนใหม่ เคียดที่ใกล้แฝงผิว ทือมีใจรักสาพระเพือท้าวพื่อแม่ ทั้งถั่วแก่ตา
นาย ทุกวันนายเที่ยงมัน นางจุงค่อยออกถันกะทาเพียร อย่าทือได้เบนเวรพายหน้า คัพหยาบช้ออย่า
ทือได้ถึงตัว คาอันเห็นจักใครหัวเผือดหน้า คาค่อยช้อทือแฝงจับเฝ อันพื่อไฟเรือนไกล อย่าเอามา
สูมใส่เรือนใกล้ พาร้อนใหม่กินแทนง นางจุงแบ่งใจดีทือชือ อย่ากระชือผัวกวิญ อย่าตามันด้วยชาย

ฝูงอื่น อย่าเล่นลั่นเนืองนั้น ยามดาววันตกต่ำ ทุกผู้พราหมณ์ เรือนอย่าเขื่อนคิงพราหมณ์ห้อง อย่าหื้อได้กึ่ง
ห้องเนียงทา คันทางจักลาตนไฟเล่นเรือนนอก หื้อรีบพอกคินมา อย่าหื้อพระมาตาได้ร้อง นั้นทั่ว
ห้องว่ามามาขึ้นเทอ ประการหนึ่งอย่าบุบตีลูกน้อย อย่าสามคำรำด้วยเสือกิน อย่าเอาตีนถีบลูกเต้า
อย่าด่าเล่าว่าลูกมานทาง อย่าวางมือตีลูกน้อย ค่อยด้านถอยสอนบั้น อยู่หื้อเห็นได้ทันใจเจ้า อย่าเสีย
หื้อท่านคระเล่าถึงตัว นางจุงค่อยปฏิบัติพ่อแม่ผู้อยู่ข้างหื้อแต่งใจกว้างแลปากคำหวาน ขานคำต่อ
แม่สองเกล้า หื้อเรียกว่าเบนเจ้าทุกคำเนอ ประการหนึ่งยามเที่ยวกลางเรือนอย่างย้าย อย่าไฟ
กลายต่อหน้าพ่อแม่ ทั้งเกล้าแก่งสา ค่อยพอย่องแย่งแต่งเครื่องนุ่งแล้วค่อยคลานไฟ อย่าเสียผิดใจ
สองนางไวพ่อแม่ อันให้หากเบนคลองวัตรแก่ลูกสะเนากำใจแก่งกะทานให้แล ประการหนึ่งนางจุงรักสาผัวหนุ่ม
หน้า ทุกคำเข้ารายตรี ชักช่วยสี่เสื่อผ้า อย่าเสียหมิ่นเพื่อข้าโคลคาวเทอ อันหนึ่งนางกะทาการ
อย่ากล่าวคำว่าคราน อย่าหื้อเห็นชาวบ้านดูแควน หื้อแหม่นตนอยู่ผอน หื้อลูกก่อนนอนนอน อย่ามีใจบิด
เบียง อย่าคดเสี้ยวจากผัวตน อย่าวางบุณย์กับาบ ตามสุภาพเมียมแพงเทอ ประการหนึ่งหื้อแก่สองหมิ่น
หื้อองค์คราญ สรีบัวบานเหยเจ้าพ่อประการหนึ่งหื้อค่อมตื้นขึ้นไคเจ้าอย่าไฟจุกอยู่ ที่เข้าสู่ปะตู อย่าไฟ
ถุ้ยงนั้นนั้น หื้อออกกลิ่นทองเอาเทอ พ่อมีคำนี้สั่งเจ้า ลูกเต้าพ่ออย่าลืมเสียแท้เทอ พระญาวัควีมีคำ
สั่งสอนลูกตนนั้นแล้ว คีว่างยังลูกแก้วสองหนอเมื่อเมืองวันนั้นแล

๓๓๒ โพิสตุ๓๒ อันว่าโพิสตีตเจ้า กับทั้งนางพุ่มหน้าอุ้มมาทันตี คีสั่งอาลาพ่อตนใจ ๆ
หม่นอมไหววันทา คีสั่งอาลายังวั้วทั้งหลายมวลหมู่ ว่าสุเจ้าจุงอยู่สวัสดิ์เทอว่าอันแล้ว ตนแก้วจิงเข้า
สั่งเทวดาอันอยู่รักษานอาณาปาไม้ ชะใช้สั่งอาลา ว่าดูรา เทวดาทังหลายเฮยมวลหมู่ จุงค่อยอยู่
สวัสดิ์เทอ เขื่อข้าทั้งสองนี้จักพอก เมื่อสู่ข้างชอกเมืองเซตตระนคอรไชยพุนชาแล้วอันแล้ว ตนแก้ว
จิงคระเนิงใจ ว่าจุกเอานางเทวีแก่นไธ พรากปาไม้ด้วยวิธีคูชาแล้วอัน ที่นั้นเฝ้าแก้วตัวประเสฐ
ข้ายังเกิดคระเนิงใจ ว่าจุกเอาสองจอมไรแก้วดู หื้อนั่งอยู่หลัง ค่อยผิงคิงสยองกว่าพรากปาไม้
ด้วยวิธีคูชาแล ที่นั้นนางอุ้มมาทันตีคระเนิงใจว่า จุกเอาผัวคูแลมีสินธุราช สยองขึ้นอากาศด้วย
เตชะวิธีสีลแห่งคูชาแล เจ้าทั้งสามคีคระเนิงใจ เหมือนกันตั้งนี้แล้ว ยามนั้นตนแก้วยอดโพธิญาณ คี
มากะทาสัจจะอธิษฐานใจ ๆ หม่นอมไหวเทวดาว่า คันทาข้านี้ได้หอมหยับบารมีมามากแล้ว ยังจักได้
ตรีสประพญาแก้วสิัพัญญุตญาณ นาสัตต์เข้าสู่เวียงแก้วยอดนิพพานเป่าคลาด ขอหื้อปราสาทแก้วหลัง
งาม ไฟตามหลัง เขื่อข้า อันห้วยหน้าเมื่อเมืองนี้แค่เทอ

๓๓๓ เมื่อั้น สกุกสุส ภาวน อันว่าหินมัททุกัมพะละสิลาบาด อันเปนทิพพะอาสนะ แห่งอินทา
เจ้าฟ้าร้อนกระด้างแข็งมา มขวาตนผ่านแล้ว เล็งดูด้วยตาแก้วทิพพะจักชุกญาณ คีรู้ว่าเจ้าสุชวัณณะจักก

กุมमारตนเลิสแล้ว มีกาคร่าได้ยั้งปราสาทแก้ว แล้ววุสุภราชเมื่อเมือง พระญาอินทรีคู่คาเคื่องจาแ่ง
โพธิสัตต์เจ้าแล้ว ตมแก้วจึงเสด็จลงมา จากดาวตึงสาแหล่งหล้า กลับเพสหน้าเป็นคน หน้าคนเข้า
โพสุพระญาวแล้ว เอาทั้งน้ำดินแก้วคั้นที มีน้ำทิพย์ดีไหลหลั่ง ตกต้องถึงใส่ปากผุงว้าว ลวดเป่ามีคา
กล้วผุงคนลักหยาด วัวผุงนั้นคี่ข้างสยองขึ้นอากาศได้ไวไว ลวดมีใจคร่ำเมื่อชอมโพธิสัตต์เจ้าพื้นแล
สกุโก อันว่าพระญาอินทรีราชคี่ขึ้นเมื่อสุปราสาทแก้ว เขาตา วางคาถามโพธิสัตต์เจ้า ว่าข้าแต่มหา
ราชเจ้าตนประเลิส อันเกิดมาในชัตติยชาติ เต อุโก อันว่าเจ้าทั้งสองพี่น้อง จักพอกเมื่อสู ห้อง
เมืองเขตตตรนนครวันเดชา ยามนั้นพระชะสัตตดาได้ยินแล้ว ตมแก้วจึงถามว่า ข้าแต่เจ้ามาณะตน
ติงงามหนุ่มเพ้า เจ้าลูกแต่ที่เดมานั้นชา อินทามาณะกล่าววว่าข้าลูกแต่เมืองเขตตตรนนคร หลงดง
ตอนเกือบกว้าง จึงมารอดเจ้านั่งข้างสองสรี คั้นว่าพระบุญมีจักพอกเมื่อเมืองเก่า ข้าคี่จักโพชอมสอง
เจื่องเจ้าตามเมื่อชาแล้วอัน ที่นั้นมหาสัตต์เจ้าจึงกระนิงจาว่า อัย มาณะโว อันว่าชายผู้นี้ เป่า
ชาได้มนุสชาติ คือหากได้อินทรีราชลงมาแล้วอันแล้ว ตมแก้วกล่าวคาถาว่า เทว มาณะ สบบุรีวิเส
เอว ข้าแต่มาณะตนประเลิส เปนชัตติยะเกิดดวงสวรรค์ เชื้อข้าทั้งสองจักเอากันเมื่อวันพรุกเข้า
เราค้อยร่วมกันเข้าเมืองวันพรุกเทอ อินทามาณะกล่าววว่า สาธุเปนอันดีนักสวด ผู้ชวลลชอมเมื่อ
ชาแล เทว่าเราจักเมื่อหนทางเส้นาเดออนก่อนเข้าเป่าทอนรู้หนทางแท้แล คั้นว่าอินทามาณะตรีถาม
ตั้งนี้แล้ว นางแก้วบอกมัดคาวว่า ข้าแต่เจ้ามาณะตนบุญใหญ่ อันว่าเส้นทางใต้เราเมื่อ จักเมื่อเมือง
ราชคชนครก่อนแล้ว เพื่อจักเมื่อเอาแม่อกแก้วบุญเรื่อง เราทั้งหลายจึงค้อยเมื่อสูเมือง เขตตตร
นคอรราช อันเปนครรมชาติเมืองเรานั้นเทอ ว่าอันแล้ว นางแก้วทอบัวบาน คี่แต่งเข้าน้ำโภชนะ
อาหาร มาทานแขกแก้ว อินทามาณะก็รับเอาแล้วตริกิน ยามนั้นตนอินทผ่านแผ้ว พื้นตั้งปราสาท
แก้วแลพระญาว ปรีวาโร อันว่าปรีวารหลายหลาก เจ้าค้อยจักเอาพรากป่าไม้เมือง รู้ว่าพระบุญ
เรื่องจักละไว้ านป่าไม้เป่าเอาเมื่อนี้ชา ที่นั้นพระชะสัตตากล่าววว่าข้าแต่เจ้ามาณะ ปราสาทแก้วกับ
พระญาวตัวเลิสแล้วด้วยสมพาร กับปรีวารทั้งหลายหลาก ข้าคี่คร่าได้เมื่อไวอุปัฏฐากเลี้ยงทั้งมวลแล
เมื่อนั้นเทวบุตรเทวตามวลหมู่ อันอยู่ล่างหิมพานต์ เขาคี่มาเปนปรีวารแวดล้อม แหมเพื่ออ้อม
พระญาอินทตนประเลิส คี่ลวดบังเกิดอุกขหลุกมีนั้นสนั่นก้อง นั้นท้าวห้องหิมพานต์หุนคี่มีเมื่อนั้นแล ใน
กาละเมื่อนั้น สหะ พยคโฆ จ ทิปี จ อันว่าราชสีห์แลเสือโคร่ง เทียรยอมร้องชะโชนันเนือง
เสือเหลืองแลแรดข้าง ละมั่งงานป่ากว้างแลทรายค้ำ หมิชนคาหมูเถื่อน วอกค่างเพื่อนางนี้ ได้
ยินพระบุญมีจักพราก เขานั้นหากเสียคาย ชบเขาคายหมู่ เป่ามีร้องสาสุนันเนือง ยินเคื่องจาเป่ากิน

หย้า ขบหน้าอยู่เหนือดินคิมี่เมื่อนั้นแล สกฤณา อันว่านกกิ่งหลายน้อยาเหย อันอยู่ด้าวป่าไม้หิมพานต์ ใจ
เป่าบานไสกเสรำ เพราะเพื่อจักได้พรากเจ้าทั้งสอง ทมองจับคอนเป่าร้องปีกยกท้องเหงาเขา
เสียดายสองพิงเพาจักพราก เขาคิดยากเคื่องใจ คึกกล่าวซึ่งกันไพบมาว่า ดูราเจ้าทั้งหลายเหย แคน
แต่นี้โพหน้า เราเพียงจักว่าตาย เพราะวาลัตต์ทั้งหลายฝูงาเหย จักมาไสกินเรา เพราะวาลองพิงเพา
ชัตติยชาติ จักพรากห้องอवासเสียเรานี้แล ดูราเจ้าทั้งหลายเฮยมวลหมู แต่ตาสองเจ้ามาอยู่
ล่างปารมี เรายินดีมันร้อง สัตต์ต่างห้องนานา คีเป่ามาเปียนเกียนกะทาราย เขาหากย้ายหนี
ไกล ปลงใจเราตอมดอกไม้ ร้องอยู่ใกล้ปราสาทเขาคา จับเหนือลาหมูไม้ อยู่ต่างใช้เต็มเหนียงแท้
แล มิคคา ปกขีณ ฝูงเนื่อนกมวลหมู อันตั้งอยู่ตรงดาน ทิงพาคันเลกะต่าย เทนอันมายจตเจือ กลัว
หมีเสือแลแรดช้าง เขาอดอ้างจากัน ว่าดูราเจ้าทั้งหลายเหย ในวันพรุกนี้เจ้าสุชวิณะจักกุมमार
แลนางอุมมาพันตีสองเจ้าพี่น้อง คีจักหนีพรากห้องอवासเมื่อเมือง อันว่าสัตต์นั้นเนืองตัวหยาบ คีจัก
มาไสกินคาบกินเราชะแล มยี่ อันว่าเราทั้งหลายได้มาพบเจ้าตมบุญาเหยกว้าง สององค์มาอยู่ล่าง
ยอดปารมี ในคงจีแก้วกู ม่วนอยู่แล้วเป่ามันนาน สององค์คราญพ้อยว่าจักพอกเมื่อท้อง ละเราอยู่เทศ
ท้องเถื่อนกว้างยิมหมองนักแลว่าอัน คีชบเขาเหงาอยู่ เป่ามีร้องสาสูวอนเสียง ชบคอเหนียงปีกเลื้อย
คิมี่แล

รตุติยา ในกลางคืนนั้นรุ่งแจ้งแล้ว ตมแก้วยอดอินทาคีขึ้นมาเมื่อสู่ชะสัตตตายอดเจ้า ค่อย
ด้านเสาคาคี ว่ายามนี้เป่นยามตีสี่รีไซคไชยมารอดแล้ว ขอรธาธนาสองหนอแก้ว จุงเสด็จพรากจาก
ป่าไม้เมื่อเมืองเทอ มหาสัตต์เจ้าคันไคยอินทาคิธาธาช หากโอกาสถึงตม พระบุญผู้จึงลงไฟทาง
ม้าอาชาไนยตัวผ่านแล้ว ประดับแล้วองค์คราญ พระภูบาลชีพายหน้า นางหนอเหล่าชีพายหลัง เจ้าจึง
เตือนนางแก้วว่า ภาทุเท ดูรานางเหยเจ้าพี่ เจ้าจุงกอดแอวพี่แล้วตั้งสติดีที่้อมัน อย่าได้สิ้นกล้วสังเทอ
ว่าอันแล้ว ม้าแก้วลวดสยองไฟ เทวดาหยาดคายาเยอยู่ใต้ ทุมเอาตีม้าแล้วลวดสยองไฟ ในพื้นป่าตูล
อากาศหันแล สกฤโก เทวราชา เมื่อนั้นพระญาอินทาคิธาธาชคีโอกาสพระญาวิ ว่าดูราพระญาวิตัว
ประเสิร์ ล้าเลิสด้วยสมพาร เจ้าจุงเอาปริวารอันได้ ๘ หมั้นสยองขึ้นสู่พื้นอากาศพายบน ชอมลูก
ตมพอกท้อง เมื่อสู่เทศท้องเมืองคน ส่วนพระญาอินทาคิธนเลิสแล้ว คีถือเอาปราสาทแก้วเขาคา
กะทาเสียงาห์ร้อง นั้นทัวท้องหิมพานต์ว่า อาคจฉาติ อาคจฉาติ ว่าอันแล้ว จึงยกเอาปราสาทแก้ว
หลังนั้นสยองไฟ แพนแห่อ้อมเป่นปริวาร มีประหม่าว่าได้ลิบสองอ๊กไชกเมืองอาจ คีออกจากอवास
ตงคอน สิบเพาหน้าสู่เมืองราชคชนคอราเหยกว้าง อันเป่นที่อยู่ล่างแห่งนางชมาวตีหันแล

สกุโก อันว่าพระญาอินท์แลเทวบุตรเทวดา คีว้างยังเสียงให้ร้องนั้นทั่วท้องอาณา หมู่เทวดา มาหลวงหลาย พอมืดกุ่มมืดทึดเหนือบน คนทั้งหลายอันอยู่ในเมืองราชคชนครไชยราช คีเส็งหัน ปราสาทแก้วเขาค้า คีกล่าวซึ่งกันด้วยคำหลายประการต่าง ๆ ว่า ดูราเจ้าทั้งหลายเมื่อนี้ดาวัน พ้อยมีสองลูก สองแจ้งถูกชาวงามแท้แล ยามนั้นคนอินทาเจ้าฟ้า หวายหน้าหยอนลงมา มหาชนามวล มาก ด้านออกปากเถียงกัน ว่าดูราเจ้าทั้งหลายเหย เป่าเซดาวันค่าย เปนปราสาทแก้ว ๘ ประการ จังจักงามเขียงคราญาเซ้า ลางพร่องว่าแก้วลอดฟ้าวิฑูรย์ ลางพร่องว่าแก้วเมืองบนจอมยอดว่าอันคี่ มีแล ในเมื่อคนทั้งหลายเถียงกันไปทันแล้ว ม้าแก้วตัวนั้นคีลวดหยอนลงมา ผายสีลาดูอาจอนหน้า ปราสาทแก้วหลังงาม ยามนั้นคนทั้งหลายทันแล้ว ทั้งม้าแก้วเนื่องนั้น เซ้าเส็งหันปราสาทแจ้งถี่ กล่าว ว่าคนซีมีผู้หนึ่งลงมา ลางพร่องว่าซีสองคนจับจอด ลางพร่องว่าผิวเมียงกอดกันมาชะคายเป็นอันคี่มีแล โคโธ อันว่าวัวทั้งหลายมาทันเมืองราชคชนครไชยกร้าง เขาเฝ้าอ่างยินดี ร้องหลายที่อันมาก ร้อง ออกปากว่าหุดอ้วหุดอ้วหันแล มนุสสา อันว่าคนทั้งหลายเส็งหันหมู่วัวมามาก เขาคีร้องออกปาก ว่าวายวาย ดูราเจ้าทั้งหลายเหย อันว่าฝูงวัวอุสุกราช คีชอมปราสาทแก้วหลังนั้นเมามากหลวงหลาย รอยว่าจักมากากัจฉ้าเราตายเมี้ยนชาติ หื้อวินาศทั้งเมืองชาแล้วอันแล้ว ลวดสะตุงตกแจกแก้ว มือทุม หัวร้องให้ คุบเข้าไหวทั้งเมืองหันแล

สกุโก อันว่าพระญาอินท์คีร้องเอื้อนเป่าว หื้อรู้ข่าวค้ำเมืองว่าดูราเพิ่นทั้งหลายเฮยทุกผู้ สู้จึงรู้ ว่าเราทั้งหลายนี้เป็นคนดี สู้ทั้งหลายอย่ามีค้ำกั้วแลร้องให้เท่อว่าอันแล้ว คีลงมาจากอากาศ คีมา ตั้งยังปราสาทแก้วเขาค้านั้นไว้ ในที่ใกล้เวียงราชคชนคร คีบปางนอนยาอยู่ ตั้งเปนหมู่จตุรงค์ พลเสนา เทวบุตรเทวดาทั้งหลายอันได้สืบสองอักษิณิระระราด คีมาตั้งทัพเวดล้อมปราสาทแก้วเขาค้า คีมีแล ที่นั้นพระญาอินท์คีน้าเอาโพธิสัตต์เจ้า กับทั้งนางหนุ่มหน้าองค์คราญ ลงจากเหนืออานค้ำ ลินธูราช คีหื้อนั่งอยู่ห้องปราสาทพายน คีเอากันไพเสนมไหสรพต่าง ๆ เพื่หื้อสรวงหายเมา เอา กันเล่นหลายเยื่อง อันเปนเครื่องเล่นเมืองสวัรงค์ เล่นหลายวันเป่าแล้ว เป่าปี่แก้วแกมเซิง คน ทั้งเมืองค้ำตั้ง ไหลหลังเข้ามาดู คีมีด้วยนัยยะประการคั่งกล่าวนี้แล ปญจมฤตย์ สมถ์ นิภูสิทธ์ กรียา ลังวิณณาเสส จาห้องเหตุสุชวิณะจักกภูมมารผูกถ้วน ๕ คีเรียกว่าสมริทธิเสด็จบัวรมวณ กาละควร เทำนีก่อนแล

สุชวิธณะวิหหลวง

ผูก 6

นมิม ตสุสตุฏ ตทา โพธิสตุโต จ อุมมาทนต์ อีโนโท เทวราชา อาคตฺ ปตุโต นครนุติ ตทา
นกาลละเมื่อโพธิสตุตเจ้า กับทั้งนางหนุ่มเหน้ำอุมมาทนต์ อันพระญาอินท์แล เทวบุตรเทวดาหากนำ
พราวดงรีมารอด เวียงแก้วยอตราชคทนคร พระภูธรตนเลิสแล้ว คีหื้อเพิ่นโพนาเอานางหน่อแก้วผู้
ชื่อว่าเขมาดี อันเปแม่แห่งนางอุมมาทนต์นั้นเมาแล นางคีมาทนต์ลูกแก้วหน่ออุดม นางจูชมลูกน้อย
ด้านถ้อยกล่าวคาพอร ว่าสรีภูธรเหยแก้วแม่ ตั้งแต่เจ้าพรากรมแลลาไฟ แม่คีคีใจถึงเจ้า ทุกคำเข้า
ลิเนหา กินน้ำตากับเข้า โสภเสร้างทุกวันแลง สรีพิงแพงเหยเจ้าแม่ จูงมีอายุแก่ได้พันปี เทอว่าอัน
แล สกุโก ส่วนอินทอิราช คีเออนิกชะชาคคานแดง ได้สองแสนห้าหมื่น ยกยื่นหื้อนางแก้วเขมา
นางคีเอาไฟโถมนาคุณเ้าแก่ พี่น้องแต่ตานาย นางคีสั่งอาลายังผุยผิงชายหนุ่มเ้า ว่าสูเจ้าจูงค้อย
อยู่สวัสตีเทอ ข้าคีมีคำสั่งสูเจ้า ข้าคีจักเมื่อชอมลูกเ้าหน่อทั้งสองชาแล ว่าอันแล้ว นางคีขึ้น
เมื่อสูปราสาทแก้วกับด้วยลูกแห่งตนคีมีแล สกุโก อันว่าพระอินท์ ตนเปเนเจ้า คีเออนำคันทันทีดีไหล
หล่อ รดตนนางแก้วหน่อเขมา ลวดมีวระระโสภางามยิ่งย้อย เปนตั้งสาวหนุ่มน้อยอันจิ่งค้อมได้ ๑๖
ปีนั้นแล

เมื่อนั้นท้าวพระญาทั้งหลายอันอยู่ในเมืองราชคทนคร คีมาค้อมมารับพระภูธรแก่นเหง้า คี
เอากันเมาอยู่เ้า รอดทุกเบื่องทุกพายคีมีแล ส่า อิตุถียะ อันว่ายิ่งทั้งหนุ่มเหน้ำ อันเปเนลูกเจ้าแล
หลานพระญา อันได้ค่านางอุมมาทนต์เมื่อก่อน เพื่อเป่ารู้ผ่อนโกรธา เขาจิ่งพร้อมกันมาสมมานางแก้ว
เพื่อหื้อออกโทสแล้วทั้งมวลหั้นแล ส่วนอันว่านางอุมมาทนต์หน่อแก้ว รับแล้วจิ่งเจรจา ว่าดูราเจ้า
ทั้งหลายเหย ตั้งแต่นี้โพพายหน้า อย่าเคียดข้าใจดา อย่ามีคำประหมาท อย่าอาสาทกรรมเวร อย่าดี
เตียนเนียนทาทำน เราคีหวังเปนคนชาติหน้า บุญแก่กล้าจิ่งได้ถึงสุขชาแล ดูรานางทั้งหลาย อันว่า
ข้าคีจักเมื่ออยู่ห้องพากฟ้าเชตุตระนคร กับด้วยพระภูธรผัวขวัญแห่งข้าชาแล ที่นั้นยิ่งทั้งหลายได้ยิน
คากนางแก้ว ชมชื่นแล้วยินดี เขาคีกล่าวว้าข้าแต่ราชเทวีเปเนเจ้า จูงจักเมื่ออยู่มั้นเพียงเท่าที่มาว่าอัน
เมื่อนั้นพระมหาสตุตเจ้า ตนหนุ่มเหน้ำภูธร คีสั่งอาลายังท้าวพระญาราชคทนครแล้ว ยามนั้นตน
แก้วยอตอินทา คียกเอานางเขมาดีตนเลิสแล้ว หื้อนั่งอยู่ปราสาทแก้วเขาค่า ส่วนเจ้าสุชวิธณะแล
นางอุมมาทนต์ คีขึ้นขี่เหนือหลังม้าแล้ว ม้าแก้วลวดสยองไฟ หล่อเมืองเชตุตระนครไฟคีมีหั้นแล

สกุโก อันว่าพระญาอินท์แลมหาสัตว์เจ้า อันได้เข้ามาเมือง รุ่งเรืองด้วยอากาศ ตรีวิลาสเรื่อง
ไร คี่ถึงเมืองเชตุตตระครไชยใหญ่กว้าง บ้านคนสร้างซัดซอน พระญาอินท์คี่เอาพระภูธรไว้ตั้งไว้
นแจ่มเมืองพายวันออกช่วยหน้าคี่แห่งเวียงคำหั้นแล สกุโก อันว่าพระญาอินท์คนปราบค้ำว คี่เนรมิต
ยังทัพทำวแลปรากฏ สนาหาญแวดล้อม อยู่พร้าพร้อมนั้นเนื่อง ม่วนเสียงเชิงกับปี เป่าขุที่เบนคำ
พิศค้ำกับตั้งต่าง กลองสำงาหยแลกลองขุมปีพายลมปีหื้อ บัฒปะระวะระลื้อแตรทอง สนาพรองนั่งเฝ้า
แหมแต่เจ้าทุกบื้องทุกพายคี่มีแล สกุโก อันว่าพระญาอินท์หาธิราช คี่เมื่ออยู่พายบนปราสาท แห่งพระ
ญาขุมพูเอกราชา ร้องสัญญาบอกว่ ตูราพระญาขุมพูคนเป็นเจ้าของ บัดนี้ลูกเฝ้าท่านองค์คราญ คี่เจ้า
สุขวิณะจักกกุมมารคี่มารอดแล้ว บัดนี้ลูกแก้วท่านบุญเรื่อง คี่มาตั้งอยู่แจ่มเมืองพายหน้าคี่หั้นแล้ว ถึง
วันลุนรุ่งเช้า ท่านจูงเบนเค้าหมู่ปริวาร ใพรับโพธิญาณตนบุญกว้าง มานั่งข้างสืบเสวยเมืองเท่อว่าอัน
แล้ว

รตุติยา านเมื่อกลางคืนนั้นแลรุ่ง สายฟ้าพุ่งใสมา ส่วนว่าพระญาขุมพูเอกราชตนใหญ่ คี่เรียก
หามายังเสนาอันท้าวใส่ไว้ต่างตา ว่าตูราเสนาเหยแก้วนาซี หื้อได้รับไวไว ห้องข้างไชยถ้วนถี่ ใบบ
ได้หมีนสี่พัน ม้าหลายพันผิวต่างก่าค้ำต่างยางค้ำ ข้างเยื่อทาขนาด นายม้าอาจปิดยิง ธนูสิ่งส่ายวาด
อาจได้หมีนสี่พัน นายรถอันกับแก่น ม้าลากเส้นไฟไว เสนาในชั้นที่ หุ้มที่พร้อมทุกอัน หมีนสี่พันเป่า
หวด นายไฟเดินลวดตามมา มือผลากับดาบ ฟ้อนผะผาบตามครุ ผายเชิงตองอาจ หื้อเซาหยาด
ยายไฟ เสนาในหาดท้าว คนขอดท้าวผุงหาญ กัษอาจารย์ฝูงฉลาด ปโรหิตอาจบันเพอร์ ชาวนครอิน
นอก ทุกค้ำวชอกไฟโรไท ช้อหลวงายหย่อนย้อย ช้อน้อยหยาดออนทาง ลางพร่องจุงประดับเวียงคำ
นครราช หื้อตองอาจเรื่องไร ปานตั้งเวียงเมืองฟ้า ไว้ถ้าลูกคูมา ลางพร่องแรนดาปลุกกล้วยอ้อย
หย่อนย้อยด้วยหนทางนั้นเทอ

เอวี่ ราชชา อาณาเปนุโศ คั้นพระญาตกแต่งแล้ว อมาตย์แก้วใจไว ปาวทั้งนกับนอก
ทุกค้ำวชอกไหลมา ยามนั้นตนพระญา แลนางเทวีเจื่องเจ้า แลนางหนุ่มหน้ากัญญา ทั้งเสนาแล
อมาตย์ เป่าหื้อคลาดลัคน คั้นว่ามนตรีมาพร้อมแล้ว คี่เอารัฟลแก้วออกเวียงไฟ คนหลามาไหลแต่ท้าว
จักกใกล้รอดค้ำนค้ำวบุดตา ยามนี้พระญาขุมพูเอกราช คี่ผ้อหันปราสาทแก้วเซาคำ ปรากฏท่าเลิสแล้ว
ตุริยาแก้วเนื่องนั้น คั้นพระญาเล็งหั้นแจ้งขึ้น คี่สะดุ้งตื่นตกใจ หนึ่งหิ้วพอไหวหวั่น ใจเจ้าสั้นกลัวภัย
จึงมากระเนิงใจว่าอวยนอกรียา อันมาตั้งลาเวียงทัพทำว รอยว่ข้าศึกลูกต่างค้ำวไกลมา เป่าเช่ลูก
บุดตาควไ้คั้นไฟใกล้คี่กลัวผิด เหตุนั้นคัจักตั้งอยู่ที่นี่แล้ว คูเยาใช้เสนาแก้วไฟคูก่อนเท่อว่าอัน คี่ลวดตั้ง
ทัพอยู่ที่นั่นตองอาจ คี่ใช้หื้ออมาตย์ผู้ฉลาดไฟคูหั้นแล ส่วนว่าราชทูตาคณาใช้ คี่เข้าไฟใกล้รอดสันถาน คี่หัน

ยังเจ้าสุทนต์ฉะจกกุมมาร แลนางอุมาทันตีอยู่ในปราสาทแก้ว หันแจ้งแล้วจึงคืนมา บอกเล่าพระฤๅ
ชุมพูเอกราชตนพ่อ ทือรู้ว่าลูกแก้วหนอตณา ส่วนอันว่าพระฤๅชุมพูเอกราชาคียังเข้าเชื่อ เป้าเข้า
ลูกคู่ลักเฟอตีหลี

สกุโก ที่นั้นพระฤๅอินท์ตนผ่านแล้ว ฤๅตวา คั้นว่ารู้แล้วยังหัวใจ พระฤๅอันหย่านกล้ว จักเอาตัว
มาเป่าได้ ยามนั้นพระฤๅไธอินทา คีโพอุมเออพระฤๅชุมพูตนล้าเลิส ขึ้นที่ข้างแก้วตัวประเสฐพวงศา
นาทางโพสุ รอดที่อยู่บุตรดา มหาชนาหม่มเหน้า เข้าสู่เวียงมหาสัดต์เจ้าชอมพระฤๅคีมี่แล มหาสตุต
ส่วนว่ามหาสัดต์เจ้า หันพ่อเฝ้าตณา คีปิติโสมนาเป่าแล้ว คีลงจากปราสาทแก้วเขาคา นาดนโพ
รับร้อน รับต้อนพ่อแห่งตน น้าเมือบนปราสาท คีพื้อนึ่งอยู่เหนืออาสนา เจ้าคีมี่ลงมารับแม่ เอ
เมือไว้เหนือแท่นแก้วอันเผอติ เจ้าคีมี่อุสุกรายไหว้ ยังพ้อมเมือออกใช้บิดา คีกล่าวว่ ข้าแต่แม่พ้อม
แลแม่เบนเจ้า อันว่าความโสกเสรำโสกา ทุกขเวทนาคีเป่ามาถูกต้อง งามแห่งห้องลันดานเท่ามีแต่ข้า
ได้พลัดพรากปริวารแลไพรฟ้า ซีมักกว่าตนเดี่ยว งามดงเขี้ยวปากว่างนั้นแล ข้าแต่พ้อมแลแม่เบนเจ้า
ข้าจักเล่าแต่เค้าถึงปลาย ยามเมื่อข้าทั้งหลายไพรรอด ปากว่างยอดดงรี ยังมีละมั้งคะตวัหนึ่งออกมา
ทัดสองหน้า ยืนอยู่ถ้าที่เป่าไกล ข้าจึงทือฝูงไพรไทโพแวด กลมแกวคไว้ทุกพาย ยามนั้นกวางศาตัว
นั้นคี่แลนมากรายต่อหน้า ข้าจึงตีม้าแลนโพชอม ดั่งจักงอมเอาได้ ข้าคี่เลยไล่เข้าป่าไม่มีถึงไกล พัน
วิสัยคนทั้งหลายแล้ว ละมั้งแก้วคี่ลวดกลับหายโพ ข้าจึงหลงเข้าดงไพรเถื่อนกว้าง จึงไพรอดที่อยู่
สร้างพระฤๅว้าวสุกราช งามที่ใกล้ประสาทเสาหิน ข้าจึงโพชอกินยังเข้า สรีหม่มเหน้าองค์คราญ อยู่
งามวิมานประสาท นางแก้วอุตคมชาติบันกิน ข้ายินคี่ขึ้นช้อย ข้าจึงได้นางหม่มน้อยมาเบนภิริยา ผู้ข้าจึง
นามาหาพ้อมแม่ ทั้งเฝ้าแกวงศานี้เลว่าอัน ที่นั้นนางอุมาทันตีผ่านแล้วลูกจากที่นั้นแล้ว คีมายกเอายัง
ตีแม่แห่งพ้อมพ้อมแลแม่พ้อม เจาะไล่พ้อมแห่งตนแล้ว นางแก้วคี่กล่าวเจรจา ว่าข้าแต่แลแม่เบนเจ้า ตนอยู่
เกล้าจอมหัว อหิ อันว่าข้าคี่หากเบนลูกสะเนกี้ แห่งพ้อมแม่แก่นไธทั้งสอง รอยว่าบุญสนองชกนี้ว่า จึง
ได้มาเบนลูกท้าวทั้งสองนี้แล ข้าแต่มหาราชเจ้า ยังเป่าโสกเสรำฉันใจ ฝูงไพรไทแลข้างม้า ยังเป่า
มีช้องกิดข้าโรคาชะรือ ที่นั้นท้าวพระฤๅทั้งสองพ้อมแม่ อันจักตอบลูกสะเนกี้งามแง่สายใจ คีจึงไซคาคี
ด้านกล่าวว่ ภุเท ตูรานางเพยลูกสะเนกี้พ้อมแม่ เจ้าใจแง่บัวบาน อันว่าโรคาการเสียบโพหมี
เป่าเข้าใกล้ถึงผาน ทั้งลูกหลานแลไพรฟ้า ถ้วนหน้าอยู่สุขใจแก่แล ตาต ตูราเจ้าลูกรักแก่พ้อม ลูก
แก้วหนอตสายใจพ้อมเพย โรคา อันว่าคาเคืองใจ เป่าใกล้แก่ลูกสะเนกี้ราชองค์คราญชะรือ ที่นั้นนาง
อุมาทันตีนาถไธ กราบไหว้พระบิดามาตา ว่าข้าแต่พ้อมแลแม่เบนเจ้า ข้าลูกเฝ้ายังค้อยอยู่ส่วสดี
คี่เพื่อสุขย่อนบุญแห่งสองสรีพ้อมแม่เบนเจ้า อันปกท่มข้าลูกเฝ้าทั้งสองนี้แล

ภิกษุเว ตูราภิกษุทั้งหลาย ในเมื่อทำวาทังสี่พ่อแม่ลูก ด้านถ้อยถูกเจรจา สฎาโก ยามนั้นขุนอินทาทนฉลาด คือโอกาสพระญาชุมนุมเอกราชา ว่าตูราพระญาชุมนุมเอกราชตนผ่านแล้ว บัดนี้ได้ควรรนำเอาลูกแก้วทำนเมื่อสืบเสวยเมือง เตชะเรื่องปราบดาว่า เป็นทำวปราบบถวี คือควรรษาแล ว่าอันแล้วคือร้องป่าวเสนาโยธา แลทำวพระญาทั้งหลายแล้ว คือจึงโอกาสราธนาลูกแก้ว ทือเสด็จหว่ายหน้าเมื่อเมืองขึ้นแล ส่วนพระญาชุมนุมเอกราชตนปราบดาว่า ทั้งหมู่ทำวเสนา ผุงโยธาหาททำว ยกหมู่ทำวอนทางหมู่ม้าครางกันแล่น หมู่รถแก้วแก้วนกวัดโกว หมู่ชายไชยของอาจ ชื่อน้อยหยาดทงไชย ช้อหลวงงายถึถ้อย กล้วยอ้อยปลุกริมทาง ทำววางตนเมื่อก่อน ลูกแก้วหยอนตามหลัง ส่วนพระญาอินทนต์ผ่านแล้ว คือถือเอาปราสาทแก้วไพตาม ถัดนั้นหมู่วิ้งงามอุสุภราช คือสยงขึ้นอากาศชอมมา คือหยอนตกลงในเวียงเขตตุตรนคอรเตระราด พระญาอินทนต์ถือเอาปราสาทแก้ว ดูเบาเป็นดังคนชายเรายังหนุ่ม ถือเอาดอกบัวตูมดวงเดียนั้นแล คนทั้งหลายได้เห็นอินทนต์จรยส์ล้าเสิส บังเกิดด้วยสาธุกการ ผายดวงบานเข้าตอก ถอดม้าออกจากแขน ถอดแหวนออกจากก้อย ถอดสร้อยออกจากคอ ยอบูชาพระเจ้าฟ้าอินทรวายหน้ามาเมือง เสียงนั้นเนื่องทั่วห้อง ในแห่งห้องเขตตุตรนคอร คือมีเมื่อนั้นแล

สฎาโก อันว่าพระญาอินทนต์ล้าเสิส เจ้าบังเกิดตระเนิงใจว่า อิมิ นคร อันว่าเวียงเขตตุตรนคอรอันนี้ไปกว้าง ควรดูเนรมิตสร้างแปลงปั้น คันพระญาอินทนต์ตระเนิงใจจันนั้นแล้ว ตนแก้วคือเนรมิตยังเวียงท้อกว้างได้ ๖ หมื่น ๔ พันวา จือเนรมิตยังปราการสามชั้น ชั้นในนั้นท้อแล้วด้วยแก้วปักภาอันหนาได้ ๘ สอก รัสมือออกสว่างวางชั้นกลางแล้วด้วยศาทั้งแท่ง งามทุกแห่งดูพราว ชั้นนอกแล้วด้วยงอนขาวปลอด นอกนั้นหินก่อจอตทุกพาย บุนเสียดายอยู่สร้าง เวียงแก้วกว้างราบสุขใจ ดันกาลพริกทิพย์ายเกิดทุกหน้า ท้อยย้อยไพด้วยผ้าทิพย์ทั้งหลายอันมาก สัพพะหากบวรมาณ ส่วนตนอินทนต์ย้อยคี่มาเนรมิตยังปราสาทน้อยว่าได้พิหลัง ตั้งยายยังแวงตรอด มียอดแล้วด้วยแก้ว ๓ ประการ เป็นสันทานที่อยู่แห่งหมู่ทำวแลเสนา ส่วนพระญาอินทนต์แลแล้ว คี่มาเนรมิตยังกองแก้วแลงอนศา คี่นำเอาไพริสตัดเจ้าแลนางอุมมาทันตีหน่อแก้ว อภิเสสแล้วทือเป็นพระญา อภิสิญจิ มาโน คืออาบองค์สรงเกสเกล้า กล่าวคัมมังคละแก่สองเจ้าบันพอร ว่าจาเนียรแต่นี้ไพพายหน้า เจ้าหน่อฟ้าสองสรี จุงมีอายุหมั่นแสนปีชวบเข้า ทือได้เป็นเจ้าปราบชุมนุมทือ ที่นั้นทำวพระญาทั้งหลาย คี่มาอุสสาราชภิเสสกล่าวน้อมเนตรถวายพอร ว่าสองภุอรเป็นใหญ่ ท่านนำฝั่งขกมือ ท่านเล่าลือในโลก จุงจักทือจักกวัตติเชติมาถึงแก่เจ้าทือว่าอันแล้ว ตนแก้วยอดอินทาท คืออาจเบิกบานสร้อยอาจ ชื่อว่าจักกวัตติราชเอกราชา คี่มาเอานางเขมา อันเปนมแม่แห่งนางอุมมาทันตี กับทั้งพระญาชุมนุมเอกราชตนผ่านแล้ว ทือมานั่งเหนือกองแก้วเทียมกัน ในวันเดียวอภิเสส ทือเป็นราชเทวีแห่งพระญาชุมนุมเอกราช

ที่มีเตชะอาจลือชา อันมีหมู่กัญญาแวดล้อม แหม่มเห้อ้อมเปเนปวิวารคีมีแล ส่วนว่าอินทาเจ้าฟ้า หวาย
หน้าอรุณา คีมาเนรมิตยังคอยลูกหนึ่งกว้างได้สิบสองโยชน์ เครื่องทิพย์ลวดบังเกิดมีมา เนรมิตยัง
สระโบกขรณีเรียงราบ อยู่ต่างอาบแลกิน ขุนอินทจิวแต่งไว้ ยังป่าไม้แลกิน ขุนอินทจิวแต่งไว้ ยังป่า
ไม้แลพอนงาม หน้ําแผดลามเผยออก ต้นไม้พองเปเนดอกบานงาม เหล่าลูกไม้งามค่าค้อม มีพร้อม
มากมอนเจียง หน้ําเกียงแลกล้วยอ้อย ห้อยย้อยอยู่บนเื่อ ดอกแสนเครือหอมมาก แม่ผิงแลแมงกู่หาก
บินตอม ชมเอารสะหอมดอกไม้ ร้องสอดคว้นเนืองคีมีแล คันพระญาอินทแต่งแล้ว คีโอกาสพระญา
ว้าวตัวผ่านแผ้วแลปวิวาร เมื่ออยู่สำราญในป่าไม้ อยู่ทางใช้หากิน พระญาอินทจิวข้าเนรมิตปราสาท
หลังหนึ่ง เพื่อไว้หื้อเป็นที่พึ่งแก่ฝูงว้าว อยู่ต่างร้องหุดฮั่วหุดฮั่วมวน ก้องเป่ากึ่งห้องโระคา พระญา
อินทคีมาอภิเสสพระยาวิ้วตัวเลิสแล้ว รดหล่อด้วยน้ำพุทธาภิเสสแก้วลินคา กะทาเพื่อไว้หื้อเป็นที่ไหว
แก่ฝูงคนอันมาก ผู้อันคิดยากแลสนเทหา คีหื้อเขามา ถามพระญาวิ้วตัวผ่านแผ้ว หื้อเจ้าแก้บอกแล้ว
บันพังกเมื่อแล ที่นั้นตนอินทาเจ้าฟ้าจิวข้าลวดห้วยหน้าพิจารณา หามายังคนดี ๔ คนมาปลุกไว้ หื้อ
เบนเสนาหายหื้อได้ล้อยพิจารณา ผู้หนึ่งชื่อทิพพะจักขุมิตาอันแจ่งขึ้น ผู้หนึ่งชื่อทิพพะโสตา มีหื้ออันแจ่ง
ไฟที่อื่นถึงไกล ผู้หนึ่งชื่ออากาศเสนาใจกว้าง ไซร์ฟ้าอ้างยินดี เสนาผู้หนึ่งชื่อบถวี บัญญาดีหนักหนา
กว้างฉลาดตรงไต่ รักไซร์ไทเสมอลูก เจ้าปลุกไว้ต่างตา หื้อได้ใจรู้เนพระญาวิ้วตัวประเสสิฐ เพื่อ
เป่าหื้อบังเกิดทุกขเวทนา ยามนั้นขุนอินทาผ่านแผ้ว คีสั่งสอนตนแก้วโพธิญาว่า สหุสธรมิกราชา
เอโก บตติโย ชุมพูทูป ธมมิกิ กวี ชินสาสนิ พุทธา อนุตราโย ธมมิกสิ สาสน ไซตัก พุทธทายาโท
เอกนุตา เมยหิ สุตตา โลกา สพุททา คั้งนี้ ข้าแต่เจ้าคุณนประเสสิฐ อันเกิดเปเนหนอชะสัดตา เจ้าจุง
กะทาพุทธสาสนาแห่งพระพุทระเจ้า หื้อมันเที่ยงเท่ารุ่งเรื่อง วิถาระกว้างขวางจอนเมืองทุกแห่ง
หื้อตกแต่งกินทานเทอ พระญาอินทสั่งสอนโพธิสัดต์เจ้าแล้ว ตนแก้วคีเสด็จพอกคินเมื่อสู่ทวงบนสำแดง
ตนเองอาจ คีเมื่อสำราญปราสาทแก้ว เวชยนต์คีมีวันนั้นแล

ภิกขเว อูราภิกขุทั้งหลาย ส่วนอันว่าพระญาสุวิธณะจักกเอกราชาตนนั้นไซร์ คันได้เสวย
ราชสิมปัตติอันประเสสิฐ เจ้าบังเกิดสิทธา คีมาแต่งสาลากว้นทานทั้งหลาย ๖ แห่ง ๔ หลังไว้ ๔
แจ่งประตุเวียง หลังหนึ่งเรียงประตุคุ่มน้อย พระยอดสร้อยยอกทาน หลังหนึ่งตั้งไว้กลางเวียงที่กว้าง
เจ้าแต่งสร้างเททาน แลวันแลสองโกฏิตาเปเนขนาด เป่าหื้อขาดลักวัน เจ้าคีรักสาสิลพิงธัมม์ทุกคำ
เข้า ทราบต่อเท้ายาวชีวังหันแล สกลชุมพูทูปราชาโน อันว่าท้าวพระญาทั้งหลาย อันอยู่ในสกลชมพู
ทวีปทั้งมวล คีชวนกันนามายังเสตจิตต์เครื่องท้าว ทั้งพิศค้ำแลจามรี กับทั้งลูกสาวสรีหนุ่มหน้า มา
ถวายแก่พระเจ้าฟ้า เอกราชาคีมีเมื่อนั้นแล โพธิสตุโต ส่วนอันว่าบรมโพธิสัดต์เจ้าตนผ่านแผ้ว ตน

แก้วหากกรุณา คีลสิ่งสอนยังทำวพระญาทั้งหลาย ทือตั้งอยู่ในทศราชธัมม์สิบสิ่ง ไว้เปเนยังกับคน เขา
กลัวบุญบไหว้ว ชะไซ้กล่าวสารุการคีมี่แล โพนีสตุโต ส่วนว่าโพนีสัตต์เจ้า คือว่าพระญาสุชวิณะจักก
วัตติตนเสิสแล้ว กับทั้งนางหน่อแก้วอุมาทนต์ คีอุปัฏฐากยังสามสรี่พ่อแม่ แลพระญาวิวสุสุกราช
เป่าทือชาดลักันคีมี่แล

ทเว ชตติโย ส่วนอันว่าชัตติยะทั้งสอง คือว่าพระญาสุชวิณะจักกวัตตติ เอกราชาตนผานแผ้ว
คียู่กับด้วยนางอุมาทนต์หน่อแก้วบัวบาน หากดูนางชะล่า พอพร่าได้ร้อยปี ส่วนนางเทวีงามแ่ง คี
ทรงคัพพะแก้วบัวมวณ สิบเดือนควรประสูติได้ ยังลูกหน่อไธ้บุตรดา ผุงกัญญาหนุ่มเหน้า รับด้วยผ้า
ดอกค้ำ ญาติทั้งหลายคิกะท้าวใส่ชื้อว่า สุชวิณะคันธกุมมารหันแล ยามเมื่อสรี่องค์คราญพอย่างเที่ยว
ได้ เมื่อนั้นนางหน่อไธ้อุมาทนต์เทวี คีช้าทรงคัพพะสิบเดือนดีบัวมวณแล้ว คีประสูติได้นางหน่อแก้ว
กุมมารี่ รูปโฉมดีไซ้ช้ำ ปานคั้งนางฟ้าอันอยู่ตุลิตา ผุงกัญญาแต่่งถ้ำ รับด้วยผ้าผืนขาว ญาติชาวเอา
เปเนเหตุ จึงใส่ชื้อนางแก้วผู้วิเสสสังขารี่ว่าอันคีมี่แล โสฬาสวสุสิกา กาลเอ ในกาละเมื่อสองกุมมาร
นาถไธ้ ขึ้นใหญ่ได้ ๑๖ ปี คีทรงรูปโฉมดียิ่งเยี่ยม ปานคั้งแต่่มเปเนมา ส่วนพระญาสุชวิณะจักกวัตติตน
พ่อ คีคิดใจต้อบุตรดา คิกะท้าวอาวาทะวิวาหะแก่ลูกได้ คือว่าเจ้าสุคันธะแลนางหนุ่มเหน้าสังขารี่ ทือ
เปเนผัวเมียกันคีมี่แล โสฬาราช อันว่าพระญาสุชวิณะจักก เอกราชาตนปราบเหง้า คีได้เปเนเจ้า
ปราบชุ่มพู ช้ำศึกคัตตุคี่หาเป่าได้ ใต้ลุ่มฟ้ายอมเปเนปรีวาร เจ้าคีมี่มาสละยังเข้าของเปเนทาน แล
วันแล ๖ โกฎิ เป่าทือหวดลักัน เปเนนิรันดร่เที่ยงเท้า ตราบว่าได้ ๕ หน้มีปีคีมี่แล

เอกทิวส์ ยังมีวันหนึ่ง คีเปเนวันอุโบสถลิลมารอด เจ้าคีคิดจอดของทาน คีสมาทานเอาสิล ๔
แล้ว ตามแก้วจิ้งกาวนา ราช์พึงถึงอนิจจะอันเป่ามัน ในนแห่งหันกายลัษฐาน อันหาแก่นหาสารเป่าได้
เทามีทังห่อตุกไว้เป่าตาย มีอาหารหลายเก่าเหม่ แถมาใส่ใส่ชื้อวัน มีหนอนอันได้ ๑๐ กระกุลหากเสพ
ไซ้ ควรกิเลส แท้ไซ้ คีหากได้อนิจจธัมม์ ผมอันค้ำคี่ช้ำหงอก เขี้ยวคี่ช้ำบ้างหล่อนออกเสียดาง
สองตาพรางเป่าแฉ้ง เนื้อเหยวแห้วหน้งยาน เปเนอันหาแก่นหาสารเป่าได้ จักกาส์เข้าสู่มรณา เจ้าคี
มาร่าพึงฉันเนื้ออยู่ใจ ๆ ปุน เมื่อพายลุน เจ้าคีมี่มาคิดได้บรีจาดทานคั้งนี้ โย บุคคโล อันว่าบุคคละผู้ใด
มีจิตใจยังเกิด มาขอเอาขึ้นเนื้อเสือดไขมัน คูจักพันถือปาด ยกหยาดน้ำทานไฟ ผู้ใดแลมาขอเอาตา
แห่งคูดวงแก้ว คูจักขวิวกออกแล้วขอทานชาแล ประการหนึ่งบุคคละผู้ใดยังมีาใจหมาผี ใจไว้บ้าน
เมืองใหญ่มายอน คูจักกวางทานเมืองเชตตตระนคอรทือบุคคละผู้ใดเปเนนเหย ทือได้ เปเนพระญาใหม่
เสวยเมืองชาแล ว่าอันแล้ว

ยามนั้นเห็นปัดพู่ก็มพละลีลาบาท อันเป็นที่นั่งแห่งท้าวอิราษอินทา อุณหาการี ลวดเกิดร้อน
ซ้ำเชือกย้อมแข็งมา จนอินทาเจ้าฟ้า ทว่าย่นหาราพิงดู ก็รู้ว่าหนอสิัพพญคนเลิแล้ว มักใคร่ที่เอาคู่
แก้วเป็นทาน ควรดูอินทลงไฟคำปารมีญาทานไว้ ที่อริบได้ตรีสประพญา สิัพพญผู้ควรชาแล้วอันแล้ว
ตนแก้วจึงกระเนิงดู ว่าควรดูลงไฟลุ่มพุ่มแล้ว ขึ้นสู่ปราสาทแก้วแห่งชะลิตดา กลับเพสเป็นพราหมณ
ยาวจากผู้เฝ้า ช่มเท้าเข้ามาหา เพื่อจักขอเอาตาดวงบานประเสสิฐ ทั้งขึ้นเนื้อเลือดไขมัน คูเยื่อ
วรรณะเนื้อตงามยังโยชน ที่อปรากฏแก่ตมแลเทวดาทังหลาย ประการหนึ่งจักขอเอาตาทั้งสอง
ดวงผ่านแล้ว ที่อตนแก้วได้ยกอชัณคติกะมหาทาน คูเยื่อตาดวงชื่อทิพพะจักขุญาณแก่เพริสสัตต์เจ้า คู
จักบันดลเข้าหัวใจ ที่อท่านเข้าดวงไฟรอกบวช พ้นจากโทษกายา คันตนอินทาคระเนิงแล้ว ก็เสด็จ
พราศดวงแก้วลงมา ส่วนพระมหาชะลิตดา ก็ลุกมายามเข้าแล้ว ก็ขึ้นนั่งเหนือแท่นแก้วโรงศา ที่พิจาร
ณาศาเป่าชาต อันที่หมู่มาตย์หากแวดล้อมเป็นปริวาร เสนาคราญอยู่เฝ้า ยามนั้นพราหมณ์ผู้เฝ้าจึง
เข้าแผลมา มีเกสาขาวหงอก หนวดออกแก้วพอเหลืออง ตามันเหมืองหลังหลิว มีหน้ากั่วทังกาง มีรูป
ร่างอันนางร้าย อย่างย้ายเข้ามาชู่ ยามนั้นหนอสิัพพญคนแล้ว ตนแก้วจึงจักถามว่า พราหมณ ดูรา
พราหมณ์ผู้เฝ้า ลักเท้าสิ้นคิงไหว พราหมณ์ลุกาโทษมารอด ใจจอดด้วยวัตถุจันใด ท่านจูงไชบอกกล่าว
ที่อรู้ข่าวอันมานี้เพื่อ ที่นอินทาลักกะพราหมณ์กราบไหว้ ยังพระแก่นไว้ชะลิตดา ว่าซ้ำแต่มหาราชเจ้า
ตนประเสสิฐ ซ้ำคิมักใคร่ได้ยั้งขึ้นเนื้อเลือดไขมัน ขอพระราชเจ้าจูงจักปาดมาบันซ้ำเฝ้า อันช่มเท้า
เข้ามาชอนี้แต่เพื่อ ด้วยผละอาณิสงส์อันท่าน ได้ทานไขมันแลขึ้นเลือด ก็จักได้ตรีสประพญาสิัพพญอัน
ประเสสิฐแท้เป่าสงสัยชาแล ส่วนพระญาสุชวิณะจักกเอกราชา คันได้ยินยังศาอันพราหมณ์เฝ้า หากมา
ขอขึ้นเนื้อเลือด ใจเจ้าเกิดยินดีว่า มม ถานา อันว่าคาปรารธนาดูราช ก็จักสมริทธิแท้เป่าคลาด
เป่าคลา เจ้าคียินดีปีติปราโมทย์เป่าแล้ว เป็นดั่งจักได้ตรีสประพญาแก้วสิัพพญ ในวันพรุกนั้นดั่งอัน
เจ้าคิเปส่งออกยังเสียงอันม่วนเพราะว่า ปจจนุตโร อรูปโร อสญุโร ติรจจนาน วิกาลงโค นิริโย
เปโต มิจจาทิสู ดั่งนี้ ดูราพราหมณ์อันว่าตนทังหลายอันเกิดมานอกศาสนา กับทังอันเกิดในอรุบพรหม
อันหาตนเป่าได้ นิริโย โฟเกิดใหม่อบาย ลางพร่องมีจิตตายบางเปล่า เป่าถ้วนเล่ากายา เกิดเป็น
ลิตต์นานาน้อยใหญ่ เกิดเป็นเปรตคี่ได้ถึงผาน มิจจาทิสูหาญทางบาบ เขาทังหลายผู้งั้นเกิดมา
สร้างโลกหยาบเสียตายแท้แล อันว่าเพริสสัตต์เจ้าทังหลายผู้งั้นลีส แม้นไฟเกิดทันใด กะทำปารมี
ไฟเป่าพราศ เทียรยอมหากแสวงทานแท้แล เรานี้คี่ได้ชื่อว่าพาแพงปารมีญาณามากแล้ว เรา
คี่ปรารธนาเอาประพญาแก้วสิัพพญ ได้เป็นครูปราบเหง้า เป็นดั่งเพริสสัตต์เจ้า ทังหลาย เหตุนี้เรา
จึงเป่ากลัวตายลักหยาด เราคี่จักปาดขึ้นเนื้อเลือดเป็นทาน แก่ท่านแท้เป่าอย่าชาแล้วอัน

ที่นั่นคนทั้งหลาย หมายถึงนางเทวีเป็นเค้า คือเป่าอาจจักห้ามมหาสัตว์เจ้าได้สักคน เท่าขมบุญ
อยู่ใจๆ นบไหว้กล่าวสาธุการมากนักรแล ในกาลนั้นพระญาสุทนต์จกเอกราชาตนผ่านแล้ว คือลง
จากแท่นแก้วอัครฐาน ยอมมีอนัสนการกราบไหว้ยังที่สะทิง ๘ ตนเจ้าแก้วของตน ว่าข้าแต่เทพบุตร
เทวดาเจ้าทั้งหลายเฮยมวลหมู่ อันตั้งอยู่ในชั้นฟ้าแลเมืองคน มีพระญาอินที่พระญาพรหมเป็นยอด
พวยดำได้รอดเวจี มหาปถวิอันหนาได้สองแสนสี่หมื่นช้น สัตต์ล้านโกฏินา ๆ จูงจักมาเป็นสักขีทาน
อันประเสิร์ฐ ข้านี้คือจักหื้อขึ้นเนื้อเลือดมาพลันเพื่อว่าอัน ที่นั่นอินทาสักกะพราหมณ์ผู้เฒ่า ได้ยินโพธิสัตต์
เจ้า หากปลงคำ ท่านคือเอาไตรศาลูกหนึ่งมาไว้ ยามนั้นพระแก่นไธคีปาดขาทั้งสอง เลือดเบนฟอง
ไหลหล่อ บานตั้งน้ำออกป่อพูนมา คีตกเต็มภาชนะไตรศาลูกใหญ่คิมิแล ที่นั่นพระญาอินอันเนรมิต
เป็นพราหมณ์ผู้เฒ่า คีกล่าวซึ่งมหาสัตว์เจ้าตนบุญว่าข้าแต่มหाराชเจ้า บัดนี้เฒ่าคิได้เต็มไตรแล้ว
ตนแก้วจูงยังเข้าเสียก่อนเพื่อว่าอัน ยามนั้น โลหิตต์ อันว่าถ้องแถวเลือด คีลวดแห้งเพื่อคบบัดเดียนั้น
เกื้อนเกื้อนจักพังซุหน้า สายฟ้าแมบเรืองไร สมุทที่ไหลซำเขือก น้ำพูนเพือกตีฟอง ทำฝนอง
ย่ำยิด เมฆะครีตบนหัว เขาสิเนนเนือกน้อม อ้วนอ่อนค้อมโพมา เทวดาดาทูมเฒ่า ผายดอกไม้
ไม้ปฐา มหาพรหมตนอยู่ฟ้า กวัดแก่งผ้าขมบาน จักรวาลซำเขือก ย่ำเยือกขึ้นถึงพรหม
ฝูงชนชมกราบไหว้ สะใช้กล่าวสาธุการ บูชาทานอันประเสิร์ฐ บางเมื่อโพธิสัตต์เจ้าหื้อขึ้นเนื้อเลือด
เป็นทานคิมิวันนั้นแล

ตมตถ์ ปกาเสนุไต สตุธา อาห สตุธา สัพพัญญุตนล้าเสิส บังเกิดมหากรูณา คีเทศนาเป็นคาถา
ว่า อมตตถิมเมสิวิ มีสิ โลหิตต์ เมโท พุทธมณัสส ทาเน ปริสุทฺโธ อนาคต มคคผลเมสิ ตูราภิกขุ
ทั้งหลาย อันว่าพระญาสุทนต์จกเอกราชาตนประเสิร์ฐ หื้อขึ้นเนื้อเลือดเป็นทาน พราหมณ์ชมบาน
ขึ้นย่ำว ทำวเป่ากล่าวกินแห่งคิมิแล ส่วนว่าอินทาสักกะพราหมณ์ผู้เฒ่า คีรับเอาขึ้นเนื้อเลือดแห่ง
โพธิสัตต์เจ้าแล้วลงไฟ จากโรงไชยปราสาท อินทาทิราชเจ้าคิลวดกลับหายไฟ คิมิวันนั้นแล มีสิ อัน
ว่าแห่งชั้นอันมหาสัตว์เจ้าหากปาด เป็นรอยขาดหนักหนา พระญาอินที่คิเอายาทิพพมาใส่ เพื่อหื้อเนื้อ
เลือดใหม่ตีมา ลูบทาด้วยกายาทุกแห่ง เป้าหื้อเอาได้มั่งแจ่งสักคน ที่ภูธรผละผลเกิดแล้ว ตนแก้วคิ
ซึ่งงามยิ่งกว่าเก่าพวยหลังคิมิแล ส่วนว่าพระญาสุทนต์จกเอกราชา คินว่าหายความเจ็บปวดคินั้น
แล้ว คีว่าดูราท่านทั้งหลายเฮยพูนเฒ่า สุเจ้าจูงดาพิง อันว่าเราทั้งหลายในเขื่อนน้อย ทุกส่าถ้อยชาว
เมือง ว่าดูราท่านทั้งหลายเฮยพูนเฒ่า สุเจ้าจูงดาพิง อันว่าเราทั้งหลายเกิดมาในโลก เทียร
ยอมได้ร้องทุกข์ใส่กโสภา เท่าควรดีแสวงทานกับปราษณ์ อันฉลาดด้วยสิลธัมม์จูงชวนกันกะทาบุญใจ ๆ
ตัดได้แห่งคันทา หื้อได้ปรารภนาถึงนิพพานยิ่งโยชน อยาเชื่องโกรธโกรธา เราเกิดมาจักได้พบผู้มี

ประพาศ์ยาก เทียรย่อมาได้พบผู้เบ้ฟุ่นข้าหากพายหลาย ผุงยิงชายเหยมวอลมาก จักได้พบสาสนาพระ
 เจ้าศียากสุตจจ แม่มั่นได้เกิดมาพบสาสนาแล้ว คียังเป่ารู้จักคุณแก้วเจ้า ๓ ประการแท้แล บัดนี้บุญ
 เราได้สร้างมามากแล้ว จึงได้มาเกิดพบแก้วเจ้า ๓ ประการ ควรดีรักสาสึลกินทานโพย้าชาด
 ทือครพอยักปราชญ์เจ้า อันสั่งสอนคน จุงอคเิจกะทาบุญโพย้าคร้าน จุงทือได้หย้าแก่แล้วแต่บาป
 ธัมม์ สัพพะกรรมอันเบนบาป ทือได้หลาบวางไกล ทือได้ใส่ใจเมตตาทาวนาโพใจ ๆ จึงจักได้ถึงสุข
 ๓ ประการชาแล ดูราท่านทั้งหลายเฮยน้อยยใหญ่ ผุงโพไฟแลเสนา จุงมีใจสึลทธาอย้าชาด อย้า
 ได้ประหมาททางบุญ จุงชาระใจคนทือบ้วระสุทธิดีแล้ว รักสาสึลแก้วแลฟงธัมม์ หากจักนำเอาตนตัว
 ทือได้ถึงสุขเกษมพายหน้า คือชั้นฟ้าแลนิพพานเปออย้าชาแล ดูราท่านทั้งหลายเหย อย้าประหมาท
 คีลธัมม์ ทือได้ครพอยางเียงพ่อแม่ ฟิงแก้วแก้วแลเชื้อชาติวงศา ทั้งครูบาสังฆะคณาเลิสแล้ว กับทั้ง
 แก้วเจ้า๓ ประการ ทือมีหัวใจบานคิดชอบ ประกอบด้วยทสรราชธัมม์เฟอ ในเมื่อพระญาสุวัณณะจักก
 เอกราชาตนประเสีฐ เจ้าบ้งเกิดมหากฐณา คีสั่งสอนท้าวพระญาแลเสนาอมาตย์ ทั้งประชานา
 ราชกร์ยิงชาย ยามนั้นแสนทั้งหลายมวอลมาก ทุกผู้หากชมบาน สาธุการชะใช้ ผายดอกไม้บูชา เทวดา
 ทั้งหลาย คีผายยังผ่นท้าวทูลหลัง ตกต้องตั้งบูชามากนักแล โพธิสตุโต ส่วนว่าโพธิสตุต์เจ้าตนผ่าน
 แฉ้ว คีนั่งอยู่ปราสาทแก้วเมตตาทาวนา สั่งสอนท้าวพระญาทั้งหลายแล้ว ตนแก้วคืออยู่กะทาบุญ คี
 มีด้วยนัยประการตั้งคล่าวมาเน็แล จณฐสุวัณณจกุกชาตกี นิฎฐิต์ กรียาสังวัณณนาวิเสส จาห้องเหตุ
 สุวัณณะจักกกุมमार ผูกถ้วน ๖ คีสมริทธิเสด็จบ้วรมวล กาละควรเท่านี้ก่อน

สุวัณณะวัทลวง

ผูก 7

นโม ตสุสตุฏฐ บุนทิวเส จ อนามโต อินฺทโร อคฺคยภูโฆ นิมิตุโต อาคฺจจาทิ โพธิสตุโต จกฺขุทา
 เนน นามอินฺทโร ยกฺโข คนฺตุวา อโหสิ ลาดับธัมมเทสนามารอด จอดถึงกัณฑ์ถ้วน ๗ ดังเราจักได้
 เทสนาโพพายหน้านี้เฟอ ในเมื่อโพธิสตุต์เจ้าตนผ่านแฉ้ว ตนแก้วอยู่จาเวีญเมตตาทาวนา สกุก
 ส่วนอินทาเจ้าฟ้า ลวดทวายหน้าคระนิงใจ ว่าควรดูอินท์ลงไฟค้ำสมพาร ยังท่นอโพธิญาณแก่นไธ้ ทือ
 รัปได้ตรัสประหมาสัพพัญญูแต่เฟอ ว่าอันแล้ว ตนแก้วลวดเสด็จลงมา เนมิตตนเบนยักษ์บูเถ้า ตนกำ
 เสร้าใหญ่ยาวสูง เหมือนคั้งฝีนคงตาเหลือก เขี้ยวพันเหงือกเบนงา คีขึ้นเมื่อสุพระยาสุวัณณะจักก
 เอกราชาตนเบนเจ้า ยักษ์เถ้าไหววันทาแท้แล ทิสฺวา คันว่าพระมหาสตุต์เจ้าทั้นยักษ์เถ้าเข้ามา

ปรากฏอรอดสนาม เจ้าจิ้งถามซึ่งยักษ์เฝ้า ว่าดูรามหายักษ์บูเฝ้า ท่านเข้ามารอดถึงเรา เอาตมมา แต่ไกลเป่าไกล ท่านพ่อยาใครได้วิตถุฉินาเด อันมีในสำนักเรานี้เล่า ยักษ์เฝ้าจูงกล่าวมาบัดนี้เพื่อ เมื่อนั้นอินทาสักกะยักษ์ กราบไหว้ชะใช้บอกกริยา ว่าข้าแต่มหาราชะเจ้า จูงอินดูข้าเฝ้า อันชมเท้า เข้ามาหา เพื่อจักขอเอาตาทั้งสองดวงเสิสแล้ว ขอเจ้าจูงหื้อตาคู่แก้วเพนทาน แก่ข้าใจหาญผู้เฝ้า อันเข้ารอดมาขอนี้แต่เพื่อ อถ ในกาละเมื่อนั้น พระญาสุวิณะจักเอกราชาตนเสิสแล้ว อันยังนั่ง อยู่เหนือแท่นแก้วอัคคะฐาน คันได้หั้นมหายักษ์ผู้ใจหาญมาขอแล้ว มีกาใคร่ได้ตาคู่แก้วสองหน่วยอุดม เจ้าคัมปีติชมชื่นแล้ว เปนตั้งจักได้ตรัสประพญาแก้วสิัพัญญาในวันพรุกนั้นแล เจ้าคัมกล่าวซึ่งอินทาสักกะ ยักษ์ว่า โภภูโต ดูราท่านมหายักษ์ผู้ใหญ่ ท่านมีใจเฝ้าได้ วิตถุฉินาเดอันมีในสำนักแห่งเราตั้งอัน เราคัม จักหื้อวิตถุเยื้องนั้นเพนทานเป่าอย่าช้าแล้วอันแล้ว ตนแก้วกล่าวซึ่งหมู่เสนา ว่าดูราเพนทั้งหลายมวลง หมู่ ในวันนี้เราคัมจักหื้อตาคู่แก้วเพนทาน แก่ท่านอันอยู่คงดานมหายักษ์ ตามอันมักปรารณาแห่งมันชา แลว่าอัน อันจักหื้อผู้กม้เมหาทาน เจ้าใจบานชมชื่น เพราะเพื่อจักได้ยกยื่นยังตาคู่แก้วเพนทาน เจ้า จิ่งอธิษฐานเอื้อนกล่าว รอดทุกตัวนานา ว่าข้าแต่เทวบุตรเทวดาแลครุฑนาค ทุกปากฟ้าอินทร์พรหม จูงมาชมของท่านอันประเสิส อันข้าจักหื้อตาคู่แก้วดวงสิ่าเสิสเพนทาน แก่มหายักษ์ผู้เฝ้าเพื่อ อิท จุก ขุทานี้ ด้วยเดชะ อันข้าได้หื้อทานตาแก้วดวงวิเสส จูงเพนเหตุหื้อข้า ได้ตรัสประพญาสิัพัญญา ตนเปน ครูสอนโลก หื้อได้พ้นจากโสมวิฏฐะสงสารแต่เพื่อ เจ้าตั้งยังค้ำปรารณาตั้งนี้แล้ว ตนแก้วยกมือกวา ชวิกเอาตาทั้งสองออกได้ ยกตั้งไว้เหนือมือ ขอนหนึ่งหื้อน้ำพหยาด เจ้าคัมประสาห์หื้อตาคู่แก้วเพนทาน ยักษ์ใจหาญรับได้แล้ว คัมสิ่งตนแก้วหนีไพนวันนั้นแล ยามนั้นเมหาปถวี อันว่าแผ่นดินหลวงพอไหวพวัน ก้อง เปนคั้นว่าฟ้าร้องแลดอยคราง ตั้งจักหิงขุที่ สัตต์ร่องมีปูนกล้ว ฟ้าบันหิวแมบหย็อน สายฟ้าค้อน เรืองโร สุ่มท่นองฟองใหญ่ เพื่อชมเฝ้เมหาทานวันนั้นแล ตมตถถึ ปกา เสนูโต สตุถา อาห สตุถา สัพพัญญูนิโรธ ตนแก้วไปรดคนแลเทวดา คัมเทศนาเป็นคาถาว่า มหาราชชา จุกขุทานี้ ทตุวา อินทาสก วก ยุกโข อโหสิ ภิกขเว ดูราภิกขุทั้งหลาย ในเมื่อโพธิสัตต์เจ้าตนเสิสแล้ว ประสาห์หื้อตาคู่แก้ว เพนทาน ยักษ์ใจหาญรับได้ อัสสจรรย์ลวดเกิดมีมา เมหาปถวีไหวข้าเชือก มหาสมุทท์พุมเพือกตีฟอง น้ำ น้อยนองคึดคั้ง ฟ้าแมบหลังรายเรื่อง ท่าฝนเนืองแกมแดด สายฟ้าแผดปูนกล้ว เขาสิเนโรเนือกน้อม อ้วนอ่อนค้อมบุข่า หมู่เทวดายายหยาด แต่อากาศถึงพรหม ผู้งคนชมกราบไหว้ ชะใช้กล่าวสาธุการ มากนักแล ยามนั้นพระอาทิตย์คึดตกต่ำ ดึกหล้าสามาจน ส่วนพระญาอินทร์ตนเสิสแล้ว คัมเอาทนายตา แก้วคืนมา ฝ่ายาทิพฟ้าใส่แล้ว คัมเอามาใส่ขุมตาแก้วตั้งเก่าคิงาม ยามนั้นตามหาสัตต์เจ้า คัมข้ายังกว่า เก่าแจ้งใส เล็งดูไฟไกลได้แสนโยชน์ หั้นแจ้งใสคึดคิงามคัมมีแล ในกาละนั้น สตุโก ส่วนอินทาทิ

ราชดำเนินโอวาทเจรจา ซึ่งบรมโพธิสัตว์เจ้า ว่าข้าแต่มหाराชเชเปนเจ้า คนปราบเหง้าชุมพู เจ้าคุณ
ได้ถือทานอันประเสริฐ คือว่าขึ้นเนื้อเลือดแลตาคุณแก้ว เปนทาน ก็เพื่อแลกเอาประพาสัพัญญดวง
ประเสริฐนาสัตต์ที่ถือได้เมื่อเกิด ในชั้นฟ้าแลนิพพานนั้นแล อัจฉิต์ อันความปราถนาดวงยิ่ง ก็จักสมริทธิ
ทุกสิ่งบัวรวมอณาแล พระญาณที่คิดกล่าวซึ่งโพธิสัตว์เจ้าตั้งนี้แล้ว ก็เสด็จเมื่อสู่ชั้นฟ้าดาวดึงส์มีวันนั้น
แล

ภิกษเว ตูราภิกษุทั้งหลาย ส่วนโพธิสัตว์เจ้าตนประเสริฐ บางเมื่อได้เกิดเปนเจ้าสุทิวณะจักก
กุมมาร ก็ได้ตั้งคาบรารณามานานได้ แสนแก้ห่มนึ่งแก้พันชาติ จึงได้มาเกิดเปนเจ้าสุทิวณะจักก
วัตติเอกราชา ได้พบสาสนาพระเจ้าอัมมทัสสีตนประเสริฐ เจ้าได้เกิดในเมืองเชตุดตรนคอร พระ
ภูธรได้ปราบทวีปน้อยได้สองพันแปดปวารคัมมิแล โพธิสัตว์เจ้าตั้งอยู่ด้วยทศราชธัมม์ กะทาคลองอัน
ชอบ ประกอบด้วยสัตธา เจ้าคัมมาสละเข้าของเปนทาน เยวันเลี้ยงประพาสสองภิกษุ เจ้าประโยชน์
ยอทาน พระภูบาลตนประเสริฐ จือข้าที่ขึ้นเนื้อเลือดเปนทาน กับทั้งสองตาบานคุณแก้ว ชวักออก
แล้วยอทานคัมมิแล ภิกษเว ตูราภิกษุทั้งหลาย ส่วนอันว่าพระสุทิวณะจักกวัตติเอกราชาตนใหญ่ อัน
มักเฝ้าปัพพชา ก็กะทาเมตตามาวนาไฟใจ ๆ เจ้าคัมบลงไว้ยังกรรมฐาน จึงจักร่าพึงดูยังกายะ สัน
คานอันเป่ามันเป่าเพียง รู้กว่าเปียงไพมาว่า อัย กายโย อันว่าตนคุณเ็นนา คีชราใส่หื้อเก่า มีอายุได้
แก้ห่มนึ่งแล้ว เป่าควรจักนั่งแทนแก้วส่วยเมืองชาแล คันพระบุญเรื่องราวฟังแล้ว ก็ชุมนุมมายัง
เสนาแลอมาตย์ พราหมณาชาติแลเสฏฐี คหบดีแลพ่อค้า ทั้งไพร่ฟ้าแลชาวเมือง นั้นเนื่องกันมาสู่
ค้ำว เพื่อจักอภิเสสลูกท้าวหื้อเปนพระญา ก็เรียกมาหาขังเจ้าสุคันธราชามาแล้ว ตนแก้วค้ำว บัดนี้พอ
ค้ำวขังราชสัมปัตติไว้ หื้อลูกแก้วได้สืบส่วยเมืองชาแล ตาต ตูราเจ้าลูกรักแก้วพ่อ ตั้งแรกก่อ
เปนพระญา จุงหื้อชอบทศราชธัมม์สืบสิ่ง ไว้เบนแก้วยิ่งกับตน หื้อเอาบุญกุศลเผือกกว้าง ทุกเมื่อสร้าง
ของทาน อย่างกะทาหมิจจารกับด้วยเมียนาน อย่างหื้อใจฟุ้งชานกับด้วยนิมทา สุรา อันว่าน้ำเมาแล
น้ำเหล้าอย่าเอาเข้าใจชาว อย่างจาかさหาวแลสนส่อ อย่างหื้ออหื้อนิคธัมม์ อย่างได้กล่าวคาพราง
แพดสาย อย่างมักมายเมียนน อย่างบิบบิเบียนฟูงไฟไร้ไทแลเจ้าข้าง อย่างได้มีางสฎบเจตีย์ อย่างตัดไม้
สรืมหาโพธิ อย่างช่างริติเตียน อย่างบิบบิเบียนสังฆะคมาหื้อแตก อย่างลักแลกรุกบั้งแลตาซึ่งตายอย
ยามเมื่อท่านมาสู่เข้า อย่างเอาบุญแลทวงน้อยมาใส่ ยามเมื่อท่านมาสาย หื้อยเอาบุญอันใหญ่
มาทวง ใจพันทวงมักโลก ครุบขิงเอาเข้าของท่านมา เปนของตน กรรมทั้งหลายฟูงนี้ไกลจากผลเป่า
ชอบ จักสนองตอบเมื่อพยายลุน นาเอาตนโพทกนรก เปนทุกข์โศกมีนนานชาแล สรีบัวบานเหยเจ้าพ่อ
เจ้าจุงว่าฟังต่อแก้ว๑ ประการ หื้อครพอยาพระพุททะเจ้าแลพระสัทธัมม์เจ้า กับทั้งพระสังฆะเจ้าทั้ง

เถาแก่แลพ่อแม่ครูบา คีจิกเปนลีลาวงประเสฐ ที่พึ่งอันล้ำเลิศโลกา ทาสา อันว่าข้ายังชายหื้อ
ครพอยาเจ้า ลูกเถาหื้อครพอยาพ่อแม่ แลปู่ย่าตาทาย ทั้งญาติหลายเพื่อนพ้อง พี่นี้หื้อครพอยาแยงกัน
ผิวเมียหื้อรักแพงกันอย่าประหมาท ลีลหื้ออย่าหื้อขาดเสียดตน ผรุสวาจา อย่าทารูณจาหยาบ สมุณพผลา
ปวาจา อย่าอ้างบาปเปนอารมณฺ์ อย่าหุมชมทางบาป อย่าชานาบชาวเมืองเท่อลูกเหย พระญาสุวัณณะ
จักกเอกราชา คีหื้อคาสอนโอวาท แก่ลูกรักษารชบุตรตา เจ้าคี่ปลงอาชญาเวระวาด แก่อมาคย์แล
เสนาว่าโก อมจจา ตูราเสนาแลอมาคย์ สู้จ่งแต่งห้างคาคประดับประดา ยังอันจักออสสาราชาภิ
เสสลูกเถา สู้จ่งไซหุมคานแลปอแก้วไซไว้แล้วหุประการ สู้จ่งห้างยังช้างสารมิงคละตัวหอย ใส
เครื่องพร้อมประดับประดา กุญชราแก้วหมื่นเป่ารู้ตื่นใจหาญ พอหมอควาญชี่ช้าง ห้างพร้อมแล้วสู้จ่งนำ
มา สารตีเสนาม้าองอาจ หื้อห้างคาคตนา มา ผุงอัสดาแก้วหมื่น ห้างหุมพื้นเยื่อซอน ถัดนั้นหุมรถซอน
แอกแก้ว ห้างพร้อมแก้วหมื่นแล้วนำมา ผุงโยธาประดับเครื่อง พร้อมทุกเยื่องนานา จุงจักมาประ
สมหุมมกัน านช่วงหลวงคูราชที่นี้เท่อว่าอัน เมื่อนั้นหุมเสนาแลอมาคย์ทั้งหลาย โพงงชวายุคแต่ง
พร้อมทุกแห่งนานา บัญจมกุฎกัณฑาห้ำสิ่ง เครื่องทำวียงหลายประการ ดอกบัวบานเสนสิ่ง พร้อม
แล้วจิ่งนำมา ถวายแก่พระยาสุวัณณะจักกวัตติเอกราชาตเนยสมาก ตามอาชญาพระเจ้าฟ้าหากกูณา
ทันแล เมื่อนั้นพระญาสุวัณณะจักกวัตติตนพ้อ เจ้าจโมบัวบาน คีนเอาเจ้าสุคันธ์กุมมารขึ้นนั่ง
เหนือแท่นแก้ว วดหล่อแล้วด้วยน้ำพุทธภิเสสลินตา คีทาวางยังราชลัมปัตติแก่ลูก เจ้าปลุกหื้อได้
เปนพระญา ยามนั้นผุงเสนาอมารย์ พราหมณชาติแลบโรหิตทั้งหลาย เขาคีมาเบิกบายมิงคละว่า
เทว ข้าแต่มหาราชเปนเจ้า จุงจักอยู่มันเียงเท่าที่มา เบนพระญาปราบทวีป ก็บได้ฟ้าโอมเข้าสู่
สมพารแต่เท่อว่าอันคีมีวินั้นแล โภอิสตุโร ส่วนอันว่าโภอิสต์ต์เจ้า คินว่าอภิเสสลูกเถาหื้อได้สืบ
เสวยเมือง พระบุญเรื่องคีมากะทาเพียรเมตตา ภาวนาอยู่ใจ ๗ ว่า อนิจจา เวทนา อหิ ชรา
พยาธิ มรณานุญจีย์ โลก อนาสามี อหิ บพพชา สาริโน กุมมฏฐาโน สุขิ นิพพานี อนาคต นายโก
นิพพานี บรมิ สุขิ คัจฉนี้ว่า อหิ อันว่าคูนีนา คีเถาแก่คร่ำชรามารอด จักโกลัจจอตทางตาย ตนสิ้น
สายข่มเท่า พันว่าเว้าตาฟาง เทียวทางจักลัมท้าว ถูกค้ำวหลันทั้งตัว ผมหัวพ้อยหงอกแก้ง เนื้อเพียว
แห้งหนึ่งยาน หลังคอมคลานไผยาก คาทุกษ์มากหนักหนา เจ้าคีมาร่าพึงถึงอนิจจาธัมอันเป่ามันเป่า
เียง รู้กว่าเบียงโพงมา ชาติยา คินได้เกิดมาคนเย่ชาติ ฐูวินาศตายไฟ เมื่อดูไปได้เปนลัทธิพญูนี้
เหนือแท่นแก้ว คาทุกษ์เป่าพอนแล้วคี่หสี ควรคูแสวงหาคลองอันดีประโยชน์ ควรคูท้าวโพงบชเปนชี่
ชาแล ว่าอันแล้ว เจ้าคี่เรียกหามาอังนางเทวี จาคาคีสิ่งนึ่ง หื้ออยู่หื้องค้ำยลูกทั้งสองว่า ภพเท
ดูรานางเหน้องรักพี่ เบนที่หื้อยจิตใจ นางจุงอยู่ด้วยสรีนงไวลูกเถา เบนเจ้าเสวยเมืองก่อนเท่อ

อหิ ปน พันตั้งคูที่ คีมีใจมีภาครไพบวช สร้างผนวชเปนชี่ พิจักเข้าไพนดงรป่ากว้าง จักไพบวชสร้าง
ภาวนาชาแล นางจูงค้อยอยู่ในปราสาท อย่าได้ประหมาทสักอันเพื่อว่าอันแล้ว ที่นั้นนางราชเทวีกราบ
ไหว้ ยังพระแก่นไธ้ไพิธญาว่า เทว ข้าแต่มหาราชะเปนเจ้า ดนยราบเหง้าชุมพู จูงอินดูข้าน้อย ข้า
จักขอไพชอมพระยอดสร้อยบวชเปนชี่ แม้นมีสุขแลทุกข์หลายมาก ข้าเป่าพรากตณคา กะทาเพียรออก
บวช ข้าเอยลวดไพชอมชาแล ขอพระราชเจ้าอย่าหลอนละไว้ ทือข้าได้เปนทุกข์อยู่ลนหลัง เวรพห
กรียาอันเปนแม่ร้างแม่ม่าย โลกกว่าร้ายดูแควน ท้าวต่างแดนค้จักประหมาท ผางร้ายเลี้ยงขนาด
บุณกล้ว ยามเมื่อนางแฝงผิวแก่นไธ้ เขาบไหว้หลายที่ ยามผิวหนีพรากข้าง เขาลวดหวายหน้า
อ้างมายา มีวาจาเยาะหยอก ด้านค้ำพอกหลวงหลาย ยินละอายแก่โลก ยินทุกข์โสกเหลือใจเหตุั้น
ข้าจักขอไพบวชสร้างผนวชเปนชี่ชาแล ที่นั้นไพธิสัตต์เจ้า เป่าอาจจักทำมนางเทวีได้ พระแก่นไธ้
กล่าวคำดีว่า ดูรานางเทวีเขยนาถไธ้ ฅิวานางจักมีภาครเข้าป่าไม้บวชเปนชี่ นางจูงไพสวัสตี
ชอมพื่อเพื่อว่าอันแล้ว คีชวนกันเข้าไพลู่ลูกแก้วแห่งตน พระทสพลลั้งลูกว่า ตาต ดูราเจ้าลูกกรักหน่วย
ตาเฮยพ่อแม่ เจ้าใจแ่งทั้งสองพ่อเฮย ตั้งแต่ไพพายหน้า เจ้าหน่อหล้าทั้งสองพี่น้อง จูงอยู่ห้องสวัส
ตีเพื่อเชื่อพ่อแม่ทั้งสองค้จักไพบวชกะทาเพียรอยู่ในป่ากว้าง เพื่อจักสร้างปารมี ตามบเวเมื่อเรียเจ้า
ผุงเข้าสู่นิพพานนั้นชาแล เมื่อนั้นเจ้าสุคันธะแก่นไธ้ ก็มกราบไหว้พ่อแม่ทั้งสองว่า ตาต ข้าแต่พ่อแล
แม่เปนเจ้า ตั้งรือพ่อแม่จักละเชือลูกเต้าไว้ในเมือง เชือยินเคื่องใจมาก เพราะเพื่อพ่อแม่เจ้า
จักพรากหนีไพผู้ใดจักมาเป็นที่พึ่งแก่เชือข้า ทือลูกหล้ายินดีนี้ชา ประการหนึ่งบ้านเมืองมีข้าเชือก ย้าว
เยือกเกิดเปนไกลาหล ขออั้งเชือพ่อแม่อย่าไพบวช จูงอยู่สร้างประโยชน์เสวยเมือง เพื่อว่าอัน
เมื่อนั้นไพธิสัตต์เจ้าตนผ่านแผ้ว อันจักเล่าโลมลูกแก้วทั้งสองค้กล่าวเปนคาถาว่า ปิยบุตรกา เขตตุ
ตรนคเร รชชี่ บุตโต ตูวิทเว ชุมพูทิเปน เอหิ ทิมวุนตา ปพพชา ดั่งนี้ ตาต ดูราเจ้าลูกกรักแก่พ่อ
เจ้าหน่อหล้าองค์คราญ บัดนี้สิริบัวบานค้ได้ถึงราชะสัมปิตติอันใหญ่ ไพรฟ้าฝูหมชม สายอุดมเหยลुक
เต้า จูงอยู่เปนเจ้าเสวยเมือง เหตุว่าสิริบุญเรื่องยังหนุ่มน้อยนักสวด เจ้าอย่าว่าจักไพบวชเปนชี่
สองสรี่จูงอยู่เสวยราชย์ เปนทำอาจแทนเมืองพ่อเพื่อว่าอัน ที่นั้นเจ้าสุคันธะกุมมารค้หื้ออนุญาต ตน
เจ้าสวาทิดาถาว่า อมมตาต ทิมวุนโต ปพพชี่ สาริเน มาตาปิตุณี อหิ วุนทามิ สพพทลสิ ชมนตุโน
ข้าแต่พ่อแลแม่เปนเจ้า จูงขมาทิสแก่เชือลูกเต้าทั้งสอง แต่เพื่อว่าอัน เมื่อนั้นสององค์คราญพ่อแม่
อันจักขมาทิสแก่ลูกทั้งสอง ค้กล่าววว่า สพพทลสิ ชมนตุโว ดั่งนี้ว่า ตาต ดูราเจ้าลูกกรักพ่อแม่ ทิส
แแห่งเจ้าใจแ่งหลอนมี เชือพ่อแม่ค้ปลงคาคืออนุญาต แก่ลูกกรักราชสองสรี่ จูงมีสวัสตีเทียงเท้า
แสนชวบเข้าที่มา เปนพระญาติด้วยชอบ ประกอบด้วยเตชะริทอิอันมาก ปราบแพ้ข้าศึกศัตรูแต่เพื่อ พระ

บรมโพธิสัตว์เจ้าศรีมาโทษแก่ลูกเต้าสองสรี กล่าวคำมิ่งคละบันพอร์ดแก่ลูกแล้ว ตมแก้วสังเสนา ทั้ง
พระญาแลไพร่ฟ้า ผูกหมู่ข้าชาวเมือง พระบุญเรืองอิราษ คือหื้ออโวกาศสอน ว่า โภกโศ อมจจา
สนุติเก มม บุศุโต ทสราชธมฺมูม ดูรา ท้าวพระญาทั้งหลายเฮยมวลหมู่ สูงอยู่ด้วยลูกแก้วแห่งเรา
จูงเอากันอยู่ด้วยชอบประกอบด้วยทสราชธมฺมูม จูงเอากันกะทาบุญไฟใจ ๆ แม้นตั้งหรือคัจักได้ถึงสุข ๓
ประการ มีนิพพานเป็นที่แล้วเป่าอย่าชาแล ว่าอันคี่มีวันนั้นแล ในกาลละนั้นพระญาสุขวิธณะจักกเอก
ราชาตนผ่านแผ้ว ตมแก้วออกเวียงไฟ ปรีวารหลายแควล้อม แหมหื้ออ้อมดูคราญ คีไฟถึงปะตูป่า
หิมพานต์เถื่อนกว้าง ที่ไฟอ้างบัพชาเจ้าคี่หื้อท้าวพระญาทั้งหลายคืนพอกแล้ว ตมแก้วไต่ทางไฟ ด้วย
หนทางไกลหลายโยชน์ ตมแก้วลวดกระนิงใจว่า อยี่ ฐานัน อันว่าฐานะที่ใด อันควรจักอยู่ในหมู่ไม้
เป็นที่ เพื่อจักกะทาเนกขัมมบารมีดวงวิเสส ตัดกิเลสทั้งมวลนั้นชา ยามนั้นเห็นบัวทุกัมพะละสิลาบาท อัน
เป็นที่พพะอาสา ณแห่งอินทอิราษ คีรื้อนวะวาดแข็งมา ยามนั้นตนอินทเจ้าฟ้า ลวดห้วยหน้าเล็งดู
พระญาอินทคี่รู้ว่าหน่อสัพพัญญูออกบวช สร้างประโยชน์ภาวนา จึงเรียกหามายังวิสุกรรมเทวบุตรตน
ผ่านแผ้วมาแล้วจึงสัญญา ว่าดูราวิสุกรรมเทวบุตรตนจลาด ท่านจูงไฟเนรมิตอาวาสสาลาอันได้ ๘
หมื่น ๘ พันหลังคณานาเสสวด เนรมิตยังเครื่องนักรบชเป็นชี่ เนรมิตยังสระบิภกชรีอันใหญ่ หมู่ไม้
ไควยายาย ลูกสุกใสย้อยค่า เต็มทั่วโพยญานหมากส้มหวานหลายหลาก ตามใจหากเอากิน เกิด
เหนื่อดินมีมาก อยาหื้ออยากสักอันเทอ วิสุกรรมเทวบุตรคี่รับเอาค้ำพระญาอินทเจ้าฟ้า ลวดห้วยหน้า
ลงมา เนรมิตยังพระบิภคสาลา อันได้ ๘ หมื่น ๘ พันหลังเป่าหวด กับทั้งเครื่องนักรบชเป็นชี่ ทั้ง
สระบิภกชรีอันใหญ่ บัวโกวก้านไควดูคราญ หัวฟ้านลามทั่วพื้น มีระรื่นเต็มวังเนรมิตยังเครื่องบิวระ
โภค พร้อมในโลภภาษา มีทั้งมูลละพาลาหวานลูกไม้ ย้อยค่าไว้ชุ่มชาม มีชุกยามเป่าชาด หมากส้ม
ฝาดชมหวาน เป็นอาหารพระรสีนักรบชดูเป่าหวดสักยาม มีที่จิมักล้สาลาจามูกกว้าง เป่าหื้อค้ำ
สักอัน คั้นเทวบุตรเนรมิตแล้ว คี่ขึ้นสู่ปราสาทแก้วควสวรรคคี่มีวันนั้นแล

ภิกขเว ดูราภิกขุทั้งหลาย ส่วนอันว่า พระมหาชะลิตตาทั้งสองพี่น้อง อันเข้าสู่ห้องหิมวันต์ คีไฟ
ทันยังพระบิภคสาลาอันมีหลายนักสวด ตมแก้วลวดกระนิงใจว่า อยี่ อาสนิม อันว่าอาสนมตพญงนี้นาดู
งามาสเป่าเสร่า รอยว่าเป็นที่อยู่เจ้ารสีทั้งหลายชาแล ว่าอันแล้ว ตมแก้วจึงเตือนนางว่า ภกฺขเท
ดูรานางเพยเจ้าพี่ เจ้าจูงยังอยู่นี้ก่อน ที่จักหยอนไฟดู ยังสาลาแก้ว มีเจ้าอยู่แล้วรู้ว่าเป่ามีอันชา
ว่าอันแล้ว ตมแก้วลวดเสียบเข้าสู่พยานคี่ไฟทันยังเครื่องบริขารนักรบช เจ้าคี่รู้แจ้งสวดนินจ จือ
ชาชหนึ่งล้อมอ่าน เจ้าคี่รู้ว่าอินทเจ้าฟ้าผ่านปลงทาน เจ้าคี่มาสมาทานเอาตนเป็นนักรบช ลวดจึง
แก้ผ้ากาสี กับดาบสรีกัญไชยปลงไว้ เจ้าคี่มานุ่งผ้าเปลือกไม้ของศา ขอดชฎาหมวดเกล้า ถือไม้ทำ

ทัณฑา เทียวสาลาผัดรอบ เจ้ากล่าวตอบนิพนพานว่า สุทธิ วัต นิพนพาน อันว่าสุขในนิพนพานอันประเสฐ
คือหากล้ำเลิศยิ่งกว่าสุขทั้งมวลแท้แล ว่าอันแล้ว ตนแก้วออกมานอกสาลา คือเข้าไฟสู่นางอุมาทันต์
ราชเทวีหั้นแล ส่วนอันว่านางราชเทวีคือหั้นมหาสัตว์เจ้า อันเข้าเครื่องนักบวชเพนซี นางยินดีกราบ
ไหว้ พระใช้กล่าววิณณาว่า ข้าแต่มหาราชเจ้า ส่วนตนพระราชเจ้าคือหากได้พ้นจากทุกข์โสภเสธา
ทั้งมวลแท้แล้วอันแล้ว เจ้าคือลวดบวชนางแก้วราชเทวี ทือเพนรสีนี้นาถไว้ สองเจ้าคืออยู่สร้างป่าไม้
ภาวนา ส่วนนางอุมาทันต์รสีนี้คือกะทาอุปัฏฐาก เป้าทืออยากสักอัน ด้วยหวัมนแลลูกไม้ นางหน่อไว้
คืออุปัฏฐากชวันยามคิมี่

ส่วนว่าพระบรมโพธิสัตว์เจ้า กะทาปฏิบัติภาวนาไฟใจ ๆ เจ้าได้ถึงฌาน กับทั้งอภิญญาดวง
วิเสส ข้าก็เลสทั้งมวลคิมี่หั้นแล ส่วนอันว่านางอุมาทันต์รสีนี้ คือเมตตภาวนาอยู่ในคงรีป่าไม้ คือลวด
ได้ถึงฌาน เป้ามีนนานคิดยาก ได้ออกพรากพาพะธัมม์ กะทาเพียรอยู่สร้าง ในป่ากว้างอาสรมสาลา
เมตตภาวนาไฟใจ ๆ สองเจ้าคืออยู่กะทาธัมม์ในป่าไม้ ตราบว่าได้พ้นปีคิมี่แล

โส ราชาน ปุริโส อิตถิโย ปุคคโธ วา เสฐฐี พุราหุณ คหบดี ปพพชช วัตตุ ธนึ กีนุสนุตร
มาโน สเจติ โส ราชาน อันว่าท้าวพระญาทั้งหลาย อันได้ ๘ หั้น ๘ พันตน อันอยู่ในนิเวสนบ้าน
น้อยเมืองใหญ่ คือขอพบผัดธัมม์ว่า โภจนโต อูรา เจ้าทั้งหลายมวลหมู่ สู่เจ้าจูงอยู่ชคนเทอ ก็
บายชนิ จักมีประโยชน์ฉนั้นใด ด้วยอันอยู่ในฆราวาส เรานี้เท่ามีเสื้อผ้าขาดเต็มเรือน ตั้งหรือจัก
เหมือนดังพระราชาเพนเจ้า เต็มว่าเรามีเข้าคิขุนตั้งสิบเย เราคือรักลูกเมียจึงสร้าง เต็มว่าเรามี
ข้างคี่พินตั้งพันตัว เต็มว่าเรามีวัวควาย คิขุนตั้งชาวคอกปานตั้งล้านเด่นอกในเรือน ตั้งหรือจักเหมือน
ดังพระราชาเจ้า เรานี้มีหม้อเข้ากับหม้อแกง เราทือयरักแพงอยู่ใจ ๆ ละเป้าได้สักวัน ตั้งหรือพระ
นักธัมม์เจ้าฟ้า ได้ปราบหน้าชุมพ พูงคนชุนบไหว้ ใต้ฟ้าย่อมลือชา พระราชาเจ้าข้าง ยิงเป้าอ้าง
ยินดี ท่านยังหนีไปบวช ตัดปลีโพธิ์เลี้ยงเป้าอาลัย มาเราจูงเอากันไปบวชชอมเจ้า เข้าป่าไม้บวช
เพนซีก่อนเทอว่าอัน ท้าวพระญาทั้งหลายผูงั้น คือลวดเอากันไปบวชชอมโพธิ์สัตว์เจ้าตนยอดสงสาร
เรียนเอากรรมฐานได้แล้ว คือปฏิบัติแก้วอยู่ภาวนาคือลวดได้ถึงฌานอันยิ่ง พร้อมทุกสิ่งโลกิยะฌานคิมี่แล
ในกาลนั้นส่วนอันว่า เจ้าสุคันธะแลนางสังขาริตนลูก คือคือถูกใจ เป้าอาลัยสักหยาด ตัดขาด
เลี้ยงมัจเจธัมม์ วางเมืองศาทือแก่ลูกเต้า สองเจ้าลวดเข้าไปบวชภาวนา ชอมปีตามาตาแก่นไว้
คือลวดได้ถึงฌาน ส่วนว่าเจ้ารสีทั้งหลายมวลหมู่ คืออยู่สร้างปารมีญา อยู่มีนนานชะสา เขาเจ้าพร้า
ยินดี ตราบเลี้ยงยาวชวันคิมี่หั้นแล

ส่วนอันว่าเจ้าสุชัฎฐะมหาโรสี คีกะทาเนกขัมมะปารมีญาณผ่านแล้ว คั้นเมี้ยนอายุแล้วมรณา คี
ได้เมื่อเกิดในชั้นฟ้าตูลีดาแหล่งหล้า มีนางฟ้าได้แสนโกฏิเป็นบริวาร มีวิมานค่าสูงได้ ๓๐ โยชน์ ดู
วิโรจน์ใสงามคิมิแล ส่วนอันว่านางอุมาทนต์รีลีมีน้อยนาค คั้นว่าคล้อยคลาดจากเมืองคน ได้เอาตน
เมื่อเกิดชั้นฟ้าที่ล้าเลิสตูลีดา กับควมมหาลัตต์เจ้าคิมิแล โส ราชาน จตุอสีตีสหสุสา ยาวอายุ
สงฆาเร ดาวตีเส นิพพุตตีสุ ส่วนอันว่าเจ้ารสีทั้งหลายอันได้ ๘ หมื่น ๔ พันตน คีอยู่กะทาบุญใจ ๗
คั้นตายคี่ได้เมื่อเกิดในชั้นฟ้าพายบนเลี้ยงชุตุน คิมิแล

สตุถา อันว่าสัพพะปัญพระพุทธะเจ้า ตบปราบเหง้าโลกา คั้นเอาอติธัมมเทสนาอันสว่างแล้ว
มาสั่งสอนยังหมู่คนแลเทวดาทังหลายว่า ภิกขเว ตูราภิกขุทังหลาย อันว่าอัสสัจจรัยล้าเลิส เป่าเท่า
เกิดบัดนี้สิ่งเดียว พุพเพปิ แม้นในกาละเมื่อก่อน อัสจรรยอันเป่าพอนรู้คี่เกิดมีมา เป็นต้นพระตถาคตะ
หากเทศนามาแล ตุมเห อันว่าสุท้านทังหลาย จุงทรงจาไว้ในเมฆนทวาร แม้นตั้งรือคี่จักได้ถึง
ยังนิพพานเวียงแก้ว ที่แล้วสุขเกษมใจเป่าอย่าชาแล

โย บุคคโล อันว่าบุคคละผู้ใด คีว่าคฤหัสถ์ผู้มัวใจใสสัทธาแลนภบวช มกักรพันจากโอส
สงสาร มีใจบานชมชื่น ได้จ้างท่านผู้อื่นเขียนบัน ได้บูชาด้วยวัตถุภัณฑ์ต่างๆ ได้สร้างแลได้ฟัง ได้บูชา
ธัมมสุชัฎฐะดวงวิเสส ได้เทศน์แลได้เขียน ได้เรียนแลแต่มีอ่าน ได้ซีกเชฎฐกเดือนท่านหือได้ฟังธัมม
จือจาเอาจุดอด แต่ค้ำรอดถึงปลาย คีจักสมริทธิแลจาเรฎฐด้วยเข้าของหลายคักคั้ง มูลมั่งพร้อมชู้อัน
ชาแล เป่าเท่าแต่นั้น แม้นจักปรารณาเอาโพธิญาณสามสิ่ง ดีวิธ สุขยิ่ง ๓ ประการ ทวนเทียว
ไพพานวิญญะสงสารแห่งห้อง คีเป่าพอนจักได้ต้องโสกทุกข์สีกอัน นานุญทั้นได้สร้าง เทียรยอม
ได้เกิดเป็นเจ้านั่งข้างชะลัตตา เกิดเป็นมหาสิฐฐีคหบดียิ่งโยชน์ มีเข้าของได้รือยโกฏิบัวรวมมหาแล

อภิจ ประการหนึ่ง แม้นจักตั้งเรือนเยแลบ้านเมืองใหม่ ยังมีกัณเฑาะสุชัฎฐะล้าเทียมทั้น จุง
เอาธัมมสุชัฎฐะจักกะดวงวิเสส มาตั้งเทศน์เทศนา คีหากจักสมริทธิมาชู้เยื่อง เข้าของเครื่อง
บัวรวมมหา ข้างม้าตนคนชู้ วิวควายคี่หลายมา เปลือกสวารค้ำนา ๗ เป่าเพื่อต คีล้าเลิสทุกประการ
อายุนานแม้นแก่แสนได้ฟ้าลือชาชาแล

จตุทลทาสี กุจฉิมุที นิคโคโต โลกนุติ นิริเย สุจจุมาโต พุยญชโก นตุติ ปฐุทีโต ปญญาโต อิติถิ
วา บุริโส วาติ ภิกขเว ตูราภิกขุทังหลาย เย ชนา อันว่าคนทังหลายผู้จาใด แลได้สุดดีเรียนเขียน
อ่าน ได้ค้ำนามมหาทานแลได้ฟัง ได้บูชายังธัมมอันนี้แล ได้ไหวบนแลผายดอกไม้บูชา อันว่าทายกะ
ผู้ั้น คีเรียกว่าเป็นบุคคละผู้ประเสฐ เป่าพอนว่าจักได้โพเกิดในกระฎูลแห่งจันทาล แลเป่าได้เป็น
ข้าท่านลัทธิ อันหนึ่งคี่เป่าพอนว่าจักได้โพเกิดในกระฎูลมิจจาทิฐี ที่อันเป่าตีเป่าประเสฐ เทียรยอม

ได้ไปเกิดในตระกูลอันล้ำเลิศเสนา มีองค์ลักษณะหุดตาอันแจ่มแจ้งขึ้น อายุมันพอหมั้นแสนปี ได้เสวย
 สัมบัติดีศรีผ่านแผ้ว ได้เกิดพบศาสนาแก้วสามประการเป่าอย่างชาแล อนุสา สรรนติ สุตนต์ วินัย
 อภิธมม์ สุขวณฺณสุดดี นาม ยสุส สมบัติดี ลพุกดี ผลิ บุคคลละผู้ใคร่ถึงยังสุขวิธณะสูตร อันออกมา
 นอนภิธมม์มาคัมภีร์ไทย คัจฉักได้สืบเสวยผละพายหน้า ตามคำฝักขุประการเป่าอย่างชาแล

โยจ บลฺลติ สทุธมฺมํ โสดี บลฺลติ บณฺฑิต สทุธมฺมํ บลฺลนฺโต ชินา บลฺลนฺติ ภิกฺขเว ตูรา
 ภิกฺขุทั้งหลาย บุคคลละผู้ใดได้พึงธมม์สุขวิธณะจักกะผ่านแผ้ว คี เสมอตั้งได้หันหน้าสัพพัญญูแก้วตัญญา
 เมื่อยังธรรมาน ไพรตลัดตะโลกนั้นแก้ชาแล อิทมโวจ ภควา อุตตมโน อายสฺมา ภิกฺขุ สารีปุตฺโต
 ภควโต ภาสิต อภินนฺทุนฺติ พระพุทธะเจ้าตนประเสริฐ ท่านบังเกิดมหากฐณา คีนาเอามายังสุขวิธ
 สูตรอันนี้ มาเทศนาแก่มหาสารีบุตรตะเถระเจ้า เปนเค้าเจ้าภิกฺขุทั้งหลายยิบหมื่น มีใจขึ้นชมบาน
 สาธุการกราบไหว้ พายดอกไม้บูชา ลวดได้ถึงอรหันตวิเสส ฟ้ากิลสทั้งมวล คีมีแล

สตฺธา อิมํ ธมฺมเทสนํ อahrti วา สตฺธา อันว่าสัพพัญญุพระพุทธะเจ้า ตนปราบเหง้าโลกา
 พระคัมภุมมมายังอดีตะแลปัจจุบัณมาต่อ พระคักกล่าวถ้อยร้อคาถาว่า เหว สนิธธาเรนฺโต อahrti วา
 สุขวณฺณจุก ปิตาสฺมาโรทเน มม มาตา สิริมหามาया เมยฺหิ อฺสุภราชา มหาสารีปุตฺโต เขยฺยเสโน
 มหาโมคคฺคฺลาโน ทิมวฺนฺโต เทวปุตฺโต อานนฺโท เขมาตี อุมมาทฺนตี มาตา โคตมํ อินฺทโรสฺสก
 โโพธิสฺสโต มลี จกฺขุทฺธานิ เหว อนฺรุทฺโธ สฺคนฺธราชา ราหุลเถโร สงฺขารี อฺยุพล วณฺณาเถรี ชุมฺพฺพิ
 เปราชาโน จตฺตปริสา รสีมี สา อุมมาทฺนตี ยโสธฺรา สุขวณฺณจุกเอกราชาโน เหว โลกนาโถ อหิ
 ตถาคโต ภิกฺขเว ชาตกนฺติ ตูราภิกฺขุทั้งหลาย อันว่าพระญาชุมพุดนพ้อ เชื้อท้าวหน่อราชาวันนั้นไซร์
 คือหากมาได้พระสรี่สุทโรทนะ มหาราชาจนใจม่อ อันเป็นพ้อแห่งคูพระตถาคตะในกาละบัดนี้แล อัน
 ว่านางสุวัณณะกุมมาแก่นเหง้า อันเป็นแม่แห่งเจ้าสุขวิธณะจักกเอกราชาวันนั้น คือหากมาได้นางสิริ
 มหามาयाงามแ่ง อันเป็นแม่แห่งคูพระตถาคตะในกาละบัดนี้แล อฺสุภราชาโน อันว่าพระญาวัวอฺสุภ
 ราช แต่ชาตินั้นเทียมมา คือหากได้มหาสารีบุตรตนผ่านแผ้ว สาวกะแก้วหนกวาแห่งคูตถาคตะในกาละ
 บัดนี้แล เขยฺยเสโน อันว่าไชยเสนาผู้ผ่านแผ้ว อันช่อมเจ้าเข้าป่าไม้ ชัยโสภกวางควาวันนั้น คือหาก
 มาได้มหาโมคคฺคฺลานะเถระตนเลิศแล้ว เปนสาวกะแก้วหนช้ายแห่งคูพระตถาคตะ ในกาละบัดนี้แล ส่วน
 ว่าเทวบุตรแก่นไธ อันรักสาปะตูป่าไม้หิมพานต์ อันมาเนรมิตสิฐฐานกลับเพส เปนเนื้อวิเสสกวางควา
 นาเอาเจ้าสุขวิธณะจักกกุมมารตนยอด ไพรอดปราสาทแก้วแห่งนางอุมมาทันตีวันนั้นไซร์ คือหากมา
 ได้มหาอนันตะเถระในกาละบัดนี้แล ส่วนว่าม้าแก้วสินธุราช นาเอาเจ้าสยองขึ้นสู่ที่ปราสาทถึงนาง
 วันนั้น คือหากได้สุคันธเถระตนยสยั้ง ตตปल्लीโพธิเสี้ยงทั้งมวลในกาละบัดนี้แล ส่วนว่าอากาศีเสนา

ผู้ใหญ่นั้น คือหากได้สังขารีเถรในกาละบัดนี้แล ทิพจักขุเสนาวันนั้น คือหากได้จุฬเถรในกาละ
บัดนี้แล อันว่าทิพโสภาเสนาทูปัพ ฐูแจ้งรึบถึงไกลวันนั้น คือหากได้ภาวิกะเถร ในกาละบัดนี้แล
อันว่าปถวีเสนาแก่นไธวันนั้น คือหากมาได้สุภูติสสะเถรในกาละบัดนี้แล อันว่านางเขมาวดีหนุ่มน้อย
อัน เปนแม่แห่งนางยอดสร้อยอุมาทันต์วันนั้น คือหากมาได้นางโคตมีในกาละบัดนี้แล ส่วนอันว่านาง
หนุ่มน้อยสังขารี ลูกริงดีพระเจ้าฟ้า คือหากมาได้นางอุบลวรรณาเถรี ภิกขุณีในกาละบัดนี้แล อันว่า
พระอนุสัณฺฑราช แต่ชาติโน้นเทียมมา คือหากมาได้เจ้าราชอุละเถรในกาละบัดนี้แล สกุโก อันว่า
พระอนุอินทอิราช มีขวาสองคัคราญ ลงมาค้าสมภารพระเจ้าฟ้าตนใหญ่ ท้อได้ปลดไปมทาทานวันนั้น
คือหากมาได้มทาอนุรุทธะเถร ในกาละบัดนี้แล อันว่าท้าวพระอุทกทั้งหลายอันได้ยิบหมื่น ชมชื่นด้วยบัฟพะ
ชา คือหากมาได้ภิกขุทั้งหลายยิบหมื่นเจ้า จักได้ชอมเจ้าเข้ารอด เวียงแก้วยอดเนรพาน ในกาละ
บัดนี้แล ส่า ส่วนว่านางอุมาทันต์หน่อไธ ชะใช้เกิดเทียมมา คือหากมาได้นางยโสธราพิมพางาม
แจ้ง อันเปนมแม่แห่งเจ้าราชอุลเถร ในกาละบัดนี้แล สุขวณฺณจุกเอกราชา อหเมว โลกนาโถ สมุมา
สมุพฺพุโธ ส่วนอันว่า พระอนุสัณฺฑะจักกเอกราชาตเนยสยั้ง ทุกสิ่งใคร่เอาทานวันนั้น คือหากมาได้ตน
คูพระตถาคตะ ตนเปนที่จั้งที่พึ่งแก่สัตตโลกทั้งหลาย คือว่ากามโลก รูปโลก อรูปโลก นาสัตตัพพะจาก
โธสมัญญสงสาร ในกาละบัดนี้แล ตุมเท ภาณุตา อันว่าสุทานทั้งหลาย จุงจักสนาจาไว้ในเมฆนทวาร
ณัสการกราบไหว้ เปนตั้งคูตถาคตะหากได้เทศนามานี้เพื่อ แม้นตั้งรือคือจักได้ถึงสุขสามประการ มี
นิพพานเปนที่แลแล้ว เป่าอย่าซาแล สุขวณฺณจุกชาตัก นิฏฐิต์ กรียาลังวิณณาวีเสส จาท้องเหตุ
สุขวิณณจักก อันประดับประดา ไพด้วยคาถาทั้งหลายว่าได้สองร้อยชาวัตต์ คีเสด็จจวัตรมวณ กาละ
ครุรเท่านี้ก่อนแล

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล   **นางสุพิน   ฤทธิ์เพ็ญ**
วัน เดือน ปีเกิด   **28 ธันวาคม 2501**
ประวัติการศึกษา   **ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการสอนภาษาไทย**
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2522
ประสบการณ์การทำงาน
พ.ศ 2523-2528   **อาจารย์ 1 ระดับ 3**
โรงเรียนสันทรายวิทยาคม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
พ.ศ 2528-2539   **อาจารย์ 2 ระดับ 6**
โรงเรียนสารภีพิทยาคม อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่